De VERITATE, PROUT DISTINGUITUR à REVELATIONE, à VERISIMILI, à POSSIBILI, ET à FALSO.

HOC OPUS CONDIDIT

EDOARDUS BARO HERBERT
DE CHERBURY IN ANGLIA,
ET CASTRI INSULÆ DE KERRY
in Hibernia, & par utriusque
Regni.

ET

Lectori cuivis integri & illibati Judicii dicavit.

Editio Tertia.

CIↃ IↃ C XVI.

BIBLIOTHECA · BODLEIANA

LECTORI INGENUO.

QVia de Veritate *satis ambitiosus prostare videatur Titulus, præmittere placuit, veritates* Intellectus, *non* Fidei *hoc in opere proponi. Quæ igitur ad* Fidem *attinent, propriâ luce conspicienda relinquimus; Adeo novum omne intereà istiusmodi declinamus dogma, ut sola veritatum universalium* ψηφίσματα *sustineat Institutum nostrum. Quæ ideò circa* Fidei Mysteria, *hinc inde disseminata comperies, tanquam è re natâ emergentia habe; neque enim aliter quæ heic attulimus distinguere, & seorsim explicare licuit. Quod adæquatum inde libri subjectum, est communis illa in omni homine sano & integro* veritatem in vestigandi ratio; *quæ quàm ardua sit, vel ex eo conjicias, quòd nullo in publicum prodierit sæculo, qui Argumentum istud ex professo tractaverit. Quid quod inter rei literariæ candidatos neminem adhuc convenire potuerim, qui aptam* Veritatis *definitionem tradere in se reciperet? Deterruit fortasse texturæ difficultas; eoque magis, quòd non tam è rebus ipsis, quàm aliorum opinionibus doctrinæ conflare aggreßi sint Syntagma Nihilosecius, cùm errores devitantes, tum in veritates solennes crebrò impingentes Authores celeberrimos observamus (sed fœlici dicam an fortuito incursu) certè utcunque vera perhiberi possint, quæ ab istis prædicantur, num ipsi veri haud*

abe re ambigatur. Qui enim verum imprudens dixerit, anne ille ſtatim verus fuerit? Sed detur fuiſſe: At qualis illa veritas? Nonne veluti abnormem ſermonem à rudioribus illis (qui artem legendi vel ſcribendi ignorant) prolatum, ita indigeſtum omne, vel ex tenui conjecturâ ortum Mathema, precariam quandam & obnoxiam diſciplinam exiſtimaveris Lector? Vtcunque ſe res habeat, nos quidem non ſolummodo plurimùm illis tribuimus, ſed eorum ſententias, ubi veræ fuerint, ſummo honore amplectimur. Dum tamen leges, & ſanctiones veritatis heic traditas neſciviſſe viſi ſint, & ſibi ipſis & aliis impoſuiſſe ſæpenumerò animadvertimus. Ante veſtibulum igitur (ne dicam in Apodyterio) ſcruta, ſcilicet opiniones, exuant Adyta veritatis ingreſſuri. Omnia enim ad ſenſum (ubi ipſi nihil anteverterint) patere ſaltem, vel recludi comperient. Miſerè enim nobiſcum actum eſſet, ſi ad objecta externa percipienda certa daretur Norma, nulla autem ad internas, æternas veritates (ubi ſuo ordine reticuntur) ſine errore ſupereſſet via. Neque te moveat, quòd iſta à veteri non ſatis explicentur Scholâ. Dum enim aliorum placita convellere, potiùs quàm quod res fuit docere, ſatius habuerunt, vel fædè deſtituebant, vel in medio ſaltem relinquebant veritatem. Sed neque auſpicatiores (ubique) poſterioris iſtius ſæculi Scriptores dicendi ſunt. Quantumvis enim vibrantia atollant ſupercilia, dum tamen ratione excuſsa, ſeſe aliorum mancipant opinionibus, unà cum libertate animum abjeciſſe videntur. Fit ita, ut pro Regionum & Fidei diverſitate, in id potiſſimum

tissimum incumbant, ne illos domi malè multet inopia, adeoque non tam quid in se verum, quàm quid sibi ipsis utile exquirant. Ideo in Doctorum suorum sententiam non χειροτονία solùm, sed pedibus etiam ire videntur, à quâ neque transversum digitum recedunt, nisi ut acuminis specimina aliqua ostentent. Non est igitur à larvato aliquo vel stipendioso Scriptore, ut verùm consummatum opperiaris. Illorum apprimè interest, ne personam deponant, vel aliter quidem sentiant. Ingenuus & sui arbitrii ista solummodò præstabit Author. Quo nomine tamen, ne laudem occupasse videamur, sciat Lector, ut liberè quidem philosophemur, nullásque subinde transcamus in partes, ut veritatem sine dote (quemadmodum olim dictum) quæramus; nobis tamen ad alia omnia ferè, quàm literarum studia (uti oportuit) exequenda otium fuisse; Partim Armis in diversis regionibus, partim quinquennali Legationi in Gallia, partim negotiis tum publicis, tum privatis vacavimus. Neque erit igitur, ut ita accuratum hoc in Argumento expectes scrutinium, cum istam ob caussam, tum quod Lib. nostro De errorum caussis quæ heic obscura tam rationibus, quam exemplis illustrare (præsertim ubi ista grata fuisse intelligam) juvante Deo propositum habeamus. Satis fuerit interea ista veritatis fundamenta (ad Euthygrammæ cujusdam Ichnographiæ modum) posuisse. Ad Methodum quod spectat, nova omnino cùm sit, vel ὀνοματοποιεῖν necessum fuit, vel usitata saltem (ubicunque fieri potuit) in nostrum pertrahere sensum vocabula. Posterius illud placuit, tum eam po-

tißimùm ob cauſſam, quod quædam ſaniori intelligentiæ, alia vel ipſis Natalibus reſtituantur. Ita Natura *quæ aliquibus* Fatum, *aliis* depravatum *quiddam ſignificat, &* Libertas arbitrii *quæ nonnullis* illiberale *quiddam ſonat, eo ſenſu à nobis accipiuntur, quem ex* Elencho *ſequente intelliges Lector. Quapropter non tam verba, quàm definitiones noſtræ conſulendæ ſunt Neque enim in doctrinâ arduâ* Nomenclaturæ vulgari *ſtare volumus. Hoc ſi impetravero, non erit (uti ſpero) unde hæc noſtra vel Orthodoxis, vel quidem Heterodoxis diſplicuiſſe mereantur; cùm non ad controverſias excitandas, ſed ſolvendas, vel ſaltem eliminandas editus ſit liber hic, quod te ſcire volui Lector.*

Elenchus

Elenchus verborum, quæ alio ac vulgari sensu à nobis accipiuntur.

Natura heic est Providentia divina universalis.

Gratia Providentia divina particularis.

Libertas arbitrii est sensus internus à facultate illâ, ex quâ se flectere undequaque potest homo, oriundus.

Instinctus Naturales sunt Notitiæ Communes, sive Sacra illa Principia, contra quæ disputare nefas, quorum sex Notas, *pag.* 76. videre licet.

Facultas est illa vis Animæ interna, quæ diversum sensum ad diversum objectum explicat.

Eadem sunt, quæ post terminos exactè expensos eodem modo afficiunt facultates nostras: *Similia* quæ pene eodem: *Diversa* in quibus aliquod commune: *Oppositia* & *Contraria* in quibus nihil.

Revelatio est indicatio quædam à *Numine* immediatè alicui vel aliquibus facta, unde vel verum, vel bonum aliquod eximium supernaturali quodam prorsus modo commonstratur & ostenditur.

Veri simile est id, quod cum neque verum simpliciter, neque falsum respectu nostri perhiberi possit, ancipitem sensum inducit & de præteritis præcipuè heic prædicari solet.

Possibile est id, quod cum neq; verũ simpliciter, neq; falsũ respectu nostri perhiberi possit, ancipitem utiq; sensum inducit, & de futuris heic prædicari solet.

Falsum simpliciter id est quod cum neque Verisimile, neque Possibile propriè perhiberi possit, Vero sive Communi, sive Particulari, sive Revelato ita opponitur, ut contradictionem aliquam implicet.

DE

DE VERITATE.

CUm eò jam deventum sit, ut à prioribus sæculis excogitatæ Opiniones nostris id negotii facessant, ut nullus jam sit ferè mortalium, qui in proprio & sibi condicto veritatem indagandi modo acquiescat, sed ad normam peregrinæ alicujus sive Ecclesiæ, sive Scholæ se ita componat, ut sua omnino abneget: Cum denique non jam, quod olim, de rerum veritate sit omnis quæstio, sed quod mirum priscis illis temporibus visum fuisset, ipsa etiam rerum vexetur Bonitas; Quid modò tam integrũ, tam sanũ in rebus ut sit, quò anxius & sui malè cõpos animus se vertat? Hinc tot sectæ, schismata, διαιρέσεις, κατὰ διαιρέσεις κατ' αἱρέσεις, ex quibus ingenia doctorum, conscientiæ indoctorum miserè torquentur. Ut non jam mundus, sed ipsa mundi doctrina ex pugnantibus & temere inter se collatis principiis constare videatur; Cùm tamen portentosum istud & in forme opinionum Chaos anima quædam veritatis permeet, vitam & motum ipsis etiam erroribus suppeditans; illam utcunque investigare, eruere, & sibi vindicare hoc in Opere propositum habemus. Quod quidem eo animo & pietate tractandum cepimus, ut ea quæ sunt *Naturæ* sive *Providentiæ rerum communis*, cum *Gratiâ* sive *Providentiâ rerum particulari* ita conciliemus, ut utrique sua stet dignitas.

Primò igitur *Veritatem* ipsam, postea etiam

quæ tanquam vera afferuntur, expendimus; ita ante merces ipſa venire ſolet in examen ſtatera, quæ niſi juſta fuerit, neque erunt quæ ex illâ æſtimantur. NUNQUAM ſatis interea mirari ſubit, auctores ut cunque veros in doctrinis ſuis haberi velle, cum *quid* ſit veritas, vel *qualis*, vel *quanta*, vel *quotuplex*, vel *ad quid*, vel *quomodo*, vel *quando*, vel *ubi*, vel *unde*, vel *cujus gratiâ* ſit adeo neſciant, ut neque quæ ipſi de veritate protulêrunt, intellexiſſe videantur. Sunt plane inſulſa, quæ de *Veritate* vulgò prædicantur; quorum hiſtoriam ut paucis ſub texamus, obſervare licet, Palliatorum veterum tam infœlix & protervũ ſæculis ſuis ſemper extitiſſe genus, ut pari ſtudio, & ambitu, & *omnia* ſciri, poſſe & *nihil*, docuerint. Hi veritatem in puteo latere, ſe hoc unicum ſcire ſe nihil ſcire, & ſexcentas hujuſmodi ineptias & contradictiones; ut hominum ſapientiſſimi exiſtimarentur, affirmantes; Illi altera ex parte, ex principiis cognitionis (quæ ſola noſtra) etiam principia conſtitutionis rerum mirâ temeritate adſtruentes, ſe nihil denique non perſpectum habere, damno veritatis inæſtimabili prædicantes.

Hinc in varias diduci claſſes cœptum eſt, unoquoque prout fautores invenerit, è populi ſuffragiis inane & tumultuarium emendicante nomen. Hanc litem in rem ſuam ut verteret, ſubſequentibus ſæculis nova & eatenus incogneta emerſit διδασκαλία, quæ ratione omnino præpoſterâ, doctrinas ſuas ex fide quâdam etiam implicitâ petitas ſancire conata eſt, propius certè eo nomine ad illos, qui *nihil* ſciri potuiſſe

potuiſſe docuêre, accedens. Sed iniquo judicio & luxatis facultatibus; dum enim Fidem Rationi præponunt, ſententiam ferunt antequam cauſa dicatur. Denique quid non iſto pacto imponi poſſit, cui demum non liceat iſta obtendere? Quæ igitur ſententiæ pervulgatæ inſidet veritas, ex iis quædam, quæ ſupra rationem, credenda docens, ita explicanda venit, ut *Notitiæ illæ Communes*, ſive recepta *demonſtrationum principia* rata habeantur, etiamſi nullo prævio facultatum indicio conſtent. Quod igitur in omnium eſt ore, tanquam verum accipimus, neq; enim ſine *Providentiâ illâ Vniverſali* momenta actionum diſponente fieri poteſt quod ubiq; fit, deniq; ſi quicquam intra nos *Inſtinctus Naturalis* poteſt, hoc poteſt certe, qui cùm in Elementis, plantis, irrationaliter, hoc eſt ſine diſcurſu operetur; cur non in nobis idem præſtiterit, præſertim in iis quæ ad noſtram ſpectant conſervationem; cum in Homine & plura deſiderentur, & in illo demum reliqua perficiantur animantia? Ex Conſenſu igitur Univerſali, doctrinam *Inſtinctus Naturalis* eruimus; quam omnino, etiamſi ratione vacet, credendam ducimus. Nos interim (non diffitemur) diu torſêre opinionum luctæ & contradictiones; dum modò hi, modò illi ſe veros in doctrinis ſuis, reliquos falſarios, mendaces, impoſtores clamitant; eâdem fronte ex adverſâ parte diſputatum fuit, neque habui quò confugerem, proprias abnegare, alienas edoctus amplecti facultates. Tandem etiam & de-

ſipere jubeor, neque aliquibus in doctrinis mitius agitur, ſi tergiverſarer, quàm ut damnationem utrinque ſubirem æternam. Certè utcunque terroribus iſtis, ſive juſtis, ſive injuſtis affecti, præſidium aliunde quam à Deo Opt. Max. non expectavimus. Ad hunc igitur converſi, ex verâ fide, oratione, & totis quæ *Gratiam*, ſive *Providentiam ſuam particularem* provocant facultatibus, auxilium ejus ſalutare impetravimus. Deinde etiam Auctores evolvimus, ut quid fuerit iſta *Veritas*, ex communi ſententia, exploratum haberemus; Hunc interea librum *veram Philoſophiam*, illum *veram Theologiam*, illum *veræ Eccleſiæ doctrinam*, illum *verum ſalutis myſterium*, in diverſis Philoſophiis, religionibus, linguis, regionibus, ſæculis comperimus. Cum igitur *Veritatem*, tanquam commune prædicatum, omnis doctrinæ ſcopum eſſe advertimus, definitiones *Veritatis*, undique ex auctoribus conquiſivimus; ſed vel nullas, vel mutilas, vel contradictorias, vel quæ rem circumloquuntur, invenimus. Dehinc abjectis libris, *Veritates* noſtras (quas tanquam *naturæ* & *gratiæ* opus commune, publici juris facimus) in ordinem digeſſimus.

Proinde neque *Omnia* ſciri poſſe, neque *Nihil* deprehendimus; ſed *quædam*. Ea ſcilicet, quæ *facultatem aliquam atteſtantem* obtinent, neque ſtatim, ſi adſit facultas & objectum, inter ſe conformantur. *Conditiones* enim niſi accedant mediæ, inter ſuos utrinque ſiſtent terminos. Inde *Veritatem* inter objecta & facultates

tates conformitatem ſummè conditionalem comperimus. Denique & legibus & Analogiâ veritatum expenſis, omnem facultatem cum objecto ſuo proprio conformari poſſe, ſub quibuſdam conditionibus deprehendimus; proinde & Facultatem illam quæ Beatitudinem æternam appetit, cùm omni homini inſit, fruſtra dari non poſſe; ſed ex medio, ſive conditionibus ſuis, verâ nimirum *Religione*, conformari poſſe advertimus. Neq; enim ſine medio finem, vel Deus propoſuit, vel ipſa rerum natura patitur. Eſt igitur *Beatitudo æterna poßibilis*; Mecum interea conſentiet humanum genus, (congrua ſi ſit Homini, quæ Roſæ, *Communis illa Notitia*) *eaſdem obtinere vires, quæ eodem modo afficiunt facultates totas.* A nobis igitur univerſum æſtimamus humanum genus, & eaſdem facultates in foro interiori hominis cujuſcunque ſani & integri etiam ab omni ævo deſcriptas fuiſſe (tanquam *Notitiam aliquam communem*) proponimus. Proinde & facultates ad Sapientiam, Reſipiſcentiam, Scientiam, Conſcientiam, quæ nobis unâ cum objectis traditæ, nulli defuiſſe vel ſæculo, vel regioni, vel quidem Homini exiſtimandum eſt; vires eaſdem quæ Pergami olim, modò obtinet roſa. Idem de *Facultatibus*, *Objectis*, immo & de *Providentia rerum Universali* exiſtimandum eſt. Ita enim inſtructi rectiùs de rebus ſentiemus; ut variæ interim rerum conformitates à veriſimili hiſtoria conjiciantur. Si tamen veritatem illam æternam, ex probâ

facultatum conformatione (quam heic tradimus) in promptu eſſe Lector exiſtimet, aliquam *Veritatis* definitionem apud ſe cogitet, vel demum ex auctoribus exhibeat. Si autem vel nulla adſit, vel inepta, nonne miſerè impingetur? Videat definitionem illam, quâ veritas dicitur, *Id quod eſt*, annon errore quodammodo competat; videat an ex definitione illâ, quâ veritas perhibetur *Rectitudo ſola mente perceptibilis*, veritatem eruere poſſit; videat an ex illis definitionibus quibus Veritas, ſive *adequatio*, ſive *congruentia*, ſive *conformitas*, ſive *rei & intellectus*, ſive *intellectus & rei* ſtatuitur, deprehendere valeat, quibus legibus res & intellectus, ſive intellectus & res, vel adęquentur, vel congruant vel conformentur. Nimius eſſem, ſi ſingulas recenſerem: apud te igitur tuam cogita definitionē, tuas leges, tuas conformitates. Nulla autem ſi adſit, unde factum ſatis in foro interiori exiſtimes, noſtra expende. Quâ enim fronte veritates obtrudes tuas, ſi neque cunctas facultates proprias, neque earum vires & fortitudinem in objectis cognatis propriis, neque leges & conditiones conformitatum, neque demum quid ſit ipſa *Veritas*, nondum perſpicias; vel (ut paucis dicam) totas veritates complecteris, cùm non occurrant conditiones, unde vel unus conformatur ſenſus. Decem adeſſe oportet, ut nudos iſtos ſpectes characteres; ſi ſcis perge; ſin minus, antequam progrediaris, expende. Qui enim ſenſus falli aliquando circa objecta docent, vera prædicant; ſed conditiones ſi adſint

ſint, qui illos falli poſſe docent, ipſi ſunt falſi. Qui igitur ita de omnibus ambigunt, ut *nihil* ſciri poſſe contendant, conditiones ex quibus facultates cum objectis conformantur, ignorant, neque aliter de illis ſentiendum eſt. Totum igitur in hoc ſitum negotium eſt, ut *numerum & ordinem facultatum, leges* denique ex quibus conformantur cum objectis cognatis, ſive propriis ſive communibus, adſequaris. Neq, enim verũ aliquod veritate nimirum *intellectus* eſſe poteſt, quod facultatem aliquã atteſtantem non aſſerit, verũ licet ex veritate *rei* exiſtat. Hoc igitur tanquam doctrinæ noſtræ fundamentum jacimus; neque tamen iſtâ ex diſtinctione (quam utiliſſimã comperies) factum ſatis exiſtimes; niſi enim veritatem *rei* à veritate *apparentiæ*, veritatem *conceptus* à veritate *intellectus* diſtinguere valeas, te totum à Sophiſtis expedies nunquam. Univerſa igitur *Veritatis* noſtræ doctrina, ad *probam facultatum conformationem* reducitur, quas varias in ſe ipſo (juxta objectorũ differentias) unuſquiſq; comperiet. Quodcunque interea verum eſt, lubenter creditur (Harmonicè enim objecta facultatibus, & vice verſâ reſpondent) ut ideo poſt ſingulas propoſitiones maturè expenſas, in omni doctrina advertas, quis detur ſenſus, cùm ſe variè ex doctrinis affici unuſquiſque ſentire poſſit. Ideò cum Gratitudo in Deum, Juſtitia, Fortitudo, Temperantia jubentur, *Aſſenſus* (ita enim ſonat verbum) datur internus, & intus reſpondet *Facultas*, quæ rem ita eſſe docet.

De-

Demum ad amuſſim. *Conſenſus Vniverſalis* doctrina iſta probatur; nemo enim aliter ſenſit, ſed in vitiis & opinionibus, neque *aſſenſus* datur integer, neque *Conſenſus Vniverſalis* reſpondet, ſed hæſitatione excipitur, quod ex iſtis ſuaderi ſolet. Quod igitur heic docemus, eſt, ne *ſapiamus ultra facultates*; ſed ut id ſemper in lectione auctorum occurrat, *Ex qua facultate* probant, ſuas quas adducunt ſententias. Si enim quæ vera, facultatem aliquam atteſtantem, debitè conformatam obtinent; quæ falſa obtinebunt nullam. Ad tè igitur ſpectare non poſſunt, quæ debitè expenſa ut ſint, nullo facultatū indicio conſtant. Miro interim artificio *vera*, *veriſimilia*, *poſſibilia*, & *falſa* inter ſe committi ſolent, quorum ſeparationem per Zetetica noſtra (quæ propoſitiones ſingulas expendit) inſtituemus; tutiſſimum interea contra opiniones præſidium, ut ne nimium credas, niſi toras deglutire ſatius ducas contradictiones.

Revelationi inter hæc ſua ſtet veritas, quam lubenter agnoſcimus eâ lege, ut verè revelatum eſſe conſtet, quod iſto nomine objicitur. Quemadmodum enim revelationes ſanæ à tentationibus inſanis; ita quidem quæ fide hiſtoricâ traduntur, ab iis quæ fide divinâ accipiuntur, non ipſo ſolummodo ſentiendi actu, ſed toto etiam cœlo diſtare videntur. Tantū abeſt interea, ut novam aliquam adſtruamus opinionem, ut maximè receptam ſententiam ex omni Philoſophia religione, ſæculo venemur; illi adſtipulantes ubique, niſi ubi *diſcurſus* ipſi ſenſui rectè conſor-

conformato adversatur; vel cum aliquâ *Notitiâ Communi* exdiametro pugnat; universalia enim nulla ut sint falsa dogmata, latè tamen errorem (ubi magnam veri misturam obtinet) sese diffundere sæpenumero observamus. Ideò nihil ita animum invadit ac *Religio*, etiam falsa; nullam cùm habeat vel antiquiorem, vel magis necessariam conformitatē mens nostra, quàm illam quæ cum Deo instituitur. Nos interim de veritate in *sermone*, in *scriptura*, in *actione* (quia facilè ex nostris intelligi possunt) pauca subjunximus.

Si tamen contendat quispiam, se verum, etsi unde sit illa veritas, nesciat, [uti lucem, licet nunquam intueatur solem] percipere posse, non moramur; nos ista præfati, totam *Veritatis* doctrinam septem propositionibus complectemur, quarum explicationem ad calcem adjecimus, ab humilibus istis principiis ad majora adsurgentes.

I.

Est Veritas.

EX propositione istâ quæ contra insanos & Scepticos instituitur, nihil præterea volumus, quàm *Veritatem esse*.

II.

Hæc veritas est coæterna, seu coæva rebus.

EX propositione istâ subjectum veritatis statuitur, scilicet *Ens*: quodcunque igitur in rebus

rebus est, vel fuit, vel quidem erit, huic *coæterna* datur seu *coæva essendi veritas* cum ipso convertibilis; unde non insciteà Neotericis vocatur *passio Entis*. Ideò autem adjungimus coævam, ut veritates æternæ ab iis quæ sunt ad tempus distinguantur; veritas enim ista *Herbertus sedet*, non erit vera, illo ambulante.

III.

Hæc veritas est ubique.

PEr propositionem tertiam, *locus* sive *latitudo* veritatis investigatur; Ens igitur quodcunque sive finitum, sive infinitum, sive non Ens etiam sub expanso veritatis cadit, est enim veritas quædam circa *non entia, ficta* & *falsa*: verè enim talia perhiberi possunt. Latissimum quiddam igitur est veritas, ita proximè ad *infiniti* naturam accedens, ut *Ens* ipsum quodammodò transcendat.

IV.

Hæc veritas est in se manifesta.

PEr propositionem istam, à veritate illa quæ est in rebus per se, sive ratione illâ ex quâ res à non rebus distinguuntur, devenitur ad veritatem illam, quæ est in *apparentiis rerum*; atque inde proprietas quædam veritatis rerum designatur, scilicet *sui manifestatio*, quam *Veritatem apparentiæ* proprio nomine vocamus. Esse autem *in se manifestam* dicimus, quia ut sit in nobis, plura desiderantur. Est autem admodum conditionalis *Veritas apparentiæ*; neque facilè

facilè cum rebus ipsis conformatur. Ideò falsæ esse possunt *apparentiæ*, *res* falsæ esse non possunt; sua tamen veritas *apparentiæ falsæ* inest, verè enim ita apparebit; vera tamen ex veritate rei non erit; ideò omnino veritates *apparentiarum* à veritatibus quæ sunt *in rebus* distinguimus; quia hæc conditionalis, illa verò est absoluta; hæc reale quiddam, illa res ipsa existat; hæc explicari & quodammodo sejungi possit, illa in seipsâ manens, uno eodemque modo ubique se habeat: quâ verò lege, Veritas *apparentiæ* veritati *rei* respondeat, suo loco docebimus. Heic satis erit monuisse, *Veritates istas conditionales* esse fundamenta specierum, quæ in memoriâ servatæ, ita naturam eorum à quibus deciduntur, retinent, ut communione cum sensibus internis penè eâdem cum prototypis suis fruantur. Ideò quod pulchrum in specie, nos eodem modo quo ipsum pulchrum afficit; non ita species caloris, & frigoris: quia illa corporea & crassa natura ultra sensus externos non lata, in illis exuitur, vel quidem extinguitur.

V.

Tot sunt veritates, quot sunt rerum differentiæ.

PEr propositionem istam, quæ veritates rerum quascunque enumerans, ipsas etiam apparentiarum veritates complectitur, universa *Entis* natura in *differentias* suas sive *communes* sive *proprias* deducitur. Exindè etiam *Ens* ipsum

ipſum ſignatur, & per *differentiam* ſuam in numerum & ordinem veritatum adſcribitur. Quemadmodum igitur ex nova differentia nova Veritas, ita ex novo termino nova differentia inſurgit. Iſta igitur ſe mutuò conſtituunt. Deniq; *differentiam communem* eam vocamus, cujus ratio in pluribus deprehendi poteſt; *propriam* quæ in uno ſolo. Ex differentiis autem communibus, quædam ſunt *magis*, quædam ſunt *minus* communes, ex quibus genera ſumma & ſubalterna inveſtigamus, uſque quò ad ſpecies, deinde etiam ad *differentiam* (rei quidditatem perſtringentem) deveniatur. *Terminum* autem in omne vocamus, ex quo *differentiæ latitudo* præfinitur. In quorum inveſtigatione accuratam expoſcimus diligentiam; neque enim alia ad *Veritatum* noſtratum ſcrutinium ſupereſt via. Denique obſervamus *differentias* eſſe ſignaturas, ſive Characteriſmos ad mutuas rerum Analogias. percipiendas accommodatas: prout enim ex differentiis communibus rerum convenientias, ita ex differentiis propriis earum diſconvenientias indagamus; in his autem duobus tota rerum Analogia ſita eſt.

Habent igitur *Differentiæ* rationes objectorum, ſive in *rebus*, ſive in *verbis*, ſive in *ſignis*, ſive in *nobis*, ſive *extra nos* deprehendantur. Hoc interim obſervatu dignum eſt, in quocunque horum terminum ſi addas, vel tollas, mutari objectum & novam induci *differentiam* de quâ nova veritas dari poteſt Numerum *differentia-*

rum

rum ſimplicium qui poſtulat, Dictionaria (manca ut ſint) conſulat, quas mirè complicatas in auctorum ſententiis comperiet.

VI.

Differentiæ rerum à potentiis, ſive facultatibus nobis inſitis innoteſcunt.

OMnem *Differentiam* aliquod īndividuationis principium obtinere ſtatim docebimus. Huic igitur aliquod *Analogum* in nobis reſpondere volumus, quod quidem terminos inveniat, vel ponat. Quemadmodum in prioribus igitur, *veritatem rei*, & *apparentiæ* propoſuimus, ita in iſta *Veritatem conceptus*, quæ ultra conditiones ad *veritatem apparentiæ* requiſitas, ſuas proprias vindicat ſine quibus nullo pacto conſtare poteſt; hæc autem ſola è prioribus noſtra eſt; neque tamen *res* ſemper à *conceptu* perfectè adæquantur. Si enim organum non ſit integrum, ſi ullâ pravâ qualitate imbutum, ſi præconceptæ opiniones ſint falſæ, totus vitiatur *conceptus*; adeò ut ultra iſtam *Veritatem intellectus* poni neceſſum fuerit, qui rectè ne an ſecus ſenſerint facultates noſtræ prodromæ, exinnatâ intelligentiâ ſive *Notitiis ſuis Communibus* unicè dijudicare poteſt; rectè enim olim ab Oratorum Principe dictum: *Concluſit intelligentiam in animâ, animam corpore Deus.* Eſt autem propoſitio iſta indefinita, & intelligi debet de differentiis quæ ex *Facultatibus ſuis analogis* conformari poſſunt. Plurima enim

enim nos latêre, quæ verè tamen existunt, nemo sanus quidem dubitavit unquam. Qui tamen ultra facultates sapit, desipit, quod credulis ubique contingit. Nos interea facultates illas, quæ adveritatem sive *conceptus*, sive *intellectus* postulantur, suo loco explicabimus. Heic satis erit monuisse, fundamentum veritatis rerum in *rebus* ipsis; fundamentum veritatis nostræ in *intellectu* existere; solus enim errata corrigere potest intellectus noster, ex quo deducitur propositio sequens. Interim conjiciat Lector, ista si ad veritates simplices prænôsse oporteat, qnanta ad complexeas desideret.

VII.

Est veritas quædam harum veritatum.

EX propositione istâ tandem *Veritas intellectus* insurgit, & tota præcedentium fabrica constructur. Ita enim intellectus intelligens se ritè intellexisse, ad primam redit veritatem. Ad *veritatem intellectus* igitur plurima desiderantur, scilicet *veritas rei*, *veritas apparentiæ* & *veritas conceptus*, neque heic sistendum est. Quando enim ad compositionem devenitur, & communis rerum natura investigatur, nisi cunctæ rerum veritates ritè inter se conformentur, frustra *intellectus* perfectam & consummatam illam rerum molietur cognitionem. Est igitur *Veritas intellectus* arduum delicatum & conquisitum quiddam; nisi enim tum res, tum apparentiæ, tum inter se, tum cum facultatibus

tatibus ſive externis ſive internis conformentur; niſi denique communis rerum natura *juxta* differentiarum Analogiam ubique ſervetur (complexæ cùm fuerint veritates iſtæ) quot opiniones, tot erunt errores. Jam autem *Veritati* ſtravimus viam; conditiones tamen ſuperſunt, de quibus ſuo loco; neque ideò novas adferri exiſtimes; ſunt illæ ipſæ planè, quibus inſcienter uteris; parum advertens forſan iſta ſi deſint, & ipſam defuturam veritatem, neque aliter demum facultates cum objectis ſuis conformari poſſe. Aliqua tamen uti ſanitatis, ita & *Veritatis* datur latitudo: & quædam ut non adſint conditiones, ſatis commoda inſtituitur *Veritatum* notitia, & delectus; de maximè communibus primus erit ſermo; *Quiddam proprium enim omnis facultas, ut cum objecto ſuo cognato conformetur, vindicat*; interim velis nolis, alia tua, quàm hæc noſtra veritas non erit; cujus definitionem poſt Zetetica noſtra habebis Lector.

Nos interim ſeptem iſtas propoſitiones excogitavimus, ad diſtinguendum varias *Veritatis* acceptiones, in quibus, (compendiosè licet) tota *Veritatis* rudimenta proponuntur. Ex his igitur, neque aliter, miræ auctorum contradictiones ſolvi poſſunt, dum modò in hanc, modò in illam veritatem impingunt; quâ ratione deſtinguantur omnino neſcii.

Ex quibus patet omnem Veritatem diſtingui in *veritatem rei, veritatem apparentiæ, veritatem conceptus*, & *veritatem intellectus*. Eſt autem

tem *Veritas rei* inhærens illa conformitas rei cum se ipsâ; sive illa ratio, ex quâ res unaquæque sibi constat. *Veritas apparentiæ* est illa conditionalis conformitas apparentiæ cum re. *Veritas conceptus* est illa conditionalis conformitas inter facultates nostras prodromas, & res secundùm apparentias suas. *Veritas intellectus* est conformitas illa debita inter conformitates prædictas. Est igitur omnis veritas nostra, *conformitas*. Cùm autem omnis conformitas sit *relatio*; veritates quæcunque erunt relationes, sive habitudines in actum, id est in sensum deductæ; neque aliter de *Veritate* existimandum est. Cùm autem omnis veritas (*Veritate rei* exceptâ) sit conditionalis, propiùs rem perstringendo, tria in omni *Veritate* spectanda veniunt. Quod conformatur sive *objectum*; quod conformat sive *facultas*; & *media, leges*, sive *conditiones* conformitatis. Primò autem de *Veritate rei*, sive vero objecto. Verum igitur & adæquatum objectum id vocamus, quod cùm ad Analogiam nostram spectet, ita facultates nostras immutare potest, ut nihil intra illud sit, ad quod ferri non possit. Accurata est definitio ista; an verò ullum tale detur objectum, meritò dubitari potest. Juvat interea regula ista, ne *ultra facultates nos sapere* posse arbitremur, & ut sobriè de objectis decernamus. Neque enim in promptu est, cur Herbæ, bruta, *&c.* in hoc theatrum prodeant, in tali licet Analogia erga nos sint constituta. Quia tamen, quod ullo tandem modo percipitur, ad nostras partes spectare videtur

detur, *Leges* & *Conditiones* istius cognationis investigandæ sunt; inter quas quæ occurrit---

Conditio prima est, ut intra nostram stet Analogiam.

QUod revera existit, non statim verum esse objectum satis constat. Plurima enim in ipsâ rerum naturâ existere, quorum Causæ & ipsa demum effecta nos omnino latent, *Communis* est *Notitia* & ab experientia desumpta *Conclusio*. Ideò non solummodò orbis cœlestis magnalia, sed ea etiam quæ ad intimam mundi inferioris Analogiam spectant, extra sensuum vulgarium pomœria sita esse, nemo sanus prudensque homo negaverit unquam. Vera igitur ut res sit & quadantenus verum objectum istius modi quodcunque, quatenus tamen abstrusum aliquod in se recondit, adæquatum non est objectum. Quæ de istiusmodi igitur objectis suboritur scientia, imperfecta est, & secundùm aliquos tantùm terminos; defectus licet in conditionum indigentiam non in facultates quæ nihil non percipere possunt, (modo debita adsint media) rejici debeat. Satis interea homini fuerit Analogiâ propriâ sapere posse.

Conditio secunda est, ut objectum justam habeat magnitudinem.

QUædam enim ob *parvitatem* delitescunt, ut atomi sive rerum minimæ portiunculæ; quod non solum in objectis tactus & visus, sed & reliquorum sensuum satis constat, dum nul-

lâ manifeſtâ qualitate imbuunt ſenſoria noſtra: ideò odorum, ſaporum, &c. minutiſſimæ illæ portiunculæ non percipiuntur. Quod igitur *minimum* eſt, nulla præter intellectum facultas adſequitur; lineam tamen materialem in partes infinitas ſecari poſſe exiſtimant Scholæ. Sed quia conditionem iſtam quæ *Magnitudinem* aliquam inter primas ad objecti veritatem conditiones deſiderat, non advertunt, falluntur. Eſt igitur *Communis Notitia*, aliquid in rebus dari *Minimum*, quod nulla præter intellectum Facultas pertingit. Per negationem tamen ad ea etiam quæ non ſunt pervenire poſſumus; res enim complectitur, & quidem ultra illas fertur intellectus noſter divinus. Sed non ſolùm *Minima* noſtros latent ſenſus, ſed & *tranſcendentia* quævis, humanam exſuperant perceptionem: ideò *infinitum*, *æternum* imperfectè & non niſi ſub ratione finiti, & temporis adumbrantur.

Ad veritatem objecti tertia conditio eſt, ut habeat differentiam aliquam ſignantem.

QUod enim nullo ex termino innoteſcit, ab aliis diſtingui nequit; ideò ſive externas facultates ſpectes, ſive internas, primæ notitiæ è *Differentiis* ſumuntur. Sunt enim *Differentia* determinationes aliquæ materiæ rudis & indigeſtæ, ut ex illis mutuæ rerum Analogiæ percipiantur. Habet autem omnis *Differentia* ſuum individuationis principium quod illam ſignat,

& à

& à cæteris quibuſcunque diſtinguit. Quemadmodum igitur ex terminis externis externa rerum notitia oritur, ita ex individuationis principio, ſive termino ſuo interno, facultati illi Analogæ quæ in nobis, reſpondet objectum quodcunque. Hoc igitur in doctrinæ noſtræ limine advertendum eſt, cùm alioquin Microcoſmi ad Microcoſmum Analogiam percipere nequeas; proinde

Ad veritatem objecti conditio quarta eſt, ut ſit alicui facultati cognatum.

NEque enim ſatis fuerit in genere, res ſtare intra Analogiam noſtram, niſi *cognatio* quædam particularis intercedat. Ad objecta enim facultates ſuas Analogas Harmonicè excitari, ſuprà monuimus: quod quidem, ipſo ex Senſu interno judice in objectis ſuis ſupremo, ſatis conſtat. *Cognationes* autem dantur omninò diſſimiles: ideò quarundam Herbarum, fructuum, &c. dotes, diversâ prorſus lege ab eâ quâ cum brutis conformantur; quod ex una parte, in Cicutâ, Napello, &c. ex altera in Doronico, Rhododaphne, &c. liquere Botanici peritiores tradunt. Quæ vero inter objecta & facultates datur *Cognatio* (neque enim promiſcuè conformantur) ſuo loco exſpecta Lector; alia, unde ab erroribus expediaris, cùm non ſuperſit via. Hæ autem ſunt imprimis *Conditiones*, quæ ad explicationem *objecti*, vulgò *rei* deſiderantur.

Ad veritatem apparentiæ conditio prima eſt, ut objectum debito tempore commoretur.

A Conditionibus objectum verum deſignantibus, ad illas ex quibus *ſpecies*, ſive *apparentiæ* rerum cum prototypis ſuis conformantur, accedimus; inter quas hæc meritò habetur prima, ex quacunque inſtituatur parte. Niſi enim ex parte objecti, vel facultatis, *mora adſit debita*, res non percipiuntur, facultatibus cognatæ ut fuerint. Neque igitur miſſilia à machinis bellicis diſploſa, odores, ſapores, in tranſitu velociſſimo percipiuntur; neque quidem (quod magis eſt mirum) ipſi ſoni. Quod audis igitur, ex reciprocatione quadam provenire videtur; neque enim aliter quiſpiam ſe ipſum audiret loquentem. An vero ipſum tactum (tanquam reliquorum baſin) præterire poſſint objecta ſua, dubitari poteſt: ſed & ipſum ſenſorium tactus in tranſitu velociſſimo ita leviter affici poſſe ab objecto ſuo cognato, ut nulla manifeſta qualitate illud imbuat, æquum eſt credere. Sed cùm à foro exteriore in interius illud ventum fuerit, *mora* adeò eſt neceſſaria, ut ſine illâ nihil rectè perfici queat. Inde ex propoſitionibus non ſatis expenſis præcocia & temeraria judicia, fides ſubleſtæ & verniles, imò & nullæ oriuntur. Neque exinde tempus & vitam conteri queramur; In hoc enim nati ſumus ut dubia ubicunque, fuerint enodatione digna exagitemus, ſolvamus, & in rem noſtram

ſtram vertamus. Videant interea qui inutiliter horas impendunt ſuas, quanto impetu feratur machina iſta ingens, ut ideò omni momento maximum quiddam *Natura* curſu ſuo peragat incitato, dum in magnum protrahitur ævum noſtra quævis minima cogitatiuncula.

Ad veritatem apparentiæ Conditio ſecunda eſt, ut debitum habeat tranſitionis medium.

EX utraque parte *debitum tranſitionis medium* poſtulatur, ſive facultates, ſive objecta expendas. Nos tamen conditiones ex parte objecti ubique (ubi fieri potuit) poſuimus; facultates per ſe, ut maneant integræ, & propriâ dignitate conſpicuæ. Inter cunctas autem conditiones, quæ *veritatem intellectus* perficiunt, uti nulla magis neceſſaria, ita neque magis diverſa exiſtit. Aliud igitur *medium* in objectis guſtus quam tactus, (neque enim durum vel molle ſapit) aliud in objectis viſus quàm auditus (quorſum enim ſine lumine aer?) Et ut paucis dicam, *in omni differentia nova aliquod novum in medio ſuo, ut ritè conformetur, deſiderari* comperies. Quod ſæpenumero tamen adeò exile, ut Mathemathici potius fuerit, quam Phyſici iſta demonſtrare. Cùm demum ad forum interius ventum fuerit, obſervare licet, quæ in ſeipſis ſunt *principia*, reſpectu aliorum eſſe *media*. Ideò non ſolùm *facultas viſiva* (principium ut ſit reſpectu ſui)

medium eſt reſpectu intellectus, ſed & ipſæ *Notitiæ communes*, tanquam ſumma demonſtrationum media habenda ſunt. Univerſa igitur ex *mediis* veritatis certitudo eruitur, ut ideò poſt facultates objecta cognata, id ſemper in lectione authorum occurrat, *quo medio probationis uſi ſunt*. Iſta igitur cùm diverſa ſint, ſimul doceri non poſſunt. Hoc interim perſuaſum habeat Lector, ita nobis à Deo Opt. Max. proſpectum eſſe, ut ſi *facultates*, *objecta*, & *media* nobis ex *naturâ*, ſive *providentiâ ejus communi* condonentur, reliqua ad noſtram ſpectare vigilantiam; eâ lege, ut ſi illis fruamur, totum *gratiæ*, ſive *providentiæ ſuæ particulari*, acceptum referatur. Neque enim aliter vel panis, vel cibus, vel veſtis in iſta indulgetur vita, vel quæ ab omnibus (poſt iſtam) expetitur *Beatitudo æterna*. Magnum eſt interea, ſi cogites naturam ultra *media* non ferri, ſed in illis quidem deeſſe nunquam. Interim obſervatu digniſſimum eſt, *Media* quò ſimpliciora, eò perfectiora exiſtere. In omni igitur *medio* puritas, ſeu denudatio quædam ab omni qualitate poprietates apparentiarum corrumpente requiritur: itaque in aëre turbido citius fallitur viſus, quam in illo ſereno; & in aqua rurſus, quam in aere turbido; ita in affectibus turbidis (putà irâ, timore) citiùs fallitur judicium, quàm in illis pacatis; ideòdenique hic ôdor, illius odorem; hæc opinio illius veritatem obſtruit & aliquando expugnat. In omni interea *medio* impuro & præaffecto *veritates apparentiarum* corrumpuntur

tur ſecundùm gradum qualitatis corrumpentis; ideò uno principio malè poſito, innumeræ conſectabuntur abſurditates, & ſimplex error tandem fit multiplex. Neque inter cunctas ſyſtematis humani partes, cui magis iſto pacto imponatur, quam *Conſcientiæ*. Si enim quod pro veritate obtruditur impurum eſt, ſpurca, & quaſi paſtu obſcæna fit. Cautè igitur principia, & quidemè *Notitiis Communibus* petenda ſunt, quod monemus, quoniam etiamſi ubique verum ſit conſectarium iſtud, nullibi tamen majori damno erratur. *Mediorum* autem quædam ſunt *extra nos*, quædam ſunt *partes noſtri*. In quibus ſcitu digniſſimum eſt, nos longè facilius in mediis quæ ſunt *extra nos*, quàm in iis quæ ſunt *partes noſtri*, errare poſſe. Ideò inter ſenſus externos, maximè circa objecta ſua fallitur *viſus*, proximé *auditus* & *odoratus*, deinde *guſtus & tactus*; minùs adhuc qui *utile* à *noxio* diſtinguit, quia *Naturæ* dictanti propior. Ideò alimentum quod à linguâ felle ſuffusa amarum judicabitur, ſuo non deeſt muneri, organa interna ſi conſtent, quæ coctioni deſtinata. Quò magis enim neceſſariæ in univerſum facultates, eo altiori fruuntur communione; poſt iſta enim *Mens noſtra* ſecundo vel quidem contrario motu ferri, & nulla non ex parte ſtare poteſt.

Ad veritatem apparentiæ conditio tertia eſt, utſit diſtantia debita.

INter conditiones externas recenſetur *Diſtantia*. Intra nos enim ea ſatis diſtant, quæ cùm differentiam aliquam ſignantem nacta fuerint, inter ſe non confunduntur. *Diſtantia* autem uti *medium*, ex utraque parte poſtulari videtur; eâdem tamen ratione freti, ex parte objecti poſuimus. Quemadmodum enim objectorum apparentiæ per quædam *media* non tranſeunt, ita in quibuſdam *Diſtantiis* diliteſcere & perdi ipſa communis experientia docet. Conditio igitur iſta maximè ad externos & internos ſenſus corporeos ſpectat, intimæ enim facultates diſtantiis liberantur. Ideò modo quodam univerſali, id eſt more ſuo, præſentiunt facultates noeticæ, quod qui ignorat, ſtupet. *Debita* autem in genere *diſtantia* ea dicitur, in qua partes quæ objectum integrant, deprehendi & per ſe & ſecũdùm rationem totius poſſunt. Quâ in re obſervatu dignum eſt, quando ab uno & eodem objecto plura apparentiarum genera dari contingit, gradus perceptionum eſſe diverſos. Ideò in flamma citius percipitur lumen ab oculo, quàm calor à tactu; ideò in idoneo alimento citius percipitur odor gratus, quàm ſapor; ideò in foro interno citius percipitur pulchrum in ſymmetria, quàm ejus ratio; & quia hoc *inſtinctus naturalis*, illud objectum eſt *diſcurſus*, & quia quò interior fuerit ſenſus, eò citius conformetur; quâ ratione *viſus* & *auditus*, ſen-

ſenſuum externorum intimi meritò exiſtimari poſſunt. Quæ igitur animantia iſtis, maximè vero viſu gaudent,& reliquis gaudent ſenſibus; non ita è converſo; ſunt igitur diſciplinæ ſenſus Auditus & Viſus. Pulcherrima ex iſtis conſectaria educi poſſunt,univerſale ſi rerum ſyſtema, & quo modo cœleſtia & æterna cum terreſtribus & caducis conſpirent,perſpectum habeas.Sed ad aliam non minus ſcitu dignam obſervationem properamus; ea nimirum citiſſimè conformari, quorum apparentiæ per plura foramina trajici poſſunt. Cùm enim non omnis apparentia omne permeet ſenſorium, ſed quædam ad ipſam materiam reſilire videatur, quæ communia objecta ſenſuum vocant Scholæ, puta *figuram,motum, numerum,*&c. ſublimioris & mage ſpiritualis naturæ habenda ſunt,& quia primò conformantur, & quia in corpore ſatis *διατρήτῳ* ex pluribus foraminibus datur aditus. Hinc & quod plures coincidant facultates, nos ſenſum verborum (ubi verba nos fugiunt) capere poſſe, & quo magis à memoria juvamur, nos citius intelligere conſtat. Hanc interea ſi reddas rationem, cur iſta non intelligis (neque enim fortaſſe hoc in ſcrutinio à memoria juvaris) ab argumento minimè recedetur, ſi in alia fiat tranſitus.In apparentiis igitur extra *debitam diſtantiam* delatis objecta diminutè exhibentur, & quò longius eò diminutius; eſſe tamen uti ſanitatis,ita veritatis latitudinem quandam, ſupra docuimus. Satis commode igitur è longinquo percipiuntur objecta; de cœleſtibus tamen

men ex oculo difficile erit judicium, & ratione *medii*,& *distantiæ indebitæ*. Quæ igitur ex solo intuitu de cœlestibus adferri solent, tanquam dubia & incerta in medio relinquimus; sed non solùm objecta *visus* ex *distantiâ indebitâ* in angustias contrahuntur; sed ipsa etiam objecta reliqua, quæ media extra nos obtinent; ideò *sonus* in mussitationem tandem desinit & molestiam Mirum est interea quomodo à *distantiis* notis in ignotas prosiliat *Facultas illa, quæ circa proportiones rerum* versatur; neque enim aliâ lege, de intervallis rerum, sive intercapedinibus judicium ferri potest. Hinc de objectorum distantiis (ubi quæ interponuntur, nos latent) difficilis erit conjectura, neque enim è longinquo ulterior pars amnis à citeriori distinguitur. Ultimò, ut ab istis in forum interius transeamus, observatu dignum est, in speciebus à memoria servatis ea maximè distare, quæ nullâ relatione sunt contigua; ideò faciliùs revocantur aliquando, quæ olim facta.

Ad veritatem apparentiæ conditio quarta est, ut objectum situm habeat commodum.

UTi *distantia* ad externos, ita *Situs* maximè ad internos spectat sensus; in objectis enim visus & tactus, frustra debitum datur medium, distantia debita, *situs* si non adsit commodus. Multum enim refert à qua parte incipias; Differt enim pronus à supino, cubans ab erecto, obversus ab averso, uterque ab inverso; quod non

non ſolùm in teipſo, ſed in characteribus iſtis (ne exemplum deſideres) experiri liceat; quos ſi invertas, falſum omninò profitebuntur indicium. Intellectus tamen ad conditiones ex quibus *apparentiæ* cum *rebus* ipſis conformantur, regrediens, errorem caſtigare poteſt; ſub eâ tamen acceptione quâ *ſitus* locum, ſive ſpatium ambiens denotat, ita nulla facultas externa objecta ſua ſine *loci* conditione percipit. *Situs* autem *debitus* ille vocatur, qui in medio & diſtantia debita terminos rerum inter ſe concinnè diſpoſitos exhibet; ex utraque autem parte *Situs* poſtulari videtur, prout tamen conditiones reliquas (ubi fieri potuit) *Situm* etiam ex parte objecti poſuimus. Quando tamen ad compoſitionem in foro interno devenitur, ultra omnes ad veritatem conciliandam conditiones exigitur. Principium enim eſt ordinis; longe faciliùs enim quædam poſt alia percipiuntur; quod in intellectu, maximè verò in memoria conſtat. Quodcunque igitur in genere ad ordinis conſtantiam facit, ad *Situm* revocari poteſt; quodcunque denique vel methodo, vel rerum diſtributioni convenit. Neque enim aliter in memoria tua, vel aliena ſervantur facilè quæ tibi excidunt. Non ſolùm igitur ſine ordine labilis eſt memoria, ſed neque in ipſo intellectu gradus bonorum alia lege idoneè penſitantur; quo majus nihil præſtare poteſt ſapientia humana. Quorum interea termini diverſi, diverſis inter ſe facultatum proportionibus reſpondent, optimum habent *ſitum*: ut idcircò *ſitus indebi-*

tus, inter omnes conditiones ad veritatem complexam requiſitas, maximè turbare videatur.

Conditionibus igitur iſtis, quæ veritatem apparentiæ conſtituunt, inſtructi, definitionem aliquam *Apparentiæ* aggrediemur. Eſt igitur *Apparentia Ectypum*, ſeu *forma vicaria rei*, quæ ſub conditionibus iſtis cum prototypo ſuo conformata, cum *Conceptu* denuo (ſub conditionibus etiam ſuis) conformari, & modo quodam ſpirituali (tanquam ab objecto deciſa) etiam in objecti abſentiâ conſervari poteſt. Conformatur autem vel cum facultatibus externis, vel cum internis; quæ conformantur cum facultatibus externis, exuunt naturam ſuam, neque enim *ſpecies* ſive *apparentia* ſoni Harmonici in memoriâ ſervati timnit: ſpecies tamen illa (unde delectationem percêpit mens noſtra) in memoriam revocata, novâ voluptate nos perfundit; quod quidem ex ſenſu interno probatur. Videntur interea *ſpecies* illæ ſive *apparentiæ* quę ab objectis deciduntur, eſſe homogeneæ cujuſdam naturæ; pars enim quantulacunque aliquam rationem totius obtinet. Neque igitur montis magnitudo ſecundùm dimenſionem ſuam veram in pupillam oculi invehitur; ut ideò forma vicaria rei (prout ipſa forma) tota in toto, & tota in quâlibet parte eſſe videatur. Ideò in frequenti cœtu ſonus orantis ſeſe ſigillatim explicat, neque aliquis totam exhaurit vocem. An verò ſint naturæ corporeæ, vel incorporeæ, niſi quid ſit *Corpus* conventum ſit, exagitari nequit. Certiſſimum eſt terminos

utrinque

utrinque habere, è ventis denique circumferri, (niſi objecta quæ per oculum trajiciuntur excipias:) docet tamen experientia, & ipſas rerum figuras ex vento vehementiore vacillare, quæ an ex medii inæqualitate, an verò ex organi concuſſione, an verò ex ipſa figura tremula oriatur, non facilè conſtat. Certiſſimum eſt *apparentiam* per ſimplex medium rectis ferri lineis; cùm igitur obſtruitur, obliquè deferri neceſſum eſt. Mirum eſt interea ſpecies illas ſervari in memoriâ ſine magnitudine manifeſtâ, vel contrarietate; neque enim vel mole gravant, vel ſe invicem exuperant; ſed Antipathias deponentes mutuas ſtabili ſociantur fœdere? quæ enim rixa aliquando exoritur, non jam ab *apparentiarum* naturâ, ſed à *Facultatibus* ei muneri deſtinatis, ut res exagitent, provenire videtur. Neque igitur per ſe *dulce* opponitur *amaro*, vel *calidum frigido*, vel *lupus agno*, quia corpoream & elementarem exuêre naturam; in analogia tamen illa internâ quæ ad nos ſpectat, in Amorem vel odium deſinente; naturas proprias retinent; quâ ratione conformationes facultatum internarum ab externarum conformationibus maximè diſtinguuntur. Novi à *Scholis* addi conditionem, ut objectum *mediocriter* afficiat ſenſorium; ſed ſi *debita morâ*, *debitum medium*, *diſtantia debita*, *ſitus commodus* adſit, videant an aliquid adeò invadere ſenſorium vel ſenſationem opprimere poſſit, ut ſuo non defungatur munere mens noſtra. Nos equidem tanquam in re ancipiti conſtri-

conſtrictum defugimus judicium; ſed ſi ſubſequentes conditiones unâ adſint, quidni vel ipſi προσωπεῖς ὀφθαλμοὶ libero ſolis intuitu gaudere queant?

FUit veritas objecti (vulgo *rei*) & *apparentiæ*; ſequitur *Veritas conceptus*, quam ſolam è prioribus noſtram facimus; habet autem prout reliquæ (præter veritatem rei) veritates ſuas, & (quod magis eſt) utrinque conditiones. Eſt igitur admodum *conditionalis*: ultra *conditiones* enim ad *Veritatem apparentiæ* requiſitas, ſuas proprias vindicat, ſine quibus nullo pacto conſtare poteſt. *Veritatem conceptus* interea à *veritate apparentiæ* diſtinguimus, quòd hæc extra nos, illa pars noſtri exiſtat; & proinde mutuo quodam ordine conſtituta. Quemadmodum enim hæc eſt vera illa *externa* conformitas cum prototypo ſuo; ita iſta eſt vera illa *interna* conformitas objecti ſecundùm apparentiam illam. Sunt igitur omninò diſtinctæ veritates iſtæ; circa *veram* enim *apparentiam conceptus falſus dari poteſt*, & vice verſa: ita ut ultra iſtam, *veritatem intellectus* poni neceſſum fuerit, qui ad *conditiones* regrediens, unde facultates cum objectis ſuis conformantur, errorem caſtigare poſſit. Exemplo utar; In objecto per diaphanum coloratum tranſmiſſo, organum vitiatum ſi fuerit, novus ſuperinducetur error, & quod album in objecto, purpureum in diaphano, flavum in icterici oculo eſſe poteſt; vera interim ut ſit apparentia, ex quo purpureum, verus conceptus

ex

ex quo objectum flavum, esse perhibetur, (ita enim istæ si dentur *conditiones* revera videri existimandum est.) Neque tamen hæc vera veritate objecti, (quia indebitum fuit medium;) neque ille verus veritate apparentiæ (quia organum vitiatum fuit) existimari potest. Ad *conditiones* igitur regrediendum est, (quod munus solius *intellectus* proprium facimus) ut veritatem istorum deprehendere valeas. Hoc interim observatu dignum est, verum si proponatur objectum & veræ denique conformitatum leges, nunquam falli *intellectum*; etiamsi enim, nisi excitetur, sileat *Intellectus*, cùm demum soli objecto suo Analogo restipuletur; cùm denique, nisi cunctæ dentur *conditiones*, imperfectè & juxta præmissa solummodò respondeat; *verum* tamen si detur, *objectum* (etiam è memoria desumptum) *veræ conditiones*, intellectum etiam in somniis verare contendimus; sine istis interea neque vigilans sapit. Quod qui advertit, summum de mentis immortalitate dubium solvet; sed de his postea. Omnia interea ad principia sua reducenda sunt; quod non solùm in Sensibus Externis, sed in Internis etiam constat. *Conscientia* enim (turbata cùm fuerit) recténe an secus senserit, *Intellectus communes suas notitias* repetens, unicè dijudicare potest. *Conditiones*, ex quibus *conceptus* sit *verus*, *vera* si detur *apparentia* aggredimur, proindè dicimus---

Ad

Ad veritatem conceptus, conditio prima est, ut organum sit integrum.

SI enim *organa Facultatum*, sive externarum, sive internarum, *compressa, constipata, tumida, convulsa, eversa, erosa, distorta, distensa, disrupta, contusa, scissa, puncta* vel *resoluta* fuerint, totus ad modum depravati organi vitiatur *conceptus*.

Ad veritatem conceptus conditio secunda est, ut organum nulla prava qualitate sit imbutum.

NEque enim sufficit *organi integritas*, si spiritus animales sint *exuperantes, impuri, crassi, turbulenti, obscuri, vaporibus misti*, item si *tenues, obstructi*: si nervi malè afficiantur, *frigiditate, siccitate, humiditate, inflammatione*; si partes vicinæ, inter quas consensus datur, *læsæ* fuerint: si humores *redundent, deficiant, peccent, corrumpantur*: Inde in oculo icterici omnia flava; in lingua febricitantis omnia amara sentiuntur; indè in foro interiori errores anticipationum, actiones ineptæ & cùm præconceptæ opiniones fuerint falsæ, monstra & delira: de quibus, ubi de errorum causis, fusius tractabitur.

Ad veritatem conceptus conditio tertia est, ut facultas quæ se sentire sentit, non vacillet.

FRustrà enim ista *nisi Facultas applicata fuerit*, reliquæ suo fungentur officio; ideò dormientis

mientis oculus apertus licet, haud videt tamen; ideò in vigilantibus (facultate istâ alibi intensâ) nugantur *Facultates*, quæ circa externa versantur. Importunè denique de se ipsis monent in vestibulo anteriore *malè cohærentes rerum apparentiæ.*

Ad veritatem conceptus conditio quarta est, ut facultas Analoga applicetur.

NOn solùm Facultatum *organa* & *meatus*, sed ipsæ etiam *Facultates*, aptum & concinnum suis in *conformationibus* postulant ordinem. Quemadmodum igitur naribus in sonum inhiare, vel aures ad odorem arrigere, non nisi turpis & præposteri fuerit ingenii: ita qui objecta propria *instinctus naturalis*, *sensus interni*, *externi*, vel *discursus* transposuerit, & in alienum jus verterit, totum Veritatis systema eversurum proculdubio arbitramur. Hoc igitur imprimis animadvertendum est, cùm inter auctores nullus adeò invaluerit error, ac iste. Dum enim *Notitias Communes* (sacra principia) ex *discursu* covellunt; dum ea quæ sunt *discursus*, tanquam *Notitias Communes* haberi postulant; dum *Sensus Externos* ad ea quæ sunt *Sensuum Internorum*, & vicibus versis, traducunt, nihil suo stare loco videtur. Maximè igitur in auctoribus advertendum, an ea quibus fidem adhiberi postulant, intra *Facultatum legitimam cum Objectis suis conformationem* sita sint; cum nullà alioquin lege audiendi sint. In quibus igitur

igitur adnotandum, quæ *Inſtinctus Naturalis*, primum depoſcere certitudinis locum. Secundum, quæ *ſenſuum internorum*. Tertium, quæ *ſenſuum externorum*. Quartum, quæ *diſcurſus*; & quia poſterior ſemper maximè conditionibus obnoxia; & quia denique ab ipsâ animâ ſive probationis principio maximè recedit; quorum explicationem paſſim hoc in opere invenies.

HÆ autem in genere ſunt *Conditiones*, quæ ad *Veritates incomplexas* deſiderantur. Quæ ſi adſint, & ipſa addicitur *intellectus Veritas*; ultra iſtas tamen lumen ad viſivam facultatem poſtulatur, de quo ſuo loco. Hoc interim obſervatu dignum eſt, *Facultates non rectè conformari, niſi cum objectis ſuis cognatis propiis*. Ideò (uti ſuprà innuimus) *infinitum* non capitur, niſi finitè à conceptu; neque *æternum* niſi ſub ratione temporis. Dantur tamen *Facultates in foro interiore iſtis reſpondentes*, quæ quidem ſunt illæ ipſæ quæ æternæ ſunt, & quas in æternum ſupereſſe volumus. Interea *Intellectus Notitiis ſuis Communibus inſtructus* docet *infinitum* noſtrum ſuperare conceptum; *æternum* à noſtro non menſurari tempore. Heic igitur pauliſper acquieſcendum, donec iſto excludamur & corpore, & mundo. Porrò in objectis craſſis nimis ſubtiles; in ſubtilibus nimis craſſi eſſe videmur. Ideò naturam corpoream ſpiritibus, ſpiritualem aliquando etiam corporibus affigimus: ſed utraque ab Analogis facultatibus

busſub conditionibus propriis ęſtimanda ſunt. Quo pacto ſua alterutri obtinget Provincia, & vera illa conſtabit *Fides*, quæ à *Facultatibus ritè conformatis* oritur.

Iſta præfati, quibus *conditiones*, quæ ad *Veritates incomplexas* deſiderantur, poſuimus: ad *Veritatem Intellectus* accedimus. Qui certè divinum quiddam cùm ſit, externis rerum non indigens miniſteriis, ſuis gaudet veritatibus Quæ quamvis niſi in objectorum præſentia ſilere videntur, cùm tamen neque objecta illis, aut illæ quidem objectis deeſſe poſſint, otioſæ & inertes ex toto eſſe nequeunt.

Sunt autem veritates iſtæ, *Notitiæ quædam Communes in omni homine ſano & integro exiſtentes, quibus tanquam cœlitus imbuta mens noſtra de objectis hoc in theatro prodeuntibus decernit.* Harum adminiculo igitur (neq; aliter) de notis ęq; ac novis rerum ſpeciminibus ita ſtatuit *Intellectus*, ut an veri exploratores fuerint *Facultates noſtræ præcones & prodromæ*, ſolus dignoſcere valeat. Neque tamen heic ſiſtit *Intellectus*. Sed intus ſuſceptas rerum *Notiones* ſub conditionibus debitis inter ſe contexens, illas deinceps tanquam bonas & conformes, vel tanquam malas & difformes in foro interiore exhibet. Tantùm abeſt interea, ut ab experientiâ & obſervatione deducantur *Elementa* ſive *Principia iſta ſacra*; ut ſine eorum aliquibus, ſive ſaltem aliquo, neque experiri, neque quidem obſervare poſſimus. Niſi enim in foro interiore deſcriptum fuiſſet, nos naturam rerum indagare debuiſſe

buiſſe (neque enim ab objectis habemus iſtud,) niſi demum circa illam *Notitiæ quædam Communes* nobis inditæ fuiſſent; neque hæc ab illis diſtinguere, vel *communem aliquam naturam* inveſtigare contigiſſet unquam. Inutiliter (imò & damno noſtro) nuda ſpectra, portenta, & terrores imaginum occurrerent, *Analogia* ſi illa *interna*, unde bona vel mala judicantur, intus deſcriptis notionibus (unde enim præterea edocti ſumus?) non conſtitiſſet. Qui igitur, quantum objecta in *Analogiâ rerum* externa ad propriam ipſorum perceptionem conferunt, advertit; qui demum, quod à nobis ipſis tributum eſt, expendit; quid adventitium & peregrinum, quid denique connatum, & à *Natura* dictante ortum, exploratum habebit. Sed non ſolùm boni & mali, utilis & noxii delectu, *Naturæ dicto* audientes ſumus; ſed etiam in *Analogiâ illâ exteriore* (unde verum à falſo diſtinguitur) *Facultates quaſdam reconditas* obtinemus, quæ ab objectis excitatæ libentiſſimè reſpondent. Hinc fit, ut quodcunque facilè adſenſum invenit, *Facultatem aliquam conformantem* in nobis obtineat. An verò ex facultatibus ſit, quæ circa *præterita* ſive *veriſimilia*, vel circa *futura* ſive *poſſibilia*, vel circa *æternas veritates* verſantur, non ſtatim conſtat. Hoc igitur, & in qua *Quæſtione* reſpondeat, diſquirendum eſt. Neque enim qui ad funeſta triſtis excitatur *ſenſus*, ſemper eſt *objecto conformis*. *Conditiones* enim niſi dentur, ſe non jam veritati, ſed timori paruiſſe exiſtimandum eſt. Hæc igitur prius ſuſpicienda

ſpicienda ducimus. Eoque potius, quòd quò magis alta & neceſſaria fuerit in univerſum veritas, eò majorem erroris admiſtionem ſuſcipere, communis doceat experientia. Nunquam intereà fallitur *Intellectus*, præmiſſa ſi ſint debita indebita tamen ut fuerint, ad *conditiones* unde *objecta cum facultatibus conformantur* regrediens, errorem caſtigare poteſt. Sunt igitur Veritates intellectus, *Communes quædam notitiæ in omni homine ſano & integro exiſtentes, quæ (tanquam partes ſcientiarum) ab ipſa Univerſali Sapientia depromptæ, in foro interiore ex dictamine Naturæ deſcribuntur.* Iſtas igitur ſeligere, ſeponere, & in ordinem digerere hortamur Lectores. Suum enim in ordinem ſi compingantur *Notitiæ Communes* ab impuro opinionum cœtu vindicatæ, & myſteriis & fide & quidem authoritate eximiâ pollent, figmenta, errores, & moleſtias longè abdicantes. Iſta igitur præſtate, vel quidem à nobis expectate. Neque vos magnitudo operis deterreat, infinitæ enim ad nova, & infinita objecta ut excitari poſſint *Facultates*, omnes *Notitias Communes* hanc rerum ſeriem expedientes, paucis admodum complecti licet propoſitionibus. Quæ interim dicta ſunt, in unam *Notitiam Communem* contrahimus; ſub iſtis conditionibus ſcilicet, *Facultates rectè conformari cum objectis ſuis.* Qui igitur *ſenſus falli* docent, neque iſta advertunt, neque omnem circa objecta veritatem eſſe *conditionibus* obnoxiam. Quæ ſi dentur, neque *in ſomniis falli poſſe Intellectum*, ſuprà docuimus.

Sequitur

SEquitur *Veritas Complexa*; est autem circa universalia. Hujus canon est : *Intellectus sit verus circa universalia, quando veritates particulares inter se rectè conformantur.* Magnum est opus *complexa veritas*; universalem enim aliquam compingit rerum naturam, eamque ex una istâ câque simplici propositione: *Quæ eodem modo afficiunt facultates nostras, eadem erga nos sunt.* Quæ nisi vera fuerit, tota doctrinæ fabrica corruit. Alia igitur non supersest veritas propositionis istius, *Homo est animal*, quam quod in animatis *quædam eodem modo nos afficiant*; est igitur quadantenus vera thesis ista; de qua fusius in Zeteticis nostris.

Huc usque de variis *Veritatis* acceptionibus, facilior ut fiat in doctrinam nostram transitus, quæ *Facultatem*, sive illud quod conformat; *Objectum*, sive id quod conformatur; & *leges* deniq; *conformationis* unicè expendit. Primò igitur *numerum & ordinem Facultatum*, & earum *objecta*, sive *propria*, sive *communia*, deinde etiam & *Leges conformationum* quæ supersunt, explicabimus.

Tot sunt facultates, quot sunt rerum differentiæ & vice versa.

FAcultatum vocamus *omnem vim internam, quæ diversum sensum ad objectum diversum explicat.* Quæ ad *animam*, quæ ad *corpus* spectant, suo loco docebimus. Heic satis erit monuisse, *Facultates* quas cum Brutis communes obtinemus,

mus, ad ea objecta ſolummodò ferri, quæ ad ipſa bruta comparatè ſpectant. Propiùs interea rem perſtringendo, dicimus numerum *Facultatum* ſive *noëticarum* ſive *corporearum* ex propoſitione iſta conſtare; adeò ut dato objecto, dari *Facultatem*, & vice versâ, exiſtimandum ſit. Neque enim magè mirum *objectorum extra nos*, quàm *facultatum intra nos differentias* deprehendi, ſi vel in ipſis *differentiis*, omne individuationis principium, aliquod *Analogum in nobis* obtinere (quò indubiè redeūdum eſt) apud te cogites; vel *leges*, ex quibus Microcoſmus reſpondet Macrocoſmo, advertas; vel quod fortaſſe hæc ex illis oriantur. Sed ut reliqua mittam argumenta, ipſos *Senſus* noſtros in teſtimonium adducam, quos ex omni *Differentiâ novâ* novo & inſolito more affici, nemo non advertere poteſt. Cùm igitur quodcunque novum eſt, aliquod *Individuationis principium extra nos* obtinere neceſſe ſit, cur non *in nobis aliquam Facultatem Analogam* denuò ſtatuere licuerit? Si tamen plures *differentias* nullâ relatione contiguas, (niſi quòd fortaſſe per idem ſenſorium vel foramen trajiciantur) in unius *facultatis Analogæ* anguſtiam cogere lubeat; (cùm tamen & diverſum inducant ſenſum, & aliquod ſaltem diverſum conformationis medium, quod cumprimis advertendum, poſtulent) vidē annon eo ipſo *animam suam*, (cujus unitatem imprimis tuemur) non ejus *Facultates*, quas diverſas ad *Objecta* diverſa explicat, intelligas. Sunt enim omninò tanquam

quam radii animæ, qui per sensoriorum spiracula sese prodentes, juxta *mutuam Analogiam* rerum cognatas species percipiunt. Nos mirè interea turbant, dum alias *differentias* novis *facultatibus*, alias non item donant *Scholæ*. Sed cùm diversitatem *objectorum* & *facultatum* ipse sensus doceat, (quem ubique non tanquam judicem, sed tanquam testem inveritatibus nostris supremum adducimus) nihil præterea morari necesse est. Alia igitur *Facultas* (per idem licet sensorium trajiciatur) circa *existentiam* objecti, alia circa *quidditatem*, alia circa *qualitatem*, alia circa *quantitatem*, alia circa *relationes*, alia circa *media*, alia circa *locum*, alia circa *tempus*, alia circa *causas*, alia circa *finem*, alia denique circa istorum vel partes aliquas, vel complicationes (quas sub quæstionibus *an, quid, quale, &c.* in Zeteticis nostris complectimur) in *differentia* quacunq; datâ versatur. Cùm demum ad forum interius ventum fuerit, alia *Facultas* Analogiam internam, *quâ utile vel noxium judicatur*, expendit; alia illam *vult*, sive *non vult*; alia *particularem*; alia *communem* objecti naturam investigat. Quodcunq; denique in rebus novum prosus inducit *sensum*, *novum individuationis principium* obtinere volumus. Maximè interea cavendum, ne quæ sæpè explorata habuisti, tanquam nova ducas: cùm fortasse in istiusmodi objectis nihil nisi *differentiam* jam satis perspectarum *complicatio aliqua nova* occurrat. Heic igitur nihil præterea advertendum est. Denique ad *locum*, vel *tempus* vel *medium* &c. mutatum, quædam quæ

quæ in istis tanquam recentia apparent, reducenda sunt. Neque igitur ad anniversariæ & gemmascentis violæ conspectum, quæ nudius quintus fortasse in sinu naturæ delituit, *novam* exitari *Facultatem* autumes; sed *illam ipsam* planè quam olim compertam habuisti. Denique notandum restat, ne *quæ contraria vocat Schola, contrariis facultatibus insigniamus.* Solo enim *gradu* distant plurima, quæ *contraria* existimat vulgus. Neq; igitur diversa facultas circa *calorem*, diversa circa *frigus*, sed diversa circa *temperaturam*, diversa circa ejus *gradus* statuenda est. Neq; diversa circa *grave* diversa circa leve sed diversa circa *pondus*, diversa circa ejus *gradus* versatur. Neq; alia circa *album*, alia circa *nigrũ*, sed alia circa *colorem*, alia circa ejus *gradus* datur. Ita in sensibus internis, non alia circa *virtutes*, alia circa *vitia*; sed alia circa ea quæ *debemus agere*, alia circa actionum istarum *gradum finem*, *modum*, &c. impenditur. *Differentiam* interea sive id quod prædicatur in quæstione *quid est*, è mediâ desummus viâ; ejus gradus enim quæstioni *quale*, vel *quantum* respondent; quod non solùm in universali virtutum, immò & rerum naturalium systemate, sed in earum partibus observasse juvat. In quibus omnibus advertentum, *Facultatem illam quæ circa gradus rerum versatur, ubique se immiscere*; plurima enim vix ullâ præterea lege distant. Circa quam (& cumprimis rationem illam, ex qua quidditates rerum investigentur) in Zeteticis nostris fusiùs docebitur. Heic quidem abundè Lectori prospectum arbitramur, si circa dif-

ca differentias haſce facultates ſuas *quidditativè*, circa iſtas *quantitativè*, circa illas *qualitativè* (atque ita pari paſſu, donec totum quæſtionum noſtrarum curſum abſolverit) verſari cogitet. Habet interea ex ſententia noſtra omne novum objectum *novam facultatem conformantem*. Quo pacto, qui in angue tum primò viſo communia quædam cum anguilla vel lampretâ (quas ſæpius vidit) obſervaverit, & ab illis [tanquam communibus differentiis] ad proprias rei quidditatem perſtringentes delapſus fuerit, aliquod Individuationis principium neceſſariò dari adverterit, quod quidem neque *communis aliqua differentia*, neque ejus *gradus*, vel *complicatio* aliqua fuerit; ſed illa ipſa *forma*, quæ ſcientiâ ſpeciei ſuæ prædita, *differentias illas communes* in unitatem anguis compegit. Cùm demum ab *Externis Senſibus* ad *Internos* (inter quos aliquem, formæ ſive principio individuationis anguis illius reſpondere volumus) deveniens, ſe fortaſſe horrore aliquo percelli ſenſerit, non jam ad *communes illas differentias* (quas ſcilicet antehac perſpectas habuit) ſe affici æquum eſt credere, ſed ad aliquam ipſius *formæ* virtutem, quæ ex occulta quadam Analogiâ ſeſe juxta *affectiones* iſtas & ad *externos* & ad *internos* prodit ſenſus. Quod igitur anguem iſtum à reliquis animantibus diſtinguere valeas; quòd illum horreas, à *Natura rerum Communi*, ſive ratione illâ qua homo reſpondet mundo majori, obtines. Ex quibus conſtat, *Omne novum individuationis principium novam aliquam diffundere ſpeciem*, (ſive ἀπόῤῥοιαν dixeris)

ris) *cui nova idcircò aliqua in nobis Facultas reſponderit, novo ſenſu, ſive indicio ſeſe prodens.* Quod qui negaverit, ex ipſis *individuorum quidditatibus* evincendus eſt, quas à cæteris ejuſdem ſpeciei, & in ſeipſis, & in effectis ſuis diſtingui ſatis liquet. Abditæ enim & reconditæ naturæ ut ſint quidditatum actiones, (ſi ſenſus externos reſpicias) veras tamen eſſe, nemo (quod ſciam) dubitavit unquam. Hinc etiam fit, ut quodcunque novum eſt, facilè in memoria ſervetur. Explicantur enim, & ad objectum novum dilatantur *Facultates noſtræ.* Hinc porrò ad Principiorum numerum *facultates Analogas* in teipſo emergentes obſervare licet: Horum interea ſignaturæ intimæ, ſive characteriſmi ex *differentiis* inveſtigandæ ſunt. In quibus obſervatu digniſſimum eſt, *communes differentias communem rerum naturam; particulares particularem ubique indicare.* Quod igitur *novum* in objecto datur, *particularem* ejus ſignat *naturam; communes* enim *differentiæ* ubique eodem modo ſe habent. Quo pacto, *Eadem* in iſtâ objectorum varietate vocamus, quæ poſt terminos exactè expenſos, *eodem modo afficiunt facultates noſtras. Similia*, quæ *penè eodem. Diverſa*, cum quibus *aliquod commune. Contraria*, cum *quibus nihil.* Ubi interea *differentiæ Communes* in objectis complicantur, & ipſas complicari *Facultates* volumus. Inter quas, *Facultas illa* quæ rem ſecundùm ſtatum ſuum naturalem expendit, ſeſe egregiè prodit, ut quæ *principio individuationis* ſit maximè Analoga. Quâ ratione, non ſolùm Hominem equo inſidentem à beſtiâ, ſed

hunc etiam hominem ab illo diſcriminat. Ita porrò quando in foro interior objecta ſive *complexa*, ſive *incomplexa* è memoriæ penu deſumuntur, in animo habere oportet, terminum ſi addas vel tollas, *novam* (quoad complicationem) induci *differentiam*, undè novum inſurgit objectum, de quo nova veritas dari poteſt. Quæ omnia facillimè expedies, ſi *differentias in apparentiis cum veritatibus rerum ritè conformatas, cum veritatibus intellectus denuò conformaveris.* Sed non ſolùm *facultates objectis*, ſed ipſa etiam objecta *facultatibus* reſpondent, quas ubique diſtingues, ſi has in objectorum præſentiâ ſolummodo excitari, illas etiam in objectorum abſentiâ agere poſſe advertas. Qua ratione (licet nulla heîc ſive *eſculentorum*, ſive *poculentorum* copia facta eſſet; cùm tamen fame vel ſiti premi neceſſum ſit) concedendum eſt aliquid extare quod impleat. Si *Beatitudo æterna* (licet nulla heic daretur beatitudo) ab univerſo humano genere expetitur, omninò *poſſibilis*, nedum *parabilis* ſtatuenda eſt. Heic igitur interſunt *Media*; quæ ſi dentur, & ipſa datur *vera objecti conformitas*. Quæ interea ad *Mentem*, quæ ad *Corpus* attinent, ſuo loco expecta. Sed non ſolum circa *præſentia*, ſed etiam circa *præterita* & *futura* verſantur Facultates noſtræ; quod non minus ex tacitis & ſurdis illis *ſympathiis* & *antipathiis* (quæ etiam ad adſpectum, amorem, vel odium concitant) deprehendi poteſt, quàm ex eo, quòd ſacro aliquo morbo, furore, enthuſiaſmo correptis futura prædicere nequaquam ſit inſolens. Hæc igitur olim, iſta cum emeriti

fuerimus

fuerimus corpora, reſerabit dies. Cùm interea quæ (niſi in objectorum præſentia ſilere videantur) *Facultates* ad *illa nova* compareant, ubique *novæ*; quid vetat, nova ſi indies dentur *Objecta*, *novas* eaſque innumeras in nobis excitari poſſe *Facultates*? quo pacto in rebus terminum invenire potes, in te ipſo nullum.

Qui tamen fœcundam iſtam *Facultatum* ſobolem (tanquam proletariam nimis, & fortaſſe ſpuriam) rejiciunt; videant annon innumeras animi dotes, eas in anguſtias cogant, ut *quinque Senſibus* ſuis non niſi *quinque objecta* tribuentes, multigenas illas in vocabulariis traditas dictiones penitùs exauctorent, & tanquam nullo indicio ſulta expungant. Certè utcunque cavillentur Sophiſtæ, eveniet ut niſi ad *differentiarum numerum facultatum* calculus ſubducendus ſit, tota ferè *accidentibus quinque* concludetur Scientia Humana; & perituris qualitatibus rerum vindicabitur fides. Quod quàm ſit abſurdum, ex ineptis eorum argumentationibus urgeri poteſt; Neque enim *tinnitui*, *colori*, *nidori*, *ſapori*, vel ipſi demum *duro* aut *molli* innituntur, ex quibus ſibi credi poſtulant.

Ut interea quædam de *Nomenclatura facultatum* auctiori (quæ tota quidem ex doctrinâ noſtrâ turbari videtur) dicamus; exoptaremus quidem *Facultatibus Conformantibus*, *nova* (ubi deſunt) ubique tributa fuiſſe *nomina*. Uti enim (quamvis diverſus ſit ſenſus) qui avarè circa *divitias*, ambitiosè circa *honores*, laſcivè circa *voluptates* verſatur, cùm tamen in una radice

recollectæ fuerint facultates iſtæ conformantes, *Appetitus* vocantur : ita porrò , cùm circa hæc omnia *Notitiæ quædam Communes* ſubſint, & ſua unamquamque inſigniri deſcriptione , & deinde in *unum* contrahi *verbum*, tanquam operæ pretium conſulimus. Quod non ſolùm in ſenſibus internis, ſed in externis etiam apprimè neceſſarium ducimus : ut tandem in id redeat omnis diſputatio. (*Ex quâ facultate probas* ?) Cùm ſine aliqua *facultate atteſtante* nulla *veritas intellectus* dari poſſit. Ita ut non ſolùm Facultates internæ, ſed & externæ etiam, quæ circa *figuram*, *motum*, *numerum*, *diſtantiam*, &c. juxta *differentiarum* habitudinem , ſua *propria* & *communia* ubique acciperent nomina. Turpe enim quæ extra nos luxuriantur, intra nos deeſſe accommodata ad res vocabula. In iſtis igitur per ambages & devia ſenſus tuos internos provocamus Lector, & rem ob defectum verborum aliquando circumloquimur . Nos interea iſta de *Facultatum numero* (quarum rationem ſi non capias, nihilo pejus quæ ſequuntur, adſequêris) præfati , earum inconditam inordinatamque aciem (quatenus per verborum injuriam & contumeliam licet) diſponemus.

CUm igitur *Homo* (animal numeroſæ ſtructuræ) variis & miris *Facultatibus & externis, & internis* ornetur , earum diſtributionem ſatis difficilem comperimus ; Ad iſtam tamen quadruplicem diviſionem omnis ex *Facultatibus* deſumenda probatio reduci poteſt. Eſt igitur; ſive *Facultates* agant in objecta , vel vice verſa omnis ſenſus.

IN-

INSTINCTUS NATURALIS,

Sive ſenſus ille qui ex facultatibus communes notitias conformantibus oritur,

Vel

SENSUS INTERNUS,

vel

SENSUS EXTERNUS,

vel

DISCURSUS,

De quibus magnum iſtud proferimus.

QVod neque per inſtinctum naturalem, ſenſum internum, ſenſum externum, neque diſcurſum innoteſcit, tanquam verum propriè dictum nullo pacto probari poteſt.

NULLÆ cùm præterea ſuperſint; in iſtas quatuor claſſes, univerſas *Facultates* diſponimus. Neque tamen haſce ut obtendas, factum ſatis exiſtimes: *Niſi enim objecta cognata, leges denique, ſive conditiones ex quibus conformantur, perſpecta habeas; vel veriſimilis, vel quidem falſus ubique in opinionibus proſilies tuis;* iſta igitur ſeriò expende. Te interea præmonitum volumus (Lector) *Facultates divinas, quas menti vindicamus, nullis claudi carceribus,* (ultrà *propria* enim ſua habent objecta communia,) ſed ita *facultates corporeas permeare poſſe, ut quoſcunque iſtæ inducant ſenſus, & illæ perſentire* (deeſt vox apta) *queant.* Ideò caduca intelligere, amare, &c.

poſſunt *Facultates divinæ noëticæ*, non ita ad divina adſurgere poſſunt ſive ſtomachoſæ, ſive laſcivientes *Corporeæ facultates*. Iſte igitur eſt propoſitionis iſtius ſenſus: *Quodcunque per facultates iſtas rectè conformatas non innoteſcit, tanquam verum, adæquatum, intellectuale, univerſale & neceſſarium nullo pacto probari poteſt, ut id ſemper in librorum evolutione occurrat, ex quâ facultate probant ſuas quas adducunt ſententias.* Mirâ enim facilitate figmenta & opiniones refellit, reſcindit unica iſta Quæſtio. Ubi ſi illud quod verum, *& facultatem & objectum cognatum, & leges conformationum intermedias* poſtulat; in veriſimilibus quædam, in falſis cunctæ defuturæ ſunt *conditiones*. Qui igitur ex *Inſtinctu Naturali* probationem adfert, oportet ut *Notitiam aliquam Communem* à nullis (niſi ab inſanis vel mente captis, qui verborum ſenſum non adſequuti nihil non negare poſſunt) improbatam adducat; ſi à *Senſu Externo* vel *Interno* eaſdem obtinet facultates, eadem ſi dentur objecta, eædem conditiones; iſta igitur conſule, niſi dubiam malis adhibere fidem. Si à *diſcurſu* aliter quàm per legitimam quampiam ab *aliquâ Notitiâ Communi* deductionem, vel tanquam *veriſimile* dimittendum, vel tanquam *falſum* & cum aliqua *Notitia Communi ex diametro pugnans* omninò rejiciendum, quod iſta ex parte adfertur, conſulimus. Quo pacto neque Philoſophi imponent, neque Rhetores, neque quidem veriſimiles Hiſtoriæ, ſed omni ex doctrina *Analogæ tuæ Veritates* crues.

Primò

Primò autem de *Inſtinctu Naturali*, ſive facultate illâ quacunque, quæ *Communes Notitias* conformat.

CUm ea quę ex *Conſenſu Vniverſali* fidem obtinent, & *vera* eſſe oportet, & ab aliqua *Facultate internâ conformari*, (neque enim falſa eſſe ulla ratio ſuadebit unquam;) nulla cùm ſit in homine facultas, cui iſta potius debeatur veritas, facultatem conformantem *Inſtinctum Naturalem* facimus, eâ lege, ut cui obſoletum videatur, aliud per me quærat *vocabulum*, integræ tamen ut ſtent (quæ à *conſenſu univerſali* petuntur) *Veritates*. Summa igitur veritatis norma, erit *Conſenſus Vniverſalis*. Ut interea maximum ſit operæ pretium, *Communes illas Notitias ſeligere, & ſuo loco (tanquam veritates indubias) reponere*; quod certè hâc tempeſtate (ſi unquam) neceſſarium. Cum enim mortalibus in ſummo iſto verborum diſcrimine, non jam è cathedra rationibus ſuadeatur; ſed (ipſa etiam reluctante conſcientia & ſenſu interno) terroribus quibuſdam ita extorqueatur *fides*, ut omnes extra *Eccleſiam ſuam* ſive ignorantiæ, ſive erroris ita rei ſint facti, ut (nullâ vel mora, vel quidem comperendinatione indulta) damnationem poſt hanc vitam ſubeant æternam, non eſt quò fugiat miſera conſternatorum turba, niſi *Immota quædam veritatis fundamenta ex Conſenſu Vniverſali jaciantur*, quæ in dubio quocunque ſive Theologico, ſive Philoſophico conſuli poſſint. Cùm enim legem (id eſt *No-*

titias ſuas Communes in ordinem redactas) poſtulent gentes univerſæ, illa autem varia à variis Legiſlatoribus data ſit; Cùm denique inter leges ut aliquando diſſenſus, ita in aliquibus ſummus detur conſenſus, ſive religionem, ſive ipſum jus civile & politicum ſpectes; *Conſenſum illum Vniverſalem*, tanquam doctrinam *Inſtinctus Naturalis* & neceſſarium *Providentiæ divinæ Vniverſalis* opus habemus. Mirum interea eſt, quantâ pertinaciâ infirmus mortalis, vel totas doctorum amplectitur ſententias, vel totas rejicit. Et dum nullo uti novit delectu, fide quadam implicita ſeipſum miſerè involens, proprias impotens abnegat Facultates, & cùm ad terrores deſpiciendos non ſit animo ſatis erecto, timet & odit. Sed neque omni ex parte veræ ſunt Doctrinæ vulgares, neque omni ex parte falſæ. Nulla enim unquam fuit tam barbara ſive *Religio*, ſive *Philoſophia*, cui ſua non ſtetit veritas. Quæ tamen ſi errorum admiſtione (ut ſolet) conſpurcata fuerit, non aliter nitori ſuo reſtituenda eſt, quàm per ſeparationem è methodo noſtra. Si enim quæ vera, facultatem aliquam atteſtantem habent, quæ falſa habebunt nullam. Ex mente igitur noſtrâ *Conſenſus Vniverſalis* & prima & ſumma Theologia & Philoſophia habendus eſt. Cui operi mirè inſervit *Providentia illa divina*, quæ quod prioribus ignotum fuit ſæculis, totum ita jam patefecit mundum, ut nihil ferè ſcitu dignum latêre videatur. Non ſolùm interea ex *Legibus*, *Religionibus*, *Philoſophiis*, ſcriptorum denique monumen-

numentis quibuſcunque *Conſenſum illum univerſalem* eruimus; ſed & *Facultates aliquas internas*, ex quibus veritates iſtæ conformantur, in nobis deſcribi volumus. Inſanos interea & mente captos, & impotentes illos animos mittimus, cuicunque ſive Eccleſiæ, ſive Scholæ, ſive opinioni adhæreant. Neque heic igitur *Hæreſi* pandimus viam, vel *ſpiritui phanatico*, nedum *ſenſui particulari* cujuſvis Veritates in univerſum requiſitas commodè vindicari poſſe aſſeveramus. Unicam Veritatis normam in neceſſariis, facimus *Conſenſum iſtum Univerſalem* (qui ſine providentia divina non inſtituitur.) Hanc interea provinciam eò lubentius capeſſimus, quod in iſtis Dei Opt. Max. cauſam agamus, qui *Notiones Communes tanquam media providentiæ ſuæ divinæ univerſalis*, nullo non ſæculo hominibus impertivit. Si quod interea in earum diſcuſſione maneat dubium, vos (Lectores) obnixè rogamus, ut (ſepoſitis timore & odio quocunque) communione pia & dulci ea quorum datur conſenſus univerſalis, ab iis quorum non datur, ſecernentes, non tam *nomina* (quæ ſi neglexerimus, magnum in ſapientia progreſſum faciemus) quam *res ipſas* reſpicientes, *Conſenſum illum univerſalem*, tanquam veritatem indubiam amplectamini. Neque ſi hiſce vel illis verbis conventum non ſit, totam rejiciatis ſententiam; ſed regreſſu ad aliquam ſimplicem propoſitionem facto; (ſi ulterius non detur) in illo acquieſcatis; à luxuriante caventes *Diſcurſu*, qui pejorem ignorantia errorem

paſſim obtrudit. Nos enim intrepidè dicimus, omni ſæculo fuiſſe & eſſe Homines, Eccleſias, Scholas nugivendulas, quæ ex hiſtoriis veriſimilibus, & *diſcurſu* neſcio quo putido, in ſubſequente aliquo ſæculo impoſturas, & figmenta etiam illepida (quibus tamen fidem adhiberi poſtulant) invexêre, quod certè ex methodo noſtra nunquam contigiſſet. Neque tandem vos in anguſtias cogi iſto pacto exiſtimetis. *Deus enim & Virtus ſunt Communes Notitiæ ubique*; à quibus qui receſſit, niſi expiato ſcelere ſalutem ſperare interdicitur. Reſtat ut nulla ſcripturientis ſive ignorantia, ſive cimentita authoritas vobis ſuggerat *Deum in neceſſariis, vel ad hanc vitam, vel ad æternam, ullo ſæculo vel homini defuiſſe, vel quidem deeſſe poſſe.* Eſt enim *Providentia Divina Univerſalis* ſupra omnem fida *hiſtoriam.* Si non aliter igitur, in foro interiore, etiam ex revelatione, media ad ſalutem ceſſiſſe exiſtimandum eſt. Neq; vos infantium ſive Embryonum ſtatus deterreat; Iſta enim, *Providentia Divina* temperat, quæ juſto & pio (occulto & abdito licet) judicio de rebus decernit. Qua ex *Notitia Communi*, dubia quæcunque, quæ circa rerum adminiſtrationem oriuntur, ſolvi poſſe monemus. Horum interea quę ubivis gentium vel creduntur vel quidem jubentur (neq; enim eſt, ſi te monitum habeat Deus, quod ad media ulterius deſideres) *Facultatem conformantem, Inſtinctum Naturalem* facimus. Qui ſi in *elementis, mineralibus, plantis, brutis*, uno eodémq; modo juxta ſpecierum diverſitatem, æquales & unius

unius modi ubique prodit actiones, cur non in nobis idem præstiterit? Nulla cùm sit vel mage necessaria, vel mage salutaris conformitas, quam illa quæ inter nos & supremum illud Numen (omnium quæ hic visuntur *causam, medium*, & *finem*) instituitur. *Quodcunque igitur in omni homine uno eodemque modo se habet* (malè intellecta si res vel verba demas) *Instinctui Naturali* acceptum referimus; in reliquis actionum libertas, & magna quidem varietas conspicitur. Ex quibus patet, quæ necessariò in rebus adsunt, esse solummodo *media*, *Gratia* enim facit ut illis fruamur. Quod nostrum interea existimari potest, est *Arbitrii libertas*, quæ si necessariò terminaretur ad *media*, nostra esse desineret. Quatenus igitur in *Arbitrii libertatẽ* provehuntur animantia, divina illis creditur facultas, & habent quo ipse Deus utitur *medio*. Uti igitur post existentiam motus, post motum vita, post vitam sensus, post sensum *Arbitrii libertas* in homine, immò & in mundo datur: ita istis si rectè usi fuerimus quidni ulterius feramur? Hæc interim *Notitiarum Communium* (uti etiam reliquorum sensuum est lex sive farum: Ut *nisi ad objecta exitentur, sileant*: cùm tamen neque objecta facultatibus, vel vice versâ, in necessariis deesse posse existimandum sit; ideò sive excitari, sive elici dicas, sibi ipsis ubique constare statuendum est. Hujusmodi autem sunt, *Nos quædam debere facere*, *Quædam etiam non facere* Quæ autem commendantur, sunt; *Nos debere esse pios, & gratos in benefactores*, max-

maximè vero in *Deum* qui iſtorum prima eſt cauſa. Si interea ex iis *quædam* (quorum datur ex legibus, religionibus, *&c. conſenſus univerſalis*) etiam à ratione aliena exiſtimari poſſint, in animo habe proprium eſſe *Inſtinctus Naturalis* irrationaliter, hoc eſt ſine diſcurſu operari. Ita enim *elementa*, *mineralia*, *vegetabilia* (quibus diſcurſus & ratio negari videtur) ad propriam ſapiunt conſervationem. Heic igitur *vox illa communis* veritatem ſuam obtinet, quæ ex iis *quædam*, *quæ etiam ſupra humanum captum*, *credenda* docet. Cùm enim *Ratio ſit quædam deductio notitiarum communium* in ſuam infimam latitudinem; non habet ultra illas, quò provocet. Sunt igitur Notitiæ *Communes* principia illa, contra quæ diſputare nefas; ſive ea pars ſcientiæ, quâ ex ſuâ primâ intentione nos imbutos voluit *Natura*. Quæ ſi ab impuro opinionum cœtu vindicatæ, in methodum denique & ordinem componantur, ſpecimen aliquod ſapientiæ divinæ in illis eluceſcere non ſemel monuimus. Sunt autem omninò continuæ; ex quibus quæ maximè connectuntur, ſunt *Divinæ & Morales*. *Naturales* enim paulò diſtare videntur; ſed & ipſæ Naturales (niſi verba nos turbent) in unum cum reliquis optimè compingi poſſunt; ut ideò *Notitiarum Communium* ordo & diſpoſito ad pacis univerſæ complementum imprimis facere videatur. Iſta igitur ut præſtetis (quantum in vobis eſt) hortamur donec magnum *Providentiæ Divinæ Univerſalis* abſolvatur opus. Ne interea aliquid

quid hâc in methodo deſideres, exemplum unum vel alterum ſubjiciemus. *Religio* eſt *Notitia Communis*, nulla enim ſine *Religione* natio, ſæculum. Videndum igitur eſt, quænam in *Religione* ex conſenſu univerſali ſint agnita: univerſa conferantur: quę autem ab omnibus tanquam vera in *Religione* agnoſcuntur, *Communes Notitiæ* habendæ ſunt. Sed dices eſſe laboris improbi: At alia ad veritates *Notitiarum Communium* non ſupereſt via; quas tamen ita magni facimus, ut in illis ſolis *ſapientiæ Divinæ univerſalis* arcana deprehendi poſſint. Nihilo ſegnius iſta adſecutus progrediêris. Inſuper *Lex* eſt *Notitia Communis*; iiſdem paſſibus igitur inſiſte, & quę ab omnibus comprobantur *leges*, tanquam ſanæ habendæ ſunt. Sed breviorem poſtulas methodum, hanc etiam dabo: *Intra facultates teipſum recipe, habebis Deum, Virtutem, Veritates univerſales, æternas.* At totùmne illud (inquies) quod à prioribus decantatum ſęculis, tanquam *dubiæ fidei* habebimus? Minimè gentium; imò fieri poſſe credendum, quodcunque attributis divinis eſt Analogum, & (quod magis eſt) cum gratiarum actione accipiendum. Sed cùm *multa fieri poſſe quæ revera non fiunt, Communis ſit Notitia*, ſuſpenſo gradu incedendum in iis, quæ à narrantis Authoritate pendent. At nullo inſuper bono noſtro (inquies) traduntur integra authorum volumina? Immò maximo; *Notitias* enim *Communes* excitant. Iſta igitur evolve, modò veritatem *rei* cujus principium extra te, à veritate *intellectus*

quæ

quæ à te ipso proficiscitur, veritates denique *æternas & universales à particularibus*, & ab iis quæ sunt ad tempus, distinguas. Hoc interea adverte; non multa ut affirmentur ex Methodo nostra pauciſſima tamen negari, ea nimirum sola quæ rectæ rationi adversantur, vel cum attributis divinis ex diametro pugnant. Ad definitionem *Instinctus Naturalis* accedimus; ubi præmittendum est, duplicem habere acceptionem, prout est *facultas conformans*, vel prout est *ipsa conformitas in actum*, id est in sensum deducta. Prout est *facultas*, ita est *providentiæ Divinæ universalis instrumentum proximum, ejusque pars aliqua in ipsâ mente signata*: In secundâ verò acceptione---

INstinctus naturales sunt actus facultatum illarum in omni homine sano & integro existentium, â quibus Communes illæ Notitiæ circa Analogiam rerum internam (cujus modi sunt quæ circa causam medium & finem *rerum*, bonum, malum, pulchrum, gratum *&c.) maximè ad individui, speciei, generis, & universi conservationem facientes, per se etiam sine discursu conformantur.*

QUIA desunt nomina (verbum enim *instinguo* est obsoletum,) aliquando per *Instinctum Naturalem* innuimus *facultatem conformantem*, aliquando ipsam *conformitatem in actum*, id est in sensum deductam; quâ acceptione sub ista definitione cadit. Idem igitur heic denotant *Notitiæ Communes*, & *Instinctus Naturales*; de quibus suo ordine. Primò autem de *Instinctu Naturali*

Naturali quatenus eſt facultas: *Inſtinctus Naturalis quatenus conformat non eſt ipſa mens*, ſive *anima per ſe*: vel *anima id eſt mens in relatione ſuæ ad corpus* (ita enim à nobis accipiuntur) ſed ejus *emanatio proxima ita naturæ dictanti contermina, ut ſubindè doctrinam propriæ conſervationis ſubminiſtret; adeò denique neceſſaria, ut nec morte tolli videatur.* Quæ enim facultates ſenſus præcedunt externos, putà tactum, guſtum, *&c.* & illis ſublatis manere poſſe quid vetat? Hujuſmodi autem ſunt *Facultates* iſtæ; manent igitur poſt mortem; etiamſi autem & reliquæ manere poſſint (ab *Inſtinctu* enim *naturali* expoſitæ ad objecta explicantur] de his tamen dubitari poteſt. Neque enim alia ſi maneant Objecta, nobis fortaſſe illis opus fuerit; *Sapientiam* enim *Divinam univerſalem neque in neceſſariis deficere, neque in ſupervacaneis redundare*, ab experientiâ, & quidem ratione edocti ſumus. Ideò *Homo* [animal numeroſæ ſtructuræ] pluribus adornatur facultatibus: *Talpæ* quia ſubterraneus fuit, vel viſu carere potuit; *Zoophyta* etiam reliquis, præter tactum, ſenſibus externis. Ideò juxta indigentiam *una facultas poſt aliam gradatim ſeſe ad objecta explicat*; quod non ſolùm in univerſo rerum ſyſtemate, ſed in ipſius denique hominis adoleſcentiâ obſervaſſe permagni momenti arbitramur, quibus *ſcientia Analogiæ rerum* propoſita eſt. Quæ igitur nobis connaſcuntur *Facultates*, neque ex morte tolli æquum eſt credere. Quidni igitur ad propriam conſervationem ex facultate

te istâ etiam sapiens fuerit *Homo* post mortem? An verò in meliorem statum provehi detur, à *Justitia illa æternâ* pendet, quæ unicuique retribuet secundùm opera sua. Aliquam enim (qualiscunque, vel quâcunque ex parte fuerit] nos semper degere vitam, vel *Leges*, vel *Religiones*, vel *Philosophiæ* quæcunque docent, nos totos morte rapi non passæ; cùm saltem ex *Intellectu agente*, id est facultatibus nostris superstites fuerimus. Quando igitur partes corruptibiles ab in corruptibilibus (quod magnum & perpetuum opus naturæ facimus] separantur; non jam *Facultates* corrumpuntur, sed *Organa*. Quod igitur corrumpitur, nostrum non est; sed quæ ex seminis massâ, alimentis, & ipsâ corporeâ mole assumebantur peregrinæ partes & traduces. Nonne durum enim quiddam, & ineptum foret, istam si ex ædificaverit fabricam Mens nostra, se fenestras condituram undè prospiceret, portam verò habituram, undè exiret, nullam; sed propriæ structuræ ruina opprimi? Haut mirum interea, aliqui si mortalem velint animam; de illa enim animæ parte quâ usi sunt, intelligendum est [*Sensibus* nimirum *Corporeis*] qui eâ ratione morti sunt obnoxii, quâ nostri esse desierunt; sed de his suo loco. Satis fuerit *Animæ immortalitatem* ex ipso sensu interno [modò non obstruantur facultates) dictari posse. Quam qui non sentit, per me dubitare nihil vetabit; eoque magis quòd mortem primam vel secundam tanquam peccati pœnam minetur Religio quæcunque.

Quæ

Quæ verò, *qualis*, *quanta*, *&c.* hæc vita ſecunda vel mors fuerit, ob defectum conditionum ad veritatis iſtius conformationem poſtulatarum, & quòd nullus de iſtis exſtet conſenſus univerſalis, ſciri nequit. Neque enim magis jam de *futuris* ſapimus, quàm in utero clauſi de *iſtis*, & certè ſimilitudo eò erit aptior, quòd excelſo animo ſcientiâ prędito omni fariâ adeò anguſtus, exilis, humilis videatur iſte objectorum mundus, ac uterus Embryoni. Ut pereant igitur *objecta externa*, ut pereant *facultates externæ*, unitas noſtra exui ſi nequeat (quod dubitare impium] fidus aſſecla manebit facultas iſta *Inſtinctus Naturalis*, novas facultates ad objecta nova explicaturus. Qui ſi in quovis inarticulato licet, & incauto elemento ſapiens fuerit ad propriam conſervationem; & tutum & jucundum [modo abſint ſcelera] reddere poſſint hominem.

Hæc autem de *Inſtinctu Naturali prout eſt facultas* dicta ſunto. Secundâ igitur acceptione, *Inſtinctus Naturalis eſt actus alicujus conformitatis*, ſive *conformitas aliqua in actum deducta*; quâ ratione eôdem recidit cum *Notitiæ Communi*; & tanquam ipſius Naturæ dos, ſive Beatitudo quædam haberi debet. Quæ etſi hominem latere poſſit, quatenus nondum explicatur; ſi tamen ab objectis vel rerum, vel verborum, vel quidem ſignorum exitata fuerit, *Communem Notitiam* futuram exiſtimandum eſt. Oportet interea ut homo ſit ſanus & integer; quia cerebroſi, væcordes, excordes & ipſi demum

mum futuri socordes, hac in vita (occulto Dei judicio) parum vel nihil ista ex *Facultate* juvantur, etiamsi vires quasdam internas ad sui conservationem, aliquando etiam ad externarum injuriarum præcautionem admirandas delitescere, in ipso insano, ebrio, infante, &c. observare liceat; ut idcircò ex toto nunquam desint *Facultates* istæ.

Communes Notitiæ [veteribus κοιναὶ ἔννοιαι] *fuerunt principia illa sacro sancta contra quæ disputare nefas;* ad quæ proximè accessere fundamenta rata, ea scilicet quæ ut primâ fronte vera visa fuerint, examen tamen passa sunt. Quo pacto aliquid à *Discursu* adjectum fuisse existimandum est; quibus ultimo in loco *Experimenta* sive *Conclusiones* subjungebantur. Primas igitur partes obtinuere (cujusmodi in omni disceptatione quædam esse existimandum est) quæ nullâ hesitatione excipiebantur; secundas verò, quæ duriuscula fortasse in se ipsis, vel fortasse ex deductione aliqua præposterâ, vel ex opinionibus falsis præconceptis, fortasse etiam ex rebus, vel verbis, vel signis malè intellectis, fortasse etiam ex pluribus horum videbantur. Ita ut tertio loco subsecuta sint *Experimenta & Conclusiones*, quæ vel industria practica invenit, vel quidem fors obtulit; ex quibus *Ars* quædam confecta est, nullis nisi quas experientia dedit regulis obnoxia. Vocantur autem *Notitiæ Communes*, quia in *omni homine sano & integro deprehenduntur, modò Objecta sive rerum, sive verborum, sive signorum consient.* Ad objecta

objecta enim excitari *Notitias Communes* ipſe ſenſus (quem ubique ad teſtimonium ubi fieri potuit adducimus) docet. Neque igitur cum Objectis ipſis invehi vel delirus quiſpiam exiſtimaret unquam: Reſtat ut in nobis à *Naturâ* deſcribantur, & ut iſtâ lege explicentur (quæ aliter in nobis ſilere poſſunt) *Notitiæ Communes*. Ut interea non ſolum imaginis, ſed & Sapientiæ ſuæ Divinæ ſpecimen aliquod, & partem nobis impertiiſſe credatur Deus Opt. Max. Totæ igitur *Notitiæ Communes*, ut in totum illud bonum commune intendantur, quaſdam ipſum Creatorem ſapere, auſim dicere. *Magis* interea *communes* in ſpecie noſtrâ vocamus, quæ cùm omni homini ſint communes, ex omni objecto elici poſſunt, ut, *Eſſe aliquam primam rerum cauſam, medium*, & *ultimum finem. Dari quendam rerum ordinem, quoſdam gradus*, etiam & *viciſſitudines*, &c. *Maximè communes* ut ſint, quæ cùm omni homini ſint communes, & maximè extra noſtram ſpeciem ſint communes, ut, *ratio propriæ conſervationis, appetitus beatitudinis*, &c. Ut *minus communes* ſint, quorum objecta ſunt æquivoca, dubia; ita ut *minimè communes* ſint, quæ errorum anticiparione obſtructæ, vel objecta obtinentes ratò conformata, ideò dici nequeunt *communes*, quoniam conditiones defuêre, quæ ad *Veritatum noſtrarum conformationem* poſtulantur. Neque igitur *communes* dicimus *Notitias* iſtas, quia velint nolint in omni homine explicantur; ſed ideò *communes* eſſe prohibemus, quia, niſi ipſi præcludamus viam,

viam, *communes* futuræ sunt. Inter *communes* igitur illæ primum obtinent locum, quæ ex omni objecto nulla interposita mora, conformantur. Quæ enim ingenius deprehendimus, non sine *discursus* ministerio perficiuntur. Nunquam satis interea hortari possumus lectorem nostrum, ut *ex consensu universali communia illa Principia, quorum numerus est definitus, imò exiguus,* (quod nos certò exploratum habemus) *colligant, seponant, in ordinem denique digerant, & tanquam providentiæ Divinæ universalis ideam & Typum optimum habeant.* Neque obstare debent diversa verborum in linguis diversis significata, vel variæ loquendi formulæ. Hasce enim difficultates superare & potest & debet ingenuus veritatis amor. Heic autem observatu dignum est, *pluribus aliquando explicari verbis, quod tanquam unum aliquod ab intellectu accipitur.* Aliquando etiam *quod ab intellectu in plures ex sermone vulgari secatur partes, in unum aliquod contrahi verbum.* Ne igitur vos vexent ista, a sermone ad sensum internum provocate. Interea maximè advertendum est, tria in omni propositione spectari, *Subjectum, Prædicatum & Copulam;* ex quibus *copula* semper est idem verbum, *Est,* (*Non Est* enim, ad *Est* reduci potest, & debet.) Per verbum *Est* igitur, *subjectum* & *prædicatum* semper connectuntur, in quæstione *Quando,* sub ratione temporis præsentis, præteriti, vel futuri. Exemplum subjiciemus. *Nos debemus esse fortes,* vel *Non debemus esse timidi,* idem enim sonat. *Nos debemus,* hîc igitur idem denotat,

notat, quod *Nos sumus debentes.* Veritas igitur prima hujus propositionis est, *nos quædam debere facere: quædam etiam non facere.* In propositionibus enim conjugationes quæcunque ad verbum *Est* (operosè licet) in quæstione *Quando*, reduci possunt. Inter illa igitur quæ facere debemus, recensetur, *nos debere esse fortes.* Habent igitur ista facultates suas conformantes; sed progreditur *Intellectus*, & docet *fortem debere esse justum*; habebit igitur, *Notitia ista Communis* facultatem suam conformantem a priore distinctam. Sed neque hoic sistit *Intellectus*, sed dicit *fortem-justum debere esse sapientem, temperantem, &c.* Aliæ igitur *Communes Notitiæ*, alii denique *sensus*, sive *fides novæ* novarum facultatum conformantium indices insurgunt. In his igitur *Nos* subjectum; *fortes, justos, &c.* prædicatum, copula *Est* ubique statuitur, per quam denuò inter se conformantur *Notitiæ istæ Communes.* Conformitates enim crebrò conformari, & in unum aliquod coalescere possunt. Sed de his in Zeteticis nostris, ubi sapientiæ humanæ termini & metæ designantur. Ut interea *Communes istas Notitias* ex auctorum sive scriptis, sive sermonibus eruere possis, post propositionem quamcunque seorsim expensam, in quâ quæstione prædicetur, putâ *quid*, *quale*, *quantum*, *&c.* vel per se, vel prout complicantur, advertendum est; deindè quæ facultates respondeant. Ubi imprimis cavendum, *Ne quæ ex sensu, sive externo, sive interno probationes adferri debent, per diversum deducantur.* Sunt enim in obje-

objectis suis *sensus*, sive *externi*, sive *interni* testes summi. *Conditiones* denique expendendæ sunt, ut legitima fiat conformatio. Hisce instructus, quis detur sensus in omni propositione, & quæsit ejus veritas, scilicet à quâ facultate pendeat, explorandum est. *Quando igitur* (quod ubiq; adnotandum) *gratè & lubenter accipitur doctrina quæcunque, & ultrò datur adsensus internus, aliquam Notitiam Communem, quam facultas sua Analoga conformavit, subesse scito*: Harmonicè enim respondere facultates objectis, non semel adnotavimus. Hanc igitur antequam progrediaris, erue, digere, & in usum sepone. Pari modo si ingratus datur sensus & molestus, videndum cum quâ *Communi Notitia* pugnat, quam etiam extricare & sibi vendicare, tanquam operæ pretium consulimus. Ultimò ut nihil desit in dubio & ancipiti sensu quocunque, videndum *ex qua facultate objectum conformaveris*. Neque enim à *sensu interno*, *externo*, vel *discursu* objecta quæcunque promiscuè conformantur, sed suis propriis objectis singuli respondent; quod quia non advertunt *scholæ*, passim ineptiunt. Videndum igitur an perperàm transposueris Facultatem aliquam, an verò Objectum sit indebitum, vel saltem an in defectum Conditionum rejici debeant, in quibus hæres; quâ ratione, omni ex doctrina *Analogiæ tuæ Veritates* erues. Si ulterius interea non detur, in simplici aliquâ eaque maximè incontroversâ propositione acquiescas; neque illam parvi ducas, suo ut stare feceris ordine. *Quandoquidem* verò

quædam

quædam facultates circa *præsentia*, quædam circa *præterita*, quædam etiam circa *futura* versantur, omninò disquirendum est quænam harum conformantur. Evenit enim, ut si *præterita* pro *præsentibus*, vel *futuris*, vel vice versâ, in alterna harum complicatione accipias, totæ ut turbentur & è loco moveantur *Facultates*. Aliquando igitur quod tantum *possibile* est & tertio alicui convenit, in te sensum obducet gratum, & tanquam *præsens* aliquod ex anticipatione afficiet. Aliquando etiam quod *præteritum* est, tanquam *futurum* aliquod conjicietur. Aliquando etiam *& præsentia* inter ista irrepere solent. Quando interea ex re natâ talis in foro interiore excitatur sensus, ut nunquam ita non esse debuisse existimandum sit *æternæ veritates* conformantur. Longé igitur ab istis *veritates caducæ, crassæ* deniq; & *corporeæ illæ titillationes*, quas cum brutis communes obtinemus, ablegantur; quas non sine nauseâ & fastidio experti sumus. Habent enim *Corporei Sensus* in nobis æquè ac in bestiis *suas facultates conformantes*, sed quæ ex modo conformationis & ipso sensu satis à *Divinis Noëticis* distinguuntur. In hoc quoque navabis operam, ut *verum æternum quod semper præsens & parabile*, *à præterito sive verisimili*, *à futuro denique sive possibili distinguas*. Neque igitur cùm tibi fausta precantur necessarii, qui excitatur sensus gratus, aliter conformatur quàm ex Facultatibus illis quæ circa proprium conservationem, & quæ amicitiâ gaudet; Quædam denique non aliter

molesta sunt, quàm quod corpus lædere possint. In his igitur nullæ præterea *Communes Notitiæ* subsunt. Cùm denique *Notitiam aliquam Communem* conformaveris, videndum est, *An non ex priori aliquâ pendeat.* Si igitur (quam ubique ad examen adducimus) propositionem istam acceperis, *Homo est animal*; disquirendum est undè veritas hujus propositionis, quâ ratione ad *Notitiam illam Communem* deveniendum sit, quæ, *Ex quæ eodem modo afficiunt facultates nostras, eadem quo ad nos esse*, docet; alia enim veritas propositionis istius non supereſt. Hujus denique veritatem si petas, à *Naturâ* esse & tanquam doctrinam *Instinctus Naturalis* haberi debere, respondendum est. Ultimò observare licet *quò magis altæ & necessariæ fuerint Veritates, eò majorem errovis mistruram obtinere posse*: ideò nullum non in *Cultum Divinum* irrepsisse errorem & absurditatem sæpè adnotavimus, pessimi iidem olim & sacerrimi ut fuerint.

Plura de istis dicenda supersunt. Sed quia totus liber de *Notitiis Communibus* imprimis agit, quæ sparsim disseminavimus, in messem colligenda sunt. Vos interea non morari debet, quòd non modo eliciantur *Notitiæ istæ Communes*, nesciatis. Satis superque diximus vos nescire, quomodo fiat *gustus, odoratus, tactus*, quos tamen etiam inviti non rarò experti estis. Quæ igitur iisdem indiciis manifesta, ab omnibus uno eodemque modo accipiuntur, tanquam *Communes Notitiæ* habenda sunt; ut non sit, quod solus dubitet quispiam. Si tamen ista

principia

principia negare pertinaci & refractario volupe sit animo, memento te obturare aures, occludere oculos, & totum etiam hominem (modò lubeat) exuere posse; ultra media denique non ferri *Providentiam Divinam Universalem*. Sequitur ut distinguamus, quæ ad utramque Analogiam attinent; quâ in re præmittendum est: *Quodcunque uno eodemque modo se habet in omnibus ab instinctu naturali ortum ducere*. Sive igitur *Elementorum*, *vegetabilium*, *animalium*, sive demum ipsius *intellectus*, & *voluntatis humanæ* actiones spectes, nunquam decoquet fidem *Axioma* istud. Maximè tamen circa *Analogiam rerum internam* (utpotè quæ sit cumprimis necessaria) versatur *Facultas* ista. Quemadmodum igitur in dubio quocunque, non habent ultra *Notitias Communes* quò provocent *Facultates nostræ discurrentes*; ita quidem quæ post externas species susceptas de Objectis sub ratione convenientiæ eorum vel disconvenientiæ judicant, ab *Instinctu Naturali* (undè enim prætereà?) ortum ducunt. Cùm igitur aliud sit species, sub conditionibus propriis, suscipere, aliud de susceptis judicare, satis inter se *Facultates* istæ distinguuntur. Quæ igitur sunt conformia sensibus externis, non sunt semper conformia sensibus internis, & vice versâ. Neq; enim quod *dulce*, semper est *sanum*; vel quod *sanum*, *dulce*; variè igitur *Facultates* istæ *objectis* suis respondent. Quapropter Authores *Notitias illas*, ex quibus rerum convenientiæ sive disconvenientiæ nobis indicantur, *species insensatas* voca-

bulo satis barbaro appellarunt. Cùm enim originem suam *Naturæ* dictanti adscribere sint veriti, *insensatas* satis insipidè nuncuparũt; reliqua nescio cui *discursui* vendicantes. Sed nos intrepidè eas quascunq; actiones quæ neq; ab objectis externis, neq; ab Humoribus internis proveniunt, *Principiis* sive *Notitiis* illis menti insitis acceptas referimus. Si igitur quod externum est, adverti; quod superest, erit tuum. Hoc si intelligis, Divinum quiddam adsequêris, vel ut clarior fiat sermo, quod tecum ad Objecta ducis, *dos naturæ* est profectitia, & doctrina *Instinctus Naturalis*. Totum autem illud quod *verum* à *falso* in Analogiâ rerum externâ, sive *bonum* à *malo* in Analogiâ systematis humani internâ, discriminat, hujus est census. Quemadmodum igitur (ex maximè receptâ sententiâ) Facultates quæ *vident*, *audiunt*, *amant*, *sperant*, &c. nobis ut connascantur, (objecta sua cognata si desint) silent, & quidem delitescunt, nullo sese indicio prodentes: ita quidem de *Notitiis Communibus*, quæ adeò non sunt experimenta, ut nihil sine illis vere experiri queamus, existimandum est. Apage igitur istos qui *Mentem nostram*, *tabulam rasam*, sive *abrasam* esse prædicant; quasi ab objectis haberemus, ut in illa denuò agere possimus. Liber igitur ut sit clausus, sese non nisi ad objecta explicans, (quod ipse sensus judex in objectis suis supremus docet) *tabula rasa* non sine injuria dicitur. Nobis enim dedisse, ut *audire*, *videre*, *sperare*, *amare*, intra nostram staret arbitrii libertatem,

tem, nisi *quid, qualc, quantum, &c.* audiendum, videndum, sperandum, amandum esset, ex *Instinctu Naturali* edocti fuerimus, & incongruum & indignum *Providentiâ Divinâ Universali* omnino foret. Circa ista igitur *Notitiæ quædam Communes* subsunt, quibus si errores & figmenta admisceantur, ad separationem per quæstiones nostras deveniendum est. Nulla enim facultas *suâ Notitiâ Communi*, ex qua objectum, & conditiones, & causæ demùm errorum investigari possunt, destituitur. Hasce igitur si comparas, & in aciem componis, illa ipsa *media* quibus *Providentia Divina Universalis* utitur, perspecta habebis, primas modò illis deferas partes, quæ Analogiam inter Deum & Hominem spectant. Ideò si Notitia sit Communis, *Naturam nihil facere frustra*; cogita Naturam dicentem, *Ipsa nihil facio frustra.* Si Notitia sit Communis; *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*; cogita exinde universum hoc administrari. Atque ita in omnibus, si verborum nostrorum sensum adsecutus fueris, statuere licebit; modò ad sobrietatem sapias, & Deum istis adjicere, vel quidem ab illis detrahere posse pro beneplacito suo, ubique advertas. Quæ interea non sint *Notitiæ Communes*, quàm quæ sint, longè facilius explorare possumus, hæc in nobis à natura ut sint insitæ, illæ autem adventitiæ & peregrinæ (quod *discursui præcipiti & temerariæ illi credulitati* tribuimus) quæ à munere proprio deficientes (ut *Notitias Communes* in suam infimam latitudinem deducant) ex in-

sanis commentis, dum hanc notitiam communem explicare videntur, faciunt ut plurimum, ut cum illâ pugnet, & in solennem illam *Notitiam Communem*, quæ *contraria simul vera non esse* docet, peccetur. Quo pacto vel fidem ipsis naturæ veritatibus adimunt, sua ut figmenta adstruant; vel saltem suis ineptiis veritates receptas ita conditunt, ut *Primam Veritatem* minimè sapiant. *Notitias* interea *Communes* quæ subsunt, & molem illam errorum sustinent, eruere, & suam in eutaxiam componere, etiam labore improbo, (tanquam operæ pretium) non semel consulimus. Nihil enim illis ritè dispositis pulchrius vel cogitari potest; si quæ interea maneant dubia, *Notitiæ Communes* in subsidium compellandæ sunt, ut quæ solæ ista enodare queant. Cæterùm quod difficillimum in rebus occurrit, est *objectum debitum*, quando ex foro interiori desumitur. Etiamsi enim quando *justum* datur *objectum*, *Analoga sua facultas* in nobis etiam ad *fidem*, sive *adsensum illum internum* respondet, quod *dubium*, *tamen adsensum perplexum* & *ancipitem*; quod *falsum*, obtinebit *nullum*. In hisce igitur partes expendendæ sunt, quo pacto quædam malè inter se committi comperies. In objecto enim suo non magis falsus esse potest *Intellectus noster*, quàm in suo (cui credis) *Externus Sensus*. Vel igitur in *objectum indebitum*, vel in *conditiones* (quibus objecta ritè conformantur) errores rejiciendi sunt. Quâ ratione terminos mutare nihil vetat, donec *verum illud objectum* insurgat, quod sine aliqua

liqua hæsitatione excipi comperies. Quàm acuto interea & accenso (ut ajunt) sensu opus fuerit, satis patet; maximè verò in iis, ubi artificio miro *vera* & *falsa*. inter se committi solent, & in quibus *dubium* respondere *sensum*, suprà adnotavimus. Quomodo interea quod verum subest, ex istiusmodi opinionibus elici possit, Zetetica nostra consulenda sunt. Restat, ut causam undè etiam in erroribus sibi complaceant plurimi, explicemus. Quâ in re sciendum est; *Errorem quemcunque veritatis Basi, sive Fundamento alicui inniti, & proindè involutum illum & ambiguum sensum (etiam invitâ contumaciâ) obtinere.* Quòd interea aliqui adeò mordicùs suas tueantur opiniones, in abusum *Notitiæ illius Communis* rejiciendum est, quæ post accuratam rerum disquisitionem nos in aliquam sententiam venire, & in illâ acquiescere jubet. Interim vel in *Objecto*, vel *Conditionibus* peccatum fuisse, & vel *moram* defuisse *debitam*, vel *totas Facultates disquirentes* (de quibus in Zeteticis nostris) in examen non productas fuisse, &c. existimandum est. Aliquo igitur scrupulo sese intus vexari sentiet, quamvis præ se ferat frontem miser.

Quæ interea *ab instinctu naturali Notitiæ Communes*, à seipsis fidem vendicant; ut non sit, quòd *Sensus Externos* ad probationem postules, qui ultra cortices & rerum putamina non delati, interiora non penetrant. Satis est, ista ex *Internis Sensibus* probari posse. Prout igitur turpe esset cibum in aures ingerere; ita flagitio-

sum quiddam foret *Sensum Externum* ad ea quæ sunt *Instinctus Naturalis* postulare. Neque enim *Sensus Externus* vel primam causam pertingit, vel ullam; quam tamen esse nemo sanus dubitavit unquam. Ne interea quæ in immensis illis Authorum voluminibus opiniones te molestum habeant, *Communes Notitias*, vel *Consensum Universalem* ex illis exantlare consulimus; Quas denique si in suum composueris ordinem (undè in reliquorum judicium venias) authoritate eximia donaberis, & nullo non ex libro instructior prosilies: ipsam denique conscientiam testimonium perhibentem habebis. Objicientibus autem quid novi ex doctrina ista *Notitiarum Communium* adferam. Respondeo, *certitudinem in rebus etiam Mathematicam*. Omnia enim è principiis suis ita probantur, ut quæ ritè deducta, æqualem promereantur fidem; æquè enim verus erit ignis è lapide elisus, ac ipse lapis. Cæterum nos pervicacis & perfrictæ frontis homines ad *verisimilia* & *figmenta* sua dimittimus, an ad eorum fidem adstruendam *Instinctum Naturalem* dari velint postulantes.

Maximè interea ad Individui, Speciei, Generis, & Universi conservationem faciunt. Nisi enim ex communi illa sapientia naturæ *Lex* intus rogata *mutuum rerum vetaret interitum*, in se alternis vicibus ita sævirent omnia, ut nihil non subitò periret. Sed quia à *propriâ conservatione* communis rerum salus ubique pendere videtur, *particularis illa* (quæ in omni animante) *providentiæ*

dentia naturæ ab Individuis incipiens, deindè in ſpeciem & genus ſe diffundens de remotis ſe minùs ſollicitum habet; iiſdem gradibus remeans, quibus ad nos pervenit *Providentia Divina Vniverſalis*, quæ maximam univerſi, proximam generis, remotam ſpeciei, ultimam denique individui curam gerere videtur. Ideó quæ nos ſervant, ſervantur: ideò ſibi mutuò cedunt *Natura & Gratia* prout earum alterutra in Univerſi iſtius adminiſtratione opus fuerit. Superior tamen inferiorem (ut plurimum) conformat naturam; Periodi licet in aliquibus citiùs abſolvantur. Ideò quia in homine reliqua animantia perfici voluit Deus, *Facultates ad virtutem & religionem ultra communes* indidit. Ideò denique *providentiæ univerſalis* ſive *naturæ* & *particularis* ſive *gratiæ Summa quædam Providentia* datur, utramque temporans. Undè hæc, quæ ultra media non fertur; & illa quæ facit ut illis etiam fruamur, inter ſe concilientur, & utrique ſua ſtat dignitas. Indè ultra *Analogiam illam inter Deum & Hominem* (ad quam nemo non ſponte, aliquo ſaltem ſub cultu fertur) in *Analogia illa rerum inter ſe, Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris* intus deſcripta notione interdiceris. Impiè igitur à quibuſdam factum, qui *Naturam* ſive *Providentiam rerum univerſalem* ſuis blaſphemiis impetunt, illam penitùs *corruptam depravatam* prædicantes; à cujus bonitate habent, ut illam adeò impunè convitiari poſſint. Sed dicunt ſe *Gratiam* iſto pacto exaltare: Reſpondemus, *Gratia*

tia ista si sit universalis. partem esse *Providentiæ illius communis*; sin verò particularem esse contendunt, remedia malis paria nondum invenere; sed universalem tollunt, particularem suam ut commendent *Gratiam*; quam tamen ita cosiliis, occultis judiciis & prædestinationibus involvunt, ut nisi ab æterno eoque ex beneplacito petatur salus decreto, frustrà ab ipsa fide, oratione, & totis quæ gratiam sive providentiam particularem provocant facultatibus, implorabitur. Videant igitur annon dum illam adstruere aggrediuntur, utramque labefactent; & neque *Naturæ*, neque *Gratiæ*, sed *Fato* cuidam *Stoico* totum salutis mysterium tributum sit; quò certè (quicquid in adversam partem dicunt) recidit, quodcunque ista ex sententia adstrui solet. Sed aliter se res habet, & si faciat quod in se est homo; illi non defuturam *gratiam istam salutarem*, existimandum est; ubi enim, desinit providentia *humana* incipit *Divina*. Injustè igitur de *Natura sua* queritur Humanum genus: Habere enim omnes (mediante providentia Divina) undè Deo accepti esse possint, æquum est credere.

Sequitur definitio nostra & *per se etiam sine discursu, Notitias istas Communes conformari decet.* Non diffitemur interea plurimas dari *Veritates*, quæ *non* sine discursus ministerio perficiuntur; sed hujus census *Notitias Communes* in secundam classem rejicimus. Etiamsi igitur *Discursus* semper circa eadem versetur, maximè tamen distant Facultates istæ; adeò ut vasta inter-

intercapedine "*Inſtinctus naturalis primæ in ho-*
"*mine, & in univerſo; Diſcurſus ultima ſit Facul-*
"*tatum, totis ſenſibus ſive internis ſive externis*
"*intercedentibus.* Maximè igitur diſtinguuntur *Facultates iſtæ*, etiamſi non ignorem illos, qui omnia ex *diſcurſu* neſcio quo futili adſtruunt, aliter ſentire. Sed nos totum illud quod rationem rectam, ſive intellectionem, ſive intellectum vocant *Scholæ*, nihil aliud eſſe dicimus, quàm *deductionem alicujus principii*, ſive *notitiæ communis in ſuam infimam latitudinem*, per quæſtiones noſtras. Quæ interea ab experientia deducuntur *Concluſiones*, hiſce addi poſſunt, uti quæ rerum ſcientiam integrant. Eâ lege, ut ea de quibus inter omnes homines conventum eſt, ad doctrinam *Inſtinctus Naturalis* tanquam poſtliminio revocentur. Hæc igitur meta & terminus *facultatum diſcurrentium* poni debet, ut poſt examen ſolitum ad proprium principium regreſſi, in illo acquieſcant. Maximè interea à *contradictionibus* cavendum, in quas miſera ſemidoctorum caterva paſſim impingit; neque enim hæc *Notitia Communis* tanquam rectè deducta exiſtimanda eſt, ſi cum illa pugnat. Quemadmodum igitur humani corporis compagem neque membra quædam (cæteris omiſſis) neque quidem omnia citra debitam diarthroſin conſtituunt: Ita omninò pulcherrimum *Veritatis* ſyſtema neque à ſingulis, neque quidem ab univerſis *Notitiis Communibus* niſi in ſuam adaptentur ſeriem abſolvitur. Ut optem igitur *Communia iſta principia* à conſen-

su universali firmari, sanciti, & in suum denique ordinem digeri, tandem ut nullus mortalium imponeret, & haberet credula mortalitas in omni dubio, quò confugeret. Certè fruſtrà è suggestis concionatores celeberrimi olim miracula decantarent sua, nisi veraces in causa prima (scilicet Deo) in fine (scilicet præmio & pœna) in mediis (scilicet virtute vel vitio) facultatibus Analogis ubique respondentibus, deprehenderentur. Heic igitur *Communes Notitiæ* sternunt viam; quibus si falsa & particularia admiscent, ad examen illud deveniendum est, *Ex qua facultate probant*; quo pacto quod attributis Divinis Analogum, omni sæculo piè credi potest. Cunctæ igitur *Veritates* à proba facultatum conformatione petendæ sunt. Qui enim cum objectis incognatis illas conformat, deformat, & quidem personatas exhibet; ut interim *Notitias Communes*, quæ ab *Instinctu Naturali* per se, ab iis quæ non sine *discursus ministerio* conformantur, eas scilicet quæ sunt primæ classis, ab illis quæ ad secundam spectant distinguamus. Sex notis sive differentiis rem expediemus. *Primò* igitur distinguuntur ex *prioritate*; *Instinctus* enim *Naturalis prima*, *Discursus ultima est facultatum*. Ideò in Elementis, Zoophytis, &c. & in ipso demum Embryone propriam conservationem procurat facultas ista, quæ gradatim deinceps sese ad objecta explicans, notiones *discursus* ubique anticipat. Ideò in domo secundùm regulas Architectonicas extructa, pulchrum symmetriæ prius ab

Instin-

Inſtinctu Naturali percipitur, quàm ipſa ratio, quæ ex proportionibus partium, & inter ſe & ad totum, operosè (neque tamen ſine auxilio *Notitiarum Communium*) perficitur; quod in venuſtate faciei, formæ elegantia, concentu harmoniæ, &c. ſatis conſtat. Neque enim vel Mathematicus, vel Muſicus, unuſquiſque ex fæce populi quibus iſta placent, perhibetur. *Secundò* ex *independentia*; ſi enim ab aliqua *Notitia Communi* pendet, non jam primæ ſed ſecundæ claſſis (vera ut fuerit,) habenda eſt. Quando igitur ulterior non datur, quò regrediamur, *Notitia Communis*, primas tenere partes exiſtimanda eſt, à quâ idcircò totam probationis ſeriem deducere oportet. *Tertiò* ex *univerſalitate*; ſummam igitur *Inſtinctus Naturalis* legem facimus (inſanos ſi demas & mente captos) *conſenſum univerſalem*. Particularia enim tanquam ſuſpecta & impoſturam olentia, vel ſaltem tanquam erroribus dilata habuimus ſemper. Per ſe denique *Notitiæ Communes* (tanquam ex ipſa naturæ ſapientia depromptæ) ſunt *univerſales*, ex diſcurſu licèt in particularia devolvantur. *Quartò* ex *certitudine*, ita enim authoritate eximia pollent, ut qui illas in *dubium verterit*, ita totam rerum turbaret naturam, ut ipſum hominem quodammodo exueret. Nefas igitur contra *iſta Principia* diſputare; quæ quidem ſi intelligis, negare nequis; rectè enim dicitur *intellectum principiis voluntatem fini* per ſe adſentire. *Quintò*, ex *neceſſitate*, nulla enim *Notitia Communis non facit ad*

hominis conservationem. Sunt denique adeò myſteriorum fœcundæ, ut ſi in ordinem compingantur, ipſius *Sapientiæ æternæ Universalis* ſpecimen illud deprehendi poteſt, cujus nulla præterea in nobis vel quidem extra nos præclara idæa datur. Ideò conſilio proprio regimur, & in arbitrii libertatem ita ſeſe diſponit *Fatum*, ut ſi in inſipiente ſolus ſapiat *Deus*, in ſapiente uterque. Haſce igitur diſpone, neque à teipſo recedens temerario feraris diſcurſu, quaſi ultra Notitias inſitas ſtarent iſta; ſed ad facultates proprias regrediens iiſdem gradibus remea, quibus ad te pervenit ſapientiſſimus rerum Conditor. *Sexiò*, ex *modo conformationis*; *nulla* enim *interpoſitâ mora conformantur* (modò vel rerum vel verborum ſenſum adſequaris) *Notitiæ Communes*; *Diſcurſus* verò *lente & per ſpecies & quæſtiones ſuas operatur*, ita in infinitum progrediens & regrediens, ut neque ipſum compatiatur ſenſum. Indè errores *Scholarum* innumeri, dum qualitates aliquando Elementis (ipſo invito & reluctante ſenſu) ex *diſcurſu* tribuunt, non advertentes injuſtè quæ ſunt *ſenſus*, *diſcurſui*, vel vice verſâ vindicari; & unicuique facultati ſuam latitudinem obtigiſſe, ultra quam vel inepta fuerit vel nulla. Animadverſione interea dignum eſt, *Ea quæ ſunt Inſtinctus Naturalis, etiam ex falſa hypotheſi ſuaderi poſſe*; fidem enim per ſe obtinent. Ideò *Cultus Dei* etiam ex *mendoſa Religione* urgeri poteſt; quod ſphalma quidem *diſcurſui* tribuimus; neque enim hiſce opus habet *vera Religio*. Non ſolum igitur

igitur ex *prioritate, independentia, universalitate, certitudine & necessitate ; sed etiam ex modo conformationis veritates Instinctus Naturalis, à veritatibus Discursus distinguuntur.* Ut ideò nisi terminum ponat *Instinctus Naturalis*, ita species & dubia exagitabit sua, ut nullibi consistat *discursui* anceps. Iniquè igitur ab Archiatro factum, qui ut doctrinam illam sacram, quæ supra rationem, convelleret, rationem (id est, aliquod inferius) ad eorum probationem quæ sunt *Instinctus Naturalis* deposcebat. Omnes igitur ubi istæ veritates *Instinctus Naturalis* signaturæ conspirant, interpellare nefas esto. Si intereà quænam sint illæ *Notitiæ Communes* petas ; Respondemus, communes ut sint, in te existere oportet. Quæ igitur informes, indigestæ & erroribus admistæ *Notitiæ Communes* in te latent, si per examen nostrum (*Ex qua facultate probas*) separes, & in ordinem denique componas, illud ipsum quod labore immenso è legibus, religionibus, sapientiorum denique libris universis congessisse profitemur, adsequêris. Et quidem nimis doctum omne ferè sæculum, regionem, hominem comperimus, sive Græcum, sive Barbarum, sive prius, sive quidem posterius fuerit. Indè ultra veritatem (scilicet *probam facultatum conformationem*) potiùs quàm citra illam stetisse in communi positum est more. Habes interea Lector duplicem Methodum undè *Notitias istas Communes* investigare possis. Hasce igitur nactus orna, atque ita dispone, ut unicuique sua tribuatur dignitas & ordo.

ordo. Quod certè adeò non moleſtum comperies, ut miro quodam gaudio perfuſus, intus *Harmonicè reſpondentes Facultates* undè conformantur, ſenſeris. Neque grave ducas iſtas ex auctorum ſententiis eruere. "*Quandocunque enim Facultatem aliquam intus excitari advertes, propoſitionem illam cui ſenſus internus reſpondet, in ſuam ultimam Notitiam Communem, & Facultatem denique conformantem reſolve*,& illud tanquam primum apud te habe. Hoc ſi intelligis, te nihil præterea morari neceſſe eſt. Cur enim ſi eadem dentur objecta, eædem facultates, ille te ſapientior evaſerit? Si tamen oneroſum ducas vel moleſtum, *Notitias iſtas Communes* in aciem componere, te iſto ſublevare onere nobis propoſitum eſt. Interim vos monitos habeat liber iſte, in quo laborem & tempus non aliter compenſari cupimus, quàm ut exiſtimetis, quæ præterea ex *gratia*, ſive *providentia ſua particulari* adjecit Deus, à nobis in lucro poni. Neque enim aliquid in *Natura*, ſive *Providentia Communi* ita commendatum volumus, quod non præveniri, & quidem ſuperari à *Gratia*, ſive *Providentia particulari* & poſſit, & debeat. In hoc igitur unicè contendimus, ut quòd *Divinum* eſt, & (utcunque depravatum fuerit) *Providentiæ illius univerſalis quotidianum opus*, vel in ſeipſo vel ſaltem ex remedio ſuo ſalutari, à blaſphemiis immune & propriâ dignitate maneat conſpicuum: quo pacto ipſam Dei Opt. Max. cauſam agimus.

Sequi-

Sequitur objectum Instinctus Naturalis.

CUM autem omnis *Facultas Divina nöetica*, duplex habeat Objectum, *proprium* scilicet & *commune*; (*corporeæ* enim nullo nisi singulari gaudent) *proprium objectum Instinctus Naturalis* primo loco explicandum venit. Est autem *Beatitudo æterna*. Cum enim in ordine ad illam & omnis Notitia Communis, & quidem actio legitima naturalis existat, in *Beatitudinem hanc æternam* toti componimur. Ille ipse igitur *Instinctus Naturalis*, qui & in nobis & extra nos à propria conservatione ubique incipit, in *Beatitudinem æternam* tanquam in suum finem ultimum desinit. Quod adeò latè verum ut ipsis ἀλόγοις quodammodò competat; perennem enim & lautum quendam statum & faustitatem suo more insectari videntur. Mors interea omnis externum aliquid exuit, manet tamen *Facultas primigenia Instinctus Naturalis* appetitum istum in ipsa etiam elementari naturâ subministrans. Variæ interim ut dentur rerum periodi, in hoc tamen conspirant omnia, ut *Beatitudinem suam æternam unanimiter expetant*, ineptè aliquando licet & fruſtrà *Beatitudo æterna* igitur, *& proprium Hominis, & commune rerum objectum esse videtur*. Sed ut mittamus quæ ad nostras non spectant partes; in præsens tantummodò probabimus. *Rationem illam propriæ conservationis, quæ in omni homine, ad beatitudinem illam æternam propriè & per se terminari.*

Cùm

Cùm enim, Lector, nisi æterna sit illa conservatio, tantùm aberit ut res conserventur, quod tandem corrumpi & perdi necessum fuerit; cùm denique is sit optimus conservationis status, qui nos Beatos omni ex parte reddit, *objectum adæquatum Instinctus Naturalis erit Beatitudo æterna.* In hanc igitur (non dico in caducam) totum intende animum, totum amorem, totam fidem: quam nisi adsequaris, in mediâ deficis viâ. Magnum interea te præstare cogita, si illam sperare audeas; (neque enim scelestis ista in promptu sunt) quam tamen nisi *ex totis facultatibus vitæ conformatis* ambias, in spem incumbes frigidam, cassam, inanem: Hoc demum tanquam scitu dignissimum, circa *Arbitrii libertatem* accipe; nempè te in eo gradu esse constitutum, ut non esse beatum appetere nequeas; eò usque igitur te non esse liberum. Cujuscunque enim in objecti fruitione tuam ponis *beatitudinem*, te beatum indè reddi obtestaris, (qui enim in nihilum teipsum recidere cupis, hoc ipsum tanquam *Beatitudinem* adstruis tuam.) Quod igitur te liberum sensus internus dictet, ab eo provenit, quod in *electione mediorum ad beatitudinem tuam*, te liberè habeas. Ita enim à Deo Opt. Max. nobis prospectum est; ut in iis quæ conducunt ad *beatitudinem nostram, ultronea donemur optione:* ita ut si hoc ex votis non cedat, illud tentare liceat, & in nullo non acquiescere. Te tamen (si non aliter) ipsa ex nauseâ & tædio corporearum delectationum se ut repetat, monitum habebit causa,

causa, medium, & finis ultimus Deus Optimus Maximus; quâ ratione solennem illam de *Arbitrii libertate* quæstionem in suam solvimus distinctionem, & *nosmet ipsos liberos circa media*, non utique circa *finem ultimum* perhibemus. *Commune objectum instinctus naturalis est, quodcunque ex reliquis facultatibus sive noëticis, sive corporeis conformari potest*; Cujusmodi sunt non illi tantum *Sensus*, qui principio Individuationis uniuscujuscunque *Differentiæ* respondent, (uti suprà annotavimus) sed & illi quoque *Sensus* ex quibus objecta *bona* vel *mala* judicantur. Vel ut clariùs loquar, *quodcunque & animam juvat & corpus*. Omnia enim permeat & lustrat *Facultas ista*, Providentiæ Divinæ universalis instrumentum proximum. Ideò nihil à naturâ nostrâ ita abhorret, quin exindè aliquid & veri & boni elicere valeat *Facultas ista*. Prout igitur omnia bona particularia in ordine ad *Beatitudinem æternam* tanquam suum finem ultimum deprehenduntur: ita omnes *intermediæ facultates* sub illa quæ *Beatitudinem æternam* consectatur, militant. Ista igitur est rerum series. Quomodo interea doctrina de *Summo Bono* cum istâ concilietur, ad calcem libri docebitur. Interea *Beatitudinem istam æternam Instinctus Naturalis objectum* adeò necessarium statuimus, ut imprudenter licèt & contradictoriè, ex nullo non exquisita fuerit Sæculo, Regione, Religione, Philosophiâ. Quantumvis igitur in quæstione *quale, quantum, ubi, &c.* litigetur, de *re ipsa* imprimis conventum est; & proindè

proindè nisi totam rerum naturam ita pessundes, ut vel larvam facias vel fucum, erit *possibilis Beatitudo æterna. Media* supersunt; quæ si dentur, & ipsa dabitur *objecti conformitas*. Quòd interea adeò disertis verbis *Beatitudo æterna tanquam objectum Instinctus Naturalis* prædicetur, huic posteriori cumprimis debemus sæculo. Atque hisce ita prænmonitis, ad *intermedios illos sensus internos & externos, ex quorum conformatione debita, prima & ultima pendent*, accedimus.

Sensus Interni sunt actus conformitatum objectorum cum facultatibus illis in omni homine sano & integro existentibus, quæ ab instinctu naturali exponite, circa Analogiam illam rerum internam quæ bonum, malum, gratum & ingratum, &c. specias, particulariter, secundario, & ratione instinctus naturalis versantur.

ORdinem sequimur naturæ; Supra *Instinctum Naturalem* primam fecimus facultatum, quia in *Elementis, mineralibus, plantis, &c. Ista* jam secunda sequitur, quia in *Zoophytis, testaceis, crustaceis, &c.* quibus luculentus (saltem) omnis *sensuum externorum* usus negari videtur. In illis enim *internus* quidam viget *spiritus* sensum subministrans obscurum, sese tamen in affectibus sive ad individui, sive ad speciei conservationem necessariis satis prodens. Quod non solùm in universali illâ rerum compage liquet, sed in ipso etiam Embryone. Sublimi enim illa *sensuum externorum* fabricâ nondum extructâ, Ichnographia quædam *sensuum internorum*

norum intus describitur, & ex delineatione quadam rudi totius futuræ molis fundamentum agitur. Denique in ipso *Homine* (modò accuratè advertas) qui primò in objecti cujuscunque insultu immutatur, *Sensus est Internus*, quo affecto, ad suum officium excitantur *emissarii illi* (ad mensuram suæ virtutis agentes) *spiritus*. Post *Instinctum* igitur *Naturalem*, sive sapientiam illam æternam in nobis descriptam, *Sensus Internus* primum vendicat locum, ut qui sit maximè ejus affinis; & circa idem objectum novissimè versetur; & quia denique ab eorum aliquibus incipiant, & in eorum aliquos desinant cunctæ, quæ ab objectis exhauriuntur doctrinæ. Quos ideò ita ægrè divelli patimur, ut totos simul proponere, hoc in loco placuerit. Observatu interea dignum est, *identitatem quandam radicis cum Instinctu Naturali obtinere, etiamsi ex differentiis supra allatis satis dispertiantur*. Post communes igitur notitias, sive doctrinam *Instinctus Naturalis* in homine gradatim & successivè sese ad objecta explicantes, *particulares quædam Notitiæ* & *Sensus* suboriuntur. à suis facultatibus particularibus conformatæ. Quâ igitur ratione, omni homini insunt *Sensus Interni*, sub definitione vagâ *Instinctus Naturalis* cadunt; nam *amare, sperare, conscire, &c.* nulli non convenit; eâ tamen acceptione, qua ad particularia terminantur objecta, *particularis* vocantur. Qui enim hoc vel illud *amat, sperat, conscit*, ex affectu suo determinatur ad particulare aliquid? & se hoc vel illud *amare, sperare*,

vare, conſcire ſentit. *Particulares* interea ſenſus ſub *univerſalibus* militant, ubi *debita facultatum conformatio* inſtituitur. Et quæ ſive in *Divina*, ſive quidem *corporea* objecta impenduntur *Facultates*, in *Communium illarum Notitiarum*, quæ circa affectiones, jus veniunt. Dilatari verò ad res *Facultates tuas* ubique cogita, neque te ſubindè rumpi ſubvereris. Niſi enim *infinitatis typus* aliquis in te deſcribatur, quomodo ad imaginem Dei conditus fueris? *Terminum* in rebus invenire potes, in teipſo nullum. Ad *objectum igitur novum, novam aliquam facultatem Analogam in te excitari audenter pronuncia*; modo *leges* quas ſuprà attulimus, probè advertas. Inferiorum regimen à ſuperioribus petendum tamen (uti ſuprà monuimus) & *Communes Notitiæ* conſulendæ ſunt; cum nullâ alioquin lege, quæ in dubio quocunque creantur lites, dirimere poſſis. Ex quibus patet, duplicem veritatis *Senſuum Internorum* rationem inſurgere, *communem* & *particularem*. Ideò dari poſſe *conformitatem aliquam particularem inter facultatem aliquam* (fortaſſe ſuper-numerariam) & *objectum particulare*, non diffitemur. Sed cùm iſta ſint opinionum, imò & errorum Aſyla; & cùm in Naturalibus actiones ejuſmodi à corporeis ut plurimum pendent, & intercutibus quibuſdam principiis, quæ ultra *ſympathias* & *antipathias ſuas* non ferunturà nobis (qui *veritatem illam Communem*, imò & æternam à facultatibus deſumptam inveſtigamus, illam denique ad quam particulare cujuſcunque ſive

veri

veri sive boni examen reducitur) & à doctrinâ nostrâ longè ablegantur. Antequàm tamen ad divisionem nostram solennem, quæ quasdam *Facultates internas animæ*, quasdam etiam *corpori* vendicat, accedamus; præmittendum duximus quos heic exponimus *Sensus, esse illos, qui simpliciter circa Analogiam rerum internam*, sive *signaturas & characteres rerum penitiores versantur*. Quâ ratione *Discursum* (uti qui utramque Analogiam exagitat) suo & quidem ultimo reponimus loco. Heic igitur si uspiam *Sensus tuos Internos* provocamus Lector, quos *subtiles, acutos, accensos* exposcimus, qui neque *nugentur*, neque *torpeant*. Eadem enim facilitate quidam *interni* oppilantur *sensus*, quâ obturantur *aures*, occluduntur *oculi*. Ipse denique *affectus* sive *sensus* accuratè observandus est; omnem enim quam in te sentis *reluctationem*, vel ex errore in procinctu existente, vel qui jam irrepsit, & fortasse cum aliqua veritate complicatur, vel qui habitudine iniqua firmatus in quoddam κακόηθες abiit, provenire existimandum est. Est enim *Veritas* (uti sæpè monuimus) *Harmonia quædam inter objecta & facultates Analogas, habens sensum gratissimè & lubentissimè sine ulla hæsitatione respondentem*. Ita instructus, *duplicem eamque mutuam actionem* in rebus observare potes. *Objecta* enim agunt *in nos*; Nos etiam agimus in *objecta*; quæ tamen ita uno eodemque temporis momento perficiuntur, ut quasi omninò *insensilis sit differentia*. Neque igitur *Facultates sive externas, sive internas*,

nas, nisi ratione præpostera divelli patimur. Idcò tamen *internos* quosdam priùs immutari facimus, & quia ab illis *externi* excitantur, & quia in illorum aliquem ubique desinunt *actiones* quacunque ex parte instituantur. Cùm igitur in *Sensus internos particulares* se primò solvat *Instinctus Naturalis* ab unitate recedens suâ, (miro enim nexu *Notitiæ Communes*, sive *Naturæ dogmata inter se conformantur*) atque illi potrò ab objectorum incongrua & pugnanti natura affici soleant, summa cautela de rebus decernendum, ne dum mutuò colluctantur, iniquis cedamus affectibus. Variæ interim *Actionum leges* imprimis expendi debent, ut qualem unaquæque inducat *sensum*, animo infigas. Ita enim eveniet, ut quæ *propriæ & innatæ*, quæ *alienæ* etiam sint *& peregrinæ actiones*, facilè perspicias. Subtilem igitur exposcimus discipulum, qui non solum *origines & causas actionum*, sed & *earum complicationem* & tumultum discutere, & sigillatim exhibere valeat. Nulla enim vel minima dari videtur adeò sincera *actio naturalis*, ut ex toto sit *compositionis expers*. Quasdam igitur *actiones ab objectis*, quasdam à *nobis ipsis ortum ducere* observare possumus; uti enim *pulchrum deforme, &c.* agunt in nos, ita & nos reagere in objecta, *Sensus internus* (judex in objectis suis supremus) docet; Quod affectus varii, qui aliquando ex *discursus* ministerio, aliquando etiam sine illo concitantur, satis probant. Istorum igitur *principia & actionum leges* præsertim suspicienda ducimus;

vel

vel eam potissimùm ob causam, quòd nulla alia lege *sensus genuinos & præcipuos* ab *externis & ascititiis* disparare possis.

Ut quædam interea de dignitate & excellentia *Hominis* præmittamus, quatenus ex auctoribus (qui saniores habiti sunt) investigare licuit; observamus, *unanimiter similitudinem quandam Divinitatis Homini tributam fuisse.* Quidam enim *Numen* quoddam fuisse impiè contendebant; variè interim licèt sese explicarunt auctores, in hæc tamen verba optimè conventum esse arbitramur. Hanc igitur sententiam amplectimur, cùm nullo rectiori indicio Deus omni homini innotescat, quàm illo quod foro interiori describitur. Est igitur *Mens* nostra, optima Divinitatis Imago, & Typus. Hinc fit, ut quodcunque verum & bonum in nobis, eminentissimo gradu in Deo existat. Nos igitur sententiam istam prosequentes, credimus & *Imaginem illam Divinam* sese denuò communicasse *Corpori*. Uti tamen in propagatione luminis fit, secundum ut sit semper remissius, ita in obscuritatem continuò vergens, ut in umbram & caliginem tandem desinat: Ita certè *Imago illa Divina*, quæ in unitate nostra vitali, libera, &c. conspicua sese denuò communicans, primò in *Instinctum Naturalem* sive communem illam providentiæ suæ rationem; deindè in innumeras illas *Facultates internas & externas* (objectis particularibus Analogas) protensa, in umbram & corpus desinens, aliquando tanquam ad ipsam materiam resilire

videtur. Quod quidem ex ipso sensu probamus. Neque obstant tamen imbecillitates istæ, quo minùs suo lumine & virtute universali ista omnia perfundant, & permeet Deus Opt. Max. ad quæ repercutimur. Nonne enim satis benè nobiscum actum est, in *Analogiâ propriâ sapere posse?*

Hæc igitur ex communi adstruimus sententia, *Imaginem* scilicet *Divinam* quæ in nobis, sese denuò imprimere in corpus signatura licèt invalidiori. Ideo *ratio propriæ conservationis*, quæ unitatis & æternitatis Divinæ, uti *libertas arbitrii* quæ infinitatis Divinæ sunt Characterismi, sese denuò propagantes, quanto longius à principio suo distant, tanto magis languidæ & in actionibus suis infirmæ deprehenduntur. Quando tamen cum *principiis* in humoribus *delitescentibus* (quæ secundùm unitates suas *Analogam* sibi moliuntur *conformationem*) conspirant, & cum illis denique *objectorum actiones* coincidunt, intensiùs operantur. Ideò *passiones* & *affectus vehementissimi* in inferiori systematis humani parte dispiciuntur. *Superior* tamen *inferiorem* in se rapere potest naturam; ideò *Mens* omnem recolligere & sedare potest *affectum*, ubi commune consulitur bonum, & summâ pace & concordiâ *Facultates singulæ* sua obeunt munia. Ideò etiam *Actiones* quæ & *mentem juvant & corpus*, nulla molestia perficiuntur. In reliquis uti magis liberè agunt, ita quidem magis diversè & irregulariter. Hæc autem de *Compage Humanâ* est sententia nostra;

ſtra; in qua *Animam* noſtram non ſolùm ad imaginem Divinam conditam & ejus quidem *Ectypum* fuiſſe, ſed partem etiam aliquam ſapientiæ Divinæ univerſalis in *Notitiis Communibus* impertitam fuiſſe, exiſtimamus. Hæc interim, animus ſi ſit præaffectus, non facilè capies Lector.

Ad *diviſionem Facultatum* ex quibus *Senſus interni conformantur* accedimus. Heic autem certè negotium ſatis arduum capeſſimus. Cùm enim *Anima & Corpus* artificio ſummo ita conjungantur, ut eorum commiſſuræ nos lateant; & *differentiæ* ipſæ, & *differentiarum termini* difficillimè inveſtigari poſſunt. Ex *Senſu* tamen *Interno* & *Methodo* noſtra iſta perfici, nihil dubitamus.

In *Humana fabrica* igitur *duplex* deprehenditur natura, *agens* & *patiens*; ita enim ipſe *Senſus internus* docet. Hæc verò antequàm progrediaris expende; neque te moveant *Nomina*. Quæ autem agunt, in *triplici differentiâ* conſtituta eſſe, obſervare potes: *Agunt enim objecta externa, & objectorum ſpecies etiam in memoriæ ſervatæ* (probatur ex ſenſu externo & interno) *Agunt Principia quædam in humoribus inſita* (probatur ex ſenſu corporeo & craſſo.) *Agit etiam iſtis ſuperius principium quoddam, quod Mens in ſeipſo, Anima in relatione ſuâ ad corpus vocatur*, (probatur ex ſenſu perſentiente & Divino.) Eſt etiam in nobis *aliquid quod patitur*: Eſt denique *horum omnium ambitus*, ſive *clauſtrum quoddam*, ſive *activitatis ſphæra*, intra

quam actiones istæ (sive ab intus, sive deforis deducantur) perfici solent: quod quidem *Hominem* vocamus. Neque enim ex molis externæ & figuræ, sed ex virtutis & energiæ carceribus æstimari debet *Animal Divinum*; cujus metas & fines idcircò ad *Facultatum extensionem*, non ad *cadaver* posuimus. Ab eo *quod patitur* (tanquam scitu facillimo) incipiemus. Quodcunque igitur in nobis *patitur*, est *Corpus*; non tamen quodcunque *agit*, statim est *Anima*. *Agunt* enim objecta & objectorum species in memoria servatæ, (*pulchri* enim Idea, ut de *turpi* taceam, nos afficit) *agunt* etiam, & quidem inter se conflictantur Principia quædam in humoribus tanquam elementis delitescentia. Quædam denique *Actiones* ab ipsorum humorum motu, pondere, & irritatione proveniunt. Horum igitur *compagem miram* ad mundi exterioris exemplar conditam, illique Analogam, *Corpus* vocamus. Parùm interea refert utrùm *actio* detur in corpore, an *passio*; modò sensus obducatur crassus & turbidus. Totus enim istiusmodi sensus est corporeus, & ad φαντικὴν sive *Brutalem illam Naturam* (in quam tam sæpè invehuntur *Scholæ*) relegandus. Quo pacto imprimis *Corpus* (sive illud in nobis quod *macrocosmo* exteriori respondet) & ab ipsa *Mente* sive *Anima*, & ab ipso denique *cadavere* sive *materiâ signatâ* distinguimus. Quod igitur post ista agit, ipsa est *Mens* sive *Anima*: Nullum enim præterea in *Naturâ* superest *actionis genus*. Tria igitur omninò spectanda sunt, *quod agit*, *quod patitur*,

patitur, istorum denique *sensus* sive *ratio*. Cùm autem *omne Principium agens*, juxta variam quam erga nos obtinet habitudinem, diversum inducat sensum; non solùm ex originibus & causis suis, sed etiam ex mirâ illâ sensus varietate *mutuæ rerum Analogiæ* imprimis distinguendæ sunt. Quæstiones igitur, *Quis sensus*, & *A quo* principem hoc in scrutinio obtinent locum: Cùm tamen in commodioris orationis gratiam, omne *Agens naturale* assimilationem sive conformationem aliquam moliri in quæstione *Cujus gratia* præmiti debuerit: nos tamen, & quia in explicatione sua satis est difficilis ista quæstio, (ut quæ mensuram & proportionem virtutis agentis in rebus desideret) & quia denique compendii ratio nos arcet, institutum nostrum prosequentes, *Objectum id* vocamus *à quo utcunque facultas aliqua Analoga affici* vel (ut cum vulgo loquamur) *immutari potest*. Neque refert, utrùm *in nobis*, vel *extra nos* existat, modò *novâ aliquam immutationem* intus dari sentias. *Facultatem* vocamus *principium internum conformans*. Superest *Sensus*, sive ipse *conformationis actus*. Nisi enim sit quod *conformet*, nisi etiam sit quod *conformetur*, nulla fit *sensatio*. Neque enim voluit *Providentia Divina Universalis* aliquam in nobis sine sensu fieri *innovationem*. Quod igitur sentis neque est *facultas* (sive vis interna sese explicans) neque *objectum*; sed *actionum resultantia quædam*, ex collisione & concursu mutuo oriunda. *Actione* enim cessante (quacunque ex parte fiat) ipse

ceſſat *ſenſus*. Proindè neque totus in te ſive *facultate conformante*, neque totus extra te ſive *Objecto Analogo conformato*, ſed in *media* quadam viâ deprehenditur: quod quidem ipſe *ſenſus* (modò accuratè expendas) docet. Mirum eſt interea, quomodo in *ſenſu*, (id eſt in mediâ viâ) hæſerint plurimi, in *facultatem* ſive principium agens minimè profecti; quaſi ſe immortales exindè reddi ſubveriti eſſent. Sed nos ultra *ſenſum* illum mortalem, caducum, momentaneum, quem in nobis experimur, *Facultatem aliquam conformantem* ſtatuimus. Quæ quamvis niſi in objecti præſentia ſilere videatur; illi tamen Harmonicè reſpondet. Ex quorum *actione* reciprocâ, *ſenſum* tanquam reſultantiam ſive concentum quendam oriri volumus; Neque igitur *actione* ſublata, ex quacunque detur parte, ſupereſt *ſenſus*; ſed vel ex ipſo objecto, vel objecti ſpecie remota, vel ſaltem ex ejus efficacia ſopita, vel (ubi noſtras ſpectes partes) ex vi interna alibi intenſa tollitur & quidem extinguitur. Maximè interea intereſt ut *Origines & cauſas Senſuum, ſive Affectum exploratas habeas*. Qui enim ex mente ſive principio illo interno *Adfectus*, diverſo nos inſtigant ſenſu, quàm qui ab objectis per ſe, vel eorum ſpeciebus in memoria ſervatis, vel à principiorum externorum Sympathia & Antipathia, vel denique ab humorum craſſa & corporea mole & propenſione excitantur. Ubi igitur accedit *cauſarum duarum*, vel *trium coincidentia, vehemens fit adfectus*. Quod ubique obſervaſſe, à moleſtiis graviſſimis

viſſimis liberabit hominem, *Affectum* quos intus ſentit *cauſam & originem*, ignorantem. Ubi enim ipſa *Mens*, & *principia*, & *humores*, & *objecta* conſpirant, magno ferimur impetu. Heic igitur *Senſus tuos Internos* provocamus Lector. Neque enim ex opinione vel ex auctoritate, vel impoſtura *Philoſophiam novam* adſtruimus; ſed ubique ad probationem *tuas facultates proprias* producimus, à quibus nullibi (modò cum *objectis propriis conformentur*) recedi volumus. Proindè ſi in ſenſibilibus *ſenſum* ſive *externum*, ſive *internum ritè conformatum*, in iis denique quæ ſunt ſupra ſenſum, vel *Communes Notitias*, vel *illas rectè deductas* in teſtimonium adducas, hoc ipſum habebis, quod labore ſummo exantlavimus. Qantoperè interea errant *Scholæ*, dum ea quæ ſunt *ſenſus* ex *diſcurſu* exagitant, nunquam ſatis inculcari poteſt; ut quæ totas artes, imò & ipſum facultatum ſyſtema labefactent. Neque igitur *Senſuum* teſtimonia elevari patimur, ubi *conditiones* adſunt; neque iſtis freti Scholas moramur; ſolæ enim cum *objectis propriis* ritè conformari poſſunt *Facultates* noſtræ. Sed Argumentum noſtrum proſequimur. Cùm igitur quot dantur actionum *differentiæ*, tot dentur *ſenſus*, cùm denique quot dantur *Principiorum* agentium, tot dentur *actionum* differentiæ, iſta invicem æſtimari poſſunt. Primò autem de iis quæ ad *Mentem* ſpectant.

SEnſus Internos (quos Menti *vendicamus) illos vocamus, qui cùm neque ab objectis, neque objectorum ſpeciebus, neq; ab humoribus oriundi ſint,*

à facultatibus illis ortum habent, quæ cùm communi consulant bono, in sensus ab objectis sive objectorum speciebus, sive humoribus invectos ita denuò agere possunt, ut supra omnem affectum iniquum & turbidum constitutæ, contrario planè motu ferri, in illis supereſſe, illos demum compescere & sedare queant; Ita denique cum objectis æternis universalibus conformari gaudentes, ut in illis solis acquiescant, æternam subindè animæ spondentes Beatitudinem.

NIhil non sub ratione propriæ conservationis *Beatitudinem æternam* consectari suprà docuimus, quam idcircò necessarium objectum *Instinctus Naturalis* fecimus. Proximum deposcunt locum *Facultates*, ex quibus *maximè beati* reddimur. Sunt autem illæ ipsæ quas hîc proposuimus, totæ licèt interim hoc in opere ut conspirent, consentiant, oporteat, primas obtinebunt partes *Facultates* istæ. Quarum dignitati ut consulamus, præmittenda est divisio nostra solennis, quæ quasdam *Facultates Deo*, quasdam *mundo Analogas* in nobis statuit. Quæ autem *Deo sunt Analogæ*, duplici ex nota indicantur: Prima est, quòd *sensum inducant serenum, beatum.* Secunda, *quod in illo solo acquiescant.* Quâ ratione à Facultatibus corporeis distinguuntur, quæ *sensum crassum & turbidum* invehunt, *ultrà deniq; sympathias & antipathias suas non feruntur.* De his igitur suo ordine. Ne interea inter Facultates istas, quæ ad *Analogiam rerum internam* spectant, Facultates quæ *utramque Analogiam* exagitant, puta illas quæ con-

contemplantur, componunt, dividunt, discurrunt, &c. desideres (licet ex divisione nostra ipsi Animæ competant) te iterùm monitum volumus Lector, nos istas sub titulo *Discursus* reposituros. Argumentum heic habemus *Analogiam rerum internam*, & in illâ *Facultates intimas*, eas scilicet quæ cùm ad *Mentem* per se spectent, in actiones *objectorum*, *humorum*, *&c.* denuò agere possunt, sensum inducentes pacatum, placidum, ubi earum actiones per se absque speciebus & dubiis, quæ à *discursu* exagitari solent, expenduntur. Sub ista igitur definitione cadunt solummodò *Facultates illæ, ex quibus maximè beati reddimur, sive Facultates Deo Analogæ.* Quot sunt igitur *attributa Divina*, tot *Facultates Analogæ* in ipsa Mente describuntur: Quemadmodum quot dantur individuationis principia in *Macrocosmo*, tot & talia quædam in *corpore nostro* deprehendi volumus. Hoc interim cape Lector, *istorum conformationem rectam esse illam ipsissimam veritatem*, quam quærit mundus. Ne interea in doctrinâ nostrâ nomenclaturam desideres, *Facultates* hujus census vulgò appellari observamus, illas quæ *sperant, fidunt, confidunt, amant, serenant, gaudent.* Quæ omnes à *libertate arbitrii* ita permeantur, & lustrantur, prout istæ denuò *corporeas facultates* permeare & pervadere possunt. Est enim *Infinitas* ultima rerum sphæra ex unitate sua (neque enim plura uno infinita esse) possunt) omnia pertransiens; cujus ratio aliqua in nostra *Arbitrii libertate* deprehenditur. Est

igitur *Voluntas noſtra per ſe infinita* ; ſuis licèt cancellis & anguſtiis ex illa ipſa *Infiniti* tranſcendentia concludi videatur. Nullum enim attributum Divinum ſua facultate Anologa deſtituitur. Alia igitur *Facultas Deo* tanquam *cauſæ*, alia Deo tanquam *fini*, alia Deo tanquam *medio* rerum competit ; alia Deo *bono*, alia Deo *ſapienti*, alia Deo *juſto*, alia Deo *æterno*, alia Deo *beato* reſpondet. Quapropter *Facultates iſtæ* cum Deo conformandæ ſunt. Heic igitur diversè juxta Attributi rationem, noſtri *amores, fides, providentiæ, ſapientiæ, preces, vota, &c.* collocanda ſunt. Eâ lege, ut univerſa (uti ab eâdem anima oriunda) in eundem *Deum tanquam in finem ultimum* colliment. Interea te perfectionis apicem nequaquam attigiſſe cogita, donec *Divinam* etiam in te ipſo ames *Juſtitiam*, & reverearis: & te malle plecti, quàm *Providentiam illam* non expertam fuiſſe, apud te ſtatuas. Rectè licet igitur *timor* imò & *dolor* pro peccatis impendantur, iſtos tamen *amor*, & quidem *fides* exuperare debent. Quo pacto omnes Facultates rectè conformatæ æternam illam ſalutem integrant. Ne interea ſenſuum internorum *ſenſum communem* deſideres, *Conſcientiam* habe. Ita enim vinculum quoddam reliquorum eſſe videtur, ut citra ejus *conformationem* debitam, neque *ſpes*, neque *amor*, neque *gaudium* rectè conformari poſſint. De illa igitur proximè ante *Facultates*, quæ circa *externa* verſantur, erit ſermo ; cum in illa acquieſcant *Facultates* omnes. Quâ ratione, *prima* fuerit Facultatum

Inter-

Internarum, quæ circa objecta verſantur, & quidem *ultima*. Neque enim ſufficit *ſpes gaudium*, *&c.* niſi veram *ſpem*, verum *gaudium* illud eſſe conſciamus. Sed objiciet nonnullus Paradoxum prorsùs eſſe, *Facultates ad attributorum Divinorum numerum* ſtatuere. Sed ſi verum eſſe perhibes, *omne attributum heic allatum Deo Opt. Max. convenire*, quomodo verum fuerit, niſi *Facultate* aliqua ubique atteſtante? Quin dices, ex *una aliqua facultate* percipis: Atqui hoc ipſo ſi *Intellectum* innuis, non negamus; ſi *diverſitatem* tamen *facultatum intellectus* adimis, operationes Animæ haud ſatis diſtinguis. Quemadmodum enim eadem *vox* pro re natâ diverſos edit & alternat ſonos, vel idem *brachium* diverſos tendit nervos: ita quidem eadem *Mens* juxta objectorum varietatem, varias omninò explicat, & quidem complicat facultates. Quod ut facilius capias Lector, præmittendum eſt: *Quæ ab unâ & eadem facultate conformationes, eundem ſemper inducere ſenſum, modò conditiones adſint*, quas in principio libri recenſuimus. Ideò eadem *figura*, idem *motus* eodem modo afficient ſemper. Qui verò *figuram* & *motum* (utcunque per idem ſenſorium trajiciantur) *iiſdem* tamen *facultatibus* deprehendi contendit, hallucinatur, Diverſum enim ſenſum inducunt, diverſas demum leges, ut conformentur, poſtulant. Quapropter *motus* abſque *figura* & vice verſâ expendi ſolent. Pari lege ad omnem actionem naturalem *efficiens* & *materialis* cauſa deſiderantur. *Cauſa efficiens* tamen ſola percipietur fortaſſe,

taſſe, *materiali* incognitâ, & vice versâ. Heic igitur niſi *diverſæ* ſubeſſent *Facultates*, utraque cauſa neceſſariò *conſtaret ſimul*. Obſervare licet demum quòd quædam *attributa Divina* nemini non patent, (quia *conditiones* per ſe ubique ſunt manifeſtæ) quædam *inductione aliquâ* (tanquam lege conformationis) probantur: Heic igitur *diverſæ Facultates* ſeſe explicant *diverſis* utique *conditionibus* obnoxiæ. Iſta igitur ſatis liquent; quibus fidem lubentiùs præſtamus, quòd *Facultates diverſas* ad corporea & caduca objecta percipienda tribuiſſe; *nullas* autem vel *parum fidas* undè ille ipſe Deus Opt. Max. innoteſceret & quidem coleretur, indidiſſe, & rationi & ipſi Theologiæ diſſentaneum, & ſapientiſſimo Conditore indignum foret. Quas tamen adeò *diverſas* eſſe conſtat, ut de earum aliquibus (niſi inter doctiores) nondum convenerit ſit, quod quidem *Conditionum* vitio accidit. *Nemo enim ſi eadem darentur objecta, eadem conditiones, non eodem modo ſentiret*, uti ſuprà adnotavimus. Ad explicationem diviſionis noſtræ accedimus. Satis ſuperque diximus, neque *Facultatem*, neque *Objectum* ſentire. Quod igitur præſtat *Mens* noſtra, dum iſta inter ſe agunt, & quodammodò de *conformatione* colluctantur, eſt quod nos ſentire (deeſt vox apta) *perſentiat*. Quod igitur in interno adyto perſentis, ſive intelligis, eſt *ipſe conformationis actus*. Senſus interea omnes *ſerenos, beatos* Animæ vendicamus, ut quæ ab ipſo foro intimo ortum habeant, qua ratione ſenſuum *origines*

&

& *cauſas* maximè ſpectamus ; cum *ex ipſo ſenſu, quis detur ſenſus*, ſatis facilè erui poſſit. Itaque heic *craſſam illam & corpoream facultatum compagem* deturbari, & quidem diſcuti volumus, ſua ut emineant dignitate conſpicuæ *facultates noëticæ Divinæ*. Quòd igitur in iſtiuſmodi re agit ſenſus, illos ubi *importuni* fuerint vel *varii*, demulcens, ſedans componens, *Facultatum* quas Menti vendicamus, proprium facimus. Solæ igitur Facultates iſtæ habent *objecta propria & communia*. *Propria* autem *objecta* Facultatum iſtarum ſunt *Attributa Divina*, probatur ex ſenſu *Interno*, ſive verâ *Fide*; in illis enim ſolis acquieſcunt. *Communia objecta* facultatum iſtarum ſunt *bona communia* animi & corporis, & ipſius denique univerſi, probatur ex ſenſu mixto, qui ideò intenſior eſſe poteſt, quia plures conſpirant cauſæ. Facultates interea noſtræ *Divinæ noëticæ* ſenſus ſuos in corpus invehunt, *pacem* ſcilicet, *fidem, gaudium, amorem ſpem* ; niſi enim iſtæ adſint, rationum ab Anima proficiſcentium *ſignaturæ*, earum *origines* aliundè deducendæ ſunt. Iſta igitur (ne te vexatum habeas) accuratè expende, ut *quouſq; ſive objectorum, ſive denique humorum actiones ferantur*, ubique advertas ; quo pacto ex ipſa *Mente* ſenſus illos *tranquillos* educi ſenties, nullum præterea in natura cùm ſuperſit actionis genus. *Senſus* igitur iſti à *craſſis* & *corporeis illis Humoribus* ſatis diſcrepant, ubi res ex methodo noſtra exagitantur. Quo pacto ſive *concupiſcibiles* ex ſympathiis, ſive *iraſcibiles* ex Antipathiis ſuis oriantur

tur ſenſus, à *beatis* illis in foro intimo *actionibus* ſatis ipſo ex ſenſu diſtinguuntur. Cùm interea ex ſententia noſtra, quamdiu agitur, fiat *ſenſatio*; actione verò quacunque ex parte ceſſante,& ipſe ceſſet *ſenſus*. Solus cùm *Deus* æternum univerſale ſit objectum, in illo ſolo æternæ ſupereſſe poſſunt *ſpes, fides, amor, gaudium* noſtrum. Licet igitur ex illa *Arbitrii libertate* ſive ratione *Infinitatis* quæ in nobis deſcribitur, in Caduca demandari poſſint *Facultates iſtæ*, quàm facilè tamen iſtorum pertæſi ſimus, nemo non in ſeipſo experiri poteſt. Te iterùm atque iterùm interea hortamur Lector, ut *cauſas & origines Affectuum* iſtorum, tum etiam ſenſus varios exploratos habeas. Ex uſu enim eveniet, ut quæ ex ipſa mente, quæ etiam aliundè proveniunt actiones, ex ipſo ſenſu diſtinguere valeas. Ubi obſervatu dignissimum eſt, *quæ ex mente deducuntur actiones, commune ſuadere bonum*, vel ſaltem (alia ſi non detur via) *mala, ut ex fide in Deum & amore exuperes*. Ideò in mediis *Affectuum* procellis ſupereſſe ſolent ſi non omnes, aliquæ tamen *Facultates noëticæ Divinæ*. Qui enim *iraſcitur, dolet, timet*, poteſt *amare, ſperare, confidere*, qui *deſperat*, utcunque poteſt *amare*, qui *odit*, poteſt *ſperare*. Nemo enim *Facultates* univerſas quas *Menti* vendicamus, ita penitùs exuere valet, ut illorum aliquibus fretus, quamlibet (etiam invitus) non aggrediatur *actionem*. Sed aliquos regerentes audire licet,& illum qui *amat*, poſſe *timere*; illum qui *ſperat*, poſſe *odiſſe*. His (quorum plena ſunt omnia)

mnia) reſpondemus, non eſſe in antitheſi ad noſtra, ut vera ſint quæ innuunt. Neque enim jam de veritate ipſiſſima, ſive Facultatum conformatione debita cum objectis *propriis* loquimur, ſed de illa quæ cum objectis *communibus* inſtituitur. Si enim noſtræ *Facultates Noëticæ* cum objectis ſuis propriis (ſcilicet attributis Divinis) *debitè conformantur*, omnis præterea *Affectus* excluditur. Ideò qui intimè *amat* Deum, & in illo *confidit*, adeò *non iraſci, dolere, timere* poteſt, ut omnia in bonum cooperari certò exploratum habiturus ſit. *Vires* enim & *fortitudines Facultatum* in objectis cognatis *propriis* ita nos totos occupant, ut *Veritatis* ſyſtema pulcherrimum nunquam ſatis mirari poſſimus: Siquidem *virtutes* quæ per ſe *Facultatibus* inſunt, ita in objecto *proprio exaltantur*, ut ſublimiorem prorsùs induant naturam. Si tamen contendis, te ita *odiſſe* ſimul & *deſperare* poſſe, ut nec *amare*, imò nec *ſperare* valeas. Reſpondeo, ut detur te *facultates Divinas ex toto ſopire* poſſe, (quod tamen nequis:) te tamen ita debere facere neque dictabit *conſcientia*, neque *ratio*, neque ullus præterea, neque tu ipſe mentis compos cùm fueris. Quantumvis igitur Objecta mutentur, *Facultates manent*, aliorſum licet ex illâ *Arbitrii libertate* detorqueantur. Sed negamus te hominem exuere poſſe; morâ enim vel minima interpoſita, ita nobis à natura proſpectum eſt, ut ex viciſſitudine quadam *ſedentur* quæ *turbant*, animo ad priſtinum redeunte ſtatum; tandem ut emergant *Facultates*

Divinæ

Divinæ. Interim ex toto *ſopiri poſſe Facultates*, ſive *Media ad noſtram conſervationem* ita neceſſaria, ut credam non adducar unquam. Quòd enim in ſomno *ſileant facultates iſtæ*, tanquam commune bonum, ab ipſa anima indulgeri volumus. Si non univerſas igitur, aliquas tamen *ſupereſſe Facultates*, quæ nulla vel arbitrii libertate, vel obſtructione *tolli* poſſunt, æquum eſt credere: Nunquam igitur tam infenſum datur *odium*, ut amorem quemvis ex toto expugnet; Neque *deſperatio* ita præceps, ut ſpem qualemcunque prorsùs excludat; Neque denique ullo ex corporeo affectu adeò funditùs abſorberi vel everti poſſumus, ut aliqua ſaltem non emergat *Facultas Noëtica*. Quod inter hæc violentum excutit, adeò *Divinum* non eſt, ut quæ verè *Divina*, ſuaviter & conſtanter ſive in *Affectuum procellis*, ſive in *ſomni ſilentio* (quando quidem à *gratia illa Divina*, quæ nos etiam in utero ſervavit, protegimur) ſua vita & pace ſupra omnem *mutationem* ubique gaudeant. Qui *turbant* igitur, & animum (ut vulgò dicitur) è ſede ejiciunt *Senſus*, à peregrinis (quod etiam in ſomniis advertes) deducuntur principiis. Prout illi alterâ ex parte qui *pacatiſſimos*, *placidiſſimos* exhibent affectus, ita ſunt *Divini*, ut (invitis etiam affectibus reliquis) æternam animæ ſpondere poſſint *Beatitudinem*. Hæ igitur in primis ſunt *Facultates* ex quibus mala quæcunque ſive ab *humoribus*, ſive ab *objectis* invecta averruncare, vel quidem ſuperare poſſumus. Principem igitur obtinent locum & iſta ratione, &

ne,& quia *attributis Divinis* (objectis ſuis *propriis*) omninò ſunt Analogæ. Quapropter haſce in miris illis ſenſuum complicationibus ſepara,& ſuo juſto Domino, Deo Opt. Max. aſſere, niſi ubi communi aliquid permittis bono.

Supereſt *Arbitrii libertas* (unicum illud naturæ miraculum) univerſas *Facultates* quas animæ vendicamus, permeans. Eſt autem illa *facultas ex quâ ſe undequaque flectere poteſt anima*. Habet igitur ex doctrina noſtra *Facultatem ſuam conformantem*; quæ quidem eſt *ratio illa infinitatis in nobis deſcripta*. Eſt enim *Infinitas* attributorum Divinorum extima ratio reliqua tranſcendens: *nihil* enim *extra infinitum dari poſſe*, inter plures quæ circa illud ſubſunt, maximè *Communis eſt Notitia*. Ideò nihil non poſſe *Deum* ex abſoluta ſua potentia rectè dicitur. Quatenus tamen eſt *juſtus, bonus, ſapiens*, à ſeipſo nunquam recedit. Prout igitur ad *imaginem Dei* ita conditi ſumus, ut ex ejus *bonitate, ſapientia, &c.* bona noſtra quæcunque deducantur: ita & candidiſſimè rationem aliquam *infinitatis ſuæ in Arbitrii libertate* impertivit; quod certè demiramur *Scholas* non advertiſſe. Quatenus igitur *Homo liber eſt, infinitus eſt*; neque enim quod *liberum* eſt, vel *infinitum*, ullum obtinet *terminum*. Heic tamen diſtinguendum eſt. Neque enim in omnibus ſe *liberè* habet *Facultas iſta*, neque denique libertati iſti, effectus ubique reſpondent. Circa priorem partem propoſitionis iſtius in memoriam revocandum eſt, *Libertatem arbitrii* dupliciter in nobis conſiderari,

rari, vel circa *media*, vel circa *finem*. Circa *finem* non ſumus liberi; nemo enim poteſt non appetere *Beatitudinem æternam*, quod abundè ſuo loco probavimus. Circa *media* tamen (uti ſupra adnotavimus) *liberè* noſmetipſos habemus, quod quidem ex ſenſu interno conſtat. Ut interea audiendi non ſint, qui (ex *Diſcurſu* neſcio quo) *Libertatem iſtam arbitrii in medijs ad Beatitudinem* tollere conantur, non advertentes *extra objecta cognata Facultates* minimè conformari. *Diſcurſus* enim ea quæ ſunt extra *Analogiam* ſuam non percipit; neque enim *ſperat, timet Diſcurſus*; ſed *Facultates* quæ iſto munere defunguatur. Neque denique vel *amor*, vel *timor* dubia exagitat, ſed *Facultates diſcurrentes* per quæſtiones noſtras, de quibus poſtea. Ideò *Libertas Arbitrii* ex ſenſu interno æſtimanda, & qui ſe *liberum* ſentit, concludi non patiatur. Eſt igitur *Inſtinctus Naturalis* & in homine & in animantibus reliquis *prima Facultatum*, *Libertas arbitrii ultima*. Inter quas cunctæ *Facultates* reliquæ ita intercedunt, ut actiones maximè neceſſariæ proximo poſt *Inſtinctum Naturalem* ſequantur loco. Neque igitur in iis quæ ad *vegetabilem* ſpectant *naturam* proficit *Arbitrii libertas*. Neque enim creſcit homo quando vult, neque quidem proſpera gaudet valetudine, &c. ſed *amare, ſperare, confidere* in Deo, & *lætari* etiam in æternum nihil vetat. De mira igitur diſtinctione Motus *voluntarii, involuntarii*, & *mixti* medicorum proceres conſulendi ſunt. Pulcherrima enim exindè conſectaria e-

duci

duci possunt, à quorum tractatione, illa compendii ratio quam ubique servavimus, nos satis arcet. Hæc interim ex parte Dei Opt. Max. capite, non solùm *Beatitudinem illam æternam* tanquam *objectum* necessarium proponi, sed etiam *media* ad illam ita indulgeri, ut in hâc vitâ etiam qualem illam velimus, copiam abundè factam esse observare possimus. Ultra *media* autem *providentiam Naturæ*, neque in *victu*, neque *vestitu*, &c. ferri communis docet experientia, & conditio humana. Quod eo consilio factum est, ut cum illis potiamur, *providentiæ suæ particulari* gratias habeamus. Caveant interim qui se terrenorum mancipia reddunt, ne ex votis suis res cedant. *Talem* enim cùm expetant *Beatitudinem æternam*, & illam adsequi in æternum quid vetat? Magnum igitur est *Beatitudine æternâ* cum Deo ut frui cupias; majus adhuc si illam sperare audeas. Bono igitur nostro tributam cogita *Arbitrii libertatem*; nempe ut in *mediis* ad Beatitudinem nostram *liberæ* donemur electione. Elementorum actiones sunt planè *necessariæ*; paulò *liberiores* vegetabilium actiones deprehenduntur, in *licentiam* denique quandam bruta prorumpunt; sed his omnibus exsolvitur homo, & nihil non vult, nihil ferè non potest. In *arbitrii* igitur *libertatem* tanquam in ultimam aliquam differentiam asserimur, quam ideò nisi fortes, nisi maturi non experimur. Definite igitur tanquam *malam*, & à *Natura penitus depravata* oriundam traducere *Facultatem* istam. Qui nequam esse non potest,

eſt, quomodo bonus fuerit? *Neceſſariæ* actiones, noſtræ non ſunt. Ab ipſo rerum *Fato* proficiſcuntur, quæ aliter ſe habere non poſſunt. Quæ *ſpontaneæ* actiones, ſolummodò ſunt noſtræ. Gaude igitur te *libertate in oppoſita* donatum eſſe: & cùm te bonum pro virili præſtas, mercedum à *Bonitate illa Suprema* pete, exige, habe; quo pacto revera ſapies. Interea maximè cavendum eſt, ne ex peccato deformes *imaginem illam Divinam*, & quæ contumeliam non patitur, à *Beatitudine illa æterna* ablegeris. Atque hæc quidem breviter de illa *Arbitrii libertate*, ex quâ (in anguſto vaſe) *infiniti Typus* & *ratio* aliqua deprehenditur, dicta ſunto. Non diffitemur interea quædam opportunè, hoc in loco de *Arbitrii libertate* (prout *Facultates* noſtras permeat, & quidem informat) ſubjungi potuiſſe; ut quæ poſt hanc vitam tranſactam earum ſit vehiculum quoddam & initium motus. Uti quædam etiam de *contemptu mortis*, tanquam ejus undè maximè Dei diſſimiles reddimur. Sed quia paſſim brevitati conſulimus, iſtis in præſens ſuperſedendum duximus. Sequi debuiſſet etiam ſenſus *Gratiæ operantis* & *Divini illius auxilii*, qui in ipſum forum intimum maximè demandatur. Sed quia iſti ſenſus à Deo Opt. Max. immediatè ſufficiuntur, tanquam ex *gratia* ſive *providentia ſuâ particulari* proficiſcentes habendi ſunt, de quibus idcircò (ubi de *Revelatione*) ad calcem libri inſtituetur ſermo. Ab iſtis igitur per *Senſus ab humoribus* errores ad corpus & corporea delabimur, Lector.

Senſus

SEnſus Internos corporeos illos vocamus, qui ab Humoribus motis oriundi, intemperie quadam ſive ſenſu craſſo & palpabili nos afficiunt. Quorum facultates conformantes Mundo (uti priores Deo) Analogæ, peregrinæ cum ſint in origine ſua & traduces, ad objecta propria quæ caduca imprimus ſunt & particularia excitatæ, in eorum nauſeam quandam & faſtidium (quando conformitates etiam ex votis cedunt) citiſſimè delabuntur.

SEnſoriorum calculum ad *quinq;* (cum Scholis) *Senſuum*, ad differentiarum numerum (ipſo docente ſenſu) ſubduximus. Ridiculum eſt non dari niſi *quinque Senſus*. De corporeis in præſens eſt ſermo. Hujuſmodi autem eſt, ſive agat, ſive patiatur, omnis *Senſus craſſus, caducus, turbidus*. Hujuſmodi enumerantur imprimis *fames, ſitis, laſcivia, torpor, cholera, melancholia*: Cujus ſymptomata æſtimamus omnem *Senſum* in nervis, ſive jucundum, ſive moleſtum, putà *libidinem, pruritum, titillationem, cachinnum, ſegnitiem, oſcitationem, pandiculationem, ſomnum, dolorem, bilem, furorem, timorem, metum, fletum, ephialtem*, item *ex iis miſtos*, quorum egregius datur numerus. Quæcunque denique ab iſtis *principiis* orta, ſub iſta *definitione* cadunt; & ſecundùm *differentias* ſuas novum inducunt Senſum.

Variè excitari *ſenſus*, ſuprà docuimus. Sive enim principia in humoribus deliteſcentia mutuò agant in ſe, ſive individuationis principia quæ in objectis ſive objectorum ſpecies in memoria ſervatæ, ſive in iſta denuò Mens agat,

diverſo

diverſo afficimur *ſenſu.* Alternatim denique dum copulantur (quod in omni *ſenſatione* advertendum eſt) *novum* & quidem *varium* inducunt *ſenſum.* Heic igitur *origines Senſuum,* uti & ipſæ *ſenſuum differentiæ,* expendi debent. De iis quos *humores moti* movent,jam agimus: *Humores* autem ſunt quatuor, quatuor *Elementis* reſpondentes. De re ſatis notâ non laboramus. Hoc igitur doctrinæ noſtræ fundamentum jacimus, uti cui doctiores adſtipulentur *Scholæ.* Cùm autem in *Humoribus* illis, non tam eorum moles externæ & mineriæ,ac vis illa penitior & actionum efficacia ab interna ſpirituum œconomiâ diſpenſata maximè ſit ſpectabilis; ad *Anatomiam illam vitalem* deveniendum eſt, in qua *ſpiritus* illi,ſive *principia,* ſive *atomi* & rerum *minimæ portiunculæ,* (in quibus tanquàm in naturæ penu,ſive ultimis receſſibus res conſervantur) màximè ſuſpicienda ſunt. Sunt autem naturæ omninò peregrinæ & traducis, quantumvis ſub ipſa *Mente* militent:Ideò propriam maximè moliuntur conſervationem quodam cæco licèt ut plurimum impetu. Quatenùs tamen *Divinæ* illi in nobis *Menti* ſubjiciuntur,in alienum jus veniunt, *Animæ* imperio ſubdita : ſcientiam tamen *ſuæ ſpeciei* ubique retinent. Ideò ad *propriam Analogiam* ſingula excitantur, & miræ illæ rerum *differentiæ* exponuntur. Quod ut faciliùs capias Lector, ſtatuendum eſt, ex *Elementorum* gremio omnia quæ ſub ſenſum cadunt,educi. Cùm autem *humores* quatuor, quatuor *Elementis* reſpondeant,

in

in *humoribus* iſtis tanquam *Elementis* deliteſcere *principia quædam*, ad mundi inſtar in corpore noſtro compoſita, exiſtimandum eſt. Neque te terreat loci anguſtia; ita enim ſunt *incorporea rerum principia*, ut ſine indumento vel veſte ſenſum externum fugiant, ſuo licèt tempore, loco, *&c.* explicentur. Vide hyeme *Roſam*, non caule vel ſtipite, *&c.* imò nec ipſo ſeminis cortice, ſed virtute prolificâ fœcundam, in ipſo naturæ ſinu reconditam: vide (inquam ſi potes,) non dico locum, ſed proventum, quem minimè tamen videre cõtinget, donec *rerum cauſæ* conſpirent, & é ſeipſa egrediatur *Roſa*. Tanti ſunt intra res *gradus*, quanti extra. Excute animum & ſenties, nonne enim ad teipſum fœlicior factus regrederis? Quemadmodum igitur totum illud quod afficit in te eſſe, *Senſus internus* (modo expendas) probat; ita neque iſtis claudi, ſed extra teipſum te expatiari poſſe, *Senſus externus* utique docet. *Infinitum* ubique eſt, & omnis *pars* aliquam rationem *totius* obtinet. Proindè nihil non ad *infinitum* protendi poteſt; quod niſi capias, infelici ingenio te, Lector, præditum cogita. Argumentum noſtrum proſequimur. Prout igitur in *Facultatibus Divinis noëticis*, aliquid Divinis attributis, ita in *iſtis* aliquid mundo *Analogum* homo obtinet. Proindè neque *objecto cuicunque* (prout *Facultates Noëticæ* quæ ſuas notitias omni ex objecto elicere poſſunt) ſed *objectis particularibus* reſpondent: neque demùm circa *Æterna* verſantur. *Facultates* enim quas *Menti* vendicamus, *æternis* gaudent

objectis

objectis, & in illis ſolis acquieſcunt. Tales denique exiſtunt, ut illis freti in æternum ſupereſſe velimus. Nemo enim non *ſperare* meliora, *confidere*, *amare* in æternum voluit. Sed *Facultates* quas corpori vindicamus, eo in gradu ſunt conſtitutæ, ut & in ſeipſis & in objectis ſuis imprimis ſint *caducæ*. Neque enim ſe *iraſci*, *dolere*, *timere*, *eſurire*, *ſitire*, imò nec *prurire* in æternum cupiêre nulli, ſed ut tentiginis moleſtiâ exonerati, tandem ſublevarentur. Ultimò non *commune*, prout *Facultates noſtræ Divinæ*, ſed *particulare* aliquod ſuadent bonum. Ex quibus conſtat, ſatis inter ſe diſtingui *Facultates* utriuſque claſſis. Neque igitur ex voluptate quadam, ſive corporearum delectationum congregatione ſe fœlices reddi cupiant homunciones miſeri. Quomodò enim in iis quorum *principia*, *cauſæ proximæ*, & ipſi *ſenſus* reſpectu noſtrî ſunt caduca ludibria, fœlices eſſe poſſimus? In *æternis* ſolummodò perfectam dari fœlicitatem, tædium illud & horror corporearum delectationum (neque enim fœlicior ejuſmodi titillationes manet exitus) abundè docent. Quo pacto non ſolùm per *Cauſas*, *Analogiam*, & *objecta ſua*, ſed etiam per *effectus* & ſentiendi modum *Facultates noſtræ Divinæ* à *corporeis* diſcriminantur. Reſtat ut quid ſit illa *corporea*, ſive *bruſalis* (à quibuſdam *animalis*) ſive *vetus homo* (quem exuendum eſſe *Eccleſiæ* docent) exponamus. Quo in argumento præmittendum, duplicem eſſe in nobis naturam, *Animam* ſcilicet, & *Corpus*; iſta autem *Communes* ut ſint *Notitiæ*,

in

in quæſtione *an ſit*, in quæſtione *quid ſit* eorum alterutra, non facilè eſt explicatu. Neque enim quod in objecta & humores imperium exercet, eſt *Corpus*, ſed *Anima* ſive *Mens* noſtra. Quæ autem externa in nos agunt, *corpus* eſſe nemo quidem ſanus exiſtimavit unquam: reſtat ut ex humoribus *corpus* illud eruamus. In *Humoribus* autem non illa maſſa, ſive fæces conſiſtentes erunt *Corpus*, ſed cadaveris noſtri ſive materię ſignatę pars aliqua. Supereſt igitur ut à *principiis*, ſive *facultatibus* quibuſdam vitalibus, quæ in *Humoribus* (tanquam in chao ſuo involuta) jacent, *Corpoream iſtam Naturam* eruamus. *Corpus* enim ſentire, *Animã* intelligere ipſa vox populi docet. Proindè definitam & diſtinctam illam *congeriem principiorum* quæ ad ſyſtema humanum conficiendum, in humoribus tanquam in mineriis ſuis (*Humores* enim *Elementis* reſpõdent) coacervata deliteſcunt, horum inquam compagem *Corpus* vocamus. Quomodò principia iſta cum noſtris cohæreant, rationem ex *Anima*, ſive *Harmonia mundi* qui petere recuſat, ex *vi illa plaſtica* diverſas eduliorum naturas in unum compingente, ſenſu interno edoctus excogitet. Ideò ex eodem gobione *lucius*, *felis*, *homo* ſua formabunt ſinguli membra, & juxta ſcientiam quam propriæ ſpeciei obtinent, in partes ſuas alimenta abire cogent; Quod *Divinum* interea nobis ineſt, iſta omnia permeat. Ideò *Facultates Noëticas* ſolas objecta *propria* habere & *communia*, ſæpè adnotavimus. Quæ igitur inter *Deum* & *Mundum*, inter

Mentem & Corpus datur Analogia; quo pacto *Mens* noſtra *Deo*, *Corpus mundo* inſigniter reſpondent,& omnium in mundo differentiarum rationes aliquæ in homine deſcribuntur; undè propoſitio noſtra, *Quot ſunt rerum* (intellige principio aliquo individuationis inſignitarum) *tot ſunt facultatum differentiæ*, inſurget. Hinc fit, ut cum *Attributis Divinis* Facultates noſtræ *noëticæ* Divinæ, cum *corporeis* facultates noſtræ *corporeæ* lubentiſſimè (ubi *conditiones conformationum* adſunt) conformentur. In *Humores* igitur, ſive *Elementa Microcoſmi* totam rerum ſeriem tranſplantari volumus, quæ ſive in illa *ſeminis* mole, ſive in *alimentis*, ſive in ipſo *aëre & ſpiritu* ingerantur, ex effectis ſuis ſeſe ſatis produnt. Iſta igitur in *Corpus*, id eſt, in unum aliquod compacta ut fuerint, in objecta cognata *propria* per Sympathias & Antipathias ſuas agunt, & quidem patiuntur, à quorum actione variâ varii in nobis ſenſus ſuboriuntur. Ut proindè affectiones & morbos peregrinos traduces,etiam hereditarios(labem corpoream verè originalem)in nos migrare,nemo non obſervare poſſit. Non ſolùm interea aſcendunt, ſed etiam ſuo tempore exaltantur *Principia iſta*. Quæ maximè propterea extra nos *Affectiones* ſunt communes, & maximè in nobis ſentiuntur. Proindè ex *calore, frigore, motu*, vel *greſſu animali, voluptate, dolore, fame, ſiti, vafritie*, & ipſo denique *ſomno*, non Elementorum, vegetabilium, brutorum ſimiles reddimur,ſed ipſa Elementa, vegetabilia, bruta ſumus. *Calor* noſter,

verus

verus eſt *calor* Elementaris, *vegetatio* noſtra *vera eſt vegetabilium incrementum, voluptas, dolor, timor, fames, ſitis, ſomnus, vafrities, veræ ſunt brutales voluptates, dolores, timores, &c.* Supra iſta enim motu planè contrario poteſt ferri *Mens noſtra;* quod certè in omnibus præſtare ſolet, niſi ubi communi alicui bono proſpectum eſt: quâ ratione ſtimulum addere nihil vetat. Cunctæ iſtæ interea *Sympathiarum & Antipathiarum actiones* (ſive in nobis, ſive extra nos) ab occultis Dei judiciis temperantur. Neque aliter objicientibus, in quæſtione *Cur*, vel *undè*, &c. iſta fiant reſpondendum cenſeo. Hoc interea munus proximum *Facultatum noſtrarum Divinarum* facimus, ut *Principia iſta corporea* conforment, & in ſuum jus trahant, ut tandem proprio unuſquiſque potiatur mundo; quo tamen non magis includi poteſt, quàm *Deus* in univerſo. Si interea ſeſe mutuò laceſſant, ictibus petant, & inter ſe conflictentur non ſolùm *Humores* noſtri, ſive *Elementa* Microcoſmi, ſed ipſa etiam rerum *principia*, novum videri non debet eadem extra te quotidiè experto. Tuâ intereſt, ut iſta compeſcas, & in ſuum digeras ordinem. Cùm igitur te *dolere, timere, æſtuare, & prurire* ſentis Lector, cogita *Humores* moveri, & naturam *brutalem & belluinam* in te excitari, & tibi cum *Pecude tua* rem eſſe. Iſta igitur ſeda ex remediis, quæ ipſa *Mens*, vel etiam *Medicina* ſuggeret. Siquidem tamen commune aliquod ſuadetur bonum, etiam corpori indulgendum eſt: ita enim voluit *Providentia Divina Univerſalis.*

ſalis. Quantùm interea Anima Humana belluinæ præſtet, quantumque altioris ſit originis, vel ex eo conjectari liceat, quod ſenſus beſtiis ut dentur quàm ullis mortalium ſagaciores; non tamen æquali rerum expetendarum fugiendarumque ratione præditas eſſe ſatis patet, quod certè contigiſſet, ſi vel ſenſuum externorum acrimonia *Veritas* in univerſum conſtitiſſet, vel eadem cum brutis *Anima* nobis indita fuiſſet. Ideò ultra *ſpeciem ſuam* non feruntur *bruta*. *Homo* verò cùm in *propria*, tum in *unaquaque* ſapit ſpecie. Sed cùm iſta ſimul doceri non poſſint, nos hoc argumento ſatis obſcuros eſſe (ut qui in tenebris mundi verſemur) equidem exiſtimamus: ad *Syſtematis Humani* diſtributionem accedemus. Quod igitur (inquam) agit cum ſenſu, ſive ſenſibiliter, & non patitur, eſt *Mens*. Quod patitur ſine ſenſu, vel inſenſibiliter, & non agit, eſt *Materia ſignata*, ſive *cadaver noſtrum*. Quod denique & agit, & patitur ſenſu craſſo & caduco, ipſum eſt *Corpus*, quod ex ſenſuum differentiis (modò expendas) ſatis conſtat. A ſuperiore tamen natura & ipſa *Mens* pati, rapi, & tota conformari poteſt, de qua ubi de *Revelatione* erit ſermo. Ut quædam interea de Analogia illa, quæ inter *Macrocoſmum*, & *Microcoſmum*, in qua auctores hujus poſtremi ſæculi egregiè ſatis (maximè verò in iis, quæ ad Medicinam ſpectant) navarunt operam, ſubjungamus. Obſervare licet *excandeſcentiam*, *iram*, *ſuſpicionem*, *invidiam*, *&c.* quæ turbant, & tanquam iniquæ paſſiones à *conſcientia rectè conformata*

formata reprobantur, analogas esse regioni illi, in qua cientur procellæ, turbines, & meteora hujusmodi, quæ utcunque eliciantur, in *Corpus* tanquam in terram cadunt. Proindè *Affectus* quidam infra *Mentem*, supra *humores* dispiciuntur; quod in se non magis est, quod demiretur homo, quàm in Macrocosmo. Quidam denique revera sunt *Affectus brutales*, quod (ut reliqua argumenta taceam) ipsi morbi & rabierum diversitates docent, dum heic *Lupinæ*, illic *ovinæ*, illic *avinæ*, &c. naturæ dominantur, & modò mites modò feroces insaniæ in corporea nostra compage luxuriantur.

Ab *Elementorum* igitur, & *Vegetabilium* natura incipiendum, & miræ *transplantationum leges* expendi debent, quo pacto seminum ascendentium *ortus*, *exaltationes*, *signaturæ*, *leges & periodi*, quæ denique cicurari, quæ etiam efferari possint, accuratam postulabunt disquisitionem. Neq; tamen te ita sollicitum habeant istorum *leges*, ut unà cum istis te totum excidere putes. Licèt enim in morte dimittantur *Facultates* & *sensus corporei*; ut ipsa denique terrena subsidat moles; ut cum istis valere jubeas symptomata, morbos, affectiones quascunque, puta *iram*, *timorem*, *dolorem*; *famem*, *sitim*, *somnum*, *vafritiem*; supereſt *vis plastica*, imò & *movens*, supereſt totus *intellectus*, tota *voluntas*, totæ *Facultates* quæ *amant*, *sperant*, *fidunt*, *confidunt*, *serenant*, *gaudent*, totæ *libertates* supersunt; nihil denique ex quo unus verus homo, imò & speciosus audis, non supereſt. Vetera super-

ſunt objecta, imò & nova, neque (ſi iſtis uſque volutare lubet) deeſt quam induas (modò Deus velit) omnis Materia, Elementum omne. Scientiam tuæ ſpeciei ubique obtines. Sed majora prædico, & cum terrena exueris, etiam novam eamque magis obedientem dari poſſe materiam, elementa nova, undè totus gloriâ, totus cœlo amictus proſilire poſſis, enuncio. Sed ſupereſt, modò ſperare audeas, etiam *infinitum*, ne te in anguſtias cogi ex doctrina noſtra ſubverearis. Mille interim è ſuperioribus conſectaria educi poſſunt, undè *omnis Scientiæ Fundamenta* inſtaurari poſſunt. Nos interim quid ſit *Corpus humanum*, quod unà cum *Animâ* ſcholas latêre videbatur, paucis more noſtro perſtrinximus. Pleniorem interea hujus argumenti tractationem ad Lectoris ſenſum internum relegamus. Nequaquam igitur audiendi ſunt, qui *Facultates noſtras Divinas* effectus animi pacati exiſtimant. Quamvis enim poſt *iram*, *odium*, *timorem*, animus ad priſtinum redire poſſit ſtatum, ſublata tamen *irâ*, non fit ſubitò *pax* illa interna; neque *odio* ſublato repentè fit *amor*; neque *timore* depoſito, ſtatim *confidere* valent impotentes noſtræ *Corporeæ Facultates*. Aliud igitur eſt non angi, aliud plenâ ſecuritate frui, aliud dolore torqueri, aliud etiam invito dolore, ſe fœlicem exiſtimare, aliud denique *Facultas Noëtica Divina*, ſemper præſens, omni objecto Analogâ, univerſalis, commune ſuadens bonum, aliud *Corporea illa Facultas* craſſam, caducam & particularem intemperiem

periem (malim dicere quam *Senſum*) invehens, (licèt & ipſum *Senſus* vocabulum conformationibus illis à foro intimo & *fatultatum noëticarum* actione proficiſcentibus verbum ſit omninò impar.) Non diffitemur interea ab ipſa mente *dolorem, anxietatem, timorem, &c.* demandari poſſe, dum facit ut corpus iſta ſentiat. Quâ ratione partim munus aliquod juſtitiæ Divinæ ſupplet, partim communi alicui proſpicit bono. Ideò *dolore, timore pio, &c.* nos perfundi poſſe, compertum habemus. Qui igitur ex mente vi *conſcientiæ* impellentis excutiuntur *timores*, fruſtrà niſi ex mente pacata remedia conquirent ſua, uti ex altera parte neque vera facilè exuuntur *gaudia*. Non eſt igitur quòd demiretur quiſpiam, ſi *amores, ſpes, fides* noſtræ (cùm in caduca impenduntur) turbant, cùm quia cum objecto *minimè cognato* conformantur, tum quòd (*Conſcientia* decernente) ſtultitiæ propriæ luimus pœnas. Qui tamen nobiſcum ſentiunt, iſtiuſmodi *Affectus, &c.* in Sympathias rerum & Antipathias à miro rerum ſyſtemate oriundas rejicient. Quod quidem exiſtimamus, niſi ubi communi alicui bono conſulitur, quo pacto ipſam *Mentem* in adſenſum venturam nihil vetare, ſæpè monuimus. Hæc igitur, ſi quicquam aliud, advertite Sophiſtæ. *Neque facultates Divinas, quæ ſperant, fidunt, confidunt, amant, ſerenant, gaudent, in inferiorem & concupiſcibilem animæ partem detrudite*, ſine quibus adeò caſſus fuerit *intellectus*, inepta *voluntas*, fœlicitas *nulla*, ut quot abſque illis enumeres *Fa-*

cultates, totidem fuerint *moleſtiæ*. Quæ tanto intervallo denique ab inferioribus diſtant, *ut non ſolum intellectus ſit in ordine ad illas, ſed etiam per illas ſupremis adnectatur* Sed cogitate vos pauliſper *Facultatibus* noſtris *Divinis* orbatos, non dico *timore, ira, odio, pruritu*, quibus in æternum carere poteſtis; ſed *ſpe, amore, fide, gaudio*, videte quales fuerint Animæ veſtræ, larvæ, umbræ, ſpectra. Satis habete igitur Sophiſtæ, *titillationes*, & *craſſamenta* veſtra inter *concupiſcibiles*, ſive quidem inter *iraſcibiles* meritò reponi poſſe. Nos quidem *Facultates* cunctas, quæ ſenſus inducunt *Divinos, ſerenos, beatos*, primò *Menti*, poſteà verò ex conformatione debita (ſenſuum internorum veritate) ipſi *Deo* vendicamus. Neque igitur eliminentur *Facultates*, ſine quibus tantum abeſt, ut ad *Divina* ſuſcitetur Mens noſtra, ut neque *Humana* fuerit. Quæ omnia clariore indicio innoteſcent, ſi in *Brutis* nulli iſtiuſmodi *Affectus* deprehendi poſſunt; quod quidem certiſſimum eſt. Ut enim *doleant, timeant, laſciviant, pruriant*, & impetu ſatis alacri in ſpeciem ſuam ferantur, ut officioſa in dominos ſuos (ipsâ ſagacitate Naturæ inſtructâ) eorum pars aliqua audiat, quis tamen unquam in *Bellua ſpem* inconcuſſam, *amorem* ſolo Boni nomine impenſum, *fidem* circa æterna & ſeverum illud *gaudium* obſervare potuit? Quis unquam in *Bellua conſcientiam, reſipiſcentiam*, vel *de futura vita conſilium* adnotavit? Quod quidem ex eo, quòd nulla apud *Belluas* extet Religionis formula, ſatis ſuperque indicatur.

tur. Hæ igitur ſunt illæ ipſæ *differentiæ*, ex quibus maximè *Homines* ſumus. Licèt igitur iſtorum tenuia quædam ſpecimina in *beſtiis* eluceant, ubi Analogia rerum inter ſe expenditur; quia tamen in Analogia rerum ad primam cauſam, jus Divini illius cultus ad humanum genus unicè ſpectare voluiſſe videtur Deus Opt. Max. illis fortaſſe opus non fuit. Satis habeant igitur *Animantia*, quòd in *Homine* perficiantur, & in illo *Belluinam ſuam naturam* deponant; quâ ratione *Iuſtitiæ Divinæ* præcipuum objectum fit *Homo*, ut cui imprimis communis rerum tradatur ſalus.

SEnſus Internos ab objectis invectos illos vocamus, qui ab occulta illa objectorum externorum in Analogiam noſtram internam actione proficiſcentes, in foro interiore deprehenduntur.

DE ſpeciebus in Senſoria externa delatis, ubi de *Senſibus Externis* erit ſermo. *Internos* hoc in loco excutimus; cujus generis, *voluptates*, *dolores*, & *affectiones quædam corporeæ* imprimis enumerantur; quarum diſquiſitio (ſubtilis admodum) differentiarum explicationem ſubterfugere videtur. Ita enim cum actionibus noſtris connectuntur *Senſus iſti*, ut diſcrimen vix patiantur: ideò ſimul ferè in operationem veniunt. Cùm tamen quoſdam *Senſus* ab objectorum per ſignaturas ſuas internas explicantium actionibus deduci æquum ſit credere, (niſi cunctas actiones *Facultatibus*, nihil *rebus* ipſis tribuas) quinam ſint *Senſus* iſti, & quæ eorum

rum ratio dari possit, operæ pretium erit investigare. Ne interim res temerè confundamus, quosdam *Sensus Internos Menti*, quosdam *Corpori* Analogos denuò statuimus. Quæ autem *Menti* sunt Analogæ, per quandam formarum communionem inter se percipiuntur, quâ ratione non agitur in *Mentem* nostram, sed in ejus *exercitationem* aliquid proponitur. *Mens* enim cùm Divina sit, pari nequit. In hisce igitur sese *liberè* habet; quod in objectorum actione in *Corpus* neutiquam fit, quorum conformationes (quia *media* quasi semper adsunt) necessariò subsequuntur. Hinc fit; ut in Harmonia *hæc facultas* modulatione, *illa* oblectamento planè diverso demulceri possit. Quantùm interea *Menti*, quantum *Corpori* deferatur, dum ista inter se agunt, acutissimi fuerit investigare. Nos enim singillatim proponimus (complicatæ ut ubique sint) istiusmodi *actiones* Exemplum subjiciemus. Circa *pulchrum* quo afficimur, quantùm *Agenti externo*, quantùm ipsis *Facultatibus Internis* debeatur, pulchra & quidem ardua fuerit Quæstio. Proportionem enim *virtutis agentis* in rebus desiderat, quam qui capit, totum rerum systema capit. Complent enim Harmoniam mundi proportiones istæ, quas Numeris ligari, cum Scholarum doctissimis profitemur; Supputa periodos, & invenies. Sed regredimur, & quomodo *Sensus illi Interni*, quos objecta invehunt, à cæteris distinguantur, disquirimus. Quicunque igitur *Sensus interni particulares* ab *objectis* immediatè & sine *discursu*

eurſu in nobis excitantur, hac in claſſe reponimus. *Univerſales* enim *Affectus* ad *Inſtinctum Naturalem* ſuprà reduximus. Cujus cenſus videntur *ſtridores* illi bruti & inconditi, qui horrorem in quorundam dentes incutiunt, & ſimilia *ſymptomata*, quæ in hiſtoriis admirandis obſervare licet. Cuncti enim hujuſmodi *Senſus* ad *Facultatem aliquam internam* in corporea mole ſupernumerariam attinent: Homo enim abſque his, ſuis numeris abſolutus eſt. Heic igitur *nova aliqua Facultas* ad alienam ſpectans Analogiam excitatur. Licèt igitur (quoad *Analogiam externam*) omne *Individuationis* principium aliquid proportione reſpondens in homine obtineat, *Analogia illa interna* nos latere poteſt, niſi ab occultis, ſed juſtis certè rerum ſympathiis, vel antipathiis excitetur. Non eſt interea quòd hiſce in ſenſibus totas actiones Objectis tribuas: ſed quædam illis, quædam ipſis *Conformationibus* permittendæ ſunt. Heic tamen (ſi uſpiam) Objectorum actiones locum habent: qua ratione Analogia rerum *interna* ab *externa* illa luculentiſſimè diſtinguitur, & quæ nos latere poſſint, animadvertuntur. Hæc igitur ſenſu ſubtili expende, ut tandem quid *connatum* & *proprium*, quid *adventitium* denique & *extrinſecum* exploratum habeas. Qui interea *Affectus particulares* ex objectorum actione nobis invitis accidunt, *peregrinos* ſtatuimus; quod qui negat, ipſis ex rebus evincendus eſt. Ubi interea ex actione corporeorum inter ſe (ſive ab intus, ſive deforis veniat)

gratus datur ſenſus, noſtra haberi poteſt conformitas; ubi *ingratus*, aliena. Cùm igitur noſtris *Principiis corporeis* validiora fuerint *Principia externa*, quod ſibi Analogum magnetico quodam more in ſe trahunt, & vice versâ. Indè ex ſolutione continui ſtrenuè in nos agitur, & à majoribus partes minores exhauriuntur. *Continuitas* univerſi à *Providentia Divina Univerſali* maximè procuratur, noſtra enim, ſecundæ rationis eſſe videtur; quo pacto *dolor* iſte in nobis; *Vacuo* in inanimatis reſpondet. Exinanitur enim pars illa ex qua nuperè deceſſit quod conformatum eſt. Quâ ratione igitur *Vacui* eſt impatiens *Natura*, nos ſenſibiles in fabrica interiori voluit. Cùm igitur puncta, ſciſſa, reſoluta, eroſa, diſtenta, diſrupta, compreſſa, conſtipata fuerint membra, aliquæ cedunt partes, & quoddam alicubi datur *Vacuum*. *Hi ipſi* igitur *qui in rebus cæci videntur ſtimuli, in homines tranſplantati ut fuerint, vitales fiunt*; quod ubique obſervaſſe permagni momenti ad rerum dignotionem eſſe arbitramur. Cùm interea *Principia* quæcunque in *inferiorem* aliquam naturam compinguntur, dolent; (neque enim *caro*, vel *nervus*, ſed *Principia*, ſive *ſpiritus* ſentiunt) quemadmodum ex altera parte, quando cum *ſuperiori* aliqua naturâ conformatæ ſunt, lætantur, & gratum inducunt ſenſum, inter quos *medius* ex repletione convenienti datur *Senſus*. Si interea mori renuant omnia, cogita malle inferiora in ſe rapere, quàm in alienam unitatem abire, ut iſta interea Dei judicia occulta

cultа temperent. Neque enim in quæſtione *cur*, vel *undè* iſta fiant, petentibus aliter reſpondendum cenſeo: Alias denique *voluptatis* & *doloris* cauſas dari poſſe, nobis compertum eſt. Sed in hujuſmodi *Affectibus* has ſubeſſe cauſas noſtra eſt ſententia. An verò *temperies mutatæ* huc reduci poſsit, non eſt heic in animo diſcutere. Satis erit in præſens, quid *Principia externa* per ſe poſsint, propoſuiſſe; quæ cum duplici in Analogia *externa* ſcilicet & *interna* conſtituantur, diverſis reſpondere *Facultatibus* ex ipſo ſenſu demonſtravimus. *Facultates* igitur *externas* emenſum ut fuerit objectum idem (puta *Abſynthium*) quatenus *amarum* hanc, quatenus *ingratum* illam, quatenus *ſanum* tertiam afficiet *Facultatem* juxta variam Analogiæ diverſitatem. Huc denique actiones *Principiorum* omnis *ſaporis*. *odoris*, & ipſius *coloris* quatenus gratæ ſunt, vel *ingratæ*, reduci poſſunt; licèt etiam cum iſtis *actiones* noſtræ complicentur. Plura denique de *pulchro*, quod (ex diviſione noſtra) *Menti*; & de *ſpecioſo*, quod *Corpori* reſpondet, dici poſſunt; quemadmodum etiam de *Muſica*, ad quam *Facultates* noſtræ, iiſdem certè proportionum intervallis diſtinctæ, mirè ſubſiliunt. Heic denique nobilis illa quæſtio, quinam *Inſtinctus Naturales* qui in *Elementis*, *vegetabilibus*, *brutis* in nos tranſplantati, agendi efficaciâ uſque decorentur, exagitari poteſt. Sed quia perſpicuitatem & (quantùm fieri poteſt) brevitatem hoc in argumento propoſitam habemus, iſta in præſens mittimus,

& ad *Sensus mixtos & compositos* omnium latissimos accedimus.

SENSVS MIXTVS is est, qui ex Actione principiorum in se alternatim agentium oriundus, affectum ancipitem & varium modò Menti nostræ, modò Humoribus, modò Objectis sive objectorum speciebus, in memoria servatis propiorem adducit.

MULTIPLICIS admodum Naturæ est *Homo*. Proindè ab Elementari *temperiem*, à vegetabili *staturam* & *incrementum*, à brutali *sensus corporeos* & *crassos*, à rationali demùm *Intellectum*, *voluntatem*, *conscientiam*, & *facultates noëticas Divinas* mutuatur & obtinet; quibus demùm pro beneplacito suo *dotes* innumeras ex Gratia sive Providentia particulari adjicere potest & solet Deus Opt. Max. Qui igitur in *Naturam humanam* & *Facultates* denique nostras tanquam penitùs *depravatas* & *corruptas* adeò sævè invehuntur, haud satis advertunt istarum quasdam, *bonas* in seipsis existere, quasdam neque *malas* reddi posse. Operæ pretium idcircò fuerit investigare, quid tandem convitiis suis adeò temerè impetunt. Equidem *elementarem* Naturam, aùt *vegetabilem* crimine aliquo teneri haud asserunt: Minùs demum *rectam rationem*, *voluntatem*, *conscientiam*, *&c.* per se causari queunt. Restat ut contumeliarum aculeos *Naturæ Belluinæ* affigant. Verùm enim verò neque *Naturæ Belluinæ* affectus (modò *debita objecta*, & *debitæ* tandem *conformationum* leges adhibeantur) corripi posse, abundè suo

loco

loco probavimus Quia tamen ex *Naturâ corporeâ* sive *belluinâ* prævaricari contingit, ejus partes accuratiore indagine exploranda sunt. Cui Provinciæ ut aliquatenus consulamus, præmittendum duximus, duplicem omninò *Naturæ corporeæ* sive *belluinæ* dari rationem, *formalem* scilicet & *materialem*. *Formalis* autem ratio Naturæ corporeæ in *Anima illa sensitiva* à Scholis tantoperè decantatâ adinvenitur. *Materialis* in denso & conferto quodam corpore ad *vegetabilem* & *elementarem Naturam* juxtim accedente deprehenditur; Quam tamen à *materia signata* ipsarum bestiarum ita disparatam esse constat, ut etiam in Bestiis suam indolem observare possimus. Cùm autem *Natura ista corporea* & *belluina* ex Elementis, Alimentis, sive ipsa demùm seminis mole in Hominem transplantata & migrans, sese pluribus exserat *Affectibus*, qui ab *Animæ rationalis* actionibus prorsùs distinguuntur, videndum quinam atro illo notati calculo, quibus denique remediis optimè cedant. In plethorico & euchymo corpore igitur indomita quædam *lascivia* & *pruritus*, *propudiosa libido*, & ipsa demùm *Satyriasis* sese produnt; In bilioso *ira*, *impetus*, *ferocia*, *furor*; In pituitoso *segnities*, *hebetudo*, *torpor*, *Paralysis*; In atrabilario *morositas*, *mœror*, *mania*, *delirium*. Cùm autem omnem istiusmodi Affectum *morbi*, potiùs quàm *peccati* Naturam referre existimandum sit, *Medico* heic fortasse potiùs quàm *Philosopho*, aut *Oratore* opus fuerit. Proindè petulanti (debitum si vas defuerit)

Nymphæa,

Nymphæa, *Vitex*; Cholerico *Rheum*; Phlegmatico *Agaricus*; Melancholico *Veratrum* ex præparatione debita propinandum. Non negamus intereà & ipſam *Mentem* ſua ἀλεξίκακα ſubminiſtrare; contrario enim motu ferri, in mediis Affectibus ſupereſſe, illos denique compeſcere & ſedare poſſe, ſuprà docuimus. Attamen pace tantorum virorum dixerim, *morbos corporeos* ipſis *remediis corporeis* opportuniùs profligari. Qui enim dolores immanes & cruciatus *corporeos* ſolis Philoſophiæ *moralis* præceptis leniri, nedum ſolvi poſſe obſtrepunt, jejunè admodum mihi ſapere videntur. Legitima igitur *remedia* conquirenda ſunt, ipſa demùm *temperies* exploranda eſt; ut quantum *Humores* præponderantes peccato cuivis contulerint, vel ipſi prætori conſtet; quo pacto haud ita levi negotio damnandos exiſtimo, qui ex ἰδιοσυγκρασία aliqua prævaricantur. Quemadmodum igitur *flagitii* haud juſtè argueris Lethargum *deſidem*, aut Hydropicum *bibacem*; ita fortaſſe neque Veneris, aut Martis œſtro percitum modò in peccantium humorum redundantiam, potiùs quàm pravum aliquem habitum, delictum commodè rejici poſſit. Neque tamen me heic *conſcelerati* cujuſvis patronum ſiſto; ſed in id ſolummodò contendo, ut mitiori ſententiâ de iis ſtatuamus, qui *corporeâ*, *brutali*, & tantùm non *neceſſariâ* propenſione in peccata prolabuntur. Hæc autem circa *materialem*, *craſſam*, & *inferiorem Animæ Senſitivæ* partem dicta ſunto. Sequitur, ut mala quæ ad *formalem*, ſive *ſuperiorem*

periorem Animæ Senſitivæ partem in nobis ſpectant, paucis adnotemus. Hac igitur claſſe recenſemus *improbitatem, proterviam, malignitatem, impoſturam, dolum malum, ingratitudinem,* & omnem *nequitiam* inhærentem, quæ neque ullo *corporeo humoris* proclinatione palliari, neque ullo demum ex *cathartico* (quantumvis ſpecifico) tolli poteſt. Heic igitur prava quædam indoles ad *ſenſitivam* & *corpoream Naturam* ſpectans ſeſe prodit, & peſſimi moris hominem ſive belluam indicat; quo pacto occulta Dei judicia ſubeſſe exiſtimaveris, Lector. Neque enim eadem ſive blanda ſive proterva indoles, vel idem ſive mite ſive ferum ingenium omnibus ingenitum; quod certè contigiſſet, ſi vel prorſus depravata, vel ſaltem non inſtaurata ex *Remedio ſuo Salutari* fuiſſet in univerſum *Natura Humana*. Hiſce igitur tentati noxis iram Divinam deprecentur, *Animæ rationalis* demum jus & imperium in *Naturam belluinam* exerceant. Neque enim remediis vulgaribus cedunt, quæ pluſquàm medullitùs inſident, & non ſolùm pravum in genere, ſed hujus vel illius belluæ peculiare ingenium in nobis indicant. Quandocunque igitur convitiis ſuis *rerum Naturam* deturpare aggrediuntur Logodædali inamæni, cogita *deteriores Naturæ belluinæ partes* cumprimis impeti, & in *Labem iſtam Originalem* haud immerito animadverti, modò ſecretorum Dei Opt. Max. Judiciorum (uti ſupra innuimus) ratio ubique habeatur. Sed unà tecum reputa, *Facultates omnes per ſe*

eſſe

esse utiles, modò debita objecta, & debita conformationum media adsint; ut desint verò, sapientiâ naturæ *Notitiis Communibus* instructam cuivis flagitio reclamare, & remedia demùm porrigere posse; neminem denique ita *Natura sua* præcipitatum, ut in *malum quodvis* etiam invitus propellatur. Equidem qui (respectu totius compositi) *Naturam nostram imperfectam* esse dicunt, à vero non abhorrent, ultra *media* enim non fertur *Providentia Divina Universalis*. Atqui *perversam* & *pollutam* uno eodemque modo in omnibus si vociferantur, næ ipsi veritatis leges haud unquam probè calluerunt. Quapropter *Leges conformitatum facultatum naturalium* è suggestis erudiri, & urgeri potius quàm *Facultates* ipsas exauctorari, & proscribi consultiùs ducimus. Hisce ita præmissis, ad explicationem propositionis allatæ nosmet accingemus. Proindè dicimus *mixti hujus Sensus* (omnium ampliſſimi) *notam perpetuam esse, ut turbet*. Nulla igitur sine *aliqua luctâ* datur rerum integra perceptio. Ubi tamen suo ordine retexuntur, *gratus* inducitur *Sensus*, & è contrà. Indè *invidentia, zelotypia, suspicio, livor, superbia, fastus, dedignatio, fastidium, &c.* molestissimi *Affectus*; & quia omnium maximè *miscelli*, & quia nulla in serie aptè reponuntur. Ideò neque *irascibiles*, neque *concupiscibiles* hisce opus habent, ut qui satis impensè alioquin suo defungantur munere. Proindè ubi istorum *cimus* fit vel *mistura*, vario obducimur affectu; maximè ubi *Humores* in compositionem veniunt,

quos

quos niſi *Facultates noëticæ* temperent, toti fuerint ſeditio, tumultus. Cùm autem nulla adeò ſincera detur *Affectio*, quin in illâ aliqua reliquarum particula & momentum deprehendi (ut plurimùm) ſoleat, ideò à nominibus & verbis ad *Senſus Internos* provocamus; ut quouſque omni in ſenſatione ferantur ſive *objectorum*, ſive *humorum*; ſive denique ipſius *mentis actiones*, exploratum habeamus. Licèt igitur uno eodemque quaſi inſtanti operentur iſta, nos tamen qui res juxta *Differentias* ſuas (quatenùs per vulgarem iſtam nomenclaturam licet) accuratè & quidem ſingillatim expendimus, hæc ab invicem diſtinguimus, *univerſas actiones* ſeorſim & per ſe proponentes. Tuâ interea intereſt, ut *varios rerum ſenſus* ſuis characteriſmis inſignias, quem niſi cudas laborem, neque res, neque quidem teipſum adſequêris. Non eſt igitur ut hoc in ſcrutinio vel *libro* opus habeas, vel *magiſtro*, ex ipſo *Naturæ* theſauro in te depoſito omnia eruens. Quatenùs tamen *Objectorum vices* ſupplent, Auctorum ſententiæ utiliſſimè evolvuntur, modò *Notitias Communes* tibi ubique ſiſtas. Quàm parcè igitur credendum, maximè ubi novæ irrepunt ſententiæ, ex iſtis vides; niſi *ultra facultates* ſapere lubeat, quas ſi *Senſu Interno* edocti plurimas fecimus, non opus eſt ut Auctores moremur, *Senſus ipſos* in teſtimonium ubique adducentes. Neque igitur *Scholis* ſit integrum, *Diſcurſum iſtum* (aliquando inſulſiſſimum) ubique objicere. Licèt enim ſuo in ordine maximè

mè profit; in iis tamen quæ sunt *Internarum Facultatum* objecta, delirat: quo pacto *proba Facultatum conformatio*, nostra & quidem communis veritas fuerit. Hæc interim de *Miscellaneo Sensu* omnium latissimo dicta sunto; cujus explicationem fusiorem qui desiderat, è prioribus petat. Hæc interim ut animo infigas, te monitum volumus Lector: teipsum enim à molestiis gravissimis quæ & in rebus, & in earum doctrina occurrunt, liberatum senties. Nulla cùm alioquin superfit ratio, undè unicuique Agenti in rerum natura suam vendices actionem; sine qua tamen vel *nullam*, vel *confusam* & omninò *indistinctam* obtinebis scientiam *Veritatum illarum*, quæ nullo alio indicio quàm *Sensuum* acrimoniâ (modò *Sensus* ex *differentiis* expendas) fœliciter æstimari possunt.

Ad *Conscientiam sensum communem Sensuum Internorum* accedimus, à qua ritè conformatâ pax illa & securitas interna pendet. Quæ ita quidem *principium & finis* nostrarum actionum existimari debet, ut sola *utramque paginam* faciat, de qua hasce theses præmittimus, 1. *Fuisse semper in omni homine*, 2. *Esse à natura*, sive *Providentia rerum Universali*. Taceant igitur *Naturæ suggillatores*, neque penitùs *depravatam* prædicent, quæ nullo non sæculo docuit horrere scelus: Vel omninò defuisse clamitent, quam etiam in vultu eminere observavit *Antiquitas*. Descriptionem proponemus.

CONscientia est sensus communis sensuum internorum, à facultate illa quæ consci oriunda. In cujus

eujus foro non ſolùm quid bonum, *quid* malum, *ſed eorum* gradus varii (*ratione dignitatis, ſive indignitatis uniuſcujuſque habita*) *per* Communes Notitias *auctoritate eximia, eo fine expenduntur, ut tandem in ſententiam illam,* Quid fieri debeat, *veniatur.*

INter miros partium in compage Humana nexus, puta *nervos, tendones, ligamenta* & in famulitio interiori *ſpirituum communionem* & æquabilem illam temperaturam, actionum vitalium conſenſum & entelecheiam, *ſenſum illum communem ſenſuum internorum* (ubi res alioquin variæ inter ſe committuntur) maximus adhuc ſupereſt *Conſcientia*, quæ totas rerum bene vel malè geſtarum rationes expendens, *leges* paſſim indicit ſuas, ita ubique ſe immiſcens, ut neque *dictum*, neque *factum*, neque *cogitatum* diligentiam ejus latere, vel ſubterfugere poſſe videatur. Cujus proprium eſt *de benè actis lætari, de malis facere ut corpus horreat cum pœnitentia.* Tam maximi momenti igitur eſt *Conſcientia*, ut citra illam debitè conformatam de interna illa pace deſperandum ſit. Heic enim neque alibi magnum illud *ſalutis fœdus* eſt ictum, & *æterna* ſpondetur *Beatitudo.* In hoc igitur tanquam quoddam actionum centrum, & *Communes Notitiæ* demandantur, & ſuprà ad illam *Principia corporea* provocant: ut novum non ſit, creperam hoc in foro aliquando exoriri luctam. Quantumvis igitur *Facultas conſciens* inter illas quæ ad *Mentem* ſpectant, maximè reponi debeat, ut quæ in res agat, per quæſtionem

nem *An ita esse debeant*, rationibus tamen suprà allatis freti medio posuimus loco : & quia ab illa incipiunt, & in illam desinunt actiones cunctæ, ubi liberum permittitur judicium. Post quæstiones nostras igitur (de quibus statim) in forum internum res deducuntur, & *An ita esse debeant* expenditur ; Ea lege, ut ubicunque de *Divinis* & extra captum humanum sive Analogiam nostram quæstio fuerit, sobriè & summa cautela decernatur. Neque igitur *occulta Dei judicia* rimari, minùs adhuc de illis sententiam ferre licet. Dum interea *ista Facultas* (*rectè conformata*) agit in corpus, sensu *ingrato & molesto* quod in te prævaricatum est, sentit; quemadmodum itidem ex benè gestis *gratus & benignus* inducitur sensus. Prout igitur omnem nostram *Facultatem Divinam* alicui attributo Divino, corpoream denique omnem alicui *Individuationis* principio in mundo existenti *Analogam* facimus; ita (ut suprema infimis connectantur) *Providentiæ Divinæ δικαστήριον* in *Conscientiæ* foro omninò statuimus. Quæcunque igitur ad Sacra spectant, heic tanquam in Curia quadam Calabra exagitari solent. Qui sibi igitur à justitia Divina cavet, *Conscientiam per Communes Notitias ritè informatam* suspiciat. Neque enim nisi in *Facultatibus totis rectè conformatis* (modò ipsa *rectè conformetur*) acquiescit. Ideò ubi istis excidimus, ad *Resipiscentiam* hortatur, undè luxatæ reponuntur *Facultates*. In *conscientiæ* igitur foro non solùm animi & corporis ; sed ipsum etiam Dei tribunal

situm

ſitum eſt, pro quo omnis *Facultatum internarum cauſa* (maximè verò illarum penes quas rerum ordo eſt) agi ſolet. Ideò *ſenſus corporeos* ita pervadit & quidem perfundit *Facultas iſta*, ut aliquando ipſam horreat *delectationem*, aliquando etiam vel invito dolore lætus patiatur, vel ſuccumbens Divinæ factum ſatis putet Juſtitiæ. Ideò *dictante conſcientia*, *Bonum animi Bono corporis*, *Bonum commune Bono particulari* præponitur. Ideò ſi *omne malum eſſe vitandum* docet *Notitia Communis*; etiam & *iſtud vitari*, hoc in foro docebitur. Ideò denique ſi *Notitia* ſit *Communis*, *Nos debere eſſe temperantes*; in iis etiam quæ bona exiſtimantur, *Ne quid nimis*, monebitur. Quemadmodum igitur in inveſtigatione veri & falſi per *Diſcurſum* rectè conformatum in *Vera particularia*, ita per *Conſcientiam* rectè conformatam in *Bona particularia* delabimur. Poſt quæſtiones diſcurrentes igitur *an ſit*, *quid ſit*, *&c.* in quæſtionem iſtam venitur, *an ita eſſe debeat*, *quid ita eſſe debeat*, *&c.* ut tandem ex regreſſu in aliquam *Notitiam Communem* facto, in illa acquieſcatur. Ubi, *quod tibi fieri non vis*, *alteri ne feceris* & *in dubiis tutiorem eligere partem*, ſunt & quæ frequentiùs occurrunt *Notitiæ Communes*, & ex quibus minimè errare contingit. Eſt autem in triplici Analogia *Facultas iſta*, videlicet in Analogia rerum *ad nos*, in Analogia rerum *inter ſe*, in Analogia denique propria *ad primam cauſam*, de quibus ſigillatim heic tractare mihi non eſt animus, integrum de *Conſcientia* tractatum meditanti.

ditanti. Ubi quàm turpiter illa ſive *Facultas*, ſive *genius* (ut quidam voluêre) à veteribus ſcholis omiſſa ſit (neque enim ex profeſſo illam tractaſſe, utcunque in omni homine deſcriptam fuiſſe nemini ſit dubium, videntur) adnotabimus. Magnum igitur *Pietati* adjumentum tulit poſtremum iſtud ſæculum, dum ex vera pœnitentia *Conſcientiam* fœliciter inſtaurari docet. Cui muneri mirè inſerviunt frequentes Concionatorum increpationes, nobis Divinam in ſcelera animadverſionem ita inculcantes, ut niſi reſipiſcamus, gravia & quidem juſta indicant ſupplicia. Horſum igitur Bono ſuo currit grex, rectà per terrores in ea quæ ultrò facere debuiſſet, impulſa. Hæc autem breviter de *Conſcientia* in Analogia ſua ad *primam cauſam*, dicta ſunto. Reſtat ut pauca de *Honore* & *Exiſtimatione* illa peæclara, quam omnes tam magni faciunt, ut illam ſine capitis periculo convellere non liceat, ſubjungamus. Spectat autem ad *Conſcientiam ſenſus iſte.* Cùm tamen quædam *Conſcientiæ* pars circa Analogiam quam obtinet ad *primam cauſam*, quædam circa Analogiam *rerum ad nos*, quædam demùm circa Analogiam rerum *inter ſe*, verſetur; quemadmodum in *ſuperiori* illa parte *Norma pietatis, teſtimonium favoris Divini, & Beatitudinis æternæ certitudo* deſcribitur: ita *Honor & Exiſtimatio* ejus *inferiorem* partem tanquam propriam ſatis ambitiosè vendicant. Uti *Divina* igitur, ita & *Moralis* datur *Conſcientia*, quæ *Honor* eſt. Quædam denique de *Conſcientia* in Analogia rerum *inter ſe*,

ſe, dicenda videntur; ſed quia de his in libro *Conſcientiæ* (juvante Deo) erit ſermo tranſimus. Eſt igitur in omni actione egregius *Conſcientiæ* uſus. Primò ut *Supremum aliquod Numen agnoſcamus*, quod ut ubique exiſtat, nullibi tamen luculentiore indicio deprehenditur. Secundò ut *de providentia ejus certiores facti, ad illam nos totos componamus*. Tertiò ut *compertum habeamus, niſi præmium & pœna nos manet, Deum à nobis rigidam & duram illam virtutem, &c. minimè exacturum*. Rectè enim dicitur pondus *Conſcientiæ* grave ſine ulla virtutis & vitiorum Divinâ ratione. Magnum interea *Conſcientiæ* periculum imminet, ſive *ſcrupulus* inducatur, ſive *callus* obducatur, & tandem fiat *impœnitens*. Non ſolùm igitur *Notitiæ Communes* omni in actione conſulendæ ſunt; ſed ex *vigilantia, meditatione, oratione* ſtimuli ſuffigendi ſunt, ne in media deficiamus via. Tantùm abeſt interea ut ex toto *conſcientiam* vel ſopire, vel quidem expugnare poſſis, ſuum ut maneat uſque verber ſurdum, graviorem tandem ad ipſos uſque vibices inuſturum notam; Quod quidem, turpiſſimus repentè ut ſis, te aliquando experturum cogita. *Notitias* interea *Communes* (quas ideò in te exiſtere oportet) in ordinem, ſi quicquam aliud, compinge. Ex neceſſaria enim & ipſiſſima doctrina *Inſtinctus Naturalis* ortum ducunt; quas ideò omni in propoſitione quæ delectat, vel quidem juvat, ſubeſſe cogita. Haſce igitur exprome, mole enim verborum ut obruantur, totum quod afficit,

ficit, *Communis* eſt *Notitia*. Haſce denique à *Veriſimili*, à *Poſſibili*, & à *Falſo* diſpeſce, disjunge, diſſocia per Quæſtiones noſtras. Quod operoſum licêt exiſtat, cum nulla tamen ad *Veritatem* exantlandam inſuper maneat via, vel heic vel nullibi inſiſtendum eſt. Haud mirum interea, ex occulto Naturæ ſtimulo legem ſi poſtulent gentes univerſæ. Hoc ipſo enim *Notitias ſuas communes* in ordinem redactas innuunt, recta ſubindè ut *Conſcientiæ* detur norma. *Conſcientiam* interea tanquam vinculum illud ſacrum, undè *infima ſupremis* connectuntur, habe; Quô, ut nullum præclarius ſupereſſet medium, non eſt quod Deo Opt. Max. magis exprobetur, quàm quod neque cibum, neque veſtitum citra media ſuppeditaverit. In iis igitur cùm non ſit quod moleſtè feras, (magnoperè enim te ipſum laudas) neque Authorem boni incuſa, qui ex *providentia communi* media ad ſalutem ſubminiſtrans, ex *gratia* faciet, ut illa etiam in æternum frui poſſimus.

De Objectis Facultatum Internarum.

SEQUUNTUR *Facultatum Internarum objecta*, & *leges* ex quibus conformantur. Primò autem de iis, quæ *Menti* vendicantur, quas ſecundo loco ſequuntur *corporearum* facultatum objecta & conformationes, ut tandem in *Conſcientiæ* conformationem, quæ non niſi in *Facultatibus totis ritè conformatis* acquieſcit, deveniatur. Quo in argumento (quia auctores conſuli

ſuli poſſunt) non eſt, quòd prolixior ſim. A natura *Boni*, quod ab omnibus tanquam commune objectum *Facultatum Internarum* proponitur, exordiemur. Cùm enim *Facultas quæcunque Interna* verſetur vel circa aliquod *Bonum*, ut illud conſequatur, vel circa aliquod *Malum*, ut illud fugiat, eôdem res recidet: *malæ* enim averruncare eo fine expetimus, ut *bonæ* fruamur. Commune objectum igitur *Facultatum Internarum* erit *Bonum*. Adeoque cùm omne *Bonum* ſit aliquod intermedium in ordine ad aliquid ulterius, uſque quò ad aliquod ultimum perveniatur, hoc ipſum tanquam *Summum Bonum* habendum eſt. Cùm autem *Beatitudo* ſit omne bonum, & *Æternum* ſit omne tempus, *Summum illud Bonum erit Beatitudo æterna*. Neque igitur in *Voluptate, Honore, Divitiis, &c.* quæ ſunt caduca, quæ ſunt particularia, quæ ſunt utique in ordine ad aliquid ulterius, ſitum eſt *Summum illud Bonum*. Proindè heic ſiſti nequit; ſed ad ulterius & quidem *æternum* aliquod properandum eſt; Quod cùm hac in vita dari nequeat, (nihil enim heic non fluxum, non fragile) per mortem tanquam viam iſtuc fiet tranſitus. Novi quàm durus hic ſermo, ſed reſpice ortum, & credes. Cogita qualis fœcundo parentum arvo fueris & ultra *Providentiam communem, Gratiæ* ſive *Providentiæ rerum particulari* ſuas tribue partes. Si enim vermiculo ex ipſa putredine tua progenito Sol denuò conſpiciendus, immò & perfruendus orietur, Temetipſum æternis latitaturum tenebris

exiſtimaveris unquam? *Abſit.* Meliùs adhuc tecum agi poteſt iſtis excluſo; oculos quædam, fides plura iſtis potiora attinget. Inter hæc rerum ſeriem cape: *Beatitudo æterna* eſt *objectum neceſſarium Inſtinctus Naturalis;* Cujus ſumma lex, *Propria illa conſervatio,* (intellige tam animæ, quàm corporis) quæ in omnibus deſcribitur. Proximò ſequuntur loco *Internæ Facultates,* quæ eâ ratione *Inſtinctui Naturali* ſubjiciuntur, quâ omnia in *Beatitudinem æternam* (tanquam finem ultimum) relata ſunt. Cùm autem omnes *Facultates internæ* ad bonum aliquod per ſe ferantur, ſequitur id eſſe maximè bonum, quod maximè facit ad *Beatitudinem æternam.* Quemadmodum igitur ſub Inſtinctu *naturali*, *Facultates Internæ* (quas *Menti* vendicamus:) ita ſub iſtis *Facultates corporeæ* militant: Hic igitur eſt rerum ordo. *Varii* interim dantur *Bonorum gradus,* quarum diſpoſitio recta penes *Conſcientiam* eſt. *Communibus Notitiis* igitur *Facultates Internæ* (quas *Menti* vendicamus) uti iſtis denique *Facultates corporeæ* imbuendæ ſunt, quâ ratione cunctæ *Facultates* rectè conformatæ in *Beatitudinem illam æternam* (veriſſimum Dei Opt. Max. attributum) contendunt. Hanc igitur ſuo more ſub ratione ſcilicet *conſervationis propriæ* conſectantur omnia (utcunque iſta denuò ab occultis Dei judiciis temperentur,) & cùm hic diu ſtare loco neſciant, futurum aliquid (velut in utero clauſi) prætentant. Noſtrâ interea intereſt, ne ſpe excidamus, *Providentiam illam Divinam,* & *univerſa-*

verſalem & *particularem* ubique experti. Reſtat ut *Bonum* illud, quod tanquam *Beatitudinis æternæ* pars aliqua expetitur, ejuſque naturam & varias acceptiones, quatenùs per vulgarem nomenclaturam licet, expendamus. Quo in argumento etiamſi nihil prius habeamus, quàm ut verborum ordo & diſciplina quædam inſtituatur: Nos tamen vulgaris ſermonis inconcinna & ἀναρμόστη natura ita turbat, ut (velimus, nolimus) in ſuum quo abundant ſenſum proſpiciamus Lectores hæc noſtra detorſuros. Utcunque igitur quæ ſequuntur, cedant, diviſiones ſuprà allatæ conſulendæ ſunt; & ex *Facultatibus objectis, & variis eorum conformationibus* (ipſo docente proprio uniuſcujuſque *ſenſu*) rerum *diſtributiones* petendæ ſunt. Neque enim imponere, ſed veritatem puram & caſtam (hoc eſt *legitimam Facultatum cum objectis conformationem*) exponere, hoc in opere propoſitum habemus.

Varias *Boni* acceptiones in præſens excutiemus. Quo in argumento, quia *Bonum* maximè affine eſt *Vero*, ejus Norma ex iis quæ de *Veritate* ſuprà explicavimus, deducenda eſt; rectè enim à Scholis *Entis paſſio* altera habetur. Eſt autem *Bonitas* quadruplex, ſcilicet *in Re* ſive *Objecto* quocunque, *in Apparentia*, *in Conceptu*, *& in Intellectu*. 1. *Bonitas* autem *in re eſt ejus ſignatura interior*. Eſt autem *relatio rationis*, qua acceptione nihil per ſe non bonum. *Calor febrilis* enim ut ſit malum, *Calor per ſe* non eſt, omnia enim ad Analogiam ſuam terminantur.

2. *Bonitas in apparentia, eſt emanatio ſignaturæ illius internæ ſeſe explicantis juxta Analogiam, quam erga facultates internas obtinet,* Cujus cenſus quodcunque *gratum, pulchrum, &c.* in rebus ipſis deprehenditur, enumerari poteſt. Eſt autem altæ & penitùs reconditæ Analogiæ *Bonitas iſta;* ſervat enim naturam ejus à quo deciditur. Ideò *pulchrum, gratum, &c.* in memoriâ ſervatum nos afficere ſæpè adnotavimus; non ita *ſiccum, humidum,* neque enim ex eorum ſpeciebus areſcimus, vel humectamur. Eſt autem *realis conformatio iſta;* & proindè *conditiones* ſuas deſiderat, quas eaſdem (modò te in *Analogia interna* verſari cogites) cum iis quæ ad *veritatem apparentiæ* deſiderantur, obſervare potes. Neque igitur diverſæ dantur in iſtis regulæ, diverſo licet modo explicentur. Hoc interea maximè in eorum explicatione obſervandum, *Facultates Internas* (ſaltem) *quoad conformationem perfectam medium habere Senſus Externos; aliquando licèt ante Externos Senſus, aliquando etiam abſque illis, eorum aliquæ conformentur.* Ideò ad maximam diſtantiam præſentiunt *Facultates internæ;* quâ ratione eorum aliquas à *Senſuum conditionibus vulgaribus* emancipari poſſe, tanquam ſecundam inter *Facultates externas* & *internas* differentiam, adnotare licet.

3. *Bonitas conceptus, eſt prima illa conformitas Bonitatis rei,* ſive *objecti cum Facultatibus noſtris Internis juxta apparentiam ſuam.* A priori autem omninò diſtinguitur & iſta ex ratione, & quia conditiones diverſas poſtulat. Ideò ſuum

erga.

organum integrum, nullâ *prâvâ qualitate imbutum*, & *animi* denique *applicationem* in iis quæ ad mentem ſpectant (tanquam peculiare) deſiderat. In quibus ideò quædam diverſa ab iis, quæ ad externarum ſpecierum ſuſceptionem deſiderantur, dari oportet. Omninò igitur *Bonitas apparentiæ* à *Bonitate conceptus* diſtinguitur, ſive *res*, ſive *verba*, ſive *ſigna* objicias. Quo pacto quod *bonum* eſt in *apparentia*, ſive quod aptum natum eſt ut ſit *bonum*, poteſt eſſe *malum in conceptu*, & vice verſa. Hujus ratio diverſa igitur per *Communes Notitias* expendi debet; quod cùm ſit opus germanum intellectus, *Bonitas iſta in intellectu* tanquam *ultima bonitatis ſignatura* habenda eſt: quam ideò *conformitatem conformitatum* prædictarum juxta *Analogiam internam* ſtatuimus; quo pacto ad amuſſim *Veritatis intellectus* expenditur. Cæterea à prioribus petenda; uti etiam *complexi Boni* ratio, neque enim heic de *Bono*, ſed de *Vero* maximè inſtituitur ſermo. Quicquid interea hoc in argumento dictum eſt, de Analogia rerum *ad nos* intelligi debet. In noſtrâ enim Analogia ad Deum, *Notitiæ communes* primæ *Bonorum* rationes & normæ habendæ ſunt. Plurimæ igitur circa *Bonum Notitiæ communes* in nobis deſcribuntur. Ideò de *Morali Philoſophia* ſummus conſenſus; tota enim eſt *Notitia Communis*; quod in reliquis *ſcientiis* (niſi fortaſſe *Mathematicas* excipias) non datur. Indè tantæ rixæ, jurgia; licet etiam ſub illis aliquæ *Notitiæ Communes* deliteſcant. *Bonitatis* interea rationem,

tanquam ipſius univerſi arcanum, & unitatem ſacram habe; cujus idcircò altiſſimam communionem obſervare potes. In *Notitiis* igitur *Communibus* (quæ magna quidem & tuta via) perſiſte, rectà enim ad fœlicitatem ducunt. Neque igitur in *peccatis* immorandum, non ſunt enim *Notitiæ Communes: Te peccare debere* nulla docebit *Religio*, *Lex*, *Conſcientia*; ſed contrà, *te debere eſſe bonum, pium, juſtum, fortem, &c.* nullo non adſenſu ſancitum eſt. Totum interea illud quod *Bonum* à *malo* in nobis diſtinguit, ipſa eſt *dos Naturæ*. Neque enim ab *objectis* habemus, ut hoc accipiamus, illud rejiciamus, ſed à *nobis ipſis*. Hoc igitur (invitis *Scholis*) ita *noſtrum* eſt, ita *liberum* eſt, ut terminis rerum claudi nequeat. Apage igitur veteratoriæ Scholæ *raſam tabulam*. *Senſum* enim *Internum rite conformatum* in teſtimonium adducimus, quo pacto non opus eſt, ut *diſcurrentium* ineptias more mur

Varias *verborum* acceptiones, quæ ad hoc argumentum ſpectant, explicabimus: quæ in triplici Analogia conſtituta obſervamus: ſcilicet in Analogia inter *Deum & hominem*, inter *hominem & res*, in Analogia denique *rerum inter ſe*. Conſideratur autem omne *Bonum*, vel tanquam *præſens*, vel tanquam *præteritum*, vel tanquam *futurum:* quam tanquam ſufficientem *Boni diviſionem*, potiùs quàm ipſa *verba* conſuli volumns, (utpotè quæ non tam rebus ipſis, quàm receptæ & vulgari Scholarum ſententiæ maximâ ex parte accommodantur) ex quibus, quædam

quædam ad *Mentem*, quædam ad *Corpus*, quædam denique ad ea quæ iſtis ſunt *exteriora*, relata ſunt: quo in ordine *Bonum commune bono particulari*, *Bonum animi bono corporis* (ipſa dictante *Conſcientiâ*) præponitur. Ita ut ultimum depoſcant locum oblectamenta, cujuſmodi ſunt poſt *famem & ſitim*, non jam quod repleat, ſed ipſa *mattya* & *cupediæ* poſt abjectum animum *honores* ſæculi. Ad ipſa *verba* regredimur, ut (quantum fieri poteſt) noſtram in ſententiam adducantur: circa *Bonum* autem abſolutè dictum verſatur *Facultas quæ amat*. Cùm enim in *Beatitudinem æternam* (tanquam ultimum objectum) feratur omnis *Facultas*, illam ut concitatiùs ſectaremur, ſtimulum accepimus *Amorem*. *Amor* autem omnis eſt, vel *complacentia*, vel *dilectio*. *Complacentia* eſt ſenſus boni ſine appetitu unionis, *Dilectio* cum illo. Hujùs cenſus habentur *favor* ſive *amor inchoatus*, *allubeſcentia*, *benevolentia*, *prolubium*, *expetitio*, *deſiderium*, *&c.* Cùm conſideratur in Analogia noſtra *ad Deum*, vocatur *pietas*, *zelus*, *ardor*, in *cultum* & *venerationem* deſinens. In Analogia noſtra *ad hominem* vocatur *amicitia*, *charitas*, quæ cùm ulteriùs in primores fertur, in *honorem* & civilem quandam *obſervantiam* deſinit: quemadmodum quando in inferioris conditionis homines demiſſa eſt, *indulgentia*, *miſericordia*, & *compaßio* vocari ſolet. Horum denique *verba* quædam in Analogia *rerum inter ſe* uſurpari poſſunt, in quibus liberum per me ſit judicium & delectus. Nos quidem turbant

enormia ut plurimum & abſona vulgi vocabula. *Senſus* denique qui circa Bonum, vel *præſens*, vel *præteritum*, vel *futurum* verſantur, variis inſigniuntur nominibus. Qui enim *bono* jam potiti ſunt, vocantur *oblectationes, gaudia, delectationes, voluptates, hilaritates, exultationes, alacritates, feſtivitates, jubila*; ex quibus quæ ſerena, ad *Mentem*, quæ craſſiora, ad *Corpus*; quæ mixta, ad totum *compoſitum* ſpectant. Quæ interea ad *Mentem*, quæ ad *Corpus*, quæ denique ad utrumque attinent, ex diviſionibus noſtris petenda ſunt.

Ad *Senſus, quos iraſcibiles* vocant, properamus, qui ſuo ut ſtent ordine, ſub prioribus militant. Circa *malum* autem abſolutè dictum, verſatur *Odium*. *Odium* autem quodcunque eſt *Averſatio*, vel *Malitia*. *Averſatio* opponitur *complacentiæ*, & eſt ſenſus mali ſine appetitu vindictæ. *Malitia* opponitur *dilectioni*, & eſt ſenſus mali cum illo; ſub quibus prodeunt, prout variè ad Analogias ſuas terminantur, *reluctatio, ira, audacia, temeritas, impetus, deteſtatio, abominatio, furor, rabies*. Sunt autem *Senſus iſti* omninò *corporei* & *brutales*, *ex humoribus motus* oriundi. Heic igitur haud aliter quàm in *Beſtiis* occultæ rerum *Antipathiæ* ſeſe explicant: quibus ſtimulus non rarò ab *Arbitrii libertate* additur; heic denique *leges* actionum & *metæ* imprimis ſuſpiciendæ ſunt, (de quibus ſupra) ut quid *tuum*, quid etiam *alienum* exploratum habeas. In quibus obſervandum eſt, *nullam obtinere Analogiam directam ad primam cauſam*,

eoque

eoque nomine à Facultatibus noſtris Noëticis ſatis diſparari. Nemo igitur quod *Bonum* per ſe eſt, odiſſe poteſt: Quatenus tamen falli contingit, etiam *bonum* (ſub ratione *mali*) odio proſequi non rarò evenit. Heic igitur error in *diſcurſie* caſtigandus, quo pacto totam *iraſcibilium* turbam ad Analogiam rerum *ad nos*, vel *inter ſe* terminari comperies. Porrò *Senſus* qui circa *malum præſens* verſantur, vocari ſolent, *dolor, afflictio, vexatio, triſtitia, moleſtia*, ùti circa *præteritum, luctus, mœror, gemitus.* Cùm verò tanquam *futurum* proſpicitur, *Senſus* oriuntur omnium teterrimi. Hujus gradus (inter *timorem* & *deſperationem* medii) habentur *anxietas, formido, metus, pavor, perculſio, conſternatio, tremor, horror, trepidatio, agonia, terror, ſtupor, extaſis, exanimatio.* Sunt autem *Affectus* iſti (*Averſatione* excepta: *averſari* enim poteſt mens noſtra, *odiſſe, &c.* non poteſt) planè *corporei.* Probatur ex *Senſu craſſo;* proindè à *mente inaffecta* deſpici poſſunt: quæ ita in corpore, prout extra corpus objecta ſua ſpeculari poteſt, immota, inconcita. Iniquè igitur ſuo in domicilio negant *Libertatem*, quam extra illud tribuunt Scholæ. Inconcuſſa igitur (inquam) & tanquam officii immunis, niſi velit, totas ſpectare valet rerum actiones *Mens* noſtra. Eſt igitur hoc ipſo *Primo Motori affinis Mens noſtra*, qui non motus reliqua movet. Non mutat igitur, ſed vult mutationem in corpore (id eſt in mundo ſuo) per *Notitias ſuas communes Mens* noſtra; quo pacto non *patitur*, ſed agit ſua in latitudinis ſphæra; cùm *Mens*

niſi

nisi à Deo irato pati nequeat. Sequuntur *Sensus*, qui maximè in *compositionem* veniunt, & in quibus *Discursus* plurimùm eminet. Hujusmodi sunt *Superbia, invidia, livor, suspicio, impudentia, contemptus dignitatis, indignatio, perversa lætitia.* Attamen te iterùm atque iterùm monemus Lector; Ne *verba, sed res ipsas ex methodo nostra expendas.* In pluribus enim non solummodò cum *Facultate objectum* proponitur; sed & *medium ipsum conformationis*, ut in *Invidia*, quæ objectum scilicet *alienum* Bonum sub ratione *proprii* mali suspicit: & *Superbia*, quæ elationem animi & ejus excessum consignificat, &c. Ista igitur per se expendenda sunt. Hæc autem de *Sensuum corporeorũ* & *crassorum* nomenclatura breviter dicta sunto. Valere interea jubemus exscriptores miseros, qui *Facultates nostras noëticas* in inferiori animæ parte, unâ cum *concupiscibilibus* & *irascibilibus* posuere; cùm tamen & *Sensus*, & *objecta* omninò diversa obtineant. Istæ enim ad *Divina* non eriguntur, illæ non nisi in *Divinis* acquiescunt. Quid opus enim *Intellectu illo agente* post hanc vitam fuerit, nisi *amare*, *& Beatitudine suâ æterna frui* daretur? Satis habeant igitur *Sympathias & Antipathias* suas ista in classe reponi; Quarum *sensus*, *particulares* cùm sint & *caduci*, exoletos & senio marcescentes comperient; quo tempore *Facultates Divinas beatas*, sese ad æterna explicare, eaque anticipare, & quasi præcipere (modò *conditiones* adsint) animadvertent. Licèt igitur in *Affectus corporeos* sese demandare possit

Mens

Mens noſtra, quatenùs communi bono proſpicit: quia tamen etiam abſque *amore*, pruritus, & titillationes ejuſmodi in corpore plethorico excitari poſſunt; ideò *Amorem inter Facultates Noëticas & Divinas*; *Concupiſcentiam* verò & *Libidinem inter corporeas* ſtatuimus; quo pacto particulares admodùm & variæ eſſe ſolent.

Ad *leges conformationum* accedimus, quo in argumento diviſionem noſtram ſolennem præmittimus; quæ quaſdam facultates *Deo*, quaſdam *mundo* Analogas in nobis ſtatuit. Quæ autem *Deo* ſunt Analogæ, *Menti*; quæ *mundo*, *Corpori* vendicamus; quarum conformationes legitimas, *Veritates naturæ* (ſenſu & homine interno atteſtante) vocamus. Neque igitur *Naturam*, ſive *Providentiam rerum communem* convitiis ſuis deturpent hominum ingratiſſimi, ſed *objecta* & *leges conformationum* inveſtigent, ſine quibus neque ipſos *Senſus Externos* juvare comperient. Omnis quippe veritas noſtra ex alicujus *Facultatis & objecti conformatione* (intercedentibus *mediis*, ſive *conditionibus* ſuis) ſuboritur, *Fide* (id eſt ſenſu qui ex eorum conformatione debita oritur) ubique adſtipulante. *Facultates* autem *Noëticæ* & *Divinæ* objecta habent duplici in differentia conſtituta, *propria* ſcilicet & *communia*, qua ratione à corporeis (quæ propriis objectis ſolummodò gaudere videntur) ſatis diſtinguuntur. *Propria* objecta facultatum internarum noëticarum ſunt *attributa Divina*; *Communia* objecta ſunt *objecta facultatum corporearum*. *Corporea* enim *principia* permeant,

informant & illuſtrant *Facultates noëticæ Divinæ.* Cùm autem tot dari *Facultates*, quot ſunt *attributa Divina*, & vice versâ ſuprà demonſtratum ſit; quædam *Facultates Bonitati Divinæ*, quædam *ſapientiæ Divinæ*, quædam *Iuſtitiæ Divinæ*, quædam *Providentiæ Communi*, ſive *Naturæ*, quædam *Providentiæ particulari*, ſive *Gratiæ*, *&c.* reſpondebunt. De maximè recepta nomenclatura hoc in argumento erit ſermo, neque enim ubique *verba rebus* adaptantur. Primò autem de *Amore*, quia prima & quidem extra nos & in nobis Facultas. *Amant* enim, quæ non intelligunt (ſympathia ſi ſit *amor*) vide *palmam*, vide *vitem*: vide *teipſum*. Primus Affectus internus fuit *Amor*. Facultas autem iſta *pulchritudini*, & *Bonitati Divinæ* imprimis, & totis denique *attributis* quodammodò reſpondet. Nihil enim in Deo non amabile, etiam *Iuſtitia*; univerſo igitur Deo reſpondet *Facultas* iſta. Quemadmodum tamen in ipſo Deo attributa plurima in *unitatem Divinam* compinguntur, ita *Amor* noſter omnes ſub ſe *Facultates* complectitur. Proindè rectè conformari nequit, niſi Deum *toto animo*, id eſt toto intellectu, *toto corde*, id eſt tota voluntate, *totis viribus*, id eſt totis corporeis facultatibus rectè conformatis amaveris. *Probatur ex Senſu Interno ritè conformato*, ſeu *vera Fide*. In Deo enim unicè acquieſcit *Facultas* iſta, maximè denique in nobis ipſe eſt Deus. Ideò quantùm amamus Deum, tantùm nos amat ille, & uno eodemque affectu ſeſe ad delectationem prodit

dit Deus Opt. Max. Summum igitur Beatitudinis arcanum, *Amor Dei*, qui verus ut ſit, id eſt *ſuis ex conditionibus conformatus*, nunquam ſine *Fide* deprehenditur. Cogita interea hujus facultatis copiam eo fine nobis factam fuiſſe, ne ingrati ipſa ex creatione efficeremur. Hanc igitur egenis, infirmis, indoctis largitus eſt, ut haberet quod rurſum acciperet Deus. Commune objectum *Facultatis* iſtius eſt ipſe *Amor corporeus*; ideò qui in propriam ſpeciem fertur affectus, nullâ illicitâ libidine ſive concupiſcentiâ pollutus, tanquam humanus, à *Facultate* conſulente bonum commune deduci poteſt. Quod quidem de aliis ejuſmodi *Affectionibus corporeis* prædicari poteſt, quorum *Senſus* admodùm *varios* & *diſſimiles* in ſeipſo nemo non comperiri poteſt. Hæc igitur ex *Notitiis Communibus* expedienda ſunt. Sequuntur ex nomenclatura vulgari *Facultates* quæ *ſperant, fidunt, confidunt, gaudent*, quibus demùm ex *diſcurſu ritè conformato* in ſubſidium venit *Contemplatio*. Ex quibus etiamſi quæ *ſperant, fidunt, confidunt*, non niſi gradu diſtare videantur; Quia tamen *ſpes* ſine *fide*, non autem hæc ſine illa deprehendi poteſt, eo uſque differentiam nacta ſunt. Conformantur autem rectè ſi *Amor* rectè conformatur; quemadmodum denuò *ex iſtis ritè conformatis* verum illud *gaudium*, ex vero *gaudio* denique *Beatitudo* contemplatione illâ (de qua ſuprà) inſignita inſurgit. Harum igitur ſeriem paucis ſubtextere placuit, ut in alia fiat tranſitus. Circa *communia objecta* Facultatum iſtarum,

rum, quia ſunt *corporea*, non opus eſt ut prolixior ſim: Satis eſt ex ipſo moroſo & anxio ſenſu (modò rectè expendantur) iſta indicari poſſe. *Facultates* interea *Noëticas* ex *attributis Divinis* & vice versâ, æſtima Lector. Nulla enim prætereà datur ſine errore Norma. Quæ interea ad *Gratiam*, ſive *Providentiam particularem* ſpectant, ſuo loco docebimus. Satis modò conſtat, *Facultates, quæ ad Mentem ſpectant, cum Deo toto* (tanquam objecto cognato proprio) *conformari debere*: probatur, quod ſolus animum impleat. Quemadmodum igitur ſymbolum Annulo ſignatorio inſculptum vacuo aliquo & lacunoſo intervallo diſtingui ſolet, ut lineæ figuram conſtituentes ab invicem diſparentur, quod demùm cùm fuerit in materiam aptam inductum, peregrinam ſine læſione non ſuſcipit impreſſionem: Ita quidem ex deſideriis & votis noſtris, quæ *vacuitates* noſtræ ſunt, Dei Opt. Max. *figura Ectypa* (quæ in nobis) non ſolùm egregiè diſcernitur, ſed per illa ritè conformata ἄπαυστον φάσγισμα totum ita determinatur & conſtat, ut qui diverſum ſuperinducere Characteriſmum attentârit, *Imaginem & ſignaturam illam Divinam* (quam ſolus implet, complet Deus Opt. Max.) adeò deformare, & pro viribus ſuis deſtituere aggrederetur, ut *Majeſtatis Divinæ læſæ* reus meritò damnandus eſſet.

Ad *Corporeas Facultates*, illas nempè quas cum *Brutis* communes obtinemus, & quæ mundo reſpondent, accedimus; quas ex *turbido ſenſu*, & *craſſo* (quemadmodum priores illas ex *ſereno*

ſereno, & *Beato*) innoteſcere docuimus. In quibus obſervandum eſt, *ſuperiores & Noëticas illas facultates ad inferiora delabi, inferiores & corporeas non ita ad ſuperiora adſurgere.* Proindè odiſſe *Bonum* ritè intellectum non facile eſt, amare *malum* ut in promptu ſit. *Errores* interea ut in utriſque dentur, non tam in odium *Boni*, quàm amorem *mali* proclives ſumus. Cæterùm ſi *debitæ Conditiones* adſint, *Bonum odiſſe* impoſſibile, quod in *malo* ex eâdem norma dedolato non contingit. Nemo enim in æternum non *amare* voluit, cùm vel hoc ipſum, quod in *odio* ſibi perperam complaceat quiſpiam, ex amore involuto aliquo & infœlici habeat. Nulla igitur objecta *communia* obtinent *Facultates*, ſive *Principia corporea*, ſed vel *ſingula*, vel ſaltem *complicata* ſuis objectis Analogis reſpondent. Te in *Analogia interna* occupatum & *Facultates corporeas* ſuccerni cogita. Primò occurrit *Odium*, quod in *averſationem*, *& malitiam* (quæ *dilectioni & complacentiæ* opponuntur) diſtinximus. *Proprium* objectum facultatis quæ *odit*, eſt *Malum*. *Mala* autem ex ſua optima definitione judicantur ea, *Quæ in quæ bona ſunt inprimis impedimento eſſe poſſunt.* Univerſas *Mali* definitiones huic noſtræ poſtponimus. Plurima in ſe habet definitio iſta, ſed quæ mittenda in præſens duximus. Ad munus *Facultatum corporearum* accedimus, cujus proprium facimus, ut impedimenta amoveant. Quemadmodum igitur *Facultates Noëticæ Divinæ* circa *finem* præcipue, ita *corporeæ* circa *media* verſantur.

ſantur. Hoc interea cape, quod *averſari* poſſit, *odiſſe, iraſci, timere, &c.* non poſſit Mens noſtra. Cùm igitur *Senſus iſtos turbidos* in te excitari advertis, cogita Mentem *Notitiis communibus* (tanquam ipsâ Naturæ ſapientiâ) inſtructam, iſta ut è longinquo ſpectet, illis tamen conſulere, & remedia porrigere poſſe. Ad *Conditiones*, ex quibus *Facultas* iſta (quæ multiplex juxta *Antipathiarum* numerum eſſe ſolet) cum objecto ſuo cognato legitimè conformatur, accedimus. Nempè ſi *malum non auctorem mali odio habeas*, ſi *nullum indè percipiatur damnum*, ſi *nimium non ſit*, & ſimilia, quæ omnia ſunt *Notitiæ Communes*; Probatur ex *ſenſu interno*. Eædem (paucis mutatis) ſunt leges *iræ*, & *affectuum reliquorum* hujus claſſis, quos ſuprà enumeravimus. Sequuntur *Facultates quæ dolent*, cujus egregius datur numerus; ideò nos pluribus ſimul frangi poſſe doloribus experientia docet. Ut *exteriores* & *craſſi* intereà ad Medicorum proceres relegentur, ad *Internum illum Affectum* accedemus, qui à *Mente* oritur; quo pacto fit, ut quod in nobis prævaricatum eſt, ſentiat. Neque igitur in *Mente* datur iſte ſenſus, cùm ſola fit *fides, ſpes, amor, &c.* ſed in *Corpore* ex impulſu *mentis*, quatenus partem aliquam Juſtitiæ Divinæ ſupplet. *Proprium* autem objectum Facultatis iſtius eſt *Peccatum*, probatur ex *Senſu Interno*, & quod fruſtrà alibi impendatur: proindè neque amiſſos parentes, liberos, divitias revocat. Cùm tamen pius ut fuerit, id eſt *rectè conformatus*, exindè Deum placari ipſa

Con-

Conſcientiæ dictat. Iſta igitur à Concionatoribus magno Bono noſtro excutiuntur. *Rectè conformatur, ſi emendationem vitæ propoſitam habeas, ſi ſpem non excludat, &c.* quæ ſunt *Notitiæ Communes:* probatur ex *Senſu Interno.* Sequitur *Facultas quæ timet*, quemadmodum autem *Odium* circa *malum jam factum*, *Ira* circa *præſens*, ita *Timor* circa *futurum aliquod malum* verſatur. Difficile autem eſt in *Affectu* iſto vel terminum ponere, vel modum. Quàm importunus ſit interea ex eo conjici poteſt, quòd ſæpenumero potiùs accerſat mala, quàm præcaveat. Eſt igitur, (neque abſque cauſa) in aſſiduis hujus vitæ periculis, irregulare quiddam & anomalum *Affectus iſte*, ubique ſe immiſcens; vix enim datur abſque timore quies. Niſi igitur in *Providentia Divina* toti acquieſcamus (quam idcò tanquam *optimam conformationis legem* proponimus) mirè torquet ſenſus iſte: probatur ex *Senſu Interno.* Hiſce plurima addi poſſunt, quæ ex ſuggeſtis petenda ſuademus. *Cavere* interea poteſt, *timere* non poteſt *Mens* noſtra. *Timores* igitur illi indebiti & prophani ſunt odia quædam; & ignorantiæ; nunquam enim ſatis ut timeatur Juſtitia Divina, Numen ipſum qui tremendum perhibet, blaſphemat. Proindè ex reatu tuo, non ex conſiliis Dei æternis mala tua deduci cogita; quâ ratione *Timor Divinus* nunquam ſatis incutitur. Ut enim reliquos ſuperare poſſis, ſub *Timore illo*, quo à Deo Opt. Max. ſive quidem à Mente tua perculſa afficeris, etiam invitus ſuccumbas, oportet. Sequuntur

Senſus

Senſus quidam complicati, quorum *Facultates conformantes* promiſcuè quodammodò circa *Bonum & malum* verſantur; de celebrioribus quibuſdam erit ſermo. Iſtiuſmodi enumerantur *verecundia, miſeratio, æmulatio, &c.* quæ rectè conformantur, ſi exindè ad *Virtutem* ſtimuli addantur: probatur ex *Senſu Interno*. Hæc autem breviter de *conformatione facultatum*, quæ ad *Corpoream Naturam* ſpectant juxta nomenclaturam vulgarem, dicta ſunto: in quibus ſatis fuerit Methodum propoſuiſſe. Iſtorum perfectio *Scholarum* ſit negotium: modò juxta *diviſiones noſtras* nomina adaptent. Neque enim *vulgatæ loquendi formulæ* in doctrina ardua ſtari volumus: proindè opus integrum de *Affectibus* edidiſſe non profitemur. Quorſum enim in iis, de quibus ſummus datur conſenſus, prolixiores fuerimus? Nulla unquam tam Barbara extitit Natio, quæ *Virtutem* (illâ ut exciderit) non amplecti voluit. Eſt igitur *Notitia Communis*, & ſummum *Inſtinctus Naturalis* opus *tota Moralis Philoſophia*, & à Natura potiùs, quàm teterrima *vitia* à nullis non habita odio, profecta. Deſinant igitur *Naturam*, ſive *Providentiam illam communem* improbare, à qua niſi habeant omnes homines ut credant, cùm vera prædicantur, neque erit undè ulla aſſeratur *Fides*. Impiè igitur dicitur, *Naturam* ſive *Providentiam rerum communem*, & *Gratiam* ſive *Providentiam rerum particularem* in Antitheſi poſitas eſſe, vel inter ſe pugnare, cùm utræque à Deo Opt. Max. proficiſcantur. Tota interea Attribu-

ta

ta Divina ſimul operari,& uti in *juſtitia, miſericordiam,* ita in *natura gratiam,* & vice verſa eluceſcere cogita Lector. Iſta igitur, ut occulta Dei judicia temperent, non aliter tamen de actionibus Divinis exiſtimandum eſt. Heic igitur ex parte Dei Opt. Max. conſiderandum venit,cur vires ſive potentiæ ad *occidendum,fallendum,convitiandum,maledicendum,&c.* inditæ fuerint: In his igitur & ſimilibus verbis, ante omnia videndum eſt, annon ſimul cum iſtis *Objecta* ponantur. *Blaſphemia* enim & *Facultatem & objectum* denotat: Iſta igitur imprimis diſcutienda ſunt, & convitium à Deo ſeparandum eſt,& videndum an convitiari liceat. Cunctas enim *Facultates* indebitè applicari, detorqueri, & loco moveri *ex arbitrii libertate*, (ut taceam externas cauſas)non ſemel monuimus. Certiſſimum intereà eſt *nullam Facultatem* (ubi conditiones adſunt) *in objecto cognato proprio pravam eſſe vel ineptam;* modò hoc ſemper in animo habeas, *Naturam ſive Providentiam Communem ultra media non ferri.* Neque enim cibum in os,vel ſtomachum ingeſſiſſe,vel abſque iſtis ſatietatem, ſæpè adnotavimus; quod cùm ignorent *Naturæ ſuggillatores*, illam tanquam penitùs *depravatam* contumeliis afficiunt. Hoc igitur reſumimus, *In objecto cognato proprio nos poſſe convitiari, occidere, fallere, &c.* Ex parte enim Dei Opt.Max. licet *convitiari* peccatores, blaſphemos: licet *occidere* quæ nobis alimento eſſe poſſunt: ipſum etiam ſicarium qui nos adoritur, in propria defenſione *occidere* licet,

alia

alia ſi non detur commoda evadendi ratio. *Fallere* tamen nunquam daretur, niſi nobis cum animalibus vafris res foret. Ideò aves, feras, piſces, aliquando etiam fortaſſe ægrotos & inſanos fallere, vel etiam ex parabola docere licet, nulla ſi commodior ad eorum curationem ſuperſit via. *Vafritiem* noſtram interea cuidam ſagacitati ad *Naturàm corpoream* ſive *belluinam* in nobis ſpectanti, ſuprà adſcripſimus: & quia turbat, & quia corporeis objectis ſolummodò gaudet. Nihil enim in æternis proficere, ipſa conſcientia ſatis docet. Cui enim mortalium ex *verſutia ſua* vel Deum fallere, vel iter ad Superos parare licuit unquam? Immane igitur quantum ſubdola omnis *callidítas* à vera & conſummata illa *Sapientia* (hominis cuſtode & procuratrice) diſtat. At dices fortaſſe nullo pacto *ingratitudinem* propugnari poſſe. Verùm enim verò ſi *Beneficium* malo animo & inſidioſo conferatur, quidni *ingratus* ſueris? Non rependenda, ſed condonanda ſunt hujuſmodi *Beneficia*. Objecta igitur cognata *Facultatum* ſimplicium, ſive complicatarum (quorum egregius datur numerus) diſquirite *blaſphemi, impii*. Nulla enim in objecto cognato vel *prava*, vel *inutilis* datur *Facultas*, neque ulteriùs Deum Optimum Maximum diabolicis veſtris calumniis impetite. Si intereà (luxatis *Facultatibus*) quod malum eſt conſectamini, quod bonum eſt abdicatis; ſi vice Dei Optimi Maximi idola colitis; ſi *Facultates Noëticas Divinas* tanquam *corporeas* turpiſſimè proſtituitis, ſi homines, immò

mò Deum, tanquam feras vos fallere poſſe exiſtimatis; ſi *Fidem* denique *rationi* præponitis, nonne totam excutitis ſtructuræ Divinæ fabricam, donorum quæ largitus eſt Deus Opt. Max. contemptores miſerrimi? *Liberi* denique illius *Arbitrii* (ſine quo illiberalia & neceſſaria eſſetis mancipia, jumenta) perditiſſimi violatores? Hæc igitur evolvite, & nihil in foro interno *malum*, niſi *libertatem* illam, ſine qua neque boni eſſe poteſtis, exiſtimate. Gaudete vos *liberos* eſſe, cum hoc ipſo ad *imaginem Dei* conditi ſitis. Quod *liberum* eſt, Divinum eſt, infinitum eſt; proindè neque ſeneſcere, vel terminis rerum claudi poteſt. Gaudete vos *liberos* eſſe; invita enim & coacta ſi eſſet in vobis iſta *bonitas*, aliquid Deo, nihil vobis ipſis tributum foret. Sed quia noſtram fecit *Bonitatem* illam *Immenſa illa Bonitas*, impertivit (pro gratia ſua infinita) undè etiam *præmium* ſperet miſer homo. Proindè gaudete vos *liberos* eſſe, id eſt malos eſſe poſſe; ut hoc ipſo, in bono complaceatis. Nihilo ſegnius totum illud quodcunque benè geſtum Deo Opt. Max. acceptum referetis, ut qui *Bonitatis iſtius* Auctor & Prima Cauſa utcunque agnoſcendus ſit. Novimus plures ſupereſſe *Facultates*, quarum nomina neque adduximus, neq; quidem adducere poſſumus: quod & olim Stagyrita queſtus eſt. Cùm tamen ex *actionum & ſenſuum differentiis* iſta inveſtigari poſſint, methodus noſtra conſulenda eſt; manca enim omninò eſt *Nomenclatura vulgaris*. Quàm optarem igitur *verba* confingi: dedeco-

dedecorum enim in nobis *anonymos* exiſtere *Senſus*. Cæterùm hoc aliorum ſit opus, ut tandem integra prodeat Ars noſtra, & in omni dubio, *ad Facultatem ex qua probant*, recurrendum ſit; unicum enim poſtulatum volumus, *Ex qua facultate probas*. Si qui interèa ultra *Facultates* ſe ſapere poſſe exiſtimant, vel *Facultates* ex indebita objectorum applicatione deformant, videant annon hoc ipſo inſaniant; ſed de iſtis vos ſatis monitos habet iſte liber. Ad *Conſcientiam* quæ niſi in totis *Facultatibus rectè conformatus* acquieſcit, accedimus: ſub Facultate autem *conſciente*, quæ aciem inſtruit Affectuum totam & componit, *Senſus Interni* militant; eſt igitur *Senſuum Internorum Senſus Communis*. Habet autem *objectum*, reliquarum facultatum conformationem; proindè rectè conformatur, ſi facultates reliquæ rectè conformantur: probatur ex *Senſu Interno*. Sive igitur de Analogia *rerum ad Deum*, ſive de mutua illa Analogia inter *hominem & res*, ſive denique de Analogia *rerum inter ſe* agatur, debita facultatum diſpenſatio à *Conſcientia* pendet; in cujus forum idcircò *Notitiæ Communes* demandari non ſemel obſervavimus. Diſquiſitione ſua particulari interèa ut gaudeat *Facultas* iſta, videlicet, *an ita eſſe debeat*, in iis tamen quæ ſunt ſupra nos, adeò non proficit, ut *Divinas Actiones* minimè pertingat iſta quæſtio: quas impiè exagitari idcircò non ſemel docuimus. A *foro interno* igitur incipiens, ad mutuam illam Analogiam inter *hominem & res* terminatur ſcrutinium

nium iſtud. Hinc fit ut in Analogia quam *ergæ Deum* obtines, nihil fœlicius occurrat, quàm *juſtè & ſapienter adminiſtrari omnia, etiamſi eorum cauſæ nos lateant.* Ideò omnia in Bonum cooperari, ſtatuendum eſt, utcunque tandem ab occultis Dei judiciis, temperentur. Quando verò ad Analogiam *ſecundam*, imò & *tertiam* ventum eſt, locum habet iſta quæſtio, & nihil non ſapienter ſciſcitari poteſt. Hoc igitur in foro omnis cauſa noſtra dicitur, ut quæ unicum ſupra ſeipſum agnoſcat Dei tribunal: quâ ratione, quæ in corporeo ſyſtemate peccant, caſtigari ſolent *Facultates, ſpiritus*, ſive *principia Corporea*, dum facit *Facultas iſta*, (modò ritè conformetur) ut in illud quod prævaricatum eſt, animadverſum ſit: quâ ratione Juſtitiæ Divinæ partes ſubire ſuprà docuimus. Magnis interea intervallis in teipſo diſtare cogita, *Facultates Divinas noëticas* quæ ſententiam ferunt, ab iis quæ patiuntur; quod niſi apud te ſtatuas, neque *Mentem* à Corpore unquam diſtingues. Huc uſque igitur *Primo Motori*, qui non movens cætera movet, finitimam & conterminam eſſe *Mentem noſtram* ſuprà monuimus. Ne interea ex iſtis quæ paſſionem *Menti* adimunt, te nimis exolvi credas; cogita quod in te patitur, ejuſque unitatem (modò velit Deus) in æternum pati poſſe, imò (quod durius eſt) *Facultatibus Divinis* ſublatis & in Deum reſumptis, nihil manere quod ſolatio eſſe poſſit, ſed teipſum *odio, deſperatione, horrore, & cruciatu* denique perpetuo torqueri poſſe. Tuâ interea in-

tereſt, ut ex *Facultatibus Divinis*, quæ in te exiſtunt *corporea* (dum tempus ſuppetit) oculas, tuo ut potiaris mundo, quo majus nihil vel bonitati Divinæ convenientius excogitari poteſt. Reliqua ex *Notitiis Communibus* petenda ſunt; ubi enim luculentiora, quàm in *Notitiis Communibus* deprehendi poſſunt *Providentiæ illius Vniverſalis* teſtimonia? Quas igitur tanquam *Naturæ* ſapientiam, doctrinam *Inſtinctus Naturalis*, & fidiſſimam *veritatis Catholicæ* normam habemus; quas etiam non ſolùm tanquam humani, ſed ipſius etiam Divini conſilii æterni univerſalis rationem ſuſpicimus, quas denique ad Imaginis Divinæ complementum in nobis, ex ſententia communi unicè deſiderari, ſine blaſphemia neque cogitari poteſt. Cùm interea ex harmonico mundi ſyſtemate is detur rerum ordo, ut *Objecta Facultatibus* & vice versâ reſpondeant; *Notitias Communes* omni ex objecto, libro, ſermone elice, ſepone, digere Lector: & huc uſque te ultra veritatem, potiùs quàm citra illam ſtetiſſe cogita. De his igitur (uti etiam de *Conſcientia*) alibi inſtituetur ſermo. Ad ſenſus externos in præſens accedimus.

SENSVS EXTERNI ita denominati, non ſolùm quia eorum organa ſitum externum poſcunt, ſed quia ex conformatione extimæ rerum Analogiæ oriuntur; ſunt actus conformitatum objectorum cum facultatibus illis in omni homine ſano & integro exiſtentibus, quæ à ſenſu aliquo interno immutato ad particulares notitias Analogiæ rerum externæ ediſcendas expoſit.e, tertio loco condi-

conditionaliter, & ratione ſenſûs alicujus interni (tanquam cauſæ proximæ) & inſtinctûs naturalis (tanquam cauſæ ita remotæ, ut ſit nihilominus magis principalis) verſantur.

UNO quaſi eodemque temporis momento operari videntur, in objecti cujuſcunque perceptione, *Facultates* præter *Diſcurſum* cunctæ. Diversè tamen cum operentur, ſatis inter ſe diſtinguuntur. Haud facile eſt interea diſtinguere, inter illas quænam primò (ut ajunt) immutentur, niſi ordinem naturæ ſecutus, quis primò in omni *ſenſatione* inducatur Affectus, ſenſu ſubtili expendas; quo modo aliquid in objecti cujuſcunque inſultu, ſive conformatione primâ incuti ſenties, quod neque *color*, neque *ſapor*, neque *numerus*, neque *diſtantia*, neque *motus*, neque *quies*, &c. exiſtat. Hanc ipſam igitur immutationem primam *Facultatis alicujus internæ conformationi* vendicamus, quæ ita ab *Inſtinctu Naturali*, ſive aliqua *Notitia Communi*, prout ab illa denuò *Senſus Externus* pendet. Eſt igitur ante *ſenſum* ipſum obſcura quædam *præſenſio* ex mira rerum inter ſe cognatione oriunda, quod quidem Harmonico rerum ſyſtemati tribuimus. Tertium igitur locum *Senſui Externo* vendicamus, cui cùm id munus obtigerit, ut *externam Analogiam* dimetiatur & ſignet, univerſa terminorum extrinſecorum notitia debetur. Neque igitur ut prodromæ dentur *Facultates aliquæ internæ*, ſine *externis* proficiant, vel hæ ſine illis; ſed reditu ad *Notitias Communes*, *Senſus Internos* & *Diſcurſum*

ſum facto, rei notitiam integram abſolvunt. Nunquam ſatis interea mirari ſubit Scholas plures *quinque Senſibus* non ſtatuiſſe. Ridiculum diximus non dari niſi *quinque Senſus*; tot ſunt *Senſuum*, quot ſunt *objectorum differentiæ*, probatur ex ipſo *ſenſu*, quem quia negligunt ſuis in demonſtrationibus auctores paſſim inceptiunt. Sed dicent non dari *plura ſenſoria*, ergo neque *plures Senſus*. Negamus argumentum; plurima enim per eundem trajectum intrare, & quidem confertim omni in ſenſorio ipſa experientia docet. Sed reſumimus propoſitionem; Ergo quia omnes *Externi Senſus* ad *Tactum* reduci poſſunt, non erit niſi *unus Senſus*. Sed foramina indigitabunt ſeptem conjugationibus nervorum per ſenſoria diſſeminatis, oſſe denique ſpongioſo, ſive proceſſibus mammillaribus honeſtata. Eſto; inſigniores quoſdam (ſi poros adjicias) in forum interius dari aditus concedimus: Tune igitur in lumine hærens, totam ex porta vel feneſtris deſcribes domum, de interna fabrica parùm ſollicitus? Non negamus equidem, *nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu*, ſed eâ lege ut *univerſam differentiarum externarum, univerſam differentiarum internarum Analogiam* huc compelles. Vide quæſo in quas anguſtias nos cogant *Scholæ*, dum nihil per *ſenſoria* immitti, nihil in *Intellectu* exiſtere niſi *colorem, ſonum, odorem, ſaporem, tangibile, magnitudinem, figuram, numerum, diſtantiam, motum, & quietem* (ut taceam denique iſta è quatuor qualitatibus eduxiſſe)

xiſſe) contendunt. Itane quæſo? Quâ igitur in claſſe univerſam *Analogiam internam*, univerſa *Notitiarium Communium* dogmata, & ut paucis dicam univerſam *rerum Nomenclaturam* (etiam in vocabulariis traditam) reponitis? Sed pergunt, & Colorem *per ſe*, Subſtantiam ſive eſſentiam rei *per accidens* percipi volunt; quaſi eorum perceptioni quæ ex *conſenſu univerſali* agnoſcuntur, deeſſet *Facultas conformans*. Sed nos dicimus ſubſtantiam *per ſe*, Colorem *per accidens* deprehendi. *Subſtantiam* enim, ſive *ſubjectum inhærentiæ eorum quæ abeſſe poſſunt, in rebus dari Communis eſt Notitia*, quam turpiùs negabunt, quam occludent oculos, libertas ut ad utrumque detur. Quid opus eſt pluribus, tot dari *Senſus*, quot ſunt *objectorum differentiæ*, ipſe ſenſus teſtis in objectis ſuis ſupremus docet? Neque igitur hoc in argumento omnes moramur auctores, qui neque *objecta propria Facultatum*, neque *leges unde conformantur*, neque denique *ullam Veritatis definitionem*, in doctrinis ſuis præmiſêre. Tanquam errones igitur non ſolùm intra ſeipſos, ſed quidem extra ferè ubique vagati ſunt. Ut interea *Senſus Externos* ab *Internis* diſtinguamus; *Primò* occurrit, hos circa *Analogiam externam*, illos circa *internam* verſari: *Secundò* horum *ſpecies* cùm intus ſuſcipiuntur, feritatem ſuam deponere, ideò non urit ignis; ideò lupi & agni ſpecies ſummâ concordiâ in memoria degunt: Non ita *ſpecies internæ; pulchrum* enim & *turpe*, *gratum* & *ingratum* naturam eorum, à quibus de-

ciduntur, ita retinent, ut nos eodem modo afficiant. *Tertiò* ex ordine, quia *externas ſpecies* gratiâ *internarum* datas fuiſſe ſatis conſtat. Quę autem ad *Externos Senſus* ſpectant, ex definitione ſuprà allata petenda ſunt. Ne interea à communi loquendi conſuetudine nimis abhorrere videamur, univerſam illam à Scholis receptam Nomenclaturam circa rerum diviſionem, puta *colorem, ſonum, odorem, ſaporem, tangibile, figuram, numerum, &c.* inter *externa* recenſebimus. Quædam interea *propria*, quædam *communia* vocamus Objecta. Ex quibus quæ *communia* à recentioribus vocantur, puta *Magnitudo, figura, locus, ſitus, diſtantia, numerus, ordo, continuitas, & diſcretio, motus, & quies* non ideò *communia* haberi debent, quia eorum plurima ab *una Facultate* percipiuntur, (cùm unicuique differentiæ ſua reſpondeat *facultas*) ſed ea de causa *communia* vocari poſſunt, quia per plura foramina ingeruntur. Quæcunque igitur aliâ ratione quam *gradu* diſtant, ſuis *Facultatibus propriis Analogis* gaudent, quod ſuprà adnotavimus. Ideò *magnitudo* omnia ſenſoria, *figura* ſolummodò *viſum & tactum*, reliqua plura vel pauciora ſenſoria juxta *Analogiæ* neceſſitatem trajiciunt. Quædam denique ad *figuræ* conformationem, quibus *numerus* opus non habet; quædam ad *diſtantiam* quibus *motus* non indiget, &c. poſtulantur. Ex quibus ſatis patet iſta inter ſe diſtingui, cùm non ſolùm diversùm ſenſum inducant, ſed aliquid diverſum ad ſuam *veram conformationem* deſiderent.

Hæc

Hæc igitur ex rebus ipſis potiùs quàm auctorum ineptiis excutite tenebriones miſeri, neque à ratione alieni ad auctoritatem, turpiùs quàm claudi ad grallas, confugite. Quemadmodum igitur quædam Facultates circa *ſonum*, quædam circa *colorem*, quædam circa *odorem*, &c. tanquam objecta Facultatum ſuarum *propria* ex communi ſententia verſantur: ita quædam facultas circa *magnitudinem*, ſive *craſſam*, ſive *tenuem*, ſive *longam*, ſive *latam*, ſive *æqualem*, ſive *inæqualem*, &c. Quædam circa *figuram*, ſive *rectam*, ſive *curvam*, ſive *aſperam*, ſive *levem*, ſive *obtuſam*, ſive *acutam*, ſive *concavam*, ſive *convexam*, &c. quædam circa *locum*, ſive *ſupernum*, ſive *infernum*, ſive *dextrum*, ſive *ſiniſtrum*, ſive *anteriorem*, ſive *poſteriorem*, &c. & ut paucis dicam circa reliquas *differentias ſolennes*, earumque *cognatas affectiones* verſatur. Ex quibus aliqua in quæſtione *quid*, aliqua in quæſtione *quantum* & *quale* reſpondent, quædam denique Facultas eorum *gradus*, quædam *ordinem* inſtituit; plurima enim non aliter quàm *gradu*, vel *ordine* diſtingui (quæ tamen diverſam nomenclaturam ſortiuntur) non ſemel monuimus. Hæc igitur expendenda ſunt; neque enim, ut per idem tranſmittatur ſenſorium, eadem *Facultas* circa *colorem*, *figuram*, *pulchrum appetibile* verſatur; ſed unicuique *differentiæ* ſua reſpondet *Facultas*. Una igitur *Facultas colorem*, alia *figuram*, alia denique *pulchrum*, ſive *proportionatum* expendit, hæc *laudat*, illa denique *expetit*: quod ut cætera taceam

ceam argumenta, *ipſæ conformationum leges* quas diverſas in horum unoquoque comperies, probant. Velocitatem interea actionum in ſeipſo qui demiratur, magnæ illius machinæ gyros, undè origo ſua ſuſpiciat, & internam quam in ſe ſentit veritatem agnoſcat. Hoc interea obſervátu dignum eſt, *Objecta quæ plura pertranſeunt foramina, propiùs ad Facultates Divinas Noëticas* accedere; *magis denique in ſeipſis eſſe neceſſaria.* Quæ enim ad corpus reſilire videntur, uti minùs neceſſaria, ita magis obtuſa in ſeipſis exiſtunt; ſed in argumento de *Senſibus externis* ſatis ab auctoribus ſudatum eſt. Licèt in nullo (præter *Viſum*) ſenſu ſubtiles eſſe videantur; quaſi vel inepti, vel ſordidi, vel nullis conditionibus propriis in *conformatione ſua* eſſent obnoxii. Quod adeo verum eſſe conſtat, ut ad *Odorum differentias* nondùm excogitentur verba; ſed ad *Sapores* ſeipſum ſubducat, oportet, cui ſagacitas in *Odoribus* proponitur, & diductis malis inhianti & naribus & palato ſimul ſapiendum eſt. Sed quidam *cerebro*, quidam *ſtomacho* gratus datur *Odor*, de cujus natura diverſa ſtatim. Pauca interea de *Viſu*, (quia hoc etiam in argumento auctores conſuli poſſunt) more noſtro ſubjungemus. Neque enim in iis quibus abundè ſcaturiunt *Scholæ*, fontes turbare volumus. Satis fuerit hoc in opere *Veritatis* definitionem, & methodum, artem denique *demonſtrationis* propoſuiſſe, in qua niſi omnis *Facultas* (cùm *objectum proprium*, & *vera conformationis media* adſint) can-

eandem certitudinem ac ipſa *viſiva Facultas ritè conformata* obtineat, fruſtrà *Veritati* exantlandæ impendetur tempus. Hæc igitur eſt ſententia noſtra.

Ad *Facultatem viſivam* accedimus; cujus *Organum* pluribus encomiis celebratum, *ſolis porta, Divinum membrum, animi ſpeculum, &c.* à Scholis vocatur. Non ſolùm enim internorum motuum indicia, ex *oculis* deſumuntur, dum in audacia proſiliunt, in reverentia ſubſidunt, in amore blandiuntur, in odio efferantur, in gaudio hilares ſubrident, in mœrore depreſſi langueſcunt; ſed tota etiam corporis ſanitas, vel morboſus apparatus ex illis æſtimatur. Ideò ut valent *Oculi*, totum valere corpus exiſtimandum eſt. Soli inſuper *Oculi* cœleſtia contemplantur, plurimas demùm differentias oſtendunt, optimè denique memoriæ & reminiſcentiæ famulantur, ut qui non ſolùm altiùs infigant ſimulachra rerum, ſed etiam penè deperdita fœliciùs per circumſtantias cognatas revocent. Eſt maximè tamen conditionibus expoſita *Facultas iſta*, ut quæ ultra *conditiones* in principio libri allatas, *objectum* (non dico *medium*) illuminatum ad *viſionem* deſideret; Quibus *legibus* nunquam errare datur; aliter licet & fallere poſſe, & falli in objectis ſibi creditis contingat. Iſtæ autem ſunt rationes, quòd omnem *Veritatem* conditionibus ſuis obnoxiam adnotaverimus. Cui enim bono *Facultas viſiva* inſerviret, ſi *lumen, medium debitum, diſtantia, &c.* deeſſent? Sunt igitur *Conditiones Veri-*

tatum noſtrarum nexus & copulæ; quarum diſquiſitionem *Veritatum* noſtrarum candidatis commendatam volumus. *Leges* enim ſive *conditiones conformitatum* intermedias qui habent, & ipſam *objecti cujuſcunque conformitatem* (ſive *caduca*, ſive quidem *æterna* ſpectes) habituri ſunt. Neque deerit, modò iſta dentur, *fides*. Ad differentias inſigniores *Oculi humani* regredimur; inter quas hominibus ſolis *oculos variegatos* datos fuiſſe, cùm in cæteris animantibus vel ſimiles, vel parum certè diſſimiles (*equos* ni fortè excipias) conſpiciantur, obſervant *Hiſtoriæ Naturalis Scriptores*. Denique *Anatomici* quos peritiſſimos tulit ſæculum iſtud poſterius, belluis muſculum qui *Oculos* in terram figit, obtigiſſe, quo liberatur homo, teſtantur: & proindè ad cæleſtium contemplationem natum eſſe, rectè affirmant. An verò *aqueæ* an *igneæ* ſint naturæ, Scholis diſceptandum mittimus. Hoc intereà certum eſt, lumen in *Oculo* non eſſe illud quod videtur, ſicut etiam neque *calorem* in digito eſſe illum qui tangitur. Nihil niſi extra ſeipſum ſentit homo; etiam peregrinus eſt omnis qui irritat dolor, quem ſuperare ex *viribus internis*, vel ſaltem cum corpore exuere potes. Magnum eſt interim iſta ubique cogitare: neque enim tu, ſed ipſe tandem frangetur dolor. Opportunè denique heic exagitari poteſt Quæſtio nobilis: an *apparentiæ* ſive *ſpecies rerum* (per quodvis *ſenſorium* delatæ) ab *objectis* realiter decidantur, an verò ſint *defluvia* continua, an verò *elician-*

tur &

tur & *imprægnentur* ſpiritus, an verò per *habitudinem* percipiantur, an verò pluribus horum modorum, an verò nullis. Certè à nemine factum ſatis hâc in re arbitramur; cùm interea, (ut cunctos ſimul in examen ducamus *ſenſus*) *mediorum* quædam ſunt *extra nos*, quædam ſunt *partes noſtri*, ratio omninò erit diverſa. Ignis igitur erit calidus te abſente & frigido; durus lapis etiam te invito; & niſi figuræ rerum ubique ſerventur, larvata erit converſatio. Quo pacto nimis ſubtiles exiſtimari poſſunt recentiores quidam, qui energias rerum univerſas ad *habitudines* referunt: etiamſi enim *Objecta* non ſine *habitudine* percipiantur, qui tamen *ſenſum* in rebus tollunt, hoc ipſum tollunt undè ſibi credi poſtulant. Si quid tamen ab iſtiuſmodi ſciolis prolatum eſt, quod veritatem ſapit, non ad ipſum *ſenſum*, ſed ad *rerum Analogiam*, ſive *diſpoſitionem idoneam* referri debet, quam *Habitudinem* (ſive quodcunque vis) planè ſupra captum humanum vocare licet. Cujus rationem adeò miram agnoſcimus, ut neque montis magnitudo in pupillam invecta, vel demùm in occipite ſervata, repagula frangat. Quæſtio igitur, *Quomodo res percipiantur*, in naturalibus eſt difficillima. Quod etiam ex *vi plaſticâ* diverſas alimentorum naturas in unum compingente ſatis conſtat. Neque enim quomodo vel unum alimentum in diverſas partes, vel diverſa alimenta in unam abire poſſint, capies unquam. Heic igitur intra defectum conditionum ad *Veritates* hujus claſſis requi-

ſitarum ſeſe recipiat Lector, quod novum non eſſe in Zeteticis noſtris fuſiùs docebitur. Ad *Viſionis medium* accedimus. Hujuſmodi autem eſt *aër, aqua, & diaphanum quodcunque*. In quibus quo ſimplicius & purius, eò aptius omne *medium* exiſtimandum eſt, quod cùm adeò diverſum exiſtat, ut ad veritatum differentias diverſum aliquid in *medio* ubique poſtuletur, ſimul doceri non potuiſſe in principio libri adnotavimus; Ubi etiam *conditiones* reliquæ, quæ ad *viſionem* deſiderantur, cernere licet. Nos interea illam cognationem quæ inter *corporeas facultates & ſingularia*, *inter intellectum & univerſalia* ſtatuimus; Neque enim hæc abſque illis, vel vice versâ percipiuntur. De *erroribus Viſus*, ubi de *Errorum cauſis* agetur, quem maximè hallucinari ea de cauſa obſervamus, quòd pluribus, quàm *reliqui ſenſus*, conditionibus ſit obnoxius, Quas (facillimas licet) cùm non advertat *Schola*, ignorat illis deficientibus & ipſam deficere *Veritatem*. Omnem *Veritatem* igitur *conditionibus ſuis* expoſitam cogita Lector. Quæ ſi dentur, neque *Facultates*, neque *Objecta* nova defutura eſſe, etiam in infinitum cogita. Sine *conditionibus* denique neque illas, quibus potiris, juvare poſſe, ſed te obſcurum, abſurdum, inſipientem fore. Hæc autem breviter de *Facultate viſiva* dicta ſunto; cùm hoc etiam in argumento, uti etiam circa *Colorum* differentias Authores utiliſſimè conſuli poſſint.

Sequitur *Facultas audiens*. Objectum *Facultatis audientis* eſt *Sonus*. *Sonorum* autem differentiæ

rentiæ recenſentur *acutus, gravis, aſper, obtuſus, &c.* Debitum tranſitionis *medium* eſt *Aer*, & (ut quibuſdam placet) *Aqua*, quod ex ranarum coaxatione probare conantur. Rectè conformatur, ſi *conditiones* adſint, quas in principio libri attulimus. Per foramen autem organi *Auditus* plurima ingeruntur, quæ idcircò ſuas *proprias conformationum leges* poſtulant, puta, *numerus, proportio, harmonia, objecta intellectus, fidei, &c.* Rectè interea dicitur *cæcos* habentes *Auditum*, eſſe ſapientiores, quàm *ſurdos* habentes *viſum*. Eſt enim *Auditus ſenſus diſciplinæ*, modò *Fidem* intelligas, non illam quæ ex *narrantis auctoritate* tantùm pendet, ſed illam quæ ex *debita Facultatum conformatione* oritur; hæc quia in nobis, illa extra nos fundamentum relationis obtinet; quâ ratione *veritatem rei, à veritate intellectus* imprimis diſtinguimus. Cùm igitur ex doctrinis *Fidem* ſive *adſenſum internum* excitari advertis, vide an *objectum* de quo agitur, ſub ratione *veriſimilis, poſſibilis*, vel quidem ipſius *veri æterni* conformaverit. Eveniet enim ut *diſcurſus* præceps iſta minùs expendens ex toto temeraverit; adeò ut *veriſimile*, vel *poſſibile* pro Vero, vel vicibus verſis accipiat. Hæc igitur imprimis æſtimanda ſunt, niſi *Credulitatem* loco veræ *Fidei* adhibere volupe ſit. Suam interea fidem *præteritis*, uti etiam *futuris*, non ſolùm concedimus, ſed tanquam neceſſariam flagitamus certè; Eâ lege, ut à *Notitiis Communibus* ſive *Veritatibus æternis univerſalibus* diſtinguantur, & ab illis ubi-

que ſuam aucupentur fidem. *Præterita* enim tanquam *veriſimilia* quoad nos, *futura* denique tanquam *poßibilia* haberi docebunt *Notitiæ Communes:* quas ita veneramur ubique & ſuſpicimus, ut exindè Deus Opt Max. Pater communis, maximè agnoſcatur. Verus igitur ut ſit *veritate rei* liber quicunque, *tua* è te ipſo *veritas* deſumenda eſt. Propoſitiones interea ſingulæ per *Zetetica noſtra* expendendæ ſunt, ut non ſolùm in *qua quæſtione* prædicatur, ſed *ex qua Facultate* illius veritas probari poſſit, exploratum habeas; alia ad veritatem cùm non ſuperſit via. *Notitias* interea *Communes*, potius quàm turpiſſima ſcelera, à *Natura* (ſcilicet *rationali*) ortum ducere cogita. Mali enim, imò peſſimi, ut dentur quàm plurimi, illos ita debere eſſe, nulla *Communis Notitia* docebit unquam. Neque igitur *Naturam*, ſive *Providentiam rerum communem* blaſphemiis ſuis impetant hominum ingratiſſimi, ut *Gratiam* ſive *Providentiam particularem* commendatam habeant, quaſi ſimul ſtare loco non potuiſſent attributa Divina & in Deo darentur contradictoria. Hanc igitur ut ſuperet *Gratia* ſive *Providentia particularis* (neque enim in operibus ſuis, imò nec in ſeipſo terminum invenit Deus) malum eſſe non poteſt, quod Dei Opt. Max. opus quotidianum (undè enim præterea rerum natura?) viſitur. Hæc igitur animo ut infigas tuo, paſſim & quidem ſub titulo *Auditionis* inculcanda duximus, Lector. Ad *Organum auditus*, ſive *officinam auris* accedimus,

in

in quibus *labyrinthum, ſtapedem, incudem, malleum,* inſpicienda conſulimus, de quibus Anatomes periti, plurima obſervatione digniſſima proferunt. Summum interea conſenſum inter *Aures, Laryngem & Palatum* comperies, propter diſſeminationem conjugationis nervorum quæ in iſtas partes diffunduntur. *Vox* deindè animatis, *ſonus* inanimatis tribuitur; quædam etiam cum imaginatione, quædam ſine ea in homine deprehenditur: quâ ratione *verba* à *tuſſi, ſcreatu, &c.* diſtinguimus. Videtur autem *ſonus* quicunque, eſſe *materiale* quiddam; neque enim vento adverſo tam facilè quàm illo ſecundo percipitur. Pulchrè deindè perhibetur, eſſe ex conatu *aëris* involuti & condenſati in obſtaculo ſolido: ipſum enim eſſe conatum abſurdè dicitur. De *erroribus Auditus*, qui plurimi eſſe ſolent, & altos incutere terrores, ubi de *errorum cauſis* tractabitur. Nunquam interea ſatis mirari ſubit, *Laryngem* illam in ſummitate arteriæ trachiæ poſitam, è cujus cavitate aëre repletâ vocis prima quædam materia deſumitur; quæ cùm ſubindè à *linguâ*, modò ad *fauces* allidente, modò flectente, modò premente, modò ſe dilatante, &c. articulata fuerit, totum *vocis* myſterium abſolvit, cujus ſummam refractionem obſervamus. Si enim rectà percurreret ſemper, nemo ſeipſum audiret loquentem, quod plurimis moleſtum fore, qui ſibi in ſuo dicendi genere complacent, arbitramur.

Sequitur *Facultas odorans*, quæ medio inter

Senſus

Senſus Externos reponitur loco. *Odorum* autem differentiæ enumerantur, *crudus, ſuavis, fœtens, putredinoſus, marcidus, viroſus, teter, dilutus, &c.* quibus *ſaporum* differentiæ, puta *acer, acidus, &c.* ipſorum denique florum, herbarum, radicum odores varii, puta *Roſæ, Hyſſopi, Angelicæ, &c.* adjici poſſunt. De quibus hanc accipe veritatem, *quæ uno eodemque modo afficiunt facultates noſtras, eadem erga nos eſſe, nova niſi eaque valentior detur ſignatura.* Sed hac de re ſtatim, ubi ſagacioris Philoſophiæ Methodus proponitur. *Medium* conformationis debitum *Aëra* volunt & *Aquam*, quod exemplo piſcium probare aggrediuntur Auctores; reſpectu noſtri tamen unus *Aër* aptum erit *Oderum* vehiculum. Si igitur conditiones adſunt, quas in principio libri attulimus, & debitum iſtud medium, *Facultas odorans* rectè conformatur cum Objecto ſuo. De *organo* Facultatis iſtius diſcepatur adhuc. Certum eſt, principium habere in *naribus*; hiſce enim obſtructis planè nihil *odoramur*. Cùm verò de *inſtrumento proximo* agitur; non immeritò dubitari poteſt. Quia tamen ſeptem illæ nervorum conjugationes (quæ à cerebro propagatæ ſenſoria noſtra pertranſeunt) reliquorum ſenſuum *organa* immediata rectè perhibentur, veriſimile omninò eſt ad oſſis illius (quod cribri inſtar perforatum eſt) inferiorem partem ob mollitiem ſuam os ſpongioſum nuncupati, *Odorum* acrimoniam retundi, præparari, & tranſmitti ad *proceſſus mammillares*, qui nervi ſunt molliſſimi, &

mi, & *Facultatis odorantis* inſtrumenta proxima. Eſt autem craſſæ voluptatis & moleſtiæ Senſus iſte, & proindè *corporeus Senſus:* ideò nihil ferè commune cum *viſu* vel *auditu* obtinet. Quâ ratione ineptè, vel non omninò de *numero, figura, motu, quiete, &c.* judicat, *tactu* licet (qui reliquorum *ſenſuum* baſis) etiam *&* iſta percipiantur. Cur verò acutior fuerit *brutorum ſenſus*, ratio reddi poteſt, quod cùm illis ſenſus ſit diſciplinæ, neceſſarium fuit ſagacitate ſummâ, ut victum conquirerent, &c. prædita fuiſſe. Naturam autem in neceſſariis non deficere non ſemel monuimus. Noſtram interèa in *odorando* hebetudinem, non tam ad pituitoſum cerebri defluxum deferimus, (quod cæteris animantibus rarò contingit) quàm ad illam ipſam Naturæ providentiam quæ nobis cavit, ne excellenter afficeret ſenſus, ex quo nemo proprium pateretur *odorem.* An verò plures rerum differentias oſtendat nobis, quàm brutis *ſenſus iſte*, non abs re diſceptatur. Certum eſt *Odores* in diverſa admodum Analogia eſſe conſtituros; ideò qui nobis *gratus* odor, brutis *ingratus* eſſe ſolet, & vice versâ. Quo pacto, in illis ſenſus *diſciplinæ*, qui in nobis *voluptatis & moleſtiæ* ſolummodò eſſe videtur; in iis tamen quæ ad corpus & alimenta ſpectant, ſi non optima, ſaltem prima indicia ex *odoratu* deſumi debent. Duplex interea *odoris* genus adnotavimus; qui *cerebro*, & qui *ſtomacho* gratus. De poſteriore illo *Odoris* genere hoc cape: *Ubicunque & in odoratum & guſtum gratus inducitur*

tur ſenſus, alimentum eſt ſanum. Æquè interea & ab *inſipido* ac *inodorabili* abſtinendum, niſi ubi ab experientia juvamur: tam enim ex *nullo odore*, vel *guſtu* (neque enim ſignantur iſtiuſmodi) quàm ex *ingrato* nos monitos habet *Natura*, ſive *Providentia rerum communis*. Senſu interea ſubtili opus eſt, ut *odorum* differentiæ juxta diviſionem modò allatam, expendantur. Neque igitur tanquam alimenta *ſana* Moſchus, vel Zibetta porrigenda ſunt, quia *cerebro* potiùs quàm *ſtomacho* gratus eſt iſtorum odor. Crudum interea odorem coctione juvari, & Pharmacopœæ, & ipſæ propinæ docent. Normam interea *alimenti ſani* hanc accipe, naſutis certè ſcitu digniſſimam: *Maxima igitur inter guſtum & odoratum datur affinitas*, ita ut omnia *odorabilia* ſint *guſtabilia*, & vice versâ ut plurimum, modo rumines, & reliquæ *conditiones* adſint, quas in principio libri attulimus, Non diffitemur interea quædam *odore* ingrata, ſatis tutò intùs ſumi poſſe, ſed ſi attentè rem expendis, & in iſtis *ſtomacho* gratum (*cerebro* licet ingratum) ſubeſſe *odorem* comperies; quod in Allio, &c. ſatis conſtat. Hæc igitur ſenſu ſubtili expendenda volumus; ut tandem ad *guſtum*, cum quo & *odoratu* ſummæ nobis intercedunt neceſſitudines, deveniatur. Hunc tamen eo nomine perfectiorem exiſtimamus, quod propiùs ad *tactum* accedat, quo humanum genus inter cætera animantia pollet. An verò Odores ſint *materialis*, vel *immaterialis* naturæ, *ſcholæ* (neſcientes tamen quid ſit *materia*) exagitant.

gitant. *Materiales* eſſe teſtantur, diſſipari à ventis, reſpirando hominem olfacere, hunc odorem illum expugnare; è contrà communicari ſurſum & deorſum, & ad latera, & longiſſimè percipi quaſi in inſtanti, *immateriales* eſſe ſuadent. Ad uſum *Facultatis* iſtius in *re herbaria* (cui maximè inſervit) accedemus. Quemadmodum igitur in *alimentis*, ita in *medicamentis* prima indicia ex *Odore* deſumenda ſunt. Fallaces enim (quicquid Neoterici dicant) ex *viſu* deſumuntur ſignaturæ: neque denique *remedia* ſelectiora ex ſignatura externa produntur, licet in iis quæ moram non patiuntur, *remedia* quædam ipſi *adſpectui* ſatis oſtendantur, ut in ſerpentum morſibus, &c. Primæ igitur partes *odoratui*, ſecundæ *guſtui* tanquam facultatibus cognatis hoc in examine debentur.

Facultatis quæ guſtat objectum proprium eſt *Sapor*; Medium debitum eſt *Aqua quædam ſalivalis inſipida*, quæ ſi adſit, & conditiones quas in principio libri attulimus, rectè conformatur *Facultas* iſta. *Saporum* autem differentiæ enumerantur, *crudus*, *coctus*, *dulcis*, *amarus*, *acerbus*, *acer*, *acidus*, *ſalſus*, *adſtringens*, ſive *auſterus*, *pinguis*, & ipſe *fatuus*, ſive *inſipidus*, qui ex privatione *ſaporis* percipi videtur. Dantur etiam plurimæ aliæ *Saporum* differentiæ nominibus carentes, quod ex *herbarum*, *radicum*, *&c.* varietate ſatis liquet. In quibuſdam demùm luxuriantur nomina; *ponticus* enim & *ſtypticus* eodem cum aliquibus ſuperiorum

riorum recidere videntur. *Sapores* denique quoſdam comperies ex iſtorum pluribus compoſitos, *dulce* enim & *amarum*, & *ſtypticum* quoddam obtinet *Roſa*. De *ſaporibus* interea ſicuti de *odoribus* ſcitu dignum eſt (uti nuper diximus) *quæ uno eodemq; modo afficiunt facultates noſtras, eadem erga nos eſſe, nova niſi, eaq; valentior detur ſignatura.* Acutum verò expoſcimus ſenſum qui & *differentias Saporum* exactè calleat, & unicuiq; *ſapori* ſuam agendi efficaciam ſeorſim vendicet, ut tandem quantùm *amaro*, quantùm *acido*, *&c.* in varia illa *Saporum* compoſitione & miſtura deferri poſſit, perſpectum habeat. Ut *Saporum* interea definitiones aliquas ex Scholarum ſententia aggrediamur: *Crudum ſaporem* illum vocamus, qui à coctione juvari poteſt; *Coctum* qui à cruditate incipit; *Dulcis ſapor* ille eſt, qui linguæ oblitus, inæquales ejus partes æquat cum delectatione, ejus fibras leniens & quodammodò blandiens, cujuſmodi eſt *lac*, *ſaccharum*, & *fructus quidam maturi.* De *ſapore* iſto obſervant Medici *citiſſimè in choleram converti.* *Amarum ſaporem* definiunt eum, qui linguam detergens moleſtè exaſperat cum aliqua ipſius ſubſtantiæ colliquatione. De *ſapore* iſto notant, primo *omne amarum eſſe calidum*, (*opio* excepto) quod quia ex novis ſignaturis *fœtore* ſcilicet & *gravedine* ſeſe prodat, quod ad contrectationem *lentum* & *ſpiſſum* manibus hæreat, quod denique ad *guſtum* os adurat, nos ſatis monitos habet, plurima in compoſitionem ingredi, & proindè diſ-

diſſimilium eſſe partium. Circa *opium* igitur plurima inter ſe conferre oportet, qui ejus vim & agendi efficaciam exploratum habere vult; de cujus methodo ſtatim. Secundò obſervant Medici, *amarum ſaporem minimè putreſcere.* Tertiò *pro alimento ab omnibus animalibus rejiti.* Ad medicamentorum igitur claſſem pertinet Sapor iſte; de quo obſervant Medici, *omnia amara in ſuo genere, quantò magis amara, tantò magis eſſe ſana in ſua ſpecie, una Aloë exceptâ;* nempè quia ab extremis in unoquoque genere abhorret Natura. Maximè autem prodeſt *ſapor* iſte cum ſtypticitate conjunctus. Ideò *Abſinthium* inter amara maximè eſt ſanum, non ita acido-amara, ut fructus immaturi, & Mala Perſica. *Acerbus ſapor* quibuſdam *ponticus* ſive *ſtypticus* ille eſt, qui linguam exſiccat, conſtringit, & exaſperat, & ab *auſtero* differt, quod hic ad humidum, ille ad terreum vergat. *Sapor* iſte in *ſorbis immaturis & meſpilis* deprehenditur. De ſapore iſto obſervant Medici, eſſe *frigidum & ſiccum*, proindè ex coctione parum vel nihil juvari. *Acer* (omnium calidiſſimus) ille eſt, qui mordicat, rodit, & exurit, ut *euphorbium, thymelæa, pyrethrum.* *Acrium* autem plurima recenſentur genera, puta *igneum & ſiccum*, ut *calx: igneum & humidum*, ut *cæpe, allium; cum igneo humido ſiccum*, ut *galanga, piper:* quæ magis moderata in *Hyſſopo, Thymo*, &c. ſentiuntur, alia *acria & acida*, ut *oleum vitrioli:* alia *acria & ſtyptica*, ut *Epithimum.* De *ſapore acri* obſervant Medici, *eſſe per ſe inimicum naturæ;*

ex admiſtione tamen alterius ſaporis, ſanum eſſe poſſe, maximè cùm in humores difficulter reſolubiles impingit. Acidus ſapor ille ſtatuitur, qui linguam vellicat ſine caleſactione, qualis ille qui in *ſucco limonum, narantiarum, oxalidis, &c.* Miſcetur cum *dulci*, ut in *malis punicis*; cum *amaro*, ut in *malis perſicis*; cum *acri* ut in *aceto*, cujus ſapor proprio nomine *Acetoſo* ſcilicet gaudet. *Salſus ſapor* ille eſt, qui linguam detergit & abluit, adeò remiſsè adſtringens, ut hoc ipſo ab *auſteris* & *acerbis* maximè diſtinguatur. Eſtque vel *naturalis*, ut in *ſale foſſili*; vel *ex arte*, ut in *cineribus*. In Herbis etiam quæ ad mare creſcunt, deprehendi ſolet *ſapor iſte*, maximè verò in iis quæ ab æſtu maris alluuntur. Huic finitimus, *nitroſus*, vocari ſolet *ſalſus* cum *adſtrictione* quadam. De *ſapore* autem *falſo* obſervant Medici, *maximè eſſe putredini contrarium. Auſterus ſapor* (quibuſdam *ſtypticus*) eſt ille qui linguam vehementer exſiccat, exaſperat, contrahit & adſtringit cum refrigeratione; eſtq; peculiaris *malis cotoneis & pyris agreſtibus.* Ab *acerbo* autem differt, quòd ſit magis *aqueus*, magis adſtringat, & exaſperet. De *ſapore iſto* obſervant Medici *fluxiones repellere, coctione juvari & alimentum fieri poſſe*, denique *ubicunque admiſcetur, in melius reliqua cedere. Pinguis* ſive *unctuoſus* ſive *oleoſus ſapor* ille eſt, qui eadem ferè deſcriptione cum dulci gaudet, niſi quòd hic magis delectet. Hujus generis recenſentur *Butyrum, medulla, oleum*; admiſcetur autem cum *aqueo*, ut in radice *altheæ* & *liliorum*. De

ſapore

ſapore iſto obſervant Medici, *intus ſumptum eſſe citò inflammabilem*; eſſe autem propriè *vulnerarium* (quia ad tactum potiùs, quàm guſtum ſignatu) *& proindè dolores externos ſedare. Inſipidus ſapor* ſive *fatuus* eſt quædam ſaporis privatio. Invenitur autem in *aquis* quibuſdam & *citrullo*, &c. De *ſapore* iſto obſervant Medici, *ad frigiditatem deflectere, & proindè omne alimentum ex inſipidis eſſe pituitoſum.* Plurimi præterea ſubſunt *ſapores*, nominibus carentes, quorum notitia ex rebus ipſis ſigillatim (abſque ingluvie, ut debita adhibeatur mora) deſumenda eſt. Quantùm interea in varia & complicata illa *Saporum* compoſitione unicuique agenti deferri poſſit, tuâ imprimis intereſt ut expendas; quemadmodum etiam an nova aliqua detur ſignatura: ita enim inſtructus & rectè de notis & caute de nouis decernes. *Quæ enim uno eodemque modo afficiunt facultates noſtras, eadem erga nos eſſe, nova niſi, eaque valentior detur ſignatura*, non ſemel monuimus. Iſta igitur in rerum naturalium inveſtigatione vera eſt methodus, partim à *Notitiis Communibus*, partim ab *Experientia* deprompta. Quæ inſuper addit tempus, reponenda ſunt; infinita enim in *re herbaria*, & tota denique *odorum, ſaporum*, &c. claſſe incomperta deliteſcere, quæ dies doceat, nemini dubium exiſtimamus. Pulcherrima conſectaria ex iſtis educi poſſunt, ad *hiſtoriæ Naturalis* ſcientiam mirè conducentia. Non ſolùm enim quæ *ſana*, ſed quæ *pharmaceutica*, quæ *vulneraria* denique docet methodus

dus iſta. Ad *ſeparationem* interea *in miſtis* deveniendum eſt, niſi ubi tota herba ad totum compoſitum confert; cui miniſterio proprium in naturalibus *ignem*, quemadmodum in ſcibilibus *rationem* dicavit *Natura*, *quam ultra media non ferri*, ſæpius inculcavimus. Ubi interea *malum*, ibi *bonum* obſervant, qui naturæ hiſtoriam callent: qua ratione licèt ea quæ penu ſuo ſubterraneo recondidit, abdidiſſe videatur *Natura* ſive *Providentia rerum communis*, ex illis tamen per *ſeparationem* remedia potentiſſima elici poſſe, poſterius iſtud ſæculum expertum eſt. Quæ deterrima igitur exiſtimantur, ex præparatione & applicatione debita fiunt *bona*: extra Analogiam ſuam autem, & conformationum leges, & optima quæcunque *mala* redduntur. In hiis igitur ſagacem & ſolertem expoſcit *Natura* diſcipulum; ut interea *ſignaturas* ex quibus ſive *alimenta*, ſive *medicamenta* explorata habeas præmittamus. In memoriam edonis præſertim revocandum eſt, *Quodcunque odorem* ſtomacho, *& ſaporem* palato *gratum obtinet, alimentum eſſe ſanum.* Adeoque ubi iſtæ conſpirant *ſignaturæ*, nihil periculi ſubeſſe, quam igitur *alimenti ſani* normam heic ſtatuimus. Ubi denique *ingratus*, *teter* & *nauſeabundus* (quem ſubticent Medici) vel quidem *nullus* nos afficit *odor* & *ſapor*, *medicamentum* ut eſſe queat, inter *alimenta* reponi non poſſe. *Signaturas* interea, quæ in delectu ſive *alimentorum*, ſive *medicamentorum* in re herbaria ſint maximè ſpectabiles, habe Lector. Ad viſum occurrunt

runt primò *locus* & *tempus*, & deindè *magnitudo* vel *parvitas*, *numerus*, *figura*. Ad tactum seſe produnt *durities*, *mollities*, *lævitas*, *aſperitas*, *acuties*, *raritas*, *craſſities*, *tenuitas*, *gravitas*, *levitas*, *lentor*, *friabilitas*, &c. *Ex odoratu* & *guſtu*, (ultimis & propriis iſtorum indicibus) cunctæ quæ ſuprà adduximus differentiæ, putà *crudus*, *amarus*, *acer*, &c. expendendæ ſunt, quibus inſtructus, & illis denique quæ nuper attulimus concluſionibus, quas ut plurimùm à Medicorum proceribus hauſiſſe profitemur, nihil non experiri juvabit. Quòd interea quædam ex *auditu* percipiantur, ut in ſemine *cartami* & *caſſia*, ex accidenti provenire exiſtimandum eſt. Primò igitur occurrit *locus*, qui an ſit *ſilveſtris* & *incultus*, an verò *cultus* & *domeſticus* expendi debet. Deindè an *incolam* præ oculis habeas, vel *plantam peregrinam*. Poſteà an in loco *aprico*, & *Soli expoſito*, an verò in *obſcuro* & *tenebricoſo*; an in *monte*, *valle*, *campo*, *palude*, vel circa *fluvium*, vel circa *foſſam* creſcat; an demùm in *loco congeſtitio*, & *ſimoſo*; an verò *proventu gaudeat libero* & *ſpontaneo*; an etiam terra ſit *calida*, *frigida*, *humida* vel *ſicca*; an verò ſit *metallica*; mutationem enim aliquam inducunt iſta omnia. Deindè an fuerit ex *prima intentione ſeminis*, an verò *hermaphroditica*, vel fortaſſe *degener quiddam*. In quibus omnibus obſervandum eſt, *quæ loco libero naſcuntur, meliora eſſe in ſuo genere, quàm quæ hortis ſuburbanis putidis naſcuntur; calida denique in loco frigidiore eſſe meliora & vice versâ*, ſexcentæ denuò hujuſmodi

di obſervationes advertendæ ſunt. *Sympathia* rerum denique & *Antipathia* (cùm doctior evaſeris) expendi debet : *Lupini* enim vicinia *vitem* juvat, *Raphani hermodactylos*: *Epithymum* ex *Thymo* laudant Medici, ex *Ocymo* improbant. Item *regio* & *temperatura* aliquid ſemper peculiare ſibi vendicat ; ideò *opium Thebaicum*, *manna Calabrienſis*, *&c.* optima ſuo genere exiſtimantur. Deindè ad ipſam *plantam* propiùs accedens, ex *magnitudine* vel *parvitate foliorum*, *&c. numero*, *colore*, & *figurâ* indicia deſumes ; inter quæ, cùm poſt *figuram externam color* ſit ſignatura fallaciſſimâ, (ubi de vi interna & operatione agitur) ad certiora indicia deveniendum eſt. Per *tactum* igitur proximè tanquam tutiſſimum experiendi medium, explorandum eſt, an ſit *molle*, *lævе*, *aſperum*, *&c. folium*, *fructus*, *radix*, *&c.* Aliquid enim peculiare idque ſignanter iſta omnia denotant. Ultimo denique ad *odorem & ſaporem* (ſenſus hoc in ſcrutinio ſummè Analogos) accedendum eſt, ut tandem ope concluſionum ſuprà allatarum, quas à Medicis ut plurimùm hauſiſſe profitemur, (quod enim noſtrum non eſt iſto in libro ubique agnoſcimus) in judicium veniatur. Hoc igitur in argumento non ſolùm *auctores Botanici*, ſed & *res ipſæ* conſulendæ ſunt ; quod certè adeò moleſtum eſſe non debet, ut nulla vel utilior, vel jucundior detur in naturalibus ſcientia. *Flores* denique & *folia* colligi docent ; *Pharmacopœi*, antequàm deſinant ; *fructus* ubi maturuerint ; *ſemina* cùm ſiccari incipiunt ; *ſuccos herbarum & foliorum*,

foliorum, germinantibus adhuc cauliculis; *lachrymas* vere novo; *ſtipites & caules*, ubi perfectæ fuerint. De *radicibus* deniq; diverſum quid obſervant; quædam enim ſingulis anni conſtiſtutionibus, ut *Glycyrrhiza:* quædam cùm flores ſuos exuunt, ut *Enula Campana:* quædam antequam vis in cæteras partes abeat, ut *Polypodium*, *Iris:* omnia denique cœlo ſereno colligenda eſſe. De duratione iſtorum porrò obſervant, quæ tenuium ſunt partium, vel quæ humiditate luxuriantur, minus durare; quæ craſſa & ſolida meliùs, quæ amara optimè; proindè videndum an ſignaturas *odoris & ſaporis* validè retinuerint, an verò exoleverint. Quædam enim *vetuſtate* fiunt meliora ab acrimoniam expiratam, ut *Euphorbium*; quædam *mediâ ætate*, ut *dulcia*, *ſalſa*, & *inſipida*; quia *dulcia & ſalſa* amareſcunt tandem, & *inſipida* exanimantur. Hoc interim perſuaſum habeat Lector, *Naturam* ſua in Methodo & *facilem* eſſe & imprimis *conſtantem*; nullibi enim à ſeipſa recedit. At ſi ex *nova aliqua ſignatura* te monitum habeat, diverſum aliquid ſubeſſe cogita, quod experiri juvabit; modò quæ ſuprà adduximus, in animo ubique habeas. Sed hoc etiam in argumento auctores conſulendi ſunt, quos accuratos & doctos admodum comperies. *Sapori* interea inter omnes Senſus, longe minima obtigit *activitatis ſphæra*. Amarorem tamen *Abſynthii* è longinquo percipi objiciunt, Quibus reſponderi poteſt, *odorem abſynthii craſſum* ab humiditate oris reſolutum, in linguam decide-

re & deindè guſtari, ſed in iſtis liberum per me ſit judicium. Potrò facillimè in morbis *Aqua ſalivalis* (quam *medium guſtus* ſtatuimus) corrumpi & infici poteſt, ideò febricitantibus nihil non *amarum*; cujus ratio reddi poteſt ex ea ipſa quam nuper adduximus concluſione, *dulcia ſcilicet & ſalſa ex quibus alimenta noſtra, facillimè in amarorem verti. Purum* igitur niſi adſit *medium*, & reliquæ quas in principio libri adduximus *conditiones*, neque guſtare dabitur. Nunquam ſatis interea mirari ſubit quaſdam Scholas *calidum & frigidum*, quaſdam *humidum & ſiccum*, odorum principia ſtatuiſſe, in re omninò impoſſibili & contraria & abſurda prædicantes. Sed nos ſuum ſolenne & particulare principium & *odori & ſapori* vendicamus. *Calidum* enim *& frigidum, humidum & ſiccum* confundas uſque licet, nihil prætereà quàm illas ipſiſſimas qualitates ſecundùm *magis & minùs* elicies. Utcunque igitur in elementorum gremio involuta deliteſcant, *odorum, ſaporum, colorum* principia; neque à *calido*, neque à *frigido*, neque ab *humido*, neque à *ſicco*, ortum ducunt. Atque ita ad *Tactum*, quo inter cætera animantia homo pollere creditur, accedimus.

Objectum facultatis illius, ex cujus conformatione Tactus *oritur*, à Scholis varium ſtatuitur. Ut enim *calidum, frigidum, humidum & ſiccum* qualitates famoſas taceam; *grave* & *leve, lenteum* & *friabile, &c.* objecta *tactus* (quatenus *Tactus*) etiam dum mordicùs tenent Scholæ: quo pacto demiramur quidem & *colorem, & ſapo-*

rem,

rem,& *odorem*, & ipſum tandem *ſonum* excluſiſſe. Nos enim & tangunt iſta, & ſub latitudine *Facultatis illius* quæ *ſentit* ſive *tangit*, cadunt. Heic igitur non à *ſenſoriis*, ſed à rerum *differentiis Senſuum* (qui unica demonſtrationum media)numerum æſtimamus. Quo pacto *objectum* omne inter duo oppoſita ſitum, aliquod principium *individuationis* obtinebit, reſpondens *Facultati ſuæ Analogæ* in quæſtione *quid eſt*, prout ejus gradus in quæſtione *quale quantum*. Ut interim *definitiones Objectorum* quæ *tactui* vendicant, ex Scholarum ſententia aggrediamur: *Durum* id vocant,cui caro noſtra cedit, *molle* quod cedit noſtræ carni;*læve* quod habet ſuperficiem æqualem, *aſperum* quod inæqualem,*acutum* quod unico puncto terebrare poteſt, *obtuſum* quod nullo; *rarum* quod multis meatibus eſt pervium,*denſum* quod perexiguis, vel nullis; *leve* comes raritatis,id eſt quod ſurſum ferri eſt aptum, *grave* denſitatis comes quod deorſum; *craſſum* quod ægrè lævigatur, ſeu in tenues partes minuitur, *tenue* quod facilè; *lentum* quod vix trahenti cedit, cujus extremus gradus in *glutinoſum* deſinit, *friabili* quod facillimè in pollinem teritur; *viſcidum* id eſt quod manibus hæret, *liquidum* quod facillimè abſtergitur; *conſiſtens* quod intra ſe coactum eſt, *lubricum* quod facillimè abſcedit. Iſtæ igitur *differentiæ*, *facultates diverſas* obtinent,modò intelligas ſemper inter ea quæ vulgo contraria, unum quiddam intercedere, cujus extrema non niſi *gradu* diſtant. Ideò inter

grave & *leve*, objectum medium eſt *pondus*, cui reſpondet in nobis *facultas ponderans*, *gravis* & *levis* gradus in quæſtione *quali*, & *quanto* æſtimans; atque ita de reliquis *differentiis*, quas utrinque ſua circumſtipant *oppoſita*, exiſtimandum eſt; quod niſi ubique advertas, neque quæ heic docentur, capies unquam. *Organum externum* conformationis, eſt *Epidermis*, ſive *ipſa cutis extremitas*, quæ ſi temperata ſit, & reliquæ conditiones adſint, quas in principio libri attulimus, verus datur ſenſus. Eſt autem *nerveæ* ſubſtantiæ cuticula iſta. Circa *Nervos* autem obſervant Anatomes periti, molliores eſſe qui *ſenſationi*, quàm qui *motui* inſerviunt; maximè denique eorum extremitates eſſe ſenſu præditas. Licèt igitur ſenſibus reliquis ſui certi & determinati actionum delatores dentur, *ſenſus iſte* ubique ſeſe immiſcens omnia permeat, qui cùm plus voluptatis quàm reliqui ſenſus percipere videatur, & plus doloris pati æquum fuit. Ex *tactu* enim totius corporis & craſſi ſenſus familitium abſolvi, ipſe *tactus* ſatis docet. Si interea *nervus* eſſet carnis exors, implacida & doloroſa foret *tactio*, non quod caro ſentiat, ſed quod ſit medium frangens conditionem corruptricem objecti externi. *Cutis* interea ea de cauſa medium obtinet temperamentum inter *calidum* cordis & jecinoris, & *frigidum* cerebri & renum, ut per illam *Facultas* quæ rerum gradus expendit, de contrarietatibus judicaret. Hinc fit etiam quod reliquos *ſenſus externos* neceſſariè permeet *Facultas iſta* per organa

organa ſua, retis ſeu involucri cujuſdam inſtar, diſtributa: quam ideò à *carne* retundi obſervant docti, ut in temperiem veniat: nuda quippe *nervorum* pulſatio ita nos afficeret, ut homo perpetuo ſui ipſius ſenſu torqueretur. Tota interea *actionum* efficacia à *ſpiritibus*, qui *animales* vocantur, abſolvitur, quorum mira virtus vel hoc argumento ſuaderi poteſt, quòd molem capitis ſuſtineant; cujus graviſſimum onus in capite plexis comperies. De cauſis *voluptatis* & *doloris* ubi de *ſenſibus internis* fuit ſermo. Plura interim hac de re poſtulantes, ad Auctores relegamus, quos ſatis accuratos videre licet. Diviſiones tamen ſuprà allatæ imprimis conſulendæ ſunt: ut quantùm unicuique agenti (ſive externos, ſive internos ſpectes ſenſus) deferri poſſit, exploratum habeas. Quæſtiones interea nobiles, *An plantæ ex fibris* (quæ nervos æmulantur) *ſenteant*, rixarum candidatis relinquimus. Nos quidem in his omnibus intrà Analogiam propriam noſmetipſos recipimus, ultra quam nullus mortalium ſapit. Satis habemus, ſi hoc in libro *Notitiæ Communes* ſanciantur, & tanquam *Providentiæ Divinæ Univerſalis* inſtrumenta proxima habeantur, ut tandem in id redeat omnis diſputatio, *Ex quâ facultate probas.* Miſerè enim nobiſcum actum eſſet, ſi ad percipiendos *colores, ſonos, &c.* caducos, momentaneos, &c. ſubeſſent media, nulla autem ad *veritates illas internas, æternas, neceſſarias* ſine errore ſupereſſet via. Hoc igitur ex *Providentia Divina Univerſali* perſuaſum habeat

beat Lector, modò rectâ incedat, omnia gradatim explicari. Viam interea si deserat, per anfractus & devia exspatians, ad *Notitias Communes* quæ solæ *errores* castigare possint, regrediendum esse. Quemadmodum enim si *conditiones* adsint, *Sensus Externi* certissimi deprehenduntur: *conditionibus* vero deficientibus, & ipsa deficit *veritas* (quorsum enim absque lumine *distantia debita*, *mora*, &c. *oculus*?) Quemadmodum etiam universis *conditionibus* positis, *libertas* tamen interna supereſt, undè occludere oculos, obturare aures possis: ita certè de *Notitiis Communibus* existimandum est. Nihil enim in foro interiori non potest *Arbitrii libertas*, in hoc ipso tantummodò non libera, ut *Beatitudinem suam æternam* non insectetur per omnia, ineptè licèt, aliquando etiam & frustrà.

Atque ita ad *Discursum* illum (inter omnes *Facultates* erroribus maximè obnoxium) accedimus; Circa quem advertendum est, sub *Sensibus Internis* quodammodò adumbrari, quæcunque ad *Discursum* spectant. Sed quia *Sensus Interni* ex divisione nostra circa Analogiam internam (*bonum* scilicet & *malum*, &c.) quemadmodum *Externi* circa Analogiam illam externam propriè versantur, id munus *Discursui* obtigit, ut quæ circa utramque Analogiam sciri possint, in suam infimam latitudinem ope *Notitiarum Communium* deduceret. Quo pacto *Discursui* proprium est, ut *per species, sive ab Externis, sive ab Internis Facultatibus susceptas* operetur, *lentè & gradatim Analogiam*

giam rerum inter se potißimùm expendens. Est igitur *Discursus* per se tum *Facultatum* tardissima, tum suo ordine postrema, quantumvis demùm in *Sensus Internos* desinat; Ideoque ubi reliquæ *Faculiates* in testimonium adduci possunt, adeò non proficit, ut maximorum errorum sit causa, quod quia non advertit Schola, passim imponit. Proindè ubi *Notitia Communis* subest, vel denique *Interni Sensus* sive *Externi* de rebus enunciant, supervacanea est *Facultas* ista. Omnia tamē ex *Discursu* suo enucleare Scholis solenne est; unde turpius, quàm si cibum in aures ingererent, peccare solent. Quomodo interea ex *prioritate*, *independentia*, *universalitate*, *certitudine*, *necessitate*, & *modo conformationis*, Facultas ista ab *Instinctu Naturali* sive *Notitia Communi* distinguatur, suprà sub titulo *Instinctus Naturalis* docuimus: Cujus doctrina etiam fancienda est, adeo utium circa *religiosum Dei cultum*, tum circa *Philosophiam* omnem, & singulatim circa virtutes *Prudentiam*, *Iustitiam*, *Fortitudinem*, & *Temperantiam*, nec non circa *vitam civilem*, ac *rem œconomicam*, eaque omnia brevi quæ ad theoriam vel praxin spectant, *Axiomata* quædam sive *Principia* statuenda sint, antequam ad *vagum Discursum* transeatur: Cujus *definitionem* ita aggredimur.

Discursus nostri sunt sensus ex conformitatibus objectorum, vel (ut clariùs loquar) specierum objectorum cum facultatibus illis in omni homine sano & integro existentibus oriundi, quæ (cum objecta particularia intus susceptа fuerint) medio

facultatum quarundam Zeteticarum sive Euretica-rum, & Notitiarum Communium circa rerum existentias, quidditates, qualitates, quantitates, relationes, locum & tempus, tum etiam circa earum causas, media & fines, & (ut brevi dicam) Naturam sive communem sive propriam, modò per compositionem, modo per divisionem, eo fine præcipuè ut Analogia rerum inter se explorata habeatur, quarto loco & maximè conditionaliter versantur.

Mira licentia *Discursus.* Cætera animantia, si non necessarias, attamen immediatas & æquales ubique produnt actiones. Solus *Homo* ex quadam *discurrente*, & (cujus vicem doleas) satis frequenter *titubante* agitatus *facultate*, dum aliquando propriis, aliquando etiam alienis sese mancipat opinionibus, neque satis liber & ingenuus, (ut plurimum) neque satis servus, dictoque audiens deprehenditur. Indè tot erroribus complicatas veritates habuit prius, & in præsentiarum habet posterius istud sæculum. Cæspitat enim *Discursus* palans, & sæpiùs prosternitur, & dum subsidium ex involutis veritatibus vix inter se cohærentibus captat, totam fere placitorum suorum infœlicem & inofficiosam evertit struem. Proinde jure suo natalitio soli Legi Naturæ obstrictus Homo, sub alia instituitur, ex alia regitur, adeoque dum hîc *Naturali*, illic *Religioso*, mox etiam *Civili* decreto paret, deindè etiam *arbitrario*, & nonnunquam etiam *iniquo* collum præbet *jugo* (quantumvis elatus prodire, & vultuosus satis videatur) vix tamen spiritum ducit; sed modò

huic

huic, modò illi ſeſe illidens aræ; rejicitur, incertam ſubindè, nedum infidam premens ſemitam. Tantùm abeſt interea ut conſtantem ullibi ferè ſervet tenorem, ut (peſsimo conſilio) ſeipſum, immò & totam rerum fabricam ex *Veriſimilibus* ſuis temerare & quodammodò perdere videatur. Neq; tamen heic ſiſtit *Diſcurſus*, etiam Auctorem ſuum invadit; maxima igitur ex *diſcurſu* peccata. Neq; enim quę à molis corporeæ propenſionibus tam *peccata*, quàm *pondera & inclinationes* dixerim, quorum idcircò ex catharticis ſuis affatim ſpecifica propinabunt remedia Medicorum Coryphæi. Quod igitur *negat*, *renegat*, *blaſphemat*, quod etiam *fingit*, *ſupponit*, *imponit*, eſt *Diſcurſus*; neque ipſum *ſenſum* compatiens. Hinc fit, ut invito *Senſu interno*, ſe *liberos* eſſe, inficias eant quidam inficeti. Hinc etiam *ſe nihil boni cogitare poſſe* (neque hoc etiam) nonnullus prædicat. Hinc denique (ut paucis dicam) omnium *Notitiarum Communium* ſeriem, totum *Senſum Internum* & *Externum* etiam *ritè conformatum* convellere & improbare pro viribus ſuis audet *Diſcurſus* præceps; Inde tot *contradictiones, abſurditates, deliria*. Sed nos qui cunctarum *Facultatum humanarum* terminos & metas primi (quod ſcimus) poſuimus, nullam *Facultatem* impunè in alienam ditionem irrumpere obſervamus. Ideo *Inſtinctus Naturales*, ſive *Notitiæ Communes* à ſeipſis unicè fidem obtinent, & ſupra *rationem* (id eſt *diſcurſum*) credi poſtulant. Idem de *Facultatibus reliquis* exiſtimandum

eſt, quæ imprimis ab *Inferioribus Facultatibus* informari dedignantur. Ideò *Senſu Interno* circa objectum ſuum potiùs quàm *Senſui Externo*, & *Senſui Externo* deniq; potiùs quàm *Diſcurſui* credendũ. *Diſcurſum* igitur ultimo reponimus loco; illum tamen ex toto labefactare in animo non eſt, cùm *Natura* nihil dederit fruſtra; imò quod magis eſt, *Diſcurſum* iſtum tanquam inſignem hominis differentiam, nobis impertierit. Sua igitur veritas ineſt *diſcurſui* ſed ita tenuis & ferè umbratilis, ut quæ verè ſolida & ex *conſenſu univerſali* ſancita, ad *Inſtinctum Naturalem* tanquam poſtliminio revocentur. Proindè eandem latitudinem *diſcurſui ad errorem* obtigiſſe, quæ *libero arbitrio ad malum*, cogita Lector. Non ſine ſumma cautela igitur *Diſcurſu* utendum; præſertim verò in iis, quæ cum *Facultatibus diſcurrentibus* minimè cognata fuerint, impropriè & ſummo periculo decernuntur; circa ea tamen quæ rectiorem non patiuntur normam, diſcurrendum eſt. Neque enim aliter *Communia illa Principia* in ſuam infimam latitudinem deduci, vel aptè inter ſe connecti queunt. Per *Diſcurſum* demum in objectis verborum *verum* à *falſo* ſeparatur, & *Notitiæ illæ Communes* proponuntur, quibus *Facultates harmonicè* reſpondent. Proprium denique eſt *diſcurſus*, ut Analogiam rerum inter ſe exagitet. In his tamen omnibus advertendum, *ſine ope Notitiarum Communium ſeſe mutuò explicantium Diſcurſum adeò non proficere, ut planè ineptiat.* In quæ igitur *Diſcurſus* jus integrum

grum habet, neque eſt Analogia *externa*, vel *interna*, vel *Communium Notitiarum* ſeries, ſed Analogia *rerum inter ſe*; quam ope *Notitiarum Communium* componit & conformat. Proindè Analogiam illam quæ inter *nos* & *primam cauſam*, vel inter *nos* & *objecta* quæcunque propriè & per ſe non penetrat. Ambulet igitur intra terminos, dubia & veriſimilia propria, & ſua per me todella crura ſibi rurſus habeat Peripatus: propriis tamen ex conditionibus rectè conformatur; ſed cùm cunctas facultates (debitè conformatas) prævias poſtulet, tota ferè eſt obnoxia & conditionalis *Facultas iſta*. Cùm autem *Notitiæ Communes* (in iis quæ ſunt *diſcurſus*) cumprimis ſuſpiciantur; illas autem adhuc nemo (quod ſciam) in ordinem redegerit; donec magnum illud abſolvatur opus, ſatis fuerit monuiſſe, *Diſcurſum*, *Notitias Communes* ritè in ſuam infimam latitudinem deducere, ſi facit ut hæc *Communis Notitia* cum illa, vel (ut paucis dicam) cum ulla veritate minimè pugnet: iſta igitur *Diſcurſus* ſumma norma eſto, & conditio. Mirè interea iſta inter ſe reſpondent: In foro autem *Diſcurſus* præſidet (ex Scholarum ſententia) *Phantaſia* (aliquibus eadem cum *Senſu Communi*) cui in ſubſidium tribuunt *Facultatem componentem*, *dividentem*, *cogitantem*, *æſtimantem*, *&c.* Quidam Auctores tamen iſta inter ſe confundunt; alii plures, vel pauciores juxta libitum ſtatuunt; ſed nos ex *ſenſu Interno & methodo* ſupra allata (quæ quid *Anima*, quid *Corpus*, quid *Objecta* denique per

ſe poſſint, explicat) iſta excuti potiùs quàm ex Auctoribus, quorum ſententias hoc in argùmento neque titivillitio empſitem, conſulimus. De *Facultatibus* autem quæ *componunt & dividunt*, obſervatu digniſſimum eſt, *Hanc circa rerum Naturam communem, Illam circa particularem verſari inter quas intercedit media illa Facultas, quæ objectum ſecundùm ſtatum ſuum naturalem expendit, principio individuationis in primis Analoga*, quam Scholas non advertiſſe equidem miramur. Hoc enim in ſtatu arcanum *principii individuationis* adeò à Scholis exagitatum, deliteſcit; ex quibus *componens & dividens* proprie ad *Diſcurſum*, iſta verò (principio individuationis Analoga) ad *Inſtinctum Naturalem* ſpectat; reliquis idcirco & *ordine Naturæ, & ratione conditionum* prior. *Componens* autem facultas recte conformatur, ſi idem à ſimili diſtinguitur; *dividens*, ſi res in ſuas infimas differentias reſolvantur; quas *cogitativa, æſtimativa, judicativa, electiva* ſequuntur, quarum unaquæque recte conformatur, ſi prior rectè conformatur; Quo modo niſi omnes Facultates præcedentes recte conformentur, neque recte conformabitur *electiva*, in quamcunque cedat partem. Quàm *conditionalis* igitur & quidem *ardua* ſit *Veritas*; ſatis conſtat; cujus methodum tamen pulcherrimam ex noſtris vides Lector. Qui plura interea de *Facultatibus* ſuprà enumeratis deſiderat, Scholas conſulat: Modò *Phantaſiam* tanquam larvam, potiùs quàm *Facultatem* ex earum deſcriptione peſſimè adumbrari,

umbrati, advertat Ne interea *Facultati memorativæ*, quæ cunctis *Facultatibus* inſervit, eſſemus ingrati, pauca (antequam ad Zetetica fiat tranſitus) more noſtro ſubjungemus. Omnibus famulatur *Memoria*, in cujus foro (tanquam in communi aliquo promptuario) deponuntur *ſpecies, notitiæ, concluſiones* à facultatibus exceptæ, cui præeſt *Reminiſcentia*, hæc proma, illa conda rerum. Nihil autem in *Diſcurſu* ſine *Memoria* perficitur. Quamvis enim in objecto unus exiſtat terminus, alter (ille ſcilicet qui conformatur) è *Memoria* deſumitur: Ideò ſi *hoc dulce* eundem ſenſum inducat, quem olim *illud*, eandem obtinebit denominationem. Maximè igitur intereſt, ut *Memoria* ſit conſtans, integra, ſtabilis. Quæ interim optimè in *Memoria* imprimuntur & ſervantur, iſta ſunt, quæ *delectant*, quæ *terrent*, quæ *magna*, quæ *nova*, quæ *ſæpiùs repetita*, quibus *applicatio major facta fuerit*, quibus *circumſtantiæ* aptæ, quibus *cognata & affinia* multa. Quæ omnia myſteriorum plena, modò ſenſum *craſſum & corporeum* à *ſereno & beato* diſcrimines; quâ ex diviſione & quod hæc agat, illa patiatur, *reminiſcens* à *memorativa Facultate* diſtinguitur. Proindè in *Memorativa Facultate* ſpecies conſeneſcere & aboleri poſſe obſervamus, quas tamen *Facultas reminiſcens* revocare, etiam ex objecto cognato valet; quarum actiones diverſas ex *Senſu Interno* æſtimare, operæ pretium ducimus. Quâ ratione interea *Memoria eſt actus conformationis Facultatis memorativæ cum objecto aliquo craſſo*

&

& corporeo, morte tolli posse videtur; sunt enim caduca objecta hujusmodi, & interitui obnoxia. Quæ tamen ab ipsa *Anima* sive *Mente* imprimuntur notitiæ, in æternum manere videntur, ut ipsa etiam *Reminiscens Facultas*, quam ex objectis cognatis (tanquam notis rerum assiduis) & *antiquatas* elicientem conformitates, & *fugitivas* reprehendentem observare licet. Quodcunque igitur benè & rectè (hisce nimirum legibus) in ipso *Memoriæ* foro conformatum, habitudinem adsequi non perituram arbitramur: Sunt enim *Veritates æternæ*. Ut pereant interim *Organa*, quibus læsis, certum est ipsam *Memoriam* lædi, quæ ab ipsa mente demandantur *Notitiæ*, excitari ut non possint, perdi non posse existimandum est. Et proinde hisce instructam supereſſe in æternum *Mentem* nostram, dotem insuper è tetra in cœlum (modò meminisse juvet) objectorum *crassorum & corporeorum* conformationem, reportaturam. Quòd interea aliquorum hâc in vita non adeò facilè recordemur, in causâ est, quòd illud in quo ultimo versabatur *Intellectus*, nihil commune habuit cum illo, de quo tum erat quæstio. *Intellectus* autem novas inter se conformans conformitates, aliquid usque in se habet *continui*. Quòd denique *memoria* sit perfectior in iis quæ *vidit*, *audivit*, *& tetigit* homo, quàm in iis quæ *gustavit* & *olfecit*, pulchra è *corporea Natura* adduci potest ratio, quam è prioribus eruendam relinquimus. Ista autem breviter de *Facultatibus* quas *Discursui* vendi-

vendicamus, dicta ſunto; cujus ſumma ars (quam *Logicam* vocant) eo fine tradita eſt ut *Notitias illas Communes*, contra quæ diſputare nefas, è verborum involucris extricet; Quæ niſi ſanciantur, neque de veritate illa conſummata conſtabit unquam. Quemadmodum enim Tyronem, qui ex ſubitario milite (abſque Tribunis vel Anteſignanis ſuis) exercitum in prælium educeret, victoriam traditurum potiùs quàm occupaturum exiſtimaverit rei militaris peritus Imperator, ita omninò ex tumultuariis & congeſtitiis opinionibus (citra *principiorum* delectum) conflatum ſyntagma potiùs *errores* (aliquando exitiales) creaturum, quàm *veritatem* aſſerturum, nullus niſi iniquus dubitaverit Author. Quanti quanti refert igitur, ut *Notitiæ Communes* (ſine quibus nulla probatio certa vel documentum dari poteſt) in aciem componantur. Hoc igitur *Facultatum noſtrarum Zeteticarum* munus eſto, ut earum ope tandem in *Objecta ſua Analoga* jus integrũ habeat *Diſcurſus*. Neq; igitur *Diſcurſum* vel extenuare volumus, vel explodere, niſi ubi ultra cancellos proprios elatus, ipſum *Inſtinctum Naturalem*, *Senſum Internum*, vel *Externum* aggreditur. Si enim in Analogia propria ſatis anguſtam volunt ſcientiam noſtram *Scholæ*, extra illam ſane erit nulla. Sobriè ſapiat igitur *Diſcurſus*, atque intra provinciam. Univerſis interea *Facultatibus* opus habet *Veritas*, præſertim ubi cognitio rei integra proponitur. Quòd tamen *Diſcurſum* paulò acriùs perſtrinximus, in causâ eſt,

est, *Quia nullus nisi à discursu solennis error*; quod ex innumeris illis absurditatibus, quæ substructionibus *Notitiarum Communium* innituntur, satis constat. *Veritatem* enim non solùm *Veritatis*, sed ipsius etiam *Erroris* basin esse quodammodo, supra observavimus. Quòd igitur sibi in *erroribus* complaceant, à *Veritate* aliquâ implicita & habuit omne, & modo habet infœlix sæculum. Hanc igitur (est enim *Notitia Communis*) eruere, & sibi vendicare etiam importunè suadebimus. Ne interim exempla desideres, vide tot errores, Græcos, Barbaros, nostros, nulla sine aliqua *veritate involutâ* labes: etiam in turpissimo errore quædam *Communis Notitiâ* subest: molestè feres reliqua. Transimus igitur ad *Zetetica* nostra, ex quibus & *Facultatibus proprius* ista erues.

Discursum esse infinitum vulgo creditur, & *nullum dari dubiorum terminum*, sed falsò. Quemadmodum enim *Sensuum Externorum & Internorum*, ita quoque *Discursus*, sive *quæstionum* quas circa res quascunque movere possumus, certus quidam & definitus datur numerus, ultra quas neque dubitari potest. Diversè autem ad Analogiam suam terminantur *Quæstiones* istæ; ideò *Facultas* quæ quærit *an res sit*, non est eadem cum illa quæ quærit *quid res sit*, vel *undè*, &c. neque denique *eædem Facultates* in quæstionibus istis ubique respondent, sed illa quæ dicit rem esse in quæstione *an sit*, ad causam in quæstione *undè*, hærebit, &c. Heic igitur non solùm *Facultatum Zeteticarum numerum*,

merum, ordinem & methodum, ſed *earum Analogiam* ad facultates reliquas, & *leges* denique *conformationis* cum objectis ſuis (primi fortaſſe) poſuimus. Hæc erit igitur *diſcurrendi* ratio & norma. Quod enim præterea ſupereſt, per unicum verbum ſive copulam *eſt*, (*non eſt* enim ad *eſt* reduci poteſt) abſolvitur. Hanc igitur ſeriem cognitionis rerum apud te ſtatue. *Primò* (quod ex vocabulariis, vel rebus ipſis comperies) in *Analogia tua* plurimas dari rerum *differentias*. *Secundò* omnes haſce *differentias novum* inducere *ſenſum*. *Tertiò* ex omni *novo ſenſu novam* creari *ſpeciem*. Quibus poſitis, ſpecierum *Analogiam* quandam inter ſe obſervabis, cujus inveſtigationi *Facultates* quædam in nobis dicantur. Quæ, licèt illæ ipſæ ſint quibus inſcienter, & nullo ordine, ſive delectu nemo non utitur, eorum tamen Methodum & concinnam diſpoſitionem nullibi gentium videre licuit. Harum artem igitur *Zetetica* noſtra vocamus, quam tanquam omnis doctrinæ clavem publici juris facimus; neque enim aliter inſtructi, ſive Philoſophi, ſive Theologi, &c. ſive veteres, ſive recentes ad rerum cognitionem acceſsêre, vel quidem accedere poſſunt. Dum tamen noſtram *Veritatis* inveſtigandi methodum, ſcilicet (*Ex qua facultate probas*) neſcierunt, & adhuc neſciunt, movere *dubia* ut in promptu fuerit, eorum ſolutio per *Facultatem ſuam Analogam* huc uſque latuit. *Artem* igitur ex quibus iſta omnia enodari poſſunt. heic pandimus. Neque igitur deinceps imponant Scholæ; *eædem*

dem enim ſi dentur *Facultates*, *eadem objecta*, niſi *conditiones* (vera ſcilicet methodus) deſint, cur hic illo ſapientior evaderet? Deſinant igitur ad magna illa nomina confugere, ut patrocinium errorum quærant væcordes. Unicum ignorantiæ aſylum, *Auctoritas*. Tantùm abeſt, ut aliundè quàm à te ipſo *veritatem tuam* comparare poſſis; alia ut lege, neque proſapia, neque honor, neque divitiæ tuæ fuerint. *Veritas* quæ in aliorum ſcriptis invenitur, niſi *tua*, niſi *communis* utique fuerit, *Auctori* permittenda eſt. Quæ igitur tua non ſunt, juſto domino aſſere, quo pacto *veritatem rerum*, ſive *veritates particulares* à *veritatibus intellectus*, ſive *veritatibus æternis* diſtingues. Sed *Fidem* iſto modo labefactari inquies. Minimè gentium; res enim ita eſſe poſſe, in quibus nullæ dantur contradictiones, ut *Communis* ſit *Notitia*, ita revera fuiſſe; à *narrantis auctoritate* pendet. Sed de his ſatis ſuperque, niſi uſque delirare lubeat. Ad te ipſum igitur regredere, ut ad *Facultates proprias*, univerſas auctorum ſententias reducas, quas utiliſſime evolvi comperies, quatenus *Notitias Communes* excitant. Reſtat, ut ex hac methodo noſtra *verum* à *falſo* in propoſitione quacunque datâ ſepares: alia enim ad *veritatem* non ſupereſt via. Neque igitur vel difficilis videri debet *Doctrina noſtra*, vel moleſta, quibus *Veritas* cara eſt; præſertim cum *Zeteticorum* noſtrorum ope indoctiſſimus quicunque integra volumina conficere poſſit, & quidem circa objectum quodcunque. Neque obſtat, quod aliqua

aliqua Barbarè ſonent, modò per illa ad *Facultates proprias* detur regreſſus. Quod interim unicè monemus, eſt, ut *prædicamenta vulgaria* abjiciat, cui iſta cordi ſunt; cùm nihil in totis Scholis (auſim dicere) magis corruptum, magis erroneum ſit, vel quæ tam amplam depravatæ doctrinæ anſam præbuerit. *Primò* quod univerſa ut rerum ſeries obtendatur, *anguſta* ſint; quo pacto *cauſæ rerum, fines, &c.* ſubticentur. *Secundò* quòd nullam rerum diviſionem, quæ vel vera fuit vel apta, præmiſerint. *Tertiò* quod *ſubſtantiæ* rerum & *qualitates* (prout vulgo intelliguntur) figmenta ſint & chimæræ. Nullibi enim per ſe ipſas exiſtunt, ſed modo quodam relativo tantum. *Quartò* quod *Facultates* reſpondentes ad *Zetetica* nullibi ſubjecerint, ſed omnia ex *Diſcurſu* quodam putido deducere voluerint, neſcientes extra provinciam ſuam vel *fallere* vel *falli facultatem* quamcunque. Hæ autem ſunt imprimis rationes quibus adducti, *prædicamenta illa vulgaria*, in quibus res adeò inſanè & temerè reponuntur, ablegavimus. Quorum loco, *Quæſtiones omnes* quæ de objecto quocunque moveri poſſunt (dico *omnes*; nihil enim præterea vel cogitare potes) *omnes* denique *Facultates* quæ in *Quæſtionibus* iſtis appoſitè reſpondent, ſubſtituimus. Sint igitur humanæ ſcientiæ termini & metæ, quæ hîc deſignavimus; quod etiam in teipſo experiêre Lector. Circa *objectum* igitur quodcunque ſive *rei*, ſive *verbi*, ſive *ſigni*, ſive *ſimplex*, ſive *compoſitum*, ſive propoſitio *vera* ſit, ſive *veriſimilis*,

milis, ſive *poſsibilis*, ſive *falſa*, ſive ſit *communis*, ſive *particularis*, ſive objectum *ſenſus interni*, *externi*, vel *diſcurſus*, & (ut paucis dicam) circa *differentiam* quamcunque, *Quæſtiones* quæ moveri poſſunt (& ultra quas neque dubitari datur) ſunt ſequentes, quas primò *ſimplices*, poſtea etiam *complicatas* exhibebimus. *Simplices* autem (quorum ſynonyma paſſim, prout opus fuerit, adnotavimus) ſunt primò, *an ſit*, ſecundò, *quid ſit*, deindè *quale ſit*, porrò *quantùm ſit*, demùm *ad quid ſit*, inſuper *quomodo ſit*, poſteà *quando ſit*, ulteriùs *ubi ſit*, denuò *undè ſit*, ultimò *cujus gratia ſit*, ex quorum prædicatis, juxta *Facultates* reſpondentes, illa *prædicamentorum ſeries* conficienda eſt. Neque tamen heic ſiſtendum eſt, ſed ad *complicatas illas Quæſtiones* (ex quibus cùm *Quæſtionum*, tum *Facultatum* reſpondentium numerus integrè abſolvitur) deveniendum eſt; exempli gratia, *an quid ſit*, *an quale ſit*, &c. tum *quid quale*, *quid quantum ſit*, tandem *quale quid*, *undè tale*, *cujus gratia tale*, *eo modo ſit*, atque ita alternatim uſque ad *tertiam*, *quartam*, & ipſam *decimam*, *conjugationem*, quibus utinam nomina adaptarent *Scholæ*, cùm in illis (velint, nolint,) univerſa *Facultatum Humanarum* latitudo ſita ſit. Sed quoniam neque *Græca*, neque *Latina* extant vocabula; quæ energiam *Quæſtionum noſtrarum* ſatis exprimunt, haud illa quidem in lingua quavis vulgari reperias; adeò ut priuſquam *Nomina* confingantur, opus ſit *Quæſtionum noſtrarum* vim & efficaciam ex Capitibus ſequentibus petere;

petere; unde ad decimam uſque *conjugationem* atque ulterius (ubi res poſtulat) complicentur, modò de Quæſtione prima nempe *An res ſit* conſtet. Certè ad eorum quaſdam *propria* jamdudum excogitantur nomina, ut in quæſtione *quid*, rei quidditas, ad quæſtionem *quale*, rei qualitas, ad quæſtionem *quantum*, rei quantitas, an verò in quæſtione, *an*, rei annitas, in quæſtione *ad quid*, rei ad-quidditas, &c. (ſal. yâ Scholarum gratiâ) recipi poſſint, in medio relinquimus; præſertim ubi ad *ſecundam, tertiam, quartam conjugationem*, &c. ventum eſt, & de rei *quali quidditate, unde talitate*, &c. agitur, nos ipſi vocabula magis Latina confingi exoptaremus quidem. Sed hoc aliorum eſto negotium, modò *complicationum noſtrarum* rationem ubique obſervent; cùm ultra *Quæſtiones iſtas* neque angi poſſint; nulla denique præter hanc noſtram, unde res omni ex parte exagitari queant, *Methodus* ſuperſit, ſi partes neceſſarias ſcientiæ ſpectes. Ad illuſtrationem tamen *cognata, ſimilia, diverſa, diſparata*, &c. addi poſſunt; ſed in iſtis parum & cautè immorandum (*ſimilitudo* enim erroris eſt fœcunda) maximè cùm ad *veritatem rei* ſufficiant, quæ nuper adduximus. Ubi tamen ad forum interius ventum eſt, & à *veritatibus rerum* (quatenus fundamentum relationis extra nos obtinent) ad *internas illas veritates*, quæ ad *Conſcientiam* ſpectant, provocatur, ſuborietur quæſtio *Conſcientiæ* particularis, *an ita eſſe debeat*, de quâ ſuo loco, à quæſtione, *an ſit*, incipiemus.

Facultas

Facultas quæ movet quæſtionem, An.

CIrca *differentiam* quamcunque datam, inter univerſas *Quæſtiones* quæ primò occurrit, hæc eſt. Neque enim turò in reliquarum *quæſtionum* profundum ſolvitur, niſi exploratâ iſtâ. Ante omnia igitur exagitari debet, *an res ſit*, quo pacto *Objectum* quodcunque non ſolùm ã *non ente, ficto*, ſeu *falſo*, ſed ab ipſo etiam *veriſimili & poßibili* diſtinguendum eſt. Sapientiſſimè igitur à *Quæſtione* iſta incipitur, quod utinam adverterent *Scholæ* in innumeris illis propoſitionibus quas confinxit ſive prius, ſive poſterius iſtud ſæculum; ut tandem in reſolutionem, *Ex qua Facultate probant*, devenirent. Quæ reſpondent autem in quæſtione iſta, ſunt *Inſtinctus Naturalis*, *Senſus Internus*, *Senſus Externus*, *& Diſcurſus*, legibus iſtis. *Primo* ut nullibi invertas ordinem, ſed ut unicuique *Facultati* ſuam permittas provinciam; neque enim quæ ſunt *Inſtinctus Naturalis*, ex *Senſu Interno*, *Externo*, vel *Diſcurſu*, aut vicibus verſis probari poſſunt. *Secundo* quando in *Objectum Facultatibus complicatis* agitur, ut advertas ubi *ſuperiores Facultates* in teſtimonium adduci poſſuut, non eſſe opus *inferioribus*, quo pacto *Notitia Communis* cum *Senſu Interno* complicata, etiam invitis *facultatibus* reliquis obtinebit fidem. Idem de *Senſu Interno* in ralatione ſua ad *Diſcurſum*, exiſtimandum eſt; modò *Analogiam* ubique ſerves; extra illam enim nulla

nulla ſapit facultas. *Tertiò* ut *Diſcurſui* per ſe in quæſtione iſtâ vel parum, vel nihil ubique tribuas, niſi quatenus è verborum involucris *Notitiæ Communes* extricat; quâ ratione *Diſcurſûs*, *verâ* ſcilicet *Logicâ*, maximè utendum eſt. *Quarto* advertendum eſt ubique res ita eſſe, ut ex *Facultatibus* iſtis probare poſſis, res ita eſſe non poſſe, vel potuiſſe, niſi ſumma aliqua detur contradictio, nullo *Facultatum* indicio conſtare. Eſt igitur in Analogia ſua veritas *affirmativa* tantùm, & quædam aſſerere, nihil negare, niſi ubi quod dicitur cum notitia aliqua communi ex diametro pugnat, à ſeipſa poteſt. Quibus inſtructus, *veritatem* à *veriſimili* ſive *præterito*, à *poßibili* ſive *futuro*, & à *falſo* denique optimè diſtingues. Ultimò advertendum eſt *Facultates reſpondentes plurimis de rebus decernere in quæſtione iſta, circa quæ ulterior non datur progreſſus, ſaltem ad adæquatam cognitionem*; quod ubique obſervaſſe permagni momenti eſſe arbitramur, cùm occurritur illis qui res omninò eſſe pernegant, quia *quid*, *quale*, *quantum*, &c. ſit objectum, ultra facultatum Analogiam ſitum ſit. Variè enim & inæqualiter *Facultates* ad *objecta* & vice verſa terminari obſervamus; quâ ratione *Facultates* quæ in duabus, tribus, vel pluribus harum *quæſtionum* reſpondebunt, in reliquis ſilere poſſunt. Quod limine doctrinæ noſtræ adnotare placuit, ne ſeſe temerè efferri patiatur Lector, & uti ſe nihil non ſciſcitari, ita nihil non ſcire poſſe cogitet. Exemplo utar, obſcuritate ali-

quando Solem obduci, vel Eclipſin fieri, *Notitia Communis*, & ipſe quidem *Senſus* docet in quæſtione *an ſit*, & *ad quid ſit*. Apprimè igitur reſpondent heic *Facultates* noſtræ: cùm verò ad quæſtiones reliquas ventum eſt, puta *quiâ, quale, quantùm, undè, cujus gratia*, &c. Eclipſis ſit, imperfectè in aliquibus, in reliquis non omninò reſpondent. Utiliſſimè tamen quæ de re quacunque moveri poſſunt *Quæſtiones*, in promptu adſunt, ut non ſolùm *ſcientiæ*, ſed ipſi etiam *ignorantiæ metæ* ponantur & termini; neque enim ultra *Quæſtiones* noſtras vel ſcire, vel quidem neſcire datur. Hiſce inſtructus, ad ſyzygias ſive *complicationes* venies, quarum primæ ſunt *an-an, an-quid, an-quale, an-quantum, an-adquid, an-quomodo, an-ubi, an-quando, an-unde, an-cujus gratia*, dentur in objecto propoſito. Porrò *complicationibus* hiſce *Facultates*, quæ reſpondent, in ſequentibus habebis Lector, quas juxta *quæſtiones* complicari ubique advertes. Eadem Methodus denique in *ſecundâ, tertiâ, quartâ*, &c. uſque ad *decimam complicationem* obſervanda eſt, quod ex iis quæ ſubjiciuntur, facilè intelliges Lector.

Facultas quæ movet quæſtionem,

Quid.

QUÆSTIONEM ſummè difficilem antè oculos habere cogita, *Quid res ſint*; & Elementum, & planta, & brutum, & homo, multa ſunt. Nihil hoc in mundo non congeſtitium: ſeſe mutuò ſubintrant res, & nuſſibi ſincerum

ſincerum illud deprehenditur, quod ſit ex toto compoſitionis expers. *Quid* igitur *res aliqua ſit*, niſi plurima reſpicias, dici nequit. Proinde ultima in reſolutione ſua eſſe debet iſta *quæſtio*, utpote cui reliquæ famulentur; à diviſione rerum ordiemur. Eſt igitur *Res* omnis vel *naturalis*, vel *artificialis*, vel *mixta*. *Diviſionem* iſtam in prædicamentis ſuis ſubticuere *Scholæ*; inde mira illa rerum ſagmata. Hoc igitur ex *Facultatibus* quæ in quæſtione *unde* reſpondent, explorato, ad *Facultates* quæ in quæſtione *quid*, & *ad quid* reſpondent, deveniendum eſt: quo modo *duplicem Naturam* in objecto quocunque comperies, *communem & particularem*. *Duplex* igitur datur objecti *quidditas* à *communi* incipiemus, ut tandem in *quidditatem individualem* rei naturam perſtringentem deveniamus. Quo in argumento præmittendum eſt, quæſtionem iſtam in ſeipſa arduam, in *naturalibus* eſſe difficilimam, cùm *Facultates* noſtræ ad Analogiam propriam terminatæ, *quidditates rerum intimas* non penetrent: ideo *quid res naturalis* in ſeipſa ſit, tali in Analogia ad nos ut ſit conſtituta, perfectè ſciri non poteſt. In *artificialibus* tamen aliter fit; quia ſunt ex mente noſtra: proinde opera *Naturæ* (etiam in nobis edita) ut nos lateant; (nemo enim rationem *generationis*, *nutritionis*, *augmentationis*, *&c.* exploravit unquam) quod in *artificialibus* ſubeſt, ex iiſdem *Facultatibus* artis periti intelligere poſſunt: ideo ſutor crepidam. Sed quia etiam cum objecto naturali quæſtionem iſtam quadantenus

dantenus conformari poſſe, par ſit credere, à *Differentiis* tanquam notis & ſignaturis *quidditatum* optimis incipiendum conſulo. *Differentiæ* autem vocámus illas quaſcunque ſignaturas ex quibus *objecta* ita determinantur & conſtant, ut per illas à reliquis quibuſcunque diſtingui poſſint, ſive rationes illas, per quas *hæ res* non ſunt *aliæ*. Quâ in *definitione* duo advertenda. *Primò* Objecta non cognoſci *quidditative*, niſi cognitis differentiis. *Secundò* differentias non cognoſci *quidditative*, niſi cognitis extremis, ut à *principio* modeſtè quorum extrema nullo indicio conſtant, *quidditative* cognoſci non poſſe, pro confeſſo habeatur. In omni igitur *differentiâ*, *Extremitates* (quacunque ex parte dentur) expendi debent, ut regreſſu ad partes integrantes facto rem abſolvamus. Quo pacto, ſive objectum *Inſtinctui Naturali*, *Senſui Interno*, *Externo*, vel *Diſcurſui* competat, ea invenire oportet, quæ rem conſtituunt. Quibus inſtructus, in unitate *objecti* cujuſcunque (*puncto* excepto) aliquid ſuperadditum *ſimpliciſſimo principio* comperies; cujus Naturam *ſeorſim* ſive *per ſe*, vel *confertim* ſive *quaſi ſimul* juxta *facultates reſpondentes* indagare licet: cujus opus iſtâ lege ſatis moleſtum, uſus & aſſidua exercitatio in plurimis jam dudum facile efficit. Proinde in *objecti* cujuſcunque ſpeculatione *duplicem illam Naturam* comperies, (de qua ſuprà) *communem & particularem*. *Communis* autem conſideratur, vel in habitudine quam objectum *ergæ ſeipſum*, vel *ergæ alia*

alia obtinet, quarum prior *rei quidditatem*, altera *ad-quidditatem* denotat. *Quodcunque igitur in omni objecto uno eodemque modo afficit facultates noſtras, ad differentiæ latitudinem ſpectat, ſed eam quæ in objecto cernitur*, cujus terminos idcirco undequaque explorare oportet. *Quodcunque* denique *in hoc objecto eodem modo afficit facultates noſtras, quo illud olim, ad rei ad quidditatem, quatenus eâdem cum illo Analogia ſita eſt, reduci debet.* Heic igitur terminos inter ſe committit *Intellectus* noſter, & *quod uno eodemque modo afficit facultates noſtras, idem quoad nos eſſe ubique prædicat.* Ex communibus interea communes, ex propriis propriæ rerum Naturæ indagantur: quo pacto ex *communibus* rerum *convenientiæ*, ex *propriis* rerum *diſconvenientiæ* inveſtigandæ ſunt. Quod paucis (quodcunque detur objectum) tanquam *ſcientiæ arcanum* proponimus. Neque enim uſpiam ſine ſignaturis novis novi effectus produntur, ex quibus idcirco rerum *quidditates* intimæ eruendæ ſunt. Hiſce poſitis, triplex enunciandi genus inſurgit, *quidditativum, Analogicum, & mixtum. Quidditativè* enunciari poteſt quando conſtituentes termini objectorum ita diſponuntur, ut conditionibus datis, & ipſæ dentur objectorum conformitates. *Analogicè* enunciatur, quando termini conſtituentes (licet ex communi ſententia agniti) ob defectum conditionum ita nos latent, ut nihil niſi ex remotis ſimilitudinibus conjectare poſſimus. Neque enim imperfectiones noſtras in *Facul-*

tates quæ nihil non percipere poſſunt (modò conditiones adſint,) ſed in ipſos *Conditionum defectus* rejicimus. Exemplum apponemus, ne te turbent iſta; *quo modo prima cauſa* agat, *qualis ſit menſura æternitatis*, niſi ex actionibus noſtris, tempore noſtro, (idque ſatis ineptè) æſtimare non poſſumus; quod enim *prima cauſa* agat, quod quædam detur *æternitas*, *Communes* ſunt *Notitiæ*. *Mixtè* enunciatur, quando quædam ex ipſis rerum terminis ritè conformatis, quædam ex conjecturâ deſumuntur. Quemadmodum ſi de totâ *figurâ*, *lumine*, &c. *aſtri*, cujus ulterior pars non latet, audacter pronunciaremus; aliqui enim termini nos latent; quemadmodum etiam ſi de *primo motore* ſcientificè loqueremur, quia quædam de *Motu* ſatis conſtant. Eſt autem omnium latiſſimum iſtud enunciandi genus, quia *Diſcurſus* ubique ſe immiſcet, ſuper uniuſcujuſque veritatis baſin errores ſexcentos ut plurimùm accumulans. Inde tot inconſuta figmenta, delitia, de quibus, ubi de errorum cauſis. Quemadmodum interea numerum *veritatum* rerum per *differentias*, ita *differentiarum* per *terminos* explicavimus. Ultimò igitur in ſuos *terminos Differentiæ* reſolvuntur, quas niſi omni ex parte complectaris, defectiva erit ſcientia. Sive igitur objectum *rei*, ſive *verbi*, ſive *ſigni*, ſive *ſimplex*, ſive *complexum* detur, totum ex *terminorum* inveſtigatione abſolvitur negotium. Quo modo latentes explorandi, difficiles explicandi, dubii diſtinguendi, quibus veritas cara eſt,

ut

ut tandem etiam in *Facultates reſpondentes*, & *leges conformationum* deveniatur. Hiſce circa *Differentiarum* eſſentiam & Naturam ita ſtatutis, in omni objecto naturali quaſdam *communes*, quaſdam *proprias*, vel quandam ſaltem *propriam* comperies. Inter *communes* autem quædam ſunt *magis*, quædam ſunt *minùs* communes. Quo in ſcrutinio (*Facultatum reſpondentium* medio) à *maximè communibus* (cujuſmodi *Ens* fuerit) incipiendum, ut per *minùs communes* tranſituri in *differentias ultimas* rei *quidditatem* maximè perſtringentes, deſinatur. Hoc autem conſpirationem *ſignaturarum* (cuicunque *Facultati* reſpondeant) ubique advertes, ut ex maximè communibus *genera ſumma*, ex minùs communibus *genera ſubalterna* (quorum etſi egregius detur numerus, de his tamen in *definitionibus vulgaribus* altum ſilentium) conficias, donec in aliquam *ſpeciem*, atque ita in *individuum*, & poſtremo in illud ipſum quod *individuationis principio* maximè eſt Analogum, deventum ſit. Ubi advertiſſe juvat quod *differentiarum communium* Naturæ ſuperaddit *genus*, (quemadmodum rectè à *Scholis* dicitur) eſt conſpiratio illa occulta principiorum individuationis intenſior in genere ſuo facta, cùm plures virtutum radii concurrant, ſive res in ſeipſis, ſive earum ſpecies in memoria ſervatas intelligas. In objecto autem quocunque *maximè communes differentias* illas vocamus, quæ cùm ſint communes *individuo* cum *ſpecie*, & maximè *extra illam ſpeciem* ſunt

communes. Qua in gradatione *minus communes differentiæ* illæ erunt, quæ cùm sint communes *individuo* cum *specie*, *extra illam speciem* tamen non sunt adeò communes. Ex quâ methodo (quemadmodum suprà adnotavimus) *genera summa & subalterna* conficies, donec in *differentias*, sive *differentiam* rei *quidditatem* maximè perstringentem deveniatur. Hisce ita statutis, *generibus* sive *differentiis communibus* nomina adaptanda sunt, ut ex illis (tanquam promptuariis) *definitiones rerum* desumi possint. Neq; onerosum istud videbitur cuiquam, cui veritas in pretio est: neque aliter vel *definitiones* rerum vel *divisiones* corruptæ instaurari possunt: neque aliâ lege demùm, vel *communes* rerum Naturæ, vel *particulares* (ex quibus intima Naturæ rimari licet) deprehendi possunt. Quod enim *novum* in omni objecto subest, ex *nova aliqua differentia* insigniri (sive hominem, sive ipsum brutum, &c. spectes); non semel monuimus, ita enim voluit (ne nos incautos opprimerent, quę in hoc theatrum prodeunt) *Providentia Divina Universalis*. Porrò *communibus* à *particularibus* isto modo secretis, videndum quæ *differentiæ* ita rem constituant & integrent, ut illis sublatis, & aliquid ab ipsius rei essentiâ dematur. Quædam enim in objecto quocunque naturali deprehendi posse, quæ non sunt ejus partes prorsùs necessariæ, nemini in dubio positum esse credimus. *Differentiæ* igitur quæ rem constituunt & integrant, in quæstione *quid*, quemadmodum illæ quæ accedunt,

dunt, vel quidem accidunt, in quæſtione *quale* reſpondent. Quorum omnium ſcrutinio mirè inſerviunt quæſtiones, *quæ omnibus, quæ pluribus, quæ aliquibus, quæ ſemper, quæ aliquando, quæ raro, quæ ſolis* denique conveniant: Ut tandem etiam in quæſtionum iſtarum complicationem deveniatur, ſcilicet *quæ omnibus ſemper, quæ omnibus aliquando*, &c. deinde *quæ pluribus ſemper, quæ pluribus aliquando*, atque ita pari derivatione, donec objecti Natura, (ſive *differentias communes*, ſive *particulares*, ſive *eſſentiales* denique & *conſtitutivas*, ſive *accidentales & adventitias* ſpectes) explorata habeatur. Cui methodo ſive *individua*, ſive *ſpecies*, ſive *genera* in examen veniant, ſive denique *Inſtinctui Naturali*, ſive *Senſui Interno, Externo*, vel *Diſcurſui* ſint Analoga, ubique inſiſtendum. Ex quibus *quæ omnibus, ſemper, & ſolis* conveniunt, aliquod *genus* ſive *ſpeciem* denotant: quemadmodum quæ *ſolis, individuum*. *Differentias* igitur iſtius cenſus, *eſſentiales* & *conſtitutivas* vocamus, ſive individuum, ſive ſpeciem, ſive ipſa genera ſpectes. Exemplum ſubjiciam in Analogiâ externâ, *Calor, Figura, Motus* ſunt *differentiæ eſſentiales conſtitutivæ* viventis; omne enim vivens aliquem *calorem, figuram, motum* obtinet; ita cùm demùm ad ſpeciem ventum fuerit, hic *calor*, illa *figura*, iſte *motus* differentiæ eſſentiales conſtitutivæ erunt hujus, illius, vel iſtius *ſpeciei*; adeoque hic vel iſte *calor, figura, motus individuo* proprie competunt. Quo pacto quæ *individuo*, quæ *ſpeciei*, quæ

denique totis rerum *generibus* congruunt, excutienda ſunt per Methodum noſtram; ut quæ *magis*, quæ *minùs* ſint communia, ex *Facultatibus reſpondentibus* conſtent; quo modo res quæcunque tandem in *ſuas infimas differentias* ejus quidditatem conſignantes,& illam à rebus quibuſcunque diſtinguentes, reſolvetur. Ita *lineæ* inflexio æqualis à centro eſt *differentia eſſentialis conſtitutiva circuli*, & quia exinde ab omni figura diſtinguitur, & quia ita circulum conſtituit *differentia* iſta, ut ſi aliquid vel demptum ſit,vel ſuper-additum, novum objectum detur. Hæc igitur ad quæſtionem *quid*, prout ea quæ ſunt *adventitia* ad quæſtionem *quale & quantum* pertinent. Neque igitur ſine extremâ dementiâ quiſpiam inter accidentia reponat *calorem,motum, figuram*, ſine quibus non omninò fuerit vivens, talis enim *motus*, talis *calor*, talis *figura* ut ſint accidentia, ipſe *motus*, *calor*, *figura* non erunt. Proinde ut hic *motus*, ille *calor*, iſta *figura* homini, hic *motus*,&c. equo conveniant: neque *homini* neque *equo* accidunt, ſine quibus non omninò fuerint. Aliter tamen fit in *ferro*, ut enim *figura* in genere ſit differentia eſſentialis conſtitutiva ferri, *calor* vel *motus* in ferro ſunt accidentia. Neque igitur ex propriâ Naturâ, ſed quia aliis ſubjectis accidere poſſunt, iſta vocantur accidentia; ſine *calore* enim, vel *motu* ferrum propriam ſervat Naturam, ſine illis Homo extinguitur: hæc igitur per ſe ſunt manifeſta. Quod interea reſpectu hujus objecti erit *ſubſtantia*, reſpectu illius erit

acci-

accidens, & vice versâ, quod (ut cætera mittam argumenta) ipse *Sensus*, & *Communes Notitiæ* docent. Facessant igitur *Prædicamenta illa vulgaria*, à quibus nisi expediamur, de *veritate* desperandum est. Quorum loco hanc nostram totius rerum scrutinii *Methodum* proponimus, breviter licèt, & fortasse magis obscurè quàm par fuit, quod an soli præstiterimus, videant qui ista capiunt. Hoc interim ad majorem illustrationem adjicere placuit, *Differentias quæ ex Facultatibus respondentibus (in rerum collatione) omnibus semper & soli competere deprehenduntur, summa rerum genera* constituere: Proxima quæ *pluribus semper & solis*: Denuò quæ *omnibus & solis, sed non semper*: Pòst, illa quæ *pluribus solis, sed non semper*: Demum, quæ *aliquibus, aliquantisper & solis*, ut postremo etiam in ea, quæ *solis* conveniunt, deveniatur; sunt enim *principia individuationis*. Qua in deductione advertendum est, *Differentiam quæ omni & soli competit* (ut risus in homine) *licet non semper adsit, inter accidentia tamen rejici non debere, quia hominis quidditatem integrat*. Licet igitur *quæ non semper adsunt*, & sine quibus res propriam servant Naturam, ad quæstionem *quale* pertineant (ut suprà docuimus:) in iis tamen quæ rem aliquam ita signant, ut exinde *differentiam aliquam propriam* nanciscatur aliter fit, quod supra & quidem isto in loco adnotare placuit. Harum igitur *origines & causæ* illis imprimis suspiciendæ sunt, quibus *intimas rerum quidditates* penetrare in animo est; vel

ſaltem ſi ulteriùs non detur, aliquid *peculiare* ſubeſſe, quod ex uſu & obſervatione addiſci poteſt, cogitandum. Nunquam enim fallit *Natura*, vel ſine re notam, vel ſine notâ rem apponit. *Differentiæ* interea *eſſentiales* & *conſtitutivæ* primò deſignandę ſunt in objectis quibuſcunque, ut tandem etiam quod novum ſubeſt, ſua peculiari gaudeat animadverſione. Hiſce igitur quæ objectum conſtituunt, deinde etiam iis quæ adjiciuntur ſeparatim perſpectis, aliquam in omni ſtatu *perfectionem* dari comperies, ſine cujus cognitione, quæ illam *exuperant*, vel quidem ab illâ *deficiunt*, æſtimare impoſſibile. Hujus interea ut ſit latitudo quædam, abſq; illius ſcientiâ tamen, *quid* ſit aliqua perfecta *ſpecies* ſive *idæa* edici nequit. Cùm autem (quod hucuſque ſubticuimus) *omnis Differentia* ex qua *ſuperior* aliqua ſpecies ab *inferiori* diſtinguitur, ſit ejus *perfectio* quædam & *complementum*, ſapientiſſimè per *differentias* iſtas ulteriùs proceditur. Sunt enim *Differentiæ* illæ quæ *ſpeciei* competunt, eorumque ſuperſtruuntur fundamenta & baſes, modò rerum ſeriem expendas. Aliter tamen ſit in *individuis*, quorum differentiæ quæcunque ſunt *imperfectionis notæ*; à ſtatu enim illo receditur, cujus aliquis ſaltem datur apex. Quæ ut clariùs conſtent, quædam de ipſa *quidditate Hominis* ex Methodo noſtra ſubjicienda duximus; Poſt *communem* igitur *Naturam* ex univerſis facultatibus Analogis perſpectam (quo in ſcrutinio quæ in quæſtione *quid*, quæ denique in quæſtione *quale* reſpondeant, impri-

imprimis diſtinguenda ſunt) juxta genera ſumma & ſubalterna, *Differentiæ* hominis quæ emergunt in Analogia *Inſtinctus Naturalis*, ſunt cunctæ ferè *Notitiæ Communes* (quaſdam enim *communes* nobiſcum beſtiæ obtinent:) in Analogia Facultatum internarum *ſpes*, *fides*, *amor*, *gaudium*, & *ſoluta illa in oppoſita libertas*. (Neque enim in *brutis* deprehendi poſſe iſta, luculenter ſuo in loco demonſtravimus, quæ idcirco repetat Lector.) In Analogia ad facultates externas, *figura quædam propria* & *ſymmetria* medio *Notitiarum Communium* rite deductarum explicata, in quâ *manus*, *ad ſermonem organa quædam*, *motus*, *calor*, *color* quidam, *glabrities*, &c. advertenda ſunt. In Analogia ad facultates diſcurrentes *mira illa diſcurrendi & ratiocinandi promptitudo & velocitas*, *& ipſa tandem contemplatio:* plurima denique alia, quæ ex Methodo noſtra, *quæ omnibus*, *quæ ſemper*, &c. & Facultatibus Analogis deprehendi poſſunt. Ex quibus quæ ad Analogiam internam ſpectant, maximè hominem integrant; ab *externis* enim, niſi quatenus ſunt in ordine ad facultates internas, parum juvamur; ideo in *figura* linearum proportio, in *motu* numerus, in *calore*, &c. temperies conſuli poſſunt. Quo pacto totæ *differentiæ externæ* ad internas in ſuâ ultimâ reſolutione reduci debent; modò *leges conformationum*, & *Facultatem reſpondentem* ubique advertas. Quæ interea in votis habemus, ex *Differentiis* petenda ſunt, illis nimirum quæ *ſpeciei* conveniunt. Nihil enim à Natura (in to-

ta illâ rerum ſerie, quæ ab *Elementis* incipit,& in *Hominem* deſinit) *ſpeciei ſuperadditum*, quod ad ejus *perfectionem* non facit, ſupra docuimus. Inde *dente* Aprum, *cornu* taurum petere rectè dicitur. Aliter tamen de *Differentiis* quæ *Individuo* competunt cenſendum, quæ *imperfectionem*, & ut plurimum *ominoſum & funeſtum* aliquid denotant. Hæc autem de *Methodo* noſtrâ in rerum *quidditatibus* inveſtigandis breviter dicta ſunto; à quâ quantum defecit definitio illa vulgata *Hominis*, (*Homo eſt animal rationale*) paucis expendemus, quam utroque termino infirmabimus. Ut enim omnis *Homo* reſpectu hujus actionis ſit *animal*, reſpectu iſtius erit *vegetabile*, reſpectu illius *Elementum*, quædam enim *communia* cum his omnibus obtinet. Neque demùm *ſemper* eſt *animal*, in utero enim vitam degit *vegetabilem*: Neque *ſolus*, quodcunque enim ſenſum habet, æque eſt *animal*: Neque denique *ſemper* eſt *rationale*, *ἀλογίαν* enim cum beſtiis communem obtinet; inde indoles *ovinæ*, *avinæ*, *lupinæ*, *caninæ*; neque *ſolus*, (ut enim mittam bruta, *&c.*) ipſa Elementa habent rationem propriæ conſervationis, ultra quod nihil ſapit; rectè igitur diximus totas ferè communes notitias (aliquæ enim in Elementis, plantis, *&c.* deſcribuntur) maximè vero illas quæ circa Religionem verſantur, cunctas facultates denique ad *ſpem*, *fidem*, *amorem*, *gaudium*, *libertatem*, *contemplationem*, *&c.* *Hominis quidditatem* integrare, quia *omnibus ſemper* & *ſolis* conveniunt, modò *conditiones*

tiones adſint ſine quibus neque animal fuerit *Homo*, neque rationale; nullam enim *Facultatem* ſine *conditionibus intermediis* proficere voluit Deus Opt. Max. ut gratiam ſuam quotidianam votis & precibus noſtris aſſiduis exoratam experiremur. *Facultates* igitur ad *rationem* obtinet *Homo ſemper*, ipſa ut deſit ratio, quod imprimis in verbo *rationale* advertendum eſt. Qua acceptione tanquam *angustam* potiùs quàm *falſam* definitionem iſtam paulò acriùs perſtrinximus. Nequid interea hoc in argumento deſit, ultima aliqua *Hominis differentia* inveſtiganda eſt, quæ neque *ſuperiori*, neque *inferiori* alicui Naturæ convenire poſſit. Quemadmodum enim *intellectum*, *amorem*, *libertatem* cum Deo; ita ἀλογίαν ſive *irrationem*, *concupiſcentiam*, *neceſſitatem* cum brutis, &c. communem obtinemus. Ex cujus ſcrutinio accuratiori, ſolæ & ultimæ *Hominis* differentiæ *Religio* & *fides* inſurgunt; dico *vera Religio* & *fides vera*, illa nimirum quæ ex *probâ conformatione facultatum*, quæ circa Religionem verſantur, oritur; ex quibus non ſolùm *ad ſuprema ferimur*, ſed facimus etiam ut *illa ad nos demittantur*. Sunt enim extremorum vincula, & proinde in *Homine* depoſita, qui & ipſe inter *ſuperiora*, & *inferiora* medium quiddam eſt. Quæ ut apertiùs conſtent, dicimus *omni ſemper* & *ſoli* convenire. *Omni*, quia nemo ſanus & integer non quoddam colit *Numen*, ſive *Deum*, ſive *Naturam* dicas, nemo denique non quodammodo *confidit ſemper*: quia hâc ut *Religione*, *fide*

fide, excidamus, ſuborietur illa, quo pacto ipſa etiam confidit deſperatio. *Soli*, quia neque illius eſt indiga vel *perfectio Divina*, vel *brutorum* imperfectio. *Perfectio Divina* illâ opus non habet, quia nihil præterea ſupereſt quod *perfectioni Divinæ* adjici poſſit, in *Brutis* denique ſupervacaneæ fuerint, nullus ſi hâc vitâ melior maneat ſtatus, cujus compotes eſſe poſſint. Utcunque certum eſt, nullam præclaram inter *Bruta* extare Religionis formulam; ut ducas igitur *intellectum, amorem, gaudium, libertatem* noſtram, &c. *divina* eſſe *attributa*; ut denique omnem *brutalem affectum* ad Naturam corpoream ableges. *Religio & Fides* ſuperſunt, quæ ad nos ita intime ſpectant, ut *Hominis differentiæ ultimæ* meritò habeantur. Ideò non ſolùm *ſuperiora* cum *inferioribus*, ſed ipſa etiam *præterita* cum *futuris* componit, connectit & quidem inter ſe contexit *Religio* & *Fides* immenſa: & nihil non conciliare rectè creditur. A Deo igitur infinito ut ſint, cum Deo deniq; ut conformari gaudeant, neque in Deo, neque in brutis deprehendi ſatis conſtat. Ex quibus patet Axioma noſtrum, *ſpecies quaſcunque ex differentiis à Natura tributis, perfectionem aliquam adipiſci*, in homine verum eſſe: quod non minùs utile in cæteris quibuſcunque ſpeciebus comperies. Hâc noſtrâ interea Methodo fretus, ſui ipſius cognitionem aggrediatur Lector. Nobis enim ſatis in præſens fuerit iſta delibâſſe. Caveant interea veritatis ſtudioſi, ne *differentias* noſtras *eſſentiales conſtitutivas*, (ſive

ſive in *individuis*, ſive *ſpeciebus*, ſive ipſis *generibus* deprehendantur) inter *accidentia peritura* numerent, quaſi vel adeſſe, vel abeſſe potuiſſent citra ſubjecti corruptionem. Cujus erroris ut famoſum iſtud *ſubſtantiæ* verbum ſit cauſa, quia tamen contra Auctores ſcribere præſens inſtitutum non patitur, ſatis habeant Lectores, Methodum hanc ad *quidditates* rerum inveſtigandas in *Veritatis gratiam* à nobis proponi; ex quâ & *Facultatibus propriis* (modò *leges conformationum* ubique advertant) ſapientiores evadent, aulim dicere, quàm ex protritis Philoſophorum Scholis. Reſtat ut quæ facultates hac in quæſtione reſpondeant, explicemus. Reſpondent autem *Inſtinctus Naturalis*, *Senſus Internus*, *Senſus Externus*, & *Diſcurſus*, & inter hos maximè, quæ maximè extrema rerum pertingunt. Primæ autem complicationes hujus quæſtionis ſunt, *quid-an ſit*, *quid-quid ſit*, *quid-quale ſit*, *quid-quantum ſit*, *quid-ad quid ſit*, *quid-quomodo ſit*, *quid-ubi ſit*, *quid-quando ſit*, *quid-undè ſit*, *quid-cujus gratia ſit:* Inter quas arctiùs nectuntur *quid-quale*, *quid-quantum*, *quid-ad quid*; neque enim à quæſtione *quid* divelli heic poſſe videntur.

Facultas quæ movet quæſtionem,
Quale.

QUÆSTIO iſta à priori pendet. Niſi enim *quid res aliqua ſit* intelligas, *quale* fuerit, non capies unquam. Mutuò igitur in ordine conſiſtunt; licet interea & ipſas *qualitatis* quædam

dam detur *quidditas*. In complicationibus enim quæſtionum noſtrarum quæſtionem *quid-quale* invenies. Quia tamen omnis differentia quæ in iſta quæſtione reſpondet, ex prænotione alicujus *quidditatis* ortum ducit, quia denique *quidditati* illi ita inhærere vel ineſſe videtur, ut exindè *intenſionem* aliquam ſuſcipiat, vel *remiſſionem*, ſubjectum *Tale* denominat. Status igitur uniuſcujuſque rei per cunctas *facultates Analogas*, & *Methodum* quam in quæſtione præcedente inſtituimus, primò expendendus, ut tandem in quæſtionem iſtam deveniatur. Nulla enim niſi reſpectu *quidditatis* ſuboritur *qualitas*, quo modo quæ *excedunt ſtatum naturalem* uniuſcujuſque rei, vel quidem *ab illa deficiunt*, in quæſtione iſta reponuntur. Non ſolùm interea *Philoſophorum*, ſed *Medicorum* maximè intereſt, ut iſta pernoſcant, per *diſſimilitudinem* enim imprimis morbos venantur. Poſt igitur *differentias eſſentiales conſtitutivas* rerum perſpectas, earum *gradus*, *affectiones*, &c. explorandæ ſunt; quarum diſquiſitioni inſerviunt quæſtiones, *quæ omnibus*, *quæ pluribus*, *quæ ſemper*, *quæ aliquando*, &c. quo pacto, quæ poſt *ſtatum* expenſum vel deſunt, vel quidem ſuperſunt, quæſtioni iſti vendicantur. Errant igitur qui *qualitates rerum* abſque *quidditatibus* ſe perſpectas habere poſſe cogitant. Quemadmodum interea termini *quidditatum* per quæſtionem *quanto-quid*, ita termini *qualitatum* per quæſtionem *quanto-quale* deſignandi ſunt. Quæ omnia ut faciliùs complectaris,

in

in inveſtigatione noſtrâ (*Quæ omnibus, quæ pluribus, quæ ſemper, quæ aliquando*, &c. accidunt) iſtæ imprimis *Qualitatum* ſignaturæ deprehenduntur. *Primò* non ſemper adeſſe; quâ in deductione, *quæ ſæpè, quæ rarò, quæ aliquando, quæ inſolitò* contingunt, ſeorſim contexi & ſubinde reponi conſulimus; ad præcautionem enim errorum maximè inſerviunt. *Secundò* res ſine illis propriam ſervare Naturam: quo pacto *differentiæ conſtitutivæ*, licet non ſemper adſint, à *qualitatibus* diſtinguuntur. Ideò ut non ſemper rideat homo, quia tamen riſus *omni, & ſoli* competit, inter *differentias eſſentiales conſtitutivas* hominis à nobis ſtatuitur. *Tertio*, ſubjectum exindè *intendi*, vel *remitti*, qua ratione à *quantitate* imprimis diſtinguitur. Quæ omnia facilius perficies, ſi quæſtione iſtâ cum reliquis quæſtionibus complicatâ, per illas demùm totam *Accidentis* (de quo agitur) ſeriem à ſua origine deduxeris, & *unde-tale*, *quantum-tale*, *quomodo-tale*, *adquid-tale*, *quando-tale*, *&c.* accuratè expenderis. Ne interea horum exemplum aliquod deſideres, in memoriam revocandum eſt *calorem*, *motum*, *figuram* inter *differentias eſſentiales conſtitutivas* viventis poſitas fuiſſe, & proinde in quæſtione *quid* reſpondere; *calor* igitur *ad ſudorem*, *figura capitis obſtipi*, *motus ſolito vel pernicior*, *vel tardior* ad quæſtionem *quale*, vel *quanto-quale* pertinent; ſubjectum enim tale denotant. Pari lege cùm ad *Hominem* ventum fuerit, in fame vel ſiti *Boulimos*, *Aſcites*, in riſu *cachinnus* hominem talem

num-

nuncupant; abſque his enim, homo propriam ſervat Naturam. Neque igitur dicimus *qualitatem* eſſe accidens per quod ſubſtantia eſt efficax; quaſi ſi deeſſent accidentia, omnis ſubſtantia ſopita & iners deliteſceret; ſed *qualitates* ad differentias illas quaſcunque, quæ *ultra* vel *citra* rei cujuſcunque *ſtatum naturalem* deprehenduntur, reſtringimus. Quo pacto cùm utrinque res obſideant, in contrario gradu poſitæ dicuntur; *latitudo* quædam interea ut unicuique *ſtatui naturali* permittatur, intra quam ſatis commodè ſubſiſti poteſt, (quemadmodum ſi in homine jecur paulò calidius, cerebrum paulò frigidus juſto exiſteret) quodcunque tamen temperaturam illam admodum excedit, ut in *febricitante*, vel citra illam deprehenditur, ut in *Lethargico*, *differentiæ eſſentiales conſtitutivæ febricitantis*, vel *Lethargici* ut ſint, hominis *ſani* & *integri* non erunt. *Defectus* igitur & *exceſſus* iſti, ut in quæſtionem *quale* rejiciantur (ſi ſtatum naturalem hominis attendas) ipſe *calor* ſine quo nec homo fuerit, nec vivens, ad quæſtionem *quid* attinet, & tanquam effectus determinatus cauſæ ſuæ neceſſariò ſub conditionibus propriis agentis recipitur. Quo pacto quod in *homine* ſubſtantiale eſt & quidditativum, in *ferro* adventitium eſſe & peregrinum, & quod reſpectu hujus eſt *accidens*, reſpectu illius eſſe *ſubſtantiam* ſuprà adnotavimus. Quæſtio autem iſta ad ea quæ caduca (ex ſententiâ noſtrâ) ſtatuuntur, propriè ſpectat; ut quæ ſola *intendi* poſſint & *remitti*, &

quo-

quodammodo *corrumpi*; quod in *Facultates Divinas Noëticas* non cadit. Ideò ut *qualis morbus, qualis intemperies* rectè affirmetur, non *qualem intellectum, qualem fidem, qualem amorem, libertatem, &c.* ſed *quantum* dixerim. Neque enim dilatari aut ampliari, ſed detegi potiùs & explicari *Facultates Divinas Noëticas* æquum eſt credere. Quæ enim ad *formam internam* attinent, quia ſubjecto carent in quo ineſſe poſſunt (quod accidentium eſt proprium) ad quæſtionem *quanto-quid* reducuntur; neque igitur in *Anima*, ſed *ipſa Anima* ſunt. Ne interea Lector circa noſtra torqueatur, adnotare placuit, quæſtionem *in quo* ad quæſtionem *Vbi-quale* attinere; Quia ex ſententiâ noſtrâ qualitates in quidditatibus tanquam in ſubjecto hærent; in quibus idcirco *totam accidentium latitudinem* ſatis apertè poſuimus. Quàm incongruè igitur à Scholis ad *Accidentium* naturam extenduntur ea, ſine quibus neque *genera*, neque *ſpecies*, neq; *individua* ſubſiſtere poſſunt, ex noſtris conſtat. Quæ autem in quæſtione iſtâ appoſitè reſpondent *Facultates*, in genere ſunt (in nobis) *Inſtinctus Naturalis, & Senſus Internus corporeus*: (extra nos) *Inſtinctus Naturalis, & Diſcurſus*. Licèt enim *qualitates* in *differentias eſſentiales conſtitutivas* tanquam in ſubjectum cadant, earum ſcientia & dignotio ad *Intellectum* propriè & per ſe ſpectat. Primæ complicationes hujus quæſtionis ſunt, *quale-an*, *quale-quid*, *quale-quale*, *quale-quantum*, *quale-adquid*, *quale-quomodo*, *quale-ubi*, *quale-quando*, *quale-undè*, *quale-cujus gratia*.

Facul-

Facultas quæ movet quæſtionem, Quantum.

SUB quæſtione iſtâ *terminorum inveſtigatio* cadit ſive Quidditates rerum, ſive Qualitates, ſive Quantitates ipſas advertas. Cùm interea niſi omni ex parte explorentur *Termini*, *quanta res aliqua ſit*, dici nequeat, quodcunq; poſt terminos exactè expenſos deprehenditur, *Quantitatis* area exiſtimanda eſt. Quod quidem ſive *res*, ſive *verba*, ſive *ſigna*, ſive *in nobis*, ſive *extra nos* ſpectes, ubiq; adnotare juvabit, cùm exindè omnis quæſiti magnitudinem vel *molem* deſignare par ſit. Licèt interea extra quæſtionem iſtam nihil niſi *Infinitum* illud, cujus nullus eſt terminus, dari poſſit, intra illam cunctæ *Facultates* impendi ſolent; cùm nullo in *Quanto* non concludatur aliquid omni *Facultati Analogum*. Cæterùm quia de iis quæ propriè hoc ex ſcrutinio decernuntur, agimus, duplicem ex *Scholarum* ſententiâ quantitatem deprehendimus, *continuam & diſcretam*; quarum hæc ad *Magnitudinem*, illa ad *Numerum* vulgò refertur, quæ utique cùm *diverſum ſenſum* inducant, & *diverſa conformationis media* poſtulent, *diverſis Facultatibus* propriè & per ſe competunt. Principium autem *continui* eſt *Punctum*, *diſcreti Vnitas*; præcipuæ affectiones Quantitatis continuæ ſunt *æquale & inæquale*, Numeri *par & impar*; a *qualitate* autem diſtinguitur omnis ſive *Quantitas*, ſive *Quotitas*. *Primò* quòd non habeant *contrarium*; & proinde nullum

lum per ſe motum, ſive corruptionem. *Secundò* quod neque *intendi* poſſint, neque *remitti*; neque enim *addere*, vel *ſubtrahere*, eſt *intendere*, vel *remittere*. *Tertiò* quòd *Senſus Internos*, illos nimirum qui circa *bonum & malum*, ſive *utile & noxium* verſantur, non pertingant. Neque enim *Quantitas*, vel *Quotitas* (per ſe ſcilicet abſque *figura* vel *proportione* intellige) vel ſenſus internos afficit, vel *bonum* aut *malum* ex Natura ſua eſſe videtur. Reſtat ut quomodo inter ſe diſtinguantur *Quantitas & Quotitas*, ex Methodo noſtra; quæ ſingula juxta *Facultatum Analogiam* exagitat, explicemus. Quod facillimè capies, ſi per ſenſoria ſola *tactus & viſus* facultates illas quæ circa *quantitatem continuam*, per meatum *auditus* illas etiam quæ circa *diſcretam* verſantur, excitari advertas. Ideò mirè cum *proportionatis numeris* conformantur Facultes, ad quas per aurium foramina datur ingreſſus, delectationem ex *ſymphonia*, vel moleſtiam ex *Cacophonia* percipientes. Attamen ex *guſtu*, vel *odoratu* nihil per ſe in *utrâvis quantitate* deprehendere licet; quod enim ex dentibus affixis Chely dum pulſatur audire (vel obturatis auribus) queas, ex eo provenit, quòd conjugationes nervorum quæ huic miniſterio dicantur per gingivas tranſeuntes munus anticipant ſuum. Hiſce autèm circa Analogiam Facultatum noſtrarum ad utramque *Quantitatem* explicatis, reſtat ut quomodo ſe habeant hac in quæſtione *Inſtinctus Naturalis & Diſcurſus*, explicemus. *Inſtinctus* autem *naturalis*

turalis plurima circa *utramque quantitatem* ſuggerit. Frequentes igitur in Mathematicis *Notitiæ Communes*, quæ *Poſtulata* ea de cauſa vocari ſolent, quia nihil ſuperius quo provocetur, exiſtat. Cur interea *ſcientiæ Mathematicæ* omnium certiſſimæ habeantur, ratio in aperto eſt; quòd nimirum de principiis hujus ſcientiæ *puncto* videlicet & *unitate* ſummus detur conſenſus, quemadmodum etiam de *Notitiis Communibus* ſive *poſtulatis*, undè tota *Matheſeos* iſtius ſeries deducitur. Quapropter *Diſcurſus* majori quàm in reliquis Philoſophiis certitudine, iſtius ſcientiæ normam dedolat. Principia verò formalia *odorum, ſaporum, colorum*, &c. ita in receſſu abdita ponuntur, ut nihil certi de eorum Natura & ſtatu affirmare poſſimus: de quibus igitur *Hoc* unicè abſque errore dici poteſt, *Qualitatibus illis ſolennibus Elementorum non reſpondere.* Quid enim cum *calido, ſicco, humido*, vel *frigido* commune obtinet *cæruleum?* Inique igitur ex jejunis iſtis principiis univerſas *differentiarum* claſſes educere conata eſt Schola, licèt intra *Elementorum* ambitum quodammodò deliteſcant. Hæc autem de iis quæ ad quæſtionem iſtam attinent, & *facultates Analogas* denique breviter & more noſtro dicta ſunto. Ad *complicationes* hujus quæſtionis accedimus. Complicationes primæ ſunt, *quantum-an, quantum-quid, quantum-quale, quantum-quantum, quantum-adquid, quantum-quomodo, quantum-ubi, quantum-quando, quantum-undè, quantum-cujus gratia.*

Facul-

Facultas quæ movet quæſtionem, Ad-quid.

SUB quæſtione *quid ſit*, rerum *quidditates* ſive *Naturas individuales* & *genuinas* explicavimus. Huc igitur earum *Ad-quidditates*, ſive *Relationes & Analogiæ* reducuntur. Quemadmodum enim illa quid res ſint *per ſe*, iſta, quid ſint *ad alia* diſquirit, arctiſſimè igitur (quod ſuprà adnotavimus) connectuntur quæſtiones iſtæ, diſcuneatæ licet & diſtinctæ ſatis ex Methodo noſtra exponantur. Huic interea quæſtioni (tanquam omnium latiſſimæ) *totam rerum Analogiam* vendicamus: neque enim ſolùm *convenientiæ* rerum & *conformitates*, ſed & *diſconvenientiæ* & *diſformitates*, & ipſa tandem *contradictoria*, *diſparata*, *oppoſita*, & *contrariæ* hujus Quæſtionis ope explorantur; in quam idcirco univerſa *actionum & paſſionum*, *ſympathiarum*, & *Antipathiarum* prædicamenta & ſeries digeſſimus, cùm ſine relatione aliqua præcedente nulla vel *actio*, vel *paſſio* dari poſſit. Hæc igitur *actionum* & *paſſionum* ſumma norma eſto, uti quæ ab Analogia illa mutua in qua conſtituuntur res univerſæ ita pendent, ut ſi *conditiones* adſint (ſine quibus virtutes rerum quæcunque vel languidæ fuerint, vel nullæ) ipſæ etiam in *actum* veniant; qua ratione quæſtio *iſta* cum quæſtionibus *quomodo*, *ubi*, *quando*, &c. complicatur. Nos interea qui paucis, iiſque maximè diſtinctis quæſtionibus, ad memoriæ ſublevationem uſi ſumus, ſimul cum

relationibus actiones & *paſſiones* in contemplationem adducimus : cùm ſine *relatione* illa, (cujus vis maximè in *Principiorum energia* cernitur) omnis materia iners & ſopita ſuis in Elementis deliteſceret. Quo pacto *Relationum* ſeriem primò, poſteà etiam *actiones* & *paſſiones* tanquam earum reſultantiam & ſobolem quandam in *complicationem quæſtionis iſtius*, cum reliquis *quæſtionibus* deducimus. Quibus ita ſtatutis, *Relationem*, ſive *Ad-quidditatem iſtam* ad totam rerum compagem promiſcuè extendimus ita, ut *triplex* omninò fuerit *relatio*. *Primò*, *realis*, *ſecundò attributionis*, *tertiò eſt mixta*, quarum unaquæque denuò *triplicem* ſortitur conſiderationem. *Primò* in *Analogia rerum ad nos*, *ſecundò* in *Analogia rerum inter ſe*, *tertiò* in *Analogiâ horum omnium ad Deum* ſive *Primam illam Cauſam* rerum ſeriem & momenta diſponentem. Quorum explicationem ut aggrediamur, quædam de terminis ſive poſtremis *differentiarum* notis in memoriam revocanda ſunt, quos *triplices* etiam obſervamus *quidditativos*, *Analogicos* & *mixtos*. *Quidditativos terminos* (ſuprà in quæſtione *quid eſt*) illos vocavimus, per quos hæ res non ſunt aliæ, quos ideo inter *differentias eſſentiales conſtitutivas* enumeravimus. *Relativi* ſive *Analogici termini*, illi ſunt, qui cum *conſtitutivi* reſpectu ſubjecti dici poſſint, quia tamen *Relationem ad extra* obtinent, ad aliud quiddam ſub conditionibus ſuis præfiniuntur. Proindè *termini mixti* fuerint, qui utriuſque Naturam ita præ ſe ferunt, ut ex uno termino

termino *quidditativi*, ex altero *Analogici* dici poſſunt. Quia autem terminos inter ſe componi & committi poſſe declaravimus, apertè conſtat varias rerum conſiderationes, novos & ponere & tollere terminos. De *relativis* hic erit ſermo: *Adquidditas* igitur ſive *Relatio realis* in Analogia rerum ad nos, ea eſt, quæ terminos ſuos verè & realiter abſque omni attributione in rerum Natura poſſidens, à *Facultatibus* noſtris per *Senſum* atque *Notitias Communes*, (*conditionibus* debitis intercedentibus) percipi valet. Eſtque vel ad *conformitatem*, vel ad *difformitatem*: Ad *conformitatem*, uti *verum*, *bonum*; quo pacto conditiones debitas obtigiſſe exiſtimandum eſt. Ad *difformitatem*, ut *error*, *impietas*: in quibus vel totas, vel aliquas ſaltem quæ ad veram objecti conformitatem deſiderantur, *conditiones* defuiſſe ſtatuendum eſt. *Adquidditas* ſive *Relatio realis* in Analogia rerum inter ſe, ea eſt, quæ terminos ſuos *relativos* verè & realiter abſque omni *attributione* extra nos poſſidens, à *Facultatibus* noſtris per *ſenſum* aliquem ex *relatione* rerum reciprocâ oriundum, & ad *Facultates noſtras* ſubinde terminatum (*conditionibus* debitis intercedentibus) percipi valet. Eſtque vel ad *conformitatem* rerum inter ſe, vel ad *difformitatem*: Ad *conformitatem* rerum inter ſe, ut *actiones naturales & debitæ Elementorum, mineralium, vegetabilium, animalium*; huc denique *majoritas, minoritas, totum & partes*, (cùm inter ſe proportionatæ fuerint) reduci poſſunt: Ad *difformitatem*, ut *monſtra, anomala*,

mala, disproportiones. Adquidditas sive *relatio realis* in *Analogia* rerum *ad Primam Causam*, etiamsi ex termino ad nos desumi possit, quia tamen non solùm in nobis, sed extra nos & ubique describuntur *relationis istius termini*, ideo per se spectabilis proprium sibi adsciscit locum. *Adquidditates* autem sive *relationes reales* quæcunque ex *Instinctu Naturali* potissimùm mediante *discursu* & *sensu interno*, percipiuntur. In quæ enim *Discursus* jus integrum habere videtur, ad *relationem attributionis* attinent. *Adquidditas* autem sive *relatio attributionis*, ea est, quæ fundamentum ex utroque termino non propriè vel realiter in rerum Natura, sed in modo intelligendi obtinet ut *dominia quædam*, & *servitutes*, *honores Encomia*, *Ceremoniæ*, &c. *Relatio mixta* ea est, quæ cum fundamento alicui reali innitatur, super-additum tamen aliquid ex *attributione* obtinet, estque præcedentium latissima. Cùm enim nihil adeò castum & sincerum in doctrinis quibuscunque deprehendi possit, quod non corruptionem & impostaram sive ab ingeniis subtilioribus, sive quidem à crassioribus patiatur aliquam, objectum quodcunque ultra propriam Naturam (fortasse non satis exploratam) aliquid ex *attributione* obtinebit; ideo in educationibus puerorum, legibus, Religionibus (in omni denique Analogia) plurima depravata, iniqua, prophana. Quâ ratione in omni *adquidditate* sive *relatione* Fundamenta relationum in quæstione *undè-adquid* (quatenus licèt) inspicienda sunt.

Cum

Cùm enim *fundamenta* varia eſſe poſſint, (in *actionibus* enim & *paſſionibus* mutuas ineſſe ad *relationem* vires exiſtimandum eſt) verum *fundamentum* illud vocamus, quod maximè eſt actionis principium. Licèt interea in *relationibus* nota ſit legitima, *Quod ſimul cum correlatis ponantur & tollantur;* hoc tamen intereſt, quòd *fundamentum* ſi maneat integrum, *actionis* reiteratio quædam ſive regeneratio dari poteſt, quod neutiquam fit ex altera parte. Etiamſi enim ſublato *filio* æque ac ſublato *patre*, tollatur *relatio*: fundamentum tamen (ſcilicet *vis generativa*) manere poteſt. At ſublato patre, tollitur & *relatio & fundamentum paternitatis*. Semper igitur *fundamenta* (quatenus licèt) recenſenda ſunt, & à *proximo* ad *remotum*, & deinde ad *remotiſſimum* deveniendum eſt, ut tandem in illo acquieſcatur. Veluti ſi per terminorum multiplicationem *Bonitas illa noſtra* (ex Analogia cum objectis ſecundùm *ſenſus internos legitimè conformatos* oriunda) ad *primam* deferatur *cauſam*, tanquam ſuum *fundamentum ultimum*, altero termino Analogico ſubjectivè in nobis manente, ſequitur quòd ceſſante *Bono* in nobis, ceſſat ex parte noſtra *Relatio* illa quam ad *Primam cauſam* obtinet, æquè enim tollitur *Relatio* moriente filio, ac patre. *Bonitas* tamen *primæ cauſæ* tanquam *Bonitatis noſtræ fundamentum*, novam generare *relationem* poteſt, & nobis tribuere olim, ut *boni* ſimus. Mira hinc oriuntur *Conſectaria*; ſed cùm *difformitas realis* noſtra ex parte dari poſſit, habemus etiam un-

de cruciemur in æternum, cùm ſine reſipiſcentia vera iiſdem ſemper hæſerimus veſtigiis. Miſerè interea torqueri Auctores obſervamus, dum *verum & bonum* illud quæ ſunt *relationes reales*, à *vero* & *Bono* illo quæ ſunt *relationes attributionis* ſive *diſcurſus* diſtinguere neſcientes, ſubinde in Antilogias miſerrimas paſſim impingunt. Eſt denique ſcitu digniſſimum, *In omni actione naturali illud quod eſt actionis principium ſive fundamentum, conformitatem aliquam* (juxta Analogiam in qua conſtituitur) *intentare*. Ideo *ignis* Aſſimilationem *aquæ* molitur, & *aqua ignis*, quorum actione mutuâ obſervabis, à principiis validioribus excludi *heterogenea*, ut *homogeneam* aliquam conforment Naturam: ubi interea *plurima dantur ſimilia, facilis erit actio*, & vice versâ. Hæc igitur eſt *actionum naturalium* (ſive *ſympathias* rerum ſpectes, ſive *Antipathias*) ratio, nexus, & norma, quæ tota ab *Analogiâ illâ* in qua conſtituuntur res univerſæ, ita pendet, ut ſi *conditiones* (immediatum *Providentiæ Divinæ* opus) adſint, in *actum* verè & realiter deducantur; quod non ſolùm in Analogia rerum *inter ſe*, ſed *in noſtrâ* æquè conſtat. Quòd enim ex *Senſibus Externis audiamus, videamus, tangamus, &c.* ab Analogia iſta & proportione rerum *inter ſe* ortum ducit; quod *Bonum* denique vel *malum* ex *Senſibus Internis* videtur; iiſdem legibus adſtringitur, modò in animo habeamus ſemper, *ea omnia quorum cauſæ nos latent, ab occultis Dei judiciis temperari*, quam tanquam unicam

unicam *Notitiam Communem* dubia ejuſmodi quæcunque enodantem ubique proponimus: cujus uſum egregium idcirco in iis omnibus quæ te vexant, comperies Lector. Ultimò ut quanti ſit uſus doctrina noſtra de *fundamentis relationum* conſtet, advertes Lector, in *ceremoniis, ineptiis, erroribus & figmentis quibuſcunque aliquas vel aliquam ſaltem ſubeſſe Notitiam Communem*, unde tota ſuffulcitur moles, quam vel quas extricare, ſeponere, & in ſeriem reliquarum *Notitiarum Communium* digerere, & antehac ſuaſimus & continenter ſuadebimus, ut habeas primò quod *ſcias*, deinde quod *credas*, Lector. Affatim enim omni ferè in doctrina, maxime verò in Theologia ſuppetunt objecta *intellectus & fidei*, adeò ut in utriuſque exercitationem ſatis (nedum plus ſatis) propoſitum ſit. Diſtinguitur autem *adquidditas* ſive *relatio* à *quidditate*, quòd ſit *poſterior Natura ſuâ*, quod *terminos extra ſe habeat*, & ſit *ad aliud*; à *qualitate* verò, quòd neque *intendi* poſſit, neque *remitti*; neque (ubi *realis* fuerit) *corrumpi*; A *quantitate* verò, *affectionibus ferè totis* diſtat. Facultates denique quæ in iſta quæſtione reſpondent, ſunt *Inſtinctus Naturales*, *Senſus Interni*, & *Diſcurſus*; nihil enim adjumenti (niſi quatenus ſunt in ordine ad ſuperiores) *Senſus Externi* in quæſtione iſta ſuppeditant. Quomodo verò *Inſtinctus Naturalis*, & *Senſus Internus* circa *relationes reales*, *Diſcurſus* circa *relationes attributionis*, & iſti omnes denique circa *mixtas* verſentur, ſuprà docuimus.

Ad *Complicationem* igitur hujus quæſtionis cum reliquis quæſtionibus accedimus, quam uti longe latiſſimam, ita maximè neceſſariam inter quæſtiones univerſas apud te ſtatue Lector. *Complicationes* igitur primæ hujus quæſtionis ſunt, *ad-quid-an, ad-quid-quid, ad-quid-quale, ad-quid-quantum, ad-quid-ad-quid, ad-quid-quomodo, ad-quid-ubi, ad-quid-quando, ad-quid-undè, ad-quid-cujus gratia.*

Facultas quæ movet quſtæionem, Quomodo, Per Quod *vel* Quibus Mediis.

MEDIA, ſive *conditiones* quæ ad *actiones* cujuſcunque generis perficiendas deſiderantur, exagitat *Facultas iſta.* Sunt autem omninò diverſa juxta *objecti, facultatis* & *Analogiæ* differentiam. Alia igitur exigunt *media* quæ per *meatum viſus;* alia quæ per *meatum auditus;* alia quæ per *meatum olfactus;* alia deniq; quæ per *meatus guſtus & tactus* trajiciuntur. Quædam deinde diverſa ad *conformationes ſenſuum interdorum* poſtulantur, quæ ad *externor* propriè non ſpectant; quædam denique ad *Diſcurſus conformationem*, quæ ad *Inſtinctum Naturalem* non attinent, & vice versâ, ſupra & quidem abunde docuimus. In hoc igitur omne ſitum eſt opus, ſive Analogiam rerum *ad nos*, ſive Analogiam rerum *inter ſe* reſpicias, Ut *media inveſtiges quæ ſi dantur, nihil in ſe non mutuo agere poſſe* exiſtima Lector; quo pacto omnis

omnis ſcientiæ arcanum erit *mediorum inveſtigatio.* Proindè leges & normæ actionum univerſæ ex quæſtione iſtâ eruendæ ſunt; quibus datis & licita illa à veteribus decantata *Magia* inſurget. Hæc igitur potiſſimùm in ſuas claſſes diſtinguenda ſunt, ut deinde ad *mediorum complicationem* devenias, & ſubinde in objectis complexis (ſive *rerum*, ſive *verborum*, ſive *ſignorum*) an̄ univerſa acceſſerint *media*, expendas: *Media* enim *mediis* complicantur, & quod reſpectu hujus eſt *principium*, reſpectu illius eſſe *medium*, ubique comperies. Cùm igitur alia *media* in *objectis ſimplicibus*, alia in iis quæ commiſcentur vel quidem complicantur, ſubeſſe conſtet, *Media* quibus Objecta ſive *ſimplicia*, ſive *compoſita* cum *Facultatibus* ſuis Analogis conformantur, ut in promptu ſint, *quomodo in ſeipſis ita ſe habeant*, nos ferè latent. Te igitur *incaleſcere* ut ex igne vicino ſentias, quomodo ignis in ſeipſo ſit *calidus*, nunquam conjicies: ita de *colore*, *ſono*, &c. exiſtimandum eſt, (niſi *Notitia aliqua Communis* ſubſit) quia ſunt ex *Natura*: Sed in *artificialibus* aliter fit, quia ſunt ex *Mente* noſtra. Media igitur *artis* dignoſci poſſunt, ita denique ſunt neceſſaria, ut ſine illis nulla *artis* inſtitui poſſint præcognita. In *mediorum* igitur *inveſtigatione* & pulcherrima, & difficillima (ſive *Artem* intelligas ſive *Naturam*) ſita eſſe cogita. Cùm tamen *Diſcurſus* per ſimilitudines ſuas defectus cujuſcunque generis ſupplere conetur, extra limites elatus in *errorem* proclivis labitur. Pauca enim ſunt

(eaque obſcura) quæ in *naturalibus* deprehendimus; quippe *pulſus* & arteriarum micantium *motum & rationem* in ſeipſo nemo mortalium vel cepit vel capiet unquam. Cauſam *efficientem & formalem* interea, immò & *materialem* quatenus eſt cauſa, in quæſtione *undè* exponemus. Hoc interea de *mediis* cape, ſcilicet *in eorum defectum omnem ignorantiam noſtram reji-ci debere.* Neque enim *Facultates* ad objecta quæcunque, neque quidem *fidem* ad eorum conformationem deeſſe poſſe, exiſtimandum eſt. Quis enim, *debita ſi media adſint*, ſe objectum quodcunque percepturum (vel *Divinum* dicas vel *humanum*) inficias ibit? Quòd igitur non intelligas *veritatem* quamcunque, vel *fidem* ei non adhibeas, vel ex *mediorum* indigentia, vel ex *obſtructione* ſive *mediis indebitis* provenit. Mens enim per ſe, & interminata eſt, & ad ipſa ἀόριστα extenditur. Rectè igitur dicitur ſenem, ſi organa eadem quibus in juventute uſus eſt reſtituerentur, objecta quævis eâdem facilitate, quâ olim, percipere poſſe. Callus membranis oculorum, ſordes auribus (vel ſi quod aliud obſtaculum) tollantur, ſingula munere ſuo priſtino defungentur membra; neque enim ſeneſcit Anima. Hæc autem breviter de quæſtione *quo-modo*, ſive *mediis* rerum dicta ſunto. A quæſtione iſtâ autem reliquæ quæſtiones totâ ratione ita diſtinguuntur, ut pluribus non ſit opus. Quæ autem *Facultates* reſpondent, ſunt *Inſtinctus Naturalis* & *Diſcurſus*, neque enim *Senſus* vel *Externi*, vel *Interni*

modum

modum vel leges actionum per ſe attingunt. In quibus, quæ *conſenſu univerſali* firmata (nullo ut rationis indicio conſtent) ad *Inſtinctum Naturalem* tanquam poſtliminio revocamus, reliqua *Diſcurſui* permittentes. *Complicationes autem* primæ hujus quæſtionis ſunt. *Quomodo-an*, *qnomodo-quid*, *quomodo-quale*, *quomodo-quantum*, *quomodo-ad-quid*, *quomodo-quomodo*, *quomodo-ubi*, *quomodo-quando*, *quomodo-undè*, *quomodo-cujus gratia*.

Facultas quæ movet quæſtionem,
Ubi.

DE *objectis quatenus* ſunt in *loco*, ſive extra locum in *ſpatio* quærit *Facultas iſta*, quæ ſubinde in *ſitum* (qui in quæſtione *quantum-ubi* reſpondet) terminata, univerſas rerum capacitates integrat. Diſtinguitur autem *ſitus* à *loco*, quod hic terminos *ambientes*, ille terminos *deſcribentes* objecti denotet. Quod etſi ſubtile quiddam videatur, ad rem tamen imprimis facit; ita enim huic ſua latitudo, illi ſua anguſtia obtingit. Eſt autem *Locus* omnis quatenus ad objectum refertur, aptiſſima quædam circumſtantia, memoriæ imprimis familiaris. Ideo per *locos* ad reminiſcentiam facillimus datur tranſitus. Differentiæ autem *localis motus* enumerantur, *ante*, *retro*, *ſurſum*, *deorſum*, *dextrorſum*, *ſiniſtrorſum*, *oblique*, &c. quæ enim propriè ex ſententiâ noſtrâ ad *ſitum* ſpectant, in principio libri inter conditiones ad conformitatem objectorum cum facultatibus poſtulatas, poſui-

mus. Ut *facultates* interea quæ modo quodam universali per maxima distantiarum intervalla sentiunt, & quidem præsentiunt, modò meatus non obstruantur, (quia non sunt hujus loci) mittamus; Ad *Facultates* accedimus, quæ hac in quæstione appositè respondent. Sunt autem *Sensus Externi*, & quidam *Interni*. Ex quibus *Externi* circa eorum *locum* quæ sunt extra nos, *Interni* mediante *discursu* circa *facultatum internarum* ordinem, distributionem, & latitudinem versantur; quod accurata illa observatio, quam in doctrinis nostris posscimus, satis indicat. *Complicationes* autem primæ hujus quæstionis recensentur, *ubi-an, ubi-quid, ubi-quale, ubi-quantum, ubi-adquid, ubi-quomodo, ubi-ubi, ubi-quando, ubi-undè, ubi-cujus gratia*, quæ quidem, quia nihil absque *loco* neque fingere possumus, ubique occurrunt.

Facultas quæ movet quæstionem, Quando.

SUB quæstione istâ quærimus de *objectis*, quatenus mensurantur à *Tempore*, sive *præsente*, sive *præterito*, sive *futuro*; sive extra omne tempus per *æternitatem suam* describantur. Huc igitur spectant momenta *Temporum*. Cùm interea communis ratio *temporis* ex *motu corporum cœlestium* ritè desumatur, ad immortalitatis spem non parum juvamur, dum in corporibus illis Divinis eandem constantiam & virtutem nulla ex parte imminutam, quam à præcedentibus accepimus sæculis, observamus. Eædem igitur

igitur herbæ, iidem qui olim fructus, &c. iisdem denique viribus pollent. Neque igitur in nobis quod cœlestis fuerit originis, esse potest morti obnoxium, suas ut abeant singula in partes. Ad *Facultates* quæ respondent hac in quæstione accedimus; quædam autem circa *Tempus præsens*, quædam circa *tempus præteritum*, quædam denique circa *futurum tempus* versantur. Cùm enim sint omninò distincta *tempora* ista, & *diversas* denique *conditiones* ad eorum conformationem postulent, *diversis* idcirco *Facultatibus* respondent. Ab *instanti* incipiemus; quæ autem circa *præsens* vel *instans tempus* versatur, est *Facultas aliqua Analoga particularis*, neque enim è *motu* desumi posse exinde constat, quod posterior sit *motus*, ut qui habeat partes in quibus plurima *instantia* subsunt. Quæ igitur circa *motum* versatur *Facultas*, nimis hæret, ita ut totum effluxerit necesse est, ex quo indicatur *instans*. Habet igitur *Facultatem Analogam* distinctam in nobis, quod ipse *sensus* docet. Aliter enim se non jam esse, sed solummodo fuisse unusquisque sentiret, Licèt interea *tempus & motus* inter se denuò conformari possint, omninò per se distinguuntur: quod ex eo patet, quòd non solùm *instans*, sed ipsam etiam *æternitas* illa quam nullus mortalium *Primo Enti* non tribuit, ex *motu* describi nequeat; uti enim non pertingit *æternitatem Motus*, ita quidem in illo præterit *Instans*. Alia datur etiam circa *præterita* Facultas a priori prorsus distincta, quod diversæ *conditiones*, *& sensus diversus*

ſatis probant Quæ igitur circa *præterita* verſatur *Facultas*, (ut memoriam ſive quidem reminiſcentiam mittam) *fide* quadam tacitâ reſpondet, quam tamen ita à *credulitate* diſtinguimus, ut licet hiſtoriam olim conſcriptam inter *veriſimilia* relegemus, (uti quæ à narrantis auctoritate pendeat) *quædam ſacra* tamen in Auctoribus occurrere poſſe, quibus nemo ferè adſenſum negaverit, pro confeſſo habemus; quo pacto tanquam *Inſtinctus Naturalis*, vel ſaltem *Gratiæ opus genuinum*, hujuſmodi omne agnoſcendum eſt. Sed quia obſcuri ſatis ſunt iſtiuſmodi *ſenſus*, ſummâ attentione ad eorum diſtinctionem opus fuerit, quum maxima ex parte qui ad Auctorum lectionem excitantur *ſenſus*, ſint *Notitiæ illæ Communes* quæ nos eſſe *juſtos*, *temperantes*, *fortes*, *vindictam Divinam præcavere*, *&c.* monent, quod apertius docebitur, ubi de *veriſimili* erit ſermo, Nullane autem datur circa *futura* facultas, & tota erit de ſubſequentibus *conjectura?* Anne improvidus ille qui in præſentibus ita hæret *corporeus ſenſus*, ut ab illis ægrè divelli patiatur, ita totum occupatione peſſimâ habebit hominem, ut nullus *Divinori Facultati* futurum ſtatum prætentanti pateat exitus, niſi à *morbo*, *vino*, *dementiâ*, *enthuſiaſmo* referentur, & ſoli *futurâ æternâ* fruſtraneo & inani conatu conſectabimur? An verò *futuram vitam* non magis adſequitur homo, quam concluſus in utero iſtam? Utcunque certiſſimum eſt, non temerè inditas fuiſſe *Facultates* iſtas, quas ſuum deſer-

tura

tura domicilium ita mirè explicare ſolet *Anima* noſtra, ut tanquam volatura alas quatiat: ſi non igitur hâc in vitâ, ſaltem poſt illam, ſeſe exerturas *Facultates iſtas* par eſt credere, (cùm nefas ſit putare fruſtrà à Natura dari) & nos *præterita & futura* conſilio ſapientiſſimo perſpecta habituros exiſtimandum eſt. De modo illo univerſali ex quo *futura ſentire*, imò *& præſentire* poſſumus, ſuprà dictum fuit. Ad diſtributionem facultatum quæ in iſta quæſtione reſpondent, accedimus. *Senſum* autem illum *præcipitem* qui totus ad *præſentia* componitur, inter *corporeos* & ad *Belluinam Naturam* ſpectantes facultates rejicimus, (ſua licet ipſi *menti* circa *præſentia* non deſit facultas.) Quæ enim *Facultates* circa *præterita* & *futura* verſantur, altius quiddam ſpirant, & tanquam Diviniores habendæ ſunt: Eſt porrò in nobis *Facultas æternitati reſpondens*, quæ medio *Notitiarum Communium* in unum & *præterita, & præſentia, & futura* cogit. *Complicationes* autem primæ hujus quæſtionis quæ ubique ſe immiſcet, (eſt enim, *fuit*, vel *erit*, eſt veritatis cujuſcunque copula) ſunt, *quando-an*, *quando-quid*, *quando-quale*, *quando-quantum*, *quando-adquid*, *quando-quomodo*, *quando-ubi*, *quando-quando*, *quando-undè*, *quando-cujus gratia*.

Facultas quæ movet quæſtionem, Undè.

QUÆSTIONE iſtâ *cauſas rerum* indagamus, ſive *formales*, ſive *efficientes*, ſive *materiales*

teriales fuerint. *Vnde* enim hæc omnia ſonat; quo pacto *quæſtiones, à quo, è quo, ex quo, de quo,* & *propter quod* huc reducuntur. Plurimæ igitur heic ſubſunt quæſtiones, quas tamen compendii gratiâ in unam contraximus, ita ut univerſas de *Cauſis* quæſtiones (præter quæſtionem *cujus gratia* ſive *propter-quid*) complectatur quæſtio iſta. Quo in argumento notandum venit, quæſtionem iſtam quatenus *efficientem* in ſe continet; à quæſtione *quomodo* diſtingui; quòd hæc *efficientem ſimpliciter*, illa *efficiendi modum* exagitet; quâ ratione imprimis inter ſe diſtant. Id quod non advertit Schola, quæ tamen *formalem* ab *efficiente* diſtinguere conatur, licèt ferè ubique eædem in *naturalibus* ſint; *cauſa* enim *formalis* ſi daretur quæ non ageret, non jam *cauſæ formalis*, ſed *principii* naturam referre dicendum foret. *Cauſa* autem in univerſum id denotat, *à qua eſſe rei pendet*; quo pacto & quod latius quiddam & magis indeterminatum ſit, *Principium* ab illa diſtinguitur. Quæ igitur ſub quæſtione iſta deſignantur, jam vides Lector. Si cui tamen in plures ſecare partes lubeat quæſtionem iſtam, per me nihil vetabit, cùm in univerſis doctrinis *differentiarum inveſtigatio* veritati ſternat viam. Inter cunctas autem quæſtiones non eſt quæ magis accuratam poſtulet diſquiſitionem. Uti enim nihil fit ſine *Cauſa*, ita nihil ſine illa perfectè cognoſcitur. Ideò in rerum reſolutione ultima ad *primam* aliquam *Cauſam* deveniendum eſt, quæ ſi *ſenſus corporeos* lateat, (cùm & *Anima* ſeipſam

ſam quodammodò lateat) haud equidem mirum eſt. Satis eſt *Intellectui* patere, & nullo non ex objecto conſtare poſſe. Sequitur diviſio *Cauſarum* in *cauſam & concauſam*, in *cauſam per ſe, & cauſam per accidens*, in *ſolitariam & complexam*, in *communem & propriam*, in *magis & minùs principalem*, in *remotam, propinquam, & proximam*. In quarum diſtributione ſatis ſuperque ab Auctoribus ſudatum eſt; quos conſule ea lege, ut cum ad *medias cauſas* deventum fuerit, illas ſcilicet quæ inter primam & ultimam intercedunt, id ſemper in animo habeas, *Ex quâ Facultate probant*, quia præpedita & quidem ardua valde eſt *catenæ* illius *cauſarum inveſtigatio*; denique ubi plures ſubeſſe poſſunt *cauſæ*, ut cautè pronuncies. Exempli gratiâ, durus lapis ex *calore*, ex *ſiccitate*, ex *frigore*, ex *ſale*, &c. reddi poteſt; temerè igitur in unam aliquam *cauſam* impingetur. Vulgus tamen in hac vel illa hæret; Cùm enim *notitia* ſit *communis, unam omnium eſſe Cauſam*, à *Diſcurſu*, *Notitia iſta Communis* in particularia ita deducitur, ut non niſi *unam* uniuſcujuſque objecti ut plurimum ſtatuat. Sed de his libro noſtro de errorum Cauſis (juvante Deo) inſtituetur ſermo. Ubi non ſolùm in omni *falſo* veritatem aliquam ſubeſſe, demonſtrabitur, ſed media etiam dabuntur, quibus illam eruere poſſis. In *miſtis* igitur *miſtas* ponere *cauſas* nihil vetat, quoniam à ſimplicitate formæ illius internæ, quæ iſta omnia in ſe coëgit, minimè adimitur. Cùm enim *forma* ſive *anima* uniuſcujuſque *agentis*

natu-

naturalis, ſive *viventis*, id ſit *quod habet ſcientiam ſuæ ſpeciei*, potens erit ſub quibuſdam conditionibus ſignare materiam, & *ex vi ſua plaſtica* ſeipſam edocere, & ad *Facultates* denique noſtras explicare. *Materia* interim optimè per *ſuſceptibilitatem ſuam formarum* deſcribitur, neque enim aliter indigitari poſſe exiſtimandum eſt. *Facultates* denique quæ hac in quæſtione egregiè reſpondent, ſunt *Inſtinctus Naturalis & Diſcurſus*. Plurimæ igitur circa *Cauſas Notitiæ Communes*, quas *Diſcurſus* mirè exaſciat, deducit, dedolat, nullibi ferè ſuas non ſupponens *cauſas*, nullibi ferè non imponens. Denique *diſcurſus* à *cauſa* ad *cauſam* regrediens, nullibi ſiſteret, niſi *Inſtinctus* aliquam primam doceret *cauſam*. Hæc igitur imprimis diſtinguenda ſunt, ut quæ ab *Inſtinctu Naturali* notitiæ, quæ etiam à *Diſcurſu* ortum ducunt, ſuo reponantur loco, & nulla *Facultas* ultra ſuam provinciam ſapiat, quo pacto omnis errori præcludetur via. *Complicationes* primæ hujus quæſtionis ſunt, *unde-an*, *unde-quid*, *unde-quale*, *unde-quantum*, *unde-adquid*, *unde-quomodo*, *unde-ubi*, *unde-quando*, *unde-unde*, *unde-cujus gratiâ*.

Facultas quæ movet quæſtionem, Cujus gratia.

QUÆSTIONE iſta, cujus ſynonima ſunt, *quare*, *quapropter*, *cur*, *quamobrem*, vel *propter quid*, objectorum *cauſam finalem* inveſtigamus. *Cauſa* autem *finalis* ea dicitur *cujus gratiâ aliquid eſt*. Cùm autem omne *agens naturale* propter

pter *finem* agere, (qualiſcunque tandem ille fuerit) *Communis ſit Notitia; finis* ille (quatenus licet) in rerum ſcrutinio primò exprorandus eſt. Omnia enim à *fine* quodammodo pendent; ideoque an ſit aliquis *finis* per *accidens*, *intermedius* vel *ſubordinatus* loco *veri finis* ſubſtitutus, accuratè diſquirendum eſt. Diſtribuuntur autem *fines*, in *finem per ſe*, *& finem per accidens*, in magis & minùs *principalem*, in *communem* & *propriam*, in *proximum medium*, & *remotum*, *ulteriorem* & *ultimum*. In quibus obſervatu dignum eſt, *Finem per ſe non tollere finem per accidens; neque magis principalem, minùs principalem; neque ultimum, intermedium; neque proprium, communem*, vel *vice verſa*, niſi ubi *ſubordinati* fuerint. Quemadmodum igitur *cauſarum*, ita *finium* ſeries quædam datur & ordo. Et uti *cauſæ cauſis*, ita *fines finibus* terminantur, licèt interea præter *finem proximum* & *ultimum* pauca de rerum *finibus* conſtent, eaque in *Analogia propria* (extra illam enim ſapere non datur, niſi ultra facultates ſapere lubeat) ſobriè de rerum *cauſa finali* ſtatuendum, niſi *Communis* aliqua ſubſit *Notitia*. Ideò ſive *plantas*, ſive *animalia*, &c. ſpectes, attentè & cautè admodum de *fine* propter quem in hanc lucem prodiêre, pronunciandum, tali licet in Analogia erga nos ſint conſtituta. *Vltimum* interea rerum *finem* illum vocamus, *cujus gratia intermedii ſunt*; qui enim propter *aliud* eſt, *ultimus* eſſe non poteſt. Hunc igitur imprimis ſuſpiciendum volumus. Cùm autem *communis*

munis rerum finis ſit *Beatitudo æterna*, ut quæ ſit *optimus propriæ conſervationis ſtatus*, nihil non in *Beatitudinem* illam *æternam* pro viribus ſuis contendit, quæ niſi in *Deum* caderet, quidni ulteriùs feramur? Omnia igitur *Deum* (*Beatitudinem* ſcilicet *æternam*) quodammodo adoriuntur. Quod ut clariùs conſtet, *attributum* quo Deus *beatus* ſtatuitur, ex *conſenſu univerſali* ſancitum eſt. Qui enim *providentiam Dei particularem* è medio tollere conati ſunt, in eâ ſtetêre ſententia, ut *Deum* omni moleſtia liberarent, & *Beatum* agnoſcerent. Sub hoc denique nomine ab *infantibus* cognoſcitur, imò & appetitur *Deus*; quo pacto, ab *obſcuritate* illa, imò & *diſtantiâ* in qua latere videbatur, aſſeritur Deus. *Facultates* denique quæ in hac quæſtione reſpondent, ſunt *Inſtinctus Naturalis* & *Diſcurſus*, illæ ipſæ nimirum quæ in quæſtione præcedente verſantur, maximè idem cùm ſit & *prima cauſſa* rerum, & *finis ultimus*. *Complicationes* primæ denique hujus quæſtionis ſunt, *cujus gratia-an*, *cujus gratia-quid*, *cujus gratia-quale*, *cujus gratia-quantum*, *cujus gratia-ad quid*, *cujus gratia-quomodo*, *cujus gratia-ubi*, *cujus gratia-quando*, *cujus gratia-unde*, *cujus gratia-cujus gratia*.

SEquuntur *Conſcientiæ* quæſtiones, *an ita eſſe debeat* illud de quo agitur, deinde *quid eſſe debeat*, *&c.* donec poſt examen debitum *foro interiori* factum ſit ſatis. Huc igitur reducenda, quæ ad noſtras ſpectant partes, ſive ea quæ in *foro interiori* exagitantur. In *naturalibus* enim

ſive

ſive in iis quæ ſunt extra noſtram provinciam, nimis eſt procax & petulca quæſtio iſta, de quibus fuſiùs libro noſtro *De Conſcientia* erit ſermo.

His denique, (ne fucum deſideres) addi poſſent *cognata, ſimilia, diverſa, diſparata, &c.* Sed quia ex ſuperioribus quæſtionibus ritè complicatis quæcunque ad veritatem poſtulantur, erui poſſunt, cautè iſtis utendum. Cùm enim *ſimilitudo* non minùs erroris, quàm *differentiæ* veritatis ſit anſa, *ſimilitudines* & ſpecioſas illas *æquiparationes* (tanquam præſtigias, & falſariorum artes) à *Veritatibus* noſtris longè ablegamus.

DE USU ZETETICORUM.

REſtat ut de *complicationibus*, ac denique de uſu noſtrorum *Zeteticorum* quædam ſubjungamus. Circa *complicationes* autem non eſt quod prolixiores ſimus, quia unuſquiſque è prioribus quæſtionibus rationes poſteriorum uſque ad *tertiam*, *& quartam conjugationem*, (quas æquè utiles comperiet) facillimè eruere poſſit; in quibus inſiſtendum, ubi accurata rei notitia proponitur. Haſce igitur *alternatim* copula, ut tandem de omni *objecto* ſive *incomplexo* ſive *complexo*, quæcunque ſciri poſſint explorata habeas. Neque obſtat, quòd barbarè ſonent *complicationes* iſtæ, cùm neque *verba rebus*, neque *res verbis* ubique reſpondeant, ſed aliquando *ſupervacaneæ*, aliquando etiam *nullæ* exiſtant. Satis habes, ſi exinde ad *propriæ* regredi

di *Facultates*, & univerſas in examen revocate doctrinas poſſis. Neque enim ultra quæſtiones iſtas, modò *complicentur* juxta methodum noſtram, vel cogitari datur. Neque aliæ demùm quæ reſpondeant, ſubſunt *Facultates*. Neque alia lege demùm *inter ſe conformantur*. Univerſæ igitur *rerum conformitates* ex iſtis deſumendæ ſunt; qui enim eis quæſtiones noſtras ſiſtit (in objecto quocunque) rem non pertingit, ultra illas autem neque fingi poteſt. Quod unicè interea agendum reſtat, eſt, ut *differentiarum enumerationem & diſpoſitionem aptam* apud te ſtatuas: ex quibus & *quæſtionibus* noſtris nihil non perficies. Exempli gratiâ, cogita *objectum* quodvis ſive *ſimplex* ſive *complexum*, *facultates Analogas* adhibe, ut quæras *an ſit*, demùm *quid ſit*, poſtea etiam *quæſtiones noſtras* complica, & nihil præterea ſupereſſe comperies. Cùm denuò propoſitioni alicui novum aliquod prædicatum adtexere placuerit iiſdem gradibus inſiſte, ſcilicet quærens *an ſit*, *quid ſit*, *&c.* quæ denique *Facultates* in his omnibus reſpondeant adverte, ut tandem etiam in ſententiam venias. Admiratione dignum interea oſcitantibus videri poteſt, univerſa Authorum dogmata *complicationes quaſdam eſſe differentiarum* (nempe illarum quibus *Facultates* in nobis reſpondent) per *quæſtiones noſtras*, & copulam *Eſt* (*Non Eſt* enim ad *Eſt* reduci poteſt) neque ulteriùs ferri poſſe; Quod qui expertus fuerit, (etiamſi operoſum alicubi eſſe poſſit) nos integram doctrinæ Methodum tradidiſſe compe-

comperiet. Dùm igitur Authores evolvimus, in id incumbendum eſt, ut *propoſitiones ſingulas juxta quæſtiones in quibus prædicantur, expendamus*, ut *denuò facultates reſpondentes* (ſive in claſſe *Inſtinctus Naturalis*, *Senſus Interni*, *Senſus Externi*, ſive *Diſcurſus* reponantur) & *conditiones denique conformitatum*, exploratas habeamus. Authores interea vices objectorum ſupplere cogita, dum *Notitias Communes* excitant, quod ipſe ſenſus (ſi expendis) docet. Eouſque igitur juvat Authorum lectio, maximè verò eorum qui circa *cauſas* rerum & *fines* verſantur; *undè* enim res ſint, & *cujus gratia* diſquirere, ita nobis à Natura inſitum, ut in quæſtionibus iſtis *Inſtinctus Naturalis* (quemadmodum ſuprà docuimus) imprimis reſpondeat. Neque igitur ut *Philoſophias* mittam, *religio*, vel *lex* juſta à *Sacerdote* vel *Magiſtratu* jubetur, ſed à *Conſcientia*; neque magis ille, quàm ipſa ſibi ipſi imperat. Prævaricatores interea utriuſque ut dentur, hoc ipſum à *Conſcientia* non habent, licet *Facultas conſciens* (veluti omnis præterea *Facultas*) hoc decreto alligetur, ut *oppilari ad tempus* abſque objecto ſuo debito, denique *ſilere* poſſit. Univerſæ igitur veritates ab objectorum perceptione debitâ pendent. Quæ enim obſtruitur *Facultas*, objectum ſuum non pertingit, quo modo opiniones falſas præconceptas totum *veritatis* ſyſtema peſſundare, principio libri docuimus. Quando igitur aliquem erroris redarguis, tota forſan opinio convellenda non eſt: aliqua enim in omni ferè error-

rore ſubeſt *veritas*. Hæc igitur primò extricanda, & eouſque vos convenire aſſerendum eſt. Poſtea per *quæſtiones* noſtras & *facultates* proprias, quomodo error irrepſerit, demonſtrandum eſt. Quo pacto & pertinaciam illam, quæ in iis qui mordicùs ſuas tuentur opiniones inveniri ſolet, declinabis, & ad *veritates* reliquas ſternes viam. Quando igitur ex objectis (ſive *rerum*, ſive *verborum*, ſive *ſignorum*) *Facultates* excitantur, magnum in *veritate* progreſſum facies, ſi diverſitatem *ſenſuum* ſive *affectuum* in teipſo expendens, quod novum eſt, ubique novâ notâ in memoriâ ſignas. Omnes enim *Facultatum* operationes ex *Senſu Interno* æſtimantur, neque enim aliter *Intellectum* à *Voluntate*, *Amorem* ab *Odio*, &c. diſtinguere vales. *Senſu* autem illo *Interno* ſi rectè uſus fueris, quot ſunt rerum *differentiæ quidditativæ*, tot *Facultates Analogas* in te comperies, quemadmodum in principio libri docuimus. Hiſce igitur ſua adaptabis *nomina*, ut tandem & *facultatum* & *objectorum* numerus conſtet. *Quæſtionum* enim, quæ de illis ſciſcitari poſſumus, methodum facillimam heic exhibuimus Lector; quorum rationem tamen (prout à nobis exhibetur) haud ita ſervare neceſſum fuerit, ut ubique à ſerie noſtra incipiendum ſit. In aliquibus enim objectis poſt quæſtionem *an*, *& quid*, quæſtiones *ubi*, *quando*, *unde*, *&c.* exagitari debent. Porrò in plurimis quæſtiones noſtræ *complexæ* & *complicatæ* ante *ſimplices*, & *incomplexas* in examen veniunt. Uſus denique

que *Quæſtionum* noſtrarum eſt, ut earum ope homo quicunque ſive doctus, ſive indoctus, ſive Græcus, ſive Barbarus, ex puris naturalibus & experientiâ doctrinam certiſſimam conficere poſſit, ſecundùm *definitiones*, *diviſiones*, *concluſiones* quaſcunque abſque ullius præceptoris adminiculo, quid *verum*, quid *veriſimile*, quid *poßibile*, quid *falſum* indubiè ex facultatibus propriis adſtruens: primum certitudinis locum *Notitiis Communibus*, medium *Senſibus Internis & Externis*, ultimum denique *Diſcurſui* tribuens: Aliorum ſcripta ad normam iſtorum vel approbans, vel quidem reprobans & damnans. Quæcunque enim ex *Facultatibus* ſciri poſſunt, heic docentur; extra illas autem neque fidus conjecturæ locus. Deſinant igitur deinceps imponere Authores, cujuſcunque tandem claſſis fuerint; cùm enim circa eadem verſemur objecta, cur hic illo peritior evaderet? Sobriè interea ſapiendum & potiùs intra *facultates* quàm extra. Neque igitur calamitoſo juveni à præceptore tetrico miſerè diſtorto probroſum videatur, ſi ſubtilitates & ineptias *Scholarum* ſe minimè adſequi occlamitet, ea lege, ut res ita eſſe non poſſe minimè diffiteatur. Neque enim *Facultates* quæ res ita eſſe probant, res aliter eſſe non poſſe probabunt; niſi, id quod dicitur cum aliquâ *Notitiâ Communi* ex diametro pugnet. Brevi in id redeat omnis *Scholarum* diſputatio, ut conſtet, *ex qua Facultate probant*, ſuas quas aſſerunt ſententias. Quâ in re ſummoperè cu-

randum (uti ſæpè monuimus) ne ex *diſcurſu* probent ea, quæ ſunt objecta *Senſuum Externorum* & *Internorum*, vel vice verſa. Neque denique *Notitiarum Communium* fidem convellant, ſed unicuique *Facultati* ita ſuos tribuant cancellos & metas, ut errori præcludatur via. Ne quid interea deſit, *Methodum quandam ſtudendi* ex ipſis vocabulariis exhibemus, in quibus non ſolùm nomina ad *differentias rerum incomplexas* ſatis accommodata, ſed earum etiam *complicationes quaſdam* in unum aliquod vocabulum contractas deprehendes. Hæc igitur utcunque exagita, de verbo unoquoque quærens primò *an ſit*, tum *quid ſit*, *quale ſit*, *quantum ſit*, *ad quid ſit*, &c. deinde *cui facultati reſpondeat*; denique *quibus legibus conformetur*; quo pacto non ſolùm *rerum eſſentias*, ſed *earum relationes* diverſas per univerſum vocabularium diſſeminatas in ordinem coges. Quo in ſcrutinio ſimul cum *facultatibus* propriis *Auctores* qui ſaniores ex communi ſententiâ ſunt habiti, in ſubſidium voces. Hæc igitur facillima habeatur ſtudendi *methodus*. Neque erit, quod te moretur, ſi ea quæ de *differentiarum*, *ſpecierum*, & *generum* inveſtigatione in ſectione noſtra de quæſtione *quid* adduximus, probè intelligas. Tua ſolummodò intereſt igitur, ut *Grammaticam* diſcas, cui & *Logicam* adjicere potes, quam (tanquam utiliſsimum inventum) tibi commendatam volumus; modò nævos & errores illos quos paſsim hoc in libro perſtrinximus, animadvertas. Quin & *Prædicamentorum* nomi-

na

na (modò ex iis quæ ſuprà adduximus, explicentur) retinere licet. Sub finem *Zeteticorum* noſtrorum jam ſupereſt, ut *numerum propoſitionum* quæ de re quacunque prædicari poſſunt, (ſive *veræ* fuerint, ſive *falſæ*) doceamus. Multiplica *primum* verbum per *ſecundum*, & per *productum* multiplica *tertium*, per cujus productum denique *quartum* multiplicandum eſt, atque ita pari lege uſque ad calcem libri, ſynonymis ſolummodo demptis, in cujus locum *modi, declinationes verborum*, &c. quæ ad Grammaticam ſpectant, ſubſtituantur. Quâ ratione in poſtremo omnis *compoſitionis* numerus inſurget: quod quidem hoc in loco adnotare placuit, ut & *veri* & *falſi* terminos dari poſſe ſcias, cùm aliter inventum ſit omnino inutile. Jam autem Lector habes *Zetetica* noſtra, in quibus non ſatis fuerit, quæſtiones & nuda verba tenere, niſi quæſtionum illarum *explicationes*, immò & *complicationes* juxta methodum noſtram animo infigas; quod quidem eò difficilius comperies, quòd voces noſtræ in alienum ſenſum ab Authoribus torqueantur. Hoc igitur imprimis adverte, ut tandem in Anatomen & diſſectionem opinionum vulgarium devenias, Propoſitiones enim dividit, & fruſtillatim exhibet methodus noſtra. Plurima denique de *Prædicamentorum vulgarium* anguſtia, iniquâ diſtributione, diviſione, confuſione dici poſſunt. Quia tamen ex profeſſo contra Authores ſcribere noſtri non eſt inſtituti; quia potiò ex eorum collatione cum noſtris (quibus utinam ſatis Latina extarent

rent nomina) iſta facillimè deprehendi poſſunt; ideò manum è tabula. Ne quid interea in doctrinâ noſtrâ ingenuus Lector deſideret, definitionem aliquem *Veritatis* (ſcilicet noſtræ) ex methodo ſuprà allatâ aggrediemur.

Quæſtiones.	DEFINITIO VERITATIS.	Probationes.
In quæſt. an ſit.	Veritas eſt.	*Probat. notitia comm.*
In quæſt. quid.	Conformitas quædam conditionalis.	*Prob. notit. com. & diſc.*
In quæſt. quale.	Conditiones obtinens, quæ ut ſemper & neceſſariò poſtulentur, non tamen ſemper & neceſſariò adſunt.	*Probat. communis notitia & diſcurſus.*
In quæſt. quantum & ad quid.	Ad menſuram rerum, modò conditiones adſint, extenſibilis.	*Probat. not. comm. & diſcurſus.*
In quæſt. ad quid.	Inter objectum quodvis apparentiam, conceptum, & intellectū.	*Prob. notitia com. & ſenſ. Ext. vel Int.*
In quæſt. quomodo.	Medio conditionū, quę ad veritatem objecti cujuſvis, apparentiæ, conceptus, & intellectus deſiderantur.	*Probat. notitia communis & diſcurſus.*
In quæſt. quando.	Quando objecta per conditiones iſtas, cum facultatibus cognatis conformantur.	*Probat. ſenſus Ext. vel Int.*

In

In quæſt. ubi.	In ipſo debito conformationis puncto ſita.	*Prob. notitia com. & ſenſ. Ext. vel Int.*
In quæſt. undè.	A cauſa aliqua primaria Analogiam rerum diſponente, proveniens. (&)	*Probat. notitia communis & Diſcurſus.*
In quæſt. cujus gratia.	Ad perfectionem hominis pro cauſa ſua finali, facit.	*Prob. notitia commun. & diſcurſ.*

Habet contrarium privativum, *ignorantiam*, poſitivum *errorem*.

REſtat, ut ex quæſtionibus noſtris & *ſimplicibus*, & uſque ad *tertiam* aut *quartam conjugationem* alternatim complicatis expendas, quid ſit illa *conformitas*, quænam ſint illæ *conditiones*, deindè *quales* ſint, & *quantæ*, &c. Denique *facultates reſpondentes* adhibendæ ſunt, ut tandem etiam in ſententiam venias; quo pacto Veritatis ſyſtema pulcherrimum ſuis numeris abſolutum inſurget. Quàm jejunæ igitur & imperfectæ ſint *vulgatæ Scholarum definitiones*, quæ ex *genere* aliquo ſubalterno, & *differentia* quâdam ſolummodò conſtituuntur, quàm procaciter etiam *veritates* ſuas obtruſerunt Auctores, cùm nullam *Veritatis* definitionem præmiſêre, jam vides Lector. Attamen eorum nullus non veritatem puram putam ſe tradere exiſtimat; imò & ſibi uni credi poſtulat; ſed quam rectè ex noſtris patet; ex quibus niſi vera illa *Ars apodeictica* (huc uſque ignota), con-

fecta ſit, neque confici poſſe contendam. Plurima interea iſtis adjici poſſunt: quod *Scholarum* ſit opus. Satis enim fuerit hoc in opere *Veritatis* jeciſſe fundamenta; Quod qui ambigunt, videant Auctorum definitiones; cujuſmodi ſunt, *Veritas eſt conformitas cum mente Divina, Veritas eſt forma verorum, Veritas eſt proprietas uniuſcujuſque rei, quod ſtabilitum eſt ei, &c.* fruſtella definitionum & ramenta, quæ piget referre. Videant (inquam) an vel definierint *Veritatem*, vel ita diſtinxerint, ut ad molem librorum ſuorum ſuſtinendam ſufficiat.

FUérunt *Facultates*, *objecta*, & *conditiones* denique quibus inter ſeſe conformantur. Methodus jam & ordo concinnus inſtituendus ſupereſt, ut tota ſeries conſtet. Quia autem *prima ultimis* niſi per *media* connecti nequeunt, Facultatum autem *prima* in omni homine (immò & in univerſo) ſit *Inſtinctus ille Naturalis*, qui circa *propriam conſervationem uniuſcujuſque individui, ſpeciei, & generis* verſatur; objectorum autem *ultimum* ſit *Beatitudo illa æterna*, cujus gratia cætera quæcunque bona expetuntur, (reliquis *Facultatibus* & *Objectis* intercedentibus) *Beatitudinis iſtius conformationem* (quatenus ſcilicet ex veritatibus *Naturæ*, ſive *Providentiæ Divinæ Univerſalis* elici poteſt) unicâ tantùm propoſitione complectemur. *Totis facultatibus intermediis ritè conformatis, ipſa conformatur Beatitudo æterna.* Quænam ſint *Facultates illæ intermediæ*, quâ lege denique cum objectis ſuis, ſive *propriis*, ſive *communibus*.

in

in nobis conformentur, abundè dictum eſt ſuprà. Jam autem habes Lector *Veritatis* ſyſtema pulcherrimum, è ſapientia, ſive providentia rerum communi deſumptum; cujus ad amuſſim *ſententiæ Divinæ* explicanda venit, quæ *totam animam*, id eſt *totam Notitiarum Communium ſeriem* probè diſpoſitam *totum cor*, id eſt, *totos Senſus Noëticos & Divinos internos*, totas *vires*, id eſt, totos *Affectus Corporeos* cultui Divino vendicat, quin & *proximum tuum ſicut teipſum diligi* jubet. Heic igitur rigidiſſimo cuivis ſatis aſpera exhibetur doctrina. Neque enim ſatis fuerit præcocem quandam *fidem*, ſive *credulitatem* obtendiſſe; neque demùm ex *una quâvis facultate Beatitudinem* ambiiſſe; totæ conſpirent, concurrant oportet. Neque igitur petulca vel mollis eſt *Notitiarum Communium* doctrina, ſed gravis & ſeria, talis nimirum ut totum poſtulaverit hominem. Hujus ad normam demùm intelligendum, quod omnium ore teritur, nempe *Non eſſe niſi unam veritatem*. Cùm enim *ex Facultatum intermediarum debitâ conformatione, prima ultimis conjungantur, in unicam Veritatem ſive conformitatem fit reditus*. Ne quid interea iſto argumento deſideret Lector, operæ pretium duximus hoc in loco paucis ſubjungere, cur à veteri Scholâ doctrina illa de *Beatitudine æternâ* verbis diſertis omiſſa videatur. Nos quidem re ipsâ, non omitti contendimus. Si enim *ſummum bonum eſt*, quod ab omnibus expetitur, eôdem cum *Beatitudine æterna* recidit; nihil enim intereſt, ſi explica-

tionem advertas. Quod namque *æternum* non eſt, *ſummum* eſſe nequit, neque *eminenter Bonum*, quod non *Beatum* omni ex parte efficit; Idem igitur fuerit *Summum Bonum* & *Beatitudo æterna*. Miſerè interea à definitione ſua defecit *Antiquitas*, dum vel in *honore*, *divitiis*, *voluptate corporea*, *&c.* (quorum 288. recenſentur opiniones) ex quibus nulla *ſumma* quædam neque *Bona*, *Summum illud* poſuit *Bonum*. Cur interim *Beatitudinem illam æternam* (quod in hac vita eſſe nequit) apertè non explicabant veteris Scholæ tenebriones, rationes iſtæ reddi poſſunt. 1. Quòd intra hujus vitæ commoda ſtantes, de futuris parum ſolliciti, non advertebant ſe *æternum* aliquid expetiſſe; neque enim in promptu fuit, *æternum eſſe*, quod *ſummum* cupiebant. 2. Quòd leges, quibus *Facultates cum objectis cognatis propriis conformantur* (id eſt *veritatem*) ſive evertentibus, ſive non ſatis explorantibus, *Spes illa Beatitudinis æternæ* in interno foro interdicta fuit, inter quos tamen vox communis obtinuit, *neminem ante obitum Beatum*. Ut nunquam ſatis mirari poſſimus, *fælicitatem illam æternam* in requie quâdam à laboribus adeò frigidè ponere voluiſſe. Magno igitur bono *Concionatores celeberrimi* audiuntur, dum *vera facultatum objecta* proponentes, cœtum frequentem ad melioris vitæ ſpem componunt, facultates quæ aliquando ſilent, expergiſcentes. Atque ita ad *Revelationem* mox acceſſurus, (ut te aliquo ſaltem onere in propoſita inveſtigatione ſublevem) *Notitias Communes*

*mune*s ſolenniores circa *Religionem*, ſive Articulos illos, de quibus inter omnes ſummè conventum eſt, præmittendos curavi.

Notitiæ communes circa Religionem.

De *Revelatione* ſermonem illicò habituri, quædam tanquam ipſius *Revelationis* præcognita, exaranda duximus. Neque enim omnis *Revelationem* oſtentans *Religio*, bona; neque demum quæ ejus auſpiciis prodit, vel *neceſſaria* quævis vel quidem *utilis* doctrina. Quædam expungi, exſcindi poſſunt, quædam debent. Cui uſui *Notitiarum Communium* doctrina adeò inſervit, ut citra earum opem nullus commodè inſtitui poſſit *Revelationis*, vel ipſius quidem *Religionis* delectus. Quæ enim de *implicita fide*, non ſolum orbe noſtro, ſed etiam inter remotiſſimas gentes vulgo jactantur, minùs ad rem faciunt. Hujuſmodi autem ſunt, *Rationem Humanam* exauctorandam, *Fidem* ſubſtituendam eſſe: Penes *Eccleſiam ſuam* (quæ errare non poteſt) jus Divini cultus extare cujus judicio idcircò in omnibus inſiſtendum: Neminem ita propriis viribus confidere debere, ut Sacroſanctam *Antiſtitum* Verbique cœleſtis *Præconum* poteſtatem in examen revocare ſuſtinuerit: Eorum quæ prædicantur (tametſi captum humanum ſuperent) veras adeò ſubeſſe caulas, ut non tam ventilanda, quàm reponenda fuerint: Deum iſta immò & majora poſſe. Hæc omnia (inquam) &

iſtius farinæ Argumenta (pro ſæculi & regionis diverſitate) tam falſam quàm veram adſtruere ſolent *Religionem.* Quælibet ex παραφόρα iſto (ne dicam παρὰ φόρα) vernabit ſemipe, quælibet ſpicabit *fides.* Quis enim gregi ſuo immundo non iſta ſuggerat ſolennis impoſtor ? Quæ non hoc pacto barbara aſſeratur θρησκεία ? Quodnam ullo ævo abrogabitur commentum , præſertim ubi placita ſua cœlitùs tradita aſſeveraverint Nomothetæ vaferrimi, quibus *falſa veris* admiſcere, *vera falſis* diluere in more fuit ? Proinde niſi ex *Notitiis Communibus* , veritati ſternatur via , & ſua unicuique articulo tribuatur dignatio , quidni vel ineptiſſima quævis obtinuerit ſententia ? Certè utcunque nugentur,qui ex ambiguis Lesbiiſq, *credulitatis* regulis doctrinas ſuas ſtabilire conantur , perinde faciunt ac illi , qui ut oculos viatoris minori moleſtiâ eruerent , ſemetipſos duces in ſtadio (quod conficere oportet) mira benignitate pollicentur. Cæterum aliter ſe res habet. Neque enim ex alienâ,ſed propria uniuſcujuſque *fide* rationem factorum ſuorum exiget ſupremâ die Judex. Quapropter ex Sapientia Univerſali præcognita *Religionis* ſancienda ſunt , ut quicquid deinde ex vero *fidei* dictamine adjectum fuerit,tanquam *ſuperliminare* & *faſtigiatum* aliquid ſubſtructione iſta ſulciatur. Ex quibus patet,haud ita temerè *Religionem* quamlibet recipiendam eſſe , adeoque ea primò exquirenda eſſe , undè ſuus illi conſtiterit Honos;quæ omnia *Notitiis Communibus* inniti

inniti comperies Lector. Quis enim (obſecro) magnam illam librorum ſtruem tanto verborum apparatu & pompa exaggeratam evolvens, ſæculorum quorundam figmenta & impoſturas non rideret, niſi *vitæ ſanctitatem* quocunque modo præ ſe ferrent? Quis demum perſonato illi *Eccleſiæ* nomini, tot ritibus, ceremoniis, ineptiis ludenti, tot diverſis denique mundi plagis, ſub vexillis diverſis militanti, ſe totum ad *fidem* uſque *implicitam* traderet, niſi *cultus Dei, pietas, reſipiſcentia, præmium & pœna*, (ipsâ conſcientia atteſtante) indicerentur? Quis denique ipſi *Prophetæ* viva voce prædicanti fidem adhiberet, niſi *Supremo Numini* quæcunque dixerit ſive fecerit, acceptum referret. Nimius eſſem, ſi ſingula recenſerem. Satis habeamus iſtorum nihil citra *Communes Notitias* conſtare poſſe, quas adeò magni facimus, ut qui proximè ad earum obſervantiam acceſſerit, optimum *librum, Religionem, Prophetam* dixerim; quarum feriem, quatenus nimirum ad *curſum Theologicum* ſpectat, in medium allaturis, ſatis fuerit indicaſſe ab omni homine ſano & integro agnitas eſſe, vel fuiſſe; nulla enim præterea explicatione indigebunt. Primò igitur doctrina *Notitiarum Communium*, ſive *Eccleſia* verè *Catholica* quæ neque deficit, neque deficiet unquam, illa demùm in qua ſola *Providentia Divina Vniverſalis* triumphat, agnoſcit.

Esse supremum aliquod Numen.

DE *Dis* non conventum est, sed de *Deo. Supremum aliquod in Deorum classe*, nulla non professa est *Religio*, nulla non profitebitur. Ideò Attributum Dei inter Romanos olim Opt. Max. inter Græcos Ὁ ἐπί πᾶσι θεὸς αὐτοφυὴς, παντοκράτωρ, ἀρχὴ πάντων πάντων: τετελευτὴ, inter Judæos יהוה Jehovah, inter Mahumetanos Allah, inter Indos Occidentales Pachacama Viracocha, *&c.* inveniuntur. Porrò inter Indos Orientales ejusmodi quædam obtinent nomina. Quod igitur de *Supremo Numine* (quocunque tandem vocabulo insigniatur,) ubique receptum est, *Deum* vocamus, cujus attributa eâdem methodo investigaturi, primo loco *Beatum* esse deprehendimus. 2. Esse rerum *finem*. 3 Esse rerum *causam*, saltem quatenus bonæ sunt; undè sequitur (nempè ex providentia sua.) 4. Esse rerum *medium*, quomodo enim à *principio* ad *finem* nisi per *media* fieret transitus? Neque obstat, è palliatorum grege quosdam aliquam Providentiæ speciem è medio tollere voluisse. Cùm enim res ex votis suis cedere nisi perrarò adverterent, *Providentiam particularem* elevare pro viribus conati sunt, quasi res non pro arbitrio Divino, sed uniuscujusque proprio starent; si tamen ita intelligendi sunt hujus classis Auctores qui *de medio operante Providentiæ Divinæ*, potiùs quàm de *ipsa Providentia*, (ex sententia nostra) tergiversantur. Utcunque de *Providentia universali*, sive

ſive *rerum Natura* ſummus datur conſenſus. Sed cùm orari, immò exorari poſſe Numen illud omnis moneat Religio, & *Providentiæ particularis* ſtatuenda eſt, quod (ut cætera mittam argumenta in ſummis rerum anguſtiis) ſenſus auxilii Divini paſſim docet. 5. Eſſe *æternum*, quod enim in rebus primum, æternum utique eſſe *Communis Notitia* docet. 6. Eſſe *Bonum*, quia cauſam omnis *Boni*, ſummè bonam eſſe, *Communis Notitia* docet. 7. Eſſe *juſtum*, quia ex providentia ſua res ſumma æquitate temperari, *Communis Notitia*, ipſa *experientia* demùm & *hiſtoriæ* paſſim teſtantur; piè enim & juſtè adminiſtrari omnia, etiamſi eorum cauſæ nos lateant, eſt (uti ſæpè monuimus) quæ difficillimas in Theologia & Philoſophia quæſtiones expedit, *Notitia Communis*. 8. Eſſe *ſapientem*, quia ſapientiæ ſuæ ſpecimina non ſolùm in attributis ſuprà allatis, ſed in operibus ſuis quotidianis egregiè elucent. Sequuntur quæ maximè controverſa eſſe obſervamus, ſcilicet *Infinitas*, *Omnipotentia*, *Libertas*. Sed *Infinitatem* ſuam probat ipſa loci ſive ſpatii *infinitas*; omnia enim permeare *Numen ſupremum*, *Communis* docet Notitia. *Omnipotentiam* ſuam probat *infinitas* ſua, quod enim infinitum eſt, *nihil non poſſe*, extra controverſiam ſitum eſt. *Libertatem* ſuam probat *omnipotentia* ſua; quod enim nihil non poteſt, *ſummè liberum eſſe*, nemo ſanus vel dubitavit unquam. Hos tamen qui diverſo modo ſentiunt, aliter aggrediendos cenſeo, & quia *quod*

in nobis per participationem exiſtit, in Deo eminenter deprehendi, Communis ſit Notitia. Si captum noſtrum ita ſuperat, ut termino nullo claudi queat, erit *infinitus* Deus: ſi omnia abſque materia præexiſtente fecit, erit *omnipotens*; ſi denique *libertatis* noſtræ eſt Author, *ſummè erit liber.* Iniquè enim veteres Scholæ ſeipſos *liberos*, Deum *compedibus* primæ ſphæræ devinctum voluere; quo pacto *Attributa Divina* quemadmodum inter ſe nectuntur, ita ſeſe mutuò probant. Sed de *Attributis Divinis*, uti etiam de *Attributorum ſynonymis* Scholæ conſuli poſſunt, quas appoſitè hoc in argumento loquentes maxima ex parte comperimus. Nos quidem iſtorum *nomenclaturam* variè, & aliquando quidem abſurdè componi obſervamus. Dùm enim attributa *Infiniti & Vnius* malè inter ſe committunt Ethnici, *plures* confingunt *Deos*; vel ſi ſub diverſis *Apollinis, Martis, Cereris* nominibus, *&c.* diverſas *Providentiæ Divinæ* partes agnitas fuiſſe cum quibuſdam ſentias, ſaltem quæ ſub iſtis contexebantur nominibus fabulas, tanquam inſulſiſſimas ſemper habitas fuiſſe, non eſt quod ſolus dubites, cùm de illorum fide malâ nullus mortalium (quod ſciam dubitaverit unquam. Attributa denique hoc examine reprobata, ſunt quæ *novum, corporeum, multifarium, particularem, damnantem ex beneplacito* ſtatuunt: cujuſmodi *Numen* omne tanquam imaginationis idolum exiſtimandum eſt, nullibi enim præterea exiſtit. Ad ſecundam *Notitiam communem Theologicam* pergimus.

SU-

SUPREMUM ISTUD NUMEN debere coli.

DE Adoratione *Deorum*, *Divinorum*, *Sanctorum*, *Angelorum*, &c. non conventum eſt; ſolam *unius Dei* adorationem, *Communis Notitiæ*, ſive *Conſenſus Univerſalis* docet. Inde *Divina illa Religio* (ſine cujus aliqua formula, nulla gens, vel quidem barbara extitit) non ſolùm ob beneficia ex ipſa *providentia rerum communi* collata, ſed ob ea etiam quæ ex *gratia*, ſive *providentia rerum particulari* impendebantur, ubique gentium ſancita eſt. Inde (quod ſuprà adnotavimus) non ſolùm orari, ſed exorari poſſe *Numen illud cæleſte* ex facultatibus omni homini ſano & integro inſitis creditum eſt. Inde denique (quod adhuc majus quidam ſpirat) ad eventuum futurorum dignotionem conſulebatur *Numen* à Vatibus, quibus ſolenne fuit nihil ſerium *Numine inconſulto* aggredi. Hucuſque igitur ab *Inſtinctu Naturali* edoctæ perducebantur gentes, & rectè. Neque enim ſe operibus ſuis claudi patitur *Cauſſa rerum ſapientiſſima*, ultra communem, dilectis ſuis particularem exhibens *Gratiam*; quod cùm in ſeipſo unuſquiſque experiri poſſit; nonne injuſtum fuerit eandem *Deo Opt. Maximo* denegare potentiam? Neque igitur ſe fruſtra interpellari patietur Deus, quod (ut reliqua mittam argumenta) ipſe Divini auxilii ſenſus paſſim docet. Licèt igitur doctrinam de *Providentia rerum particulari*, ſive *Gratia* à veteribus (quatenus ex eorum libris, qui extant, colligi

colligi poteſt) remiſſius credi obſervemus: quia tamen cultus ille Divini Numinis ab omni ſæculo receptus, doctrinam illam de *Gratia* ſive *Providentia rerum particulari* neceſſariò infert, ideò doctrinam *Gratiæ*, ſive *Providentiæ rerum particularis* tanquam *Notitiam Communem* proponimus. Huc igitur ſpectant *orationes, preces, vota, gratiarum actiones, &c.* Iſto fine *delubra, Fana, templa, ædes ſacræ, &c.* edita ſunt. Hac denique de cauſa *Sacerdoti, Vati, Myſtæ, Pontifici* & reliquis hujus cenſus, honor, & nomen; quorum etiamſi egregius uſus non ſolùm in Divinis, ſed etiam in humanis patuit, quia tamen gens aliquando vafra & ſubdola (lucro nimirum proprio) aliquando etiam & inepta fuit, plurima ſub *Religionis* nomine, quæ *Religionem* minimè ſapiunt, invexit. Quapropter artificio mirо *ſacra prophanis, vera falſis, poſſibilia veriſimilibus, cultum Dei legitimum ceremoniis adulterinis & ſuperſtitionibus inſanis* commiſcentes, totam ferè (auſim dicere) corruperunt, conſtupravetunt, proſtituerunt *Religionis* caſtitatem. Quatenus neceſſarii utcunque fuerunt *Antiſtites*, dum contemnebantur, *timor* Dei & *reverentia erga ſacra* exuebatur ſimul. Hiſce igitur ſuus habeatur Honos. Nos interea extetnum illum Dei cultum (ſub aliqua *Religionis* ſpecie) ex omni *ſæculo, regione, gente* evincimus. Eſt igitur in ſe *Communis Notitia*. Neque obſtat quod inter Barbaros neque *moles Templorum*, neque ipſa fortaſſe *Teſqua* extent; ſuo more enim oracula ſcitantes, nihil arduum

arduum niſi propitiato Numine moliuntur. Sed in remota quadam regione *nullam Religionis formulam* deprehendi poſſe, inquit non obſcurus Author. At à poſteriori quodam refellitur, qui linguæ vernaculæ regionis iſtius imperitiam illi objicit. Utcunque, ſi inficias eat quiſpiam, reſpondendum eſt, eaſdem omni homini ſano & integro *facultates ad Religionem* ſupereſſe, quas in ſeipſo unuſquiſque experiri poteſt, variè licet, & fortaſſe nullo ſub cultu externo, vel ritu explicentur. Hoc igitur aſſumimus, ut exinde *Religio* tanquam *ultima Hominis differentia* inſurgat. Neque moramur *irreligioſos* quoſdam, immò & *Atheos* videri poſſe; re ipſa enim *Athei* non ſunt; ſed cùm falſa & horrenda attributa à quibuſdam Deo affingi deprehenderint, *nullum* potius quàm *tale Numen*, credere maluerunt. Veris honeſtetur attributis, tantùm aberit, ut non credant, quod ſi nullum hujuſmodi daretur, tale exoptaverint *Numen*. Si tamen *irreligioſos* quoſdam prorſus, immò & *Atheos* inveniri poſſe contendas, (quod tamen non credimus) cogita & *inſanos* & *irrationales* non paucos deprehendi poſſe inter illos, qui *rationale* tanquam *ultimam Hominis differentiam* tuentur. Neque enim aliter inter tot miras circa *Religionem* contradictiones, tot dari potuiſſe *Martyria*, nulla ferè ut μυθώδης *Eccleſia* ſuis non glorietur *Agoniſtis*, qui non ſolùm (ejus causâ) auſteriſſimum aliquod vitæ genus profeſſi ſunt, ſed ultroneam etiam ſubiêre mortem, niſi quod homi-

hominum pertinaciſſimi & ſummè *irrationales*, *verum* à *veriſimili*, à *poßibili*, & à *falſo* diſtinguere nequiêre, ſtatuendum eſt. Ad *partes cultus Divini* ex conſenſu univerſali agnitas tranſimus. Ex quibus ea qua ad *Analogiam hominis ad Deum*, *Analogiam hominis ad res*, *Analogiam denique rerum inter ſe* reduci poſſunt, ſub *probâ facultatum conformatione* deſcribimus, & proindè dicimus ——

Virtutem cum pietate conjunctam (quæ ſub probâ Facultatum conformatione hoc in Opere deſcribitur) præcipuam partem Cultus Divini habitam eſſe & ſemper fuiſſe.

DE *ritibus*, *cæremoniis*, *traditionibus* ſive *ſcriptis*, ſive *non ſcriptis*, *Revelationibus*, *&c.* minimè conventum eſt, ſed de *probâ facultatum conformatione* ſummus datur ubique conſenſus. Quâ lege, *probâ illa facultatum conformatio* inſtituenda ſit, ſuprà ediſſeruimus, quæ idcirco repetat Lector. Ubi, ex *Conſcientiâ notitiis communibus inſtructa Virtutem cum pietate conjunctam, ex ea veram ſpem, ex vera ſpe fidem, ex vera fide amorem, ex vero amore gaudium, ex vero gaudio Beatitudinem* inſurgere docetur. Et in præſens ſatis habeat nullam *Facultatem* quæ ad *pietatem*, *puritatem vitæ*, *ſanctitatem*, *virtutem* facere poſſit, hac in claſſe non reponi; quarum ſeriem aliquam (pro ætate uniuſcujuſque & men-

menſurâ ſapientiæ à Deo collatæ) ſubtexuri, dicimus ab Infantibus ſub ratione *Beatitudinis* agnoſci quodammodo & appeti, ſub ratione allubeſcentis cujuſdam gratitudinis in benefactores recoli neque inſcienter Deum Ideò nulla *indolei gratitudine* pulchrior, *ingratitudine* turpior: In adultioribus demum *gratiarum actione* emergente, & *Communibus Notitiis* ſeſe gradatim ad objecta explicantibus, *cultus Divinus* uberior factus in plura tranſit; dignior tamen *gratitudine illâ* nullus exhiberur cultus; procedente denique ætate, *pietas illa & vitæ ſanctitas* ſeſe in conſcientiæ foro expromentes, *amorem* & *fidem* ingentem in Deum excitant: Cum his denique maximâ ex parte non ſolùm *ſuperſtitiones* & *ineptiæ*, ſed ipſa etiam *vitia* & *ſcelera* pullulant & connaſcuntur. Quæ uti *Zizania* & *lolium* ex tritici quodam ſemine Hermaphroditico otiunda, ſerius ut germen emittant, citiùs tamen (ni fortè farriantur) maturitatem ſuam aſſequuntur, quod naturæ eorum, ex quibus corpus conficitur, tribuimus. Ideò poſterior re ipsâ ut ſit *Natura belluina*, ante *rationalem* tamen *Naturam* in nobis abſolvitur; quod mirum non videbitur iis, qui beſtias triennio ferè perfectionem ſuam attingere advertunt; quod an ex tranſplantatione, an verò diverſo modo proveniat, non lubet heic explicare. Ne cui Paradoxum interea videatur, *duram* & *rigidam illam Virtutem*, quæ ſenſibus corporeis & (ut ita dicam) genialibus adverſatur, ab hominibus tamen omni ſæculo

& regione ita celebratam esse & fuisse, ut nullibi non veneranda audiat, hanc reddimus rationem. Nempe quod cùm *Animæ* è corporea mole tandem migraturæ perpetuo obstetricetur opere *Natura*, *Virtutem* istam tanquam modum & causam optimam undè paulatim distineatur, laxetur, & in suum jus asseratur *Mens* nostra, secreto ejusdem *Naturæ* dictamine habuerint. Quod (pluribus quidem suffultum argumentis) nullo luculentiore tamen constat indicio, quàm quòd *Animam* nostram mediis voluptatibus immersam & quidem volutantem non solum revocet & abducat, sed suis etiam Natalibus ita fœliciter restituat sola *Virtus*, ut à fœdo subinde *vitiorum* consortio, & ipso demum mortis timore emancipata, rotundè proprio defungi munere, & ἐυθυμίαν illam internam, æternam comparare possit.

Horrorem scelerum Hominum animis semper insedisse; Adeoque illos non latuisse Vitia & scelera quæcunque expiari debere ex pœnitentia.

DE *Ritibus* sive *Sacris* quæ Sacerdotes ad expianda scelera excogitaverint, non conventum est. Cujusmodi tamen plurima tum prioribus sæculis, tum hodierno die reperias. Apud Romanos *Februa*, *Lustrationes*, *Piamina*, &c. apud Græcos καθάρσια, καθάρματα, ἀποδιαπομπαίωσις, sed præcipuè (ubivis ferè gentium) *Sacrificia*, *Hostiæ*, *Victimæ*, etiam *Humanæ*,

næ, (callido dicam, an atroci Sacerdotum invento) in hunc finem inſtituta fuere. Inter Ægyptios & barbaras omnes Nationes quoque hujuſmodi quidam *Ritus* obtinuêre; Quorum plurimos in Lib. noſtro De Gentilium Religione, Errorumque apud eos Cauſis (nondum edito) adduxi. Binum quoque *Ramadam* ad Quadrageſimæ noſtræ modum apud Mahumedanos habetur. Sed Indi Orientales ante omnes hoc in officio peragendo ſeſe ſtrenuos oſtendunt. Quodam enim anni tempore inter illos ſolenni, ad ſylvas ſeſe conferunt, & acuto ſaxo vel ſilice uſi, ſanguinem magnâ copiâ, & ferè uſque ad animi deliquium detrahunt, Vociferantes interea *in ſanguine illo malorum ſuorum fomites & cauſas delituiſſe, quem idcirco in expiationem peccatorum ſuorum ſe profundere teſtantur; inde cum Deo reconciliari ſtudentes.* Cæterùm *Ritubus* hiſce miſſis, quorum quidam prorſus inepti videntur, ſcelera noſtra verâ ex *pœnitentia* elui, & novum cum Deo iniri poſſe fœdus, Religionum *conſenſus univerſalis*, *Bonitatis Divinæ conditio*, & ipſa *Conſcientia* imprimis docent. Quo enim interno foro maximè interdicuntur ſcelera, eo ipſo verâ ex *pœnitentia* emaculari poſſe, *Senſus Internus* (ſub conditionibus ſuis) docet. An verò aliud & quidem convenientius detur medium, unde *juſtitiæ Divinæ* ſit factum ſatis, non eſt heic in animo exponere, cùm nihil hoc in opere præter *veritates incontroverſas* ex *Senſu*, & *conſenſu univerſali* petitas, propoſitum habeamus. Hoc ſolummodo

do dicimus, (quicquid in adverſam partem à quibuſdam ſuggeratur,) quòd niſi ſolâ ex *pœnitentia & fide in Deum* vitia & ſcelera quæcunque eliminari poſſint, & juſtitiæ Divinæ bonitas Divina adeò ſit λυτρον, ut non ſit ulterius quò provocetur, nullum *univerſale* ita patere vel olim patuiſſe *Remedium*, ut fuerit quò confugeret miſera ex peccati ſenſu languentium turba, vel haberet unde gratiam & pacem illam internam conciliaret: Et tandem in id deveniendum ſit, ut quoſdam (imò longè majorem hominum partem) inſcios nedum invitos & creaverit, & damnaverit Deus Opt. Max. quod adeò horrendum & *providentiæ, bonitati*, imò & *Juſtitiæ Divinæ* incongruum ſonat, ut mitiori, immò & æquiori ſententiâ dicendum ſit, totum humanum genus ex *pœnitentia* ſemper habuiſſe media, unde Deo acceptum eſſe potuit, quibus ſi exciderit, non jam ex *Dei beneplacito*, ſed ex *proprio hominum peccato* perditionem uniuſcujuſque extitiſſe, nec per Deum ſtetiſſe, quò minùs ſalvi fierent. Utcunque huc recidit omnis concionatorum celeberrimorum circa *ſalutem æternam doctrina*, cùm citra *Pœnitentiam iſtam*, adeò nullum proficiat remedium, ut ignavum & inutile omninò (vel ex eorum ſententiâ) reddatur. Reſtat, quod tanti momenti (pro *Bonitate Divina*) eſſe credant, ut in iis quibus nulla commodior data eſt via, totum ſalutis myſterium exinde abſolvi poſſe exiſtiment. Sed regerunt quidam. *Naturæ*, ſive *Providentiæ Divinæ univerſalis* ſuggillatores,

nos

nos non poſſe ſemper pro arbitrio noſtro *reſi-pere*; ipſi dicimus neque *ſapere* poſſe. Diſtinctionem motus *voluntarii* & *involuntarii* (quod ſuprà innuimus) neſciunt iſta prædicantes, neque advertunt ſe aliquos motus cohibere, aliquos neque ciere poſſe: neque recordatur homo quando vult, neque quidem vigilat, aut dormit. Iſtorum quidem, uti plurium motuum internorum, quædam dantur *viciſſitudines* & *gradus*; ſed affirmare *Deum præcluſiſſe media* (modò quod in nobis ſitum eſt præſtiterimus) unde ad illum fiat reditus, adeo blaſphemum eſt, ut non jam *humanam*, ſed etiam *Divinam bonitatem* hujus ſententiæ aſſertores è medio tollere conentur. Ab iſtis igitur reſipiſcant, & ſaltem de *occultis Dei judiciis* modeſtè ſentiant & loquantur, cùm, ſi non ex *providentia communi*, ſaltem ex *gratia*, ſive *providentia particulari* etiam *revelata* cadere potuiſſe *media* unde placetur Deus, non eſt quod diffiteantur. Nos interea affatim tributum *gratiæ* exiſtimamus, quod ex illâ perficiantur, per illam accipiantur opera noſtra. Hæc autem ſunt inprimis unde Deo miſericordi factum ſatis pro bonitate ſua arbitramur. In Analogia enim illa mutua quam ad invicem obtinemus, quando *expilatione*, *peculatu*, *&c.* bona diripiuntus, ultra *reſipiſcentiam*, *reſtitutionem* jubet gentium lex illa communis, ſive conſenſus univerſalis. Si quiſpiam interea prurienti ingenio præditus, a nobis poſtulaverit, cur intra noſtram ſtet *arbitrii libertatem* peccata & ſcelera iſta perpetrare poſſe,

poſſe, optimè quidem reſpondebimus, iſta ab *occultis Dei judiciis* pendere. Si quid tamen ulterius pro *modulo Facultatum* humano generi inſitarum petat; Reſpondendum eſt *Hominem* eſſe animal finitum, neque igitur aliquid ſimpliciter vel *bonum*, vel quidem *malum* facere; horum interea rationes in unaquaque actione ita temperari, ut utriuſque quodammodo fiat particeps, denominatio ut ſequatur majorem partem. Qui tamen plura hoc in Argumento deſiderat conſulat quæ ſupra *pag.* 108. attulimus. Atque ita breviter tranſactis, quæ circa curſum Theologicum in hoc vitæ ſtadio in primis recipiuntur, *Notitiis Communibus*, ad *futurum vitæ ſtatum* accedimus, quem unicâ tantùm propoſitione complectimur, nempe----

Eſſe præmium, vel pœnam poſt hanc vitam.

QUidam in *Cælo*, quidam in *Aſtris*, quidam in *Eliſius campis*, quidam in *Contemplatione*, præmium æternum polliciti ſunt; Quidam in *metempſychoſi*, quidam in *inferno*, (aliquibus *ardente*, Chinenſibus *fumoſo* tantum) ſive in *infernis* quibuſdam, quidam in *media aëris regione*; quidam in ipſa *morte*, quidam demum ad *Tempus*, quidam *æternam* comminati ſunt *pœnam*. Sed *præmium* vel *pœnam* nos manere poſt hanc vitam tranſactam, omnis *Religio*, *Lex*, *Philoſophia* (& quod magis eſt) *Conſcientia* docet *apertè* vel *implicitè*. *Apertè* docet, ſupra allatis nominibus freta. *Implicitè* docet, vel animi *immorta-*

mortalitatem ſtatuens, vel *Deum ultorem ſcelerum*, quæ impunè hac in vita quiſpiam commiſerit. Quo ſenſu, nulla gens adeo barbara viſa eſt*, quæ *præmium & pœnam* non agnovit, non agnoſcet. Eſt igitur *præmium* & *pœna*, *Notitiæ Communis* in quæſtione *an*, licèt in quæſtione *quid*, *quale*, *quantum*, *quomodo*, *&c.* ut plurimùm diſceptetur. Neque obſtat, à quibuſdam aſſeri, *Animam unà cum corpore interire*; aut enim hoc ipſum tanquam *peccati pœnam* aſſerunt, aut ſaltem eam animæ partem quà maximè uſi ſunt, (*ſenſibus* nimirum *corporeis*) hoc ipſo intelligunt, vel omnino inter inſanos rejiciendi ſunt, cùm ea quæ dicunt, *nullo facultatum indicio* conſtent. *Animam enim poſſe eſſe immortalem*, ſi Deus voluerit, adeo eſt *Notitia Communis*, ut inter gentes remotiſſimas ſexcentis inſaniarum generibus æſtuantes, *ſanctitatem vitæ & fortitudinem beatam* eſſe, ſummè conventum ſit; ideo dicuntur oſſa ſtrenuè morientium colere. Sed nos qui neque *ſuperſtitiones*, neque *ceremonias*, neque ea quæ plures, ſed ea quæ omnes ſani & integri aſſerunt inveſtigantes, adeo circa iſta non torquemur, ut ſatis habeamus ineptiarum figmentorum cumulum immenſum ruſpantes, aliquam vel minimam *Notitiam Communem* eruere poſſe. Quod adeo magni fuerit momenti præſtitiſſe, ut, quod totas exhaurit vel totas reſpuit doctrinas (nullo utens delectu) vulgus, ex *methodo* iſtâ, uſque quo *fides* adhiberi poſſit, addiſcat.

Ex quibus patet, Dogmata unde *Supremum*

Numen agnoſcitur, cultus ejus jubetur, vitæ ſanctitas præcipitur, pœnitentia ſcelerum indicitur, & præmium vel pœna poſt hanc vitam denunciatur, eſſe à Deo profectas & in nobis deſcriptas *Notitias Communes*. Quæ verò plures Deos confingunt, ſcelera & peccata non vetant, impœnitentiam invehunt, & circa æternum animi ſtatum vacillant, neque *Notitias Communes*, neque quidem *veritates* habendas eſſe. Non eſt idcirco omnis *Religio* (ſi totum ſumas contexum) bona; neque in omni *Religione* ſalvari poſſe homines perhibemus. Quomodo enim qui *plus juſto* credit, *minus juſto* perficit, ſalvus fuerit? Sed in omni *Religione*, imò & *Conſcientia*, ſive ex *Natura* ſive ex *Gratia* media ſufficientia dari unde Deo accepti eſſe poſſint, ultrò credimus: modò nova & particularia quocunque ſæculo fuerint, ſuis Authoribus vendicentur. Neque enim ſatis fuerit, vetuſta ut ſint, ſi aliquando nova; tam *innovari* enim quam *antiquari* poſſunt, quæ ſupervacanea, vel falſa; neceſſaria demum in univerſum eſſe nequeunt, quæ paucorum captui ſolummodo ſubjiciuntur. *Revelationi* inter hæc ſua ſtet veritas, cui his noſtris adeò nulla derogatur *fides*, ut quæcunque præterea adjecerit, in lucro ponamus. Ipſius *Revelatæ veritatis* denique fundamenta jaciantur, ut tandem in omnibus controverſiis in id rediri poſſit, *Ex quâ facultate probas*. Quo pacto doctrinis vulgaribus adeo non repugnant, quæ heic attulimus, vel novum quiddam innuunt, ut nihil niſi *Notitiarum Com-*

Communium ſymbolum, & maximè receptam ſententiam omni Religione, ſæculo, regione propoſitum habeamus. Non negamus interea & *ſacras dari poſſe Ceremonias*; immò aliquas in omni *Religione Ceremonias* ad ornatum commodiſſimè inſertas advertimus; harum igitur quidam eſt uſus. Dum tamen ab *Antiſtibus* tanquam Religionis *eſſentiales partes* ſtatuuntur, & *Religioni* & nobis ipſis imponitur. Stent igitur intra cancellos ſuos. Eâ lege demum adhibeantur, ut ſemper in animo infigatur, *Religionem caſtam*, qualia *matronam* decere redimicula, ea ſcilicet quibus magis auguſta, ſpectabilis & reverenda prodeat; pigmentatas demum & fucatas, attem παιρικην & quæſtuariam nimis redolere.

HÆ autem ſunt omninò *Notitiæ Communes*, ex quibus *vera Eccleſia Catholica* ſive *univerſalis* conſtat. Neque enim illa macerie quacunque ſive lapide exciſo & calce vivâ, ſive quidem marmore extructa moles, *Eccleſia quæ errare non poteſt*, nuncupanda eſt. Immò nec ipſi homines, ſive *dicto*, ſive *ſcripto* ſua promiſcuè & tumultuariè effutientes ſuffragia, *Eccleſiam verè Catholicam* conſtituunt; minus adhuc quæ ſub aliquo vexillo particulari militans, vel in aliquem gregem compulſa, anguſtiis alicujus orbis terrarum partis, vel ſæculi concluditur, *Eccleſia verè Catholica* ſive *univerſalis* cenſenda eſt; ſola *Catholica*, ſola μονοτιδὶς Eccleſia, eſt *Notitiarum Communium Doctrina*, omne ſpatium, omnem numerum complens.

Hæc ſola enim *Providentiam Divinam Vniverſalem*, ſive *Naturæ ſapientiam* pandit. Hæc ſola rationem, unde Pater communis invocatur Deus Opt. Max. exponit, extra hanc denique nulla ſalus. Quæ igitur *particulari cuicunque Eccleſiæ* attexuntur encomia, huic conveniunt; à qua, quæ maximè receſſerit, maximè errori obnoxiam eſſe ſuprà docuimus. Recedit autem, quæcunque à certis *Providentiæ Divinæ Vniverſalis* veritatibus, ad incerta animum pelliciens, nova fidei dogmata cudit. Si cui tamen aliquid ex *Revelatione* conſtiterit, quod fieri poſſe; ſive in vigiliis, ſive in ſomno agnoſcimus, in uſum reponat; eâ lege, ut ſibi ſapiat, niſi publico aliquid permittatur bono. Neque enim ad humanum genus ſpectare poſſe videtur, quod *Facultatum indicio communi* non conſtat. Piè tamen plurima *credi poſſe*, nihil autem negari, niſi cum *attributis Divinis* ex diametro pugnat, non ſemel monuimus. Neque eſt igitur, quod nos calumnietur quiſpiam, qui media *Providentiæ Divinæ Vniverſalis* exquirentes, in propatulum denique afferentes, ſuo nitori & luci reſtituimus. Hiſce per me accedant ea quæcunque unde Deus Opt. Max. benè audiat. Nos quidem ea omnia quæ ſæculis prioribus de *Bonitate* & *Miſericordia* Divina decantantur, ſolenni fide, & gratiarum actione accipimus, & non ſolùm *fieri potuiſſe*, ſed etiam *facta fuiſſe* cum maximâ hominum parte credimus. Ex veritatibus tamen *Providentiæ Divinæ Vniverſalis fundamenta fidei* rectè petita eſſe conten-

contendimus; cum nullo præterea pacto, conſpirationem *Naturæ* ſive *Providentiæ illius communis* cum *Gratia*, ſive *Providentia rerum particulari* ſalvari poſſe perſpexerimus. Haud quidem per hæc ſtabit quo minùs Eccleſia ſuo Jure utatur, in iis indicendis quæ ad *externum Dei cultum*, tum ad ipſam etiam *Hierarchiam* ſpectant, vel in iis enarrandis quæ ſæculorum priorum *eventus* & *geſta* poſteris conſignent, ſed ea præſertim ex quibus *vera Summi Dei attributa* ſanciantur. Namque ubi *Veritates noſtræ Catholicæ* in adyta animæ receptæ ex *indubiâ fide* illic ſtabiliuntur, quod reliquum eſt, ex *Authoritate Eccleſiæ* piè credi poteſt & debet; modò excluſis vel ſublatis contradictionibus quibuſcunque, ea ſolum in hominum animos inducantur, quæ *pacem communem concordiamque* alant, *vitæque ſanctimoniam* promoveant. An verò hæc *Media* ad ſalutem æternam comparandam ſufficiant, viderit cui hæc curæ ſunt Deus Opt. Max. Nos quidem *occulta Dei judicia* minime rimamur. Satis fuerit heic monuiſſe Mentem humanam *Notitiis Communibus* inſtructam, eouſque (etiam quovis ſæculo vel regione) ſapere potuiſſe, ut ſuperſtitionibus fabuliſque abdicatis, *quinque articulis noſtris* ſolummodo inſiſteret, niſi infelicius ſuo in genere hominibus quàm ipſis ovibus ingenium contigiſſe dicas, quæ in paſcua dimiſſæ, noxiis relictis, ſalutares tantummodò decerpunt herbas. Verum enim verò an ſapientia humana in hoc ſcrutinium quovis ſæculo

culo vel regione deſcenderit, an quidem (hoc etiam conceſſo) ii omnes qui ſequiores & nugis ſimiliores Religionis partes rejecerint, aut fortaſſe ex *Authoritate Antiſtitum ſuorum* eas ſenſu myſtico explicantium receperint, *ſummæ beatitatis participes ſint*, haud illico dixerim. In hoc potiſſimum contendimus, ut huc uſque ſapere poſſe & potuiſſe omnes homines agnoſcamus. Quæ tamen an præſtiterint, an verò his præſtitis neceſſariò ſalventur, adeo non diſputamus, ut hujuſmodi omnia quæ ab *arcanis Dei conſiliis* pendent, è *Sapientiâ & Bonitate Divinâ* conſulenda relinquamus. Si impugnas tamen, propugnabimus; Neque enim aliâ lege *Providentiam Divinam Vniverſalem* (ſummum Dei attributum) aſſeri poſſe ex *Communis Rationis Principiis* ſaltem eviceris. Hiſce interea ſi exciderimus (nam ultra media *Naturam* ſive *Providentiam rerum communem* ferri non ſemel monuimus) & blaſphemiis impiis, ſceleribus horrendis, & denique impœnitentia noſmetipſos ſacramento quo tenemur, exolverimus: vel ſuperſtitionibus inſanis, & figmentis putidis *Religionis* puritatem conſpurcaverimus; adeo iniquè, adeo in juſtè inculpatur illa *Suprema Bonitas*, ac ſi in adjiciali cœnâ lautiſſimo ferculorum apparatu inſtructâ Crapula, Heluatio, & ἀσωτί illa ponentis vitio vertenda eſſet; quod *ſatis* enim à Deo, quod *nimium* à nobis ipſis fuerit. Quidni igitur juxta *Communis* ſaltem *Rationis* normam de *rotundâ Dei Religione* (uti alibi diximus) ac

de

de *circulo* exiſtimari poſſit, ut qui aliquid addiderit vel dempſerit, ejus formam vitiaverit, integritatemq; corruperit? Sed neque heic temerè aliquid ſtatuerim. Equidem nihil hinc demi poſſe ultro aſſeveraverim. An vero quædam addi *Religioni Rotundæ*, uti *circulo*, commodè poſſint, non ita ambegerim; modò ſpectabilis *circuli* forma ita conſervetur, ut nulla ex parte obliteſcat. Pulchra quippe *Providentiæ Divinæ Vniverſalis Idæa* illuſtrata decorataque, non utique larvata aut obſcurata proſtare debet. Quicquid igitur circulari huic figuræ adjectum fuerit, ex ſchemate tum centro tum peripheriæ uniformi & congruo decenter & appoſitè reſpondeat. Tum ob id præſertim, quod non alius verus idemque Optimus Maximuſque perhiberi poſſit Deus, quàm qui *Providentia Vniverſali* utitur, in iis quæ ad ſalutem Animæ neceſſariò ſpectant. Sed cum haud alia Norma præclara *Providentiæ* illius, quam in *hiſce ſolis Articulis* cuncto humano generi pateat, videndum porro an ulla ſevera magis caſtaque Religio, vel unde magis vitæ integer probuſve evadat homo, excogitari poſſit, ubi *Articuli hi Catholici* ritè explicentur. Adeo ut ſi non hiſce ſimpliciter inſiſtendum exiſtimaverint Antiſtites, quo *Pax Communis* ita alatur, (circa fidei enim Dogmata tantùm lis eſt) ſed & ea ſimul *ex Fide circa præterita* ſuperaddi judicaverint, quæ ingentem Dei miſericordiam in humanum genus oſtendant (quam quidem ſententiam lubens amplector)

haud ea tamen adjici ſinant, unde *Providentia illa Vniverſalis* deſtituatur, aut in arctos receſſus, locíve anguſtias cogatur: ſed nec ea introduci patiantur, unde *Rotundæ Religionis* ſeveritas ex nimis facili ſpe *Veniæ* factâ, plus juſto molliatur aut excidat; ne eo citiùs in peccata ſupini minuſque ſibi caventes dilabantur homines. Hæc igitur ab Antiſtitibus modeſtè expendi vellem, atque ita, ut (arcanis quibuſcunque conſiliis prætermiſſis) in id incumbant, ut in officio ſuo tum erga Deum tum erga proximum peragendo (juxta *ſanctiſſimum præceptum* eo fine traditum) ſtrenuè laborent populi. Ipſe interea, *quid*, *quale*, *quantum*, *quomodo*, *&c.* hiſce addi Aliquid ex *Revelatione* poſſit, in præſens ſolummodò diſquiram.

De Revelatione.

EST & *veritas quædam revelata*, quam niſi ingrati tacere non poſſumus; Cujus ratio tamen à priori adeò diſtat, ut *veritatis noſtræ* fundamentum à *Facultatibus* noſtris, *veritatis revelatæ* fundamentum è *revelantis* auctoritate deſumenda ſit. Summâ igitur cautelâ *ipſis* de *revelationibus* decernendum. Cùm enim *Revelationes* falſæ eſſe poſſint, ultra facultates *ipſis* in *Revelationibus* ſapere, vix tutum arbitramur. Iſtæ tamen *conditiones* ſi adſint, fidem *revelationi* adhibere conſulimus. 1. Ut *Oratio votorum nuncupatio*, *fides*, & cunctæ demum quæ *providentiam* ſive *univerſalem*, ſive *particularem* provocant facultates, præmittantur.

2. Ut

2. Ut *tibi ipſi patefiat*, quod enim tanquam *revelatum* ab aliis accipitur, non jam *revelatio*, ſed *traditio*, ſive *hiſtoria* habenda eſt, cùm autem *hiſtoriæ*, ſive *traditionis veritas* à *narrante* pendeat, fundamentum relationis extra nos poſſidet, & proinde tota reſpectu noſtri eſt *veriſimilis*. 3. Conditio eſt, ut *Bonum aliquod Eximium* aut *verum* doceatur *ſuadeatur*, ita enim *Revelationes* ſanæ à *tentationibus* inſanis & impiis diſtinguuntur. 4. Conditio eſt, ut *afflatum Divini Numinis* ſentias, ita enim internæ *Facultatum* circa veritatem operationes, à *Revelationibus* externis diſtinguuntur. Quando igitur quod datur, humanum ſuperat captum, & *conditiones* ſuprà enumeratæ adſunt, & in opere perficiendo denique *Divinum* perſentis *auxilium*, *propitium Numen* venerare. Verumenimverò vehiculum quô ad nos ferri poſſit *revelatio* iſtius modi quæcunque adeò non præfinire certum eſt, ut quæ ſupra *Naturam* aliquibus concludere legibus, ultra noſtram ſitum ſit provinciam. Sive igitur in *ſomno*, ſive *vigiliis*, ſive *Ecſtaſi*, ſive *ſermone*, ſive *lectione*, *&c.* compareat, iſtæ ſi adſint *conditiones*, *Revelatio Divina* habenda eſt. Magnoperè interea cavendum ne imponatur, quod *atrabilariis*, *ſuperſtitioſis*, & *cauſas rerum ignorantibus* ubique contingit; quo de argumento, ubi de *errorum cauſis* (juvante Deo) fuſiùs tractabitur. Quatenus ad media tamen ſpectat, communis quidem fert ſententia, miniſterio ſpirituum quorundam *Revelationes* ut plurimum

fieri, quos tanquam *exiſtentias* quaſdam natura ſua *inviſibiles*, *impalpabiles*, à *corporea mole liberas*, *dote agilitatis præditas*, ſive *Angelorum*, ſive *Dæmonum*, ſive *Intelligentiarum*, ſive *Geniorum*, &c. nominibus inſigniantur, omne agnovit ſæculum. Cùm tamen indolem illis adeò ancipitem tribuerit, ut quidam *boni*, quidam etiam prorſus *noxii* exiſtimentur, de hiis ipſis non ſine ratione ambigi poteſt. Præcedentes tamen ſi adſint *conditiones*, non eſt quod te ſollicitum habeas, cùm aliundè, quàm à Deo proficiſci nequeat hujus modi explicatio quæcunque. Verumenimverò ſi *Revelationibus* noſtris haud aliter quam ſub conditionibus heic allatis tutum ſit fidere, quid tandem de *Revelationibus* quæ Sacerdotibus olim factæ prædicantur exiſtimandum eſt? Anne potior illis adhibenda eſt fides? Cæterum pace tantorum virorum præter enumeratas ſuprà *conditiones*, haſce etiam in Sacerdote ſuo non ineptè requirat *Laicus*. 1. Ut extra dubium omne ponatur *Revelationem* Sacerdoti obtigiſſe. 2. *Revelationem* illam à Deo Summo, ſive proprio ore (uti olim dictum) loquenti, ſive Angeli boni miniſterio utenti profectam fuiſſe. 3. *Revelationem*, ſive *Oraculum*, ſive *Verbum* illud fideliter recitatum redditumque à Sacerdote fuiſſe, aut ubi opus eſſet ſcriptum vel exaratum, & ad poſteros ex Sacerdotis *autographo* tranſmiſſum, adeo ut ſi aliquid ſequentibus ſæculis auctum, imminutum, immutatum eſſet, id omne ex *Autographi* illius authoritate corrigi,

corrigi, reſtitui, emendari poſsit. 4. *Revelationem* illam ad poſteros ita intimè ſpectare, ut in *articulum Fidei* neceſſariò tranſeat, tum ob id præſertim, quòd ex teſtis ſingularis fide hujuſmodi omnia ferè pendeant. Hæc quidem *Sacerdos* probet, priuſquam *Laicus* ſeſe totum ejus *Revelationi* credat. Quod etiam niſi faxit *Sacerdos*, vix aliquid (puto) ex ejus *Revelatione* ſtatuerit prudens *Laicus*, quod non etiam citra illam amplecteretur, ſcilicet *Emendationem vitæ* & ſimilia, quæ in foro interno deſcribi ſuprà monuimus. Hæc autem de *Revelatione* ſive nobis ipſis ſive aliis factâ in ſtrictiori ſua ſignificatione dicta ſunto; Quo in Argumento ut ſuam *Laicus* perſonam ſuſtinuerit, nihil tamen inde contra ea dogmata quæ *Eccleſiæ* verè *Catholicæ Authoritas* unanimiter ſanxerit, & in Dei Summi gloriam evulgaverit, tutò ſtatuere licebit. Cæterum latiori ſuo ſignificatu, quodcunque ex *gratia Divina* demandatur, *Revelatio* eſt. Inde votorum damnatis è cœlo demiſſum in rerum anguſtiis auxilium, *Revelatio* eſt. Inde *Senſus illi Interni* Numinis operantis circa *fidem*, *bona opera*, *reſipiſcentiam*, *Revelationes* ſunt. Inde *compunctiones* quædam & *precum ejaculationes*, à *revelatione* ortum habent, & in illam denique terminantur: & (ut paucis dicam) omnis *novus Senſus Divinus*, *beatus* (qui in *foro interno* excitatur) *Revelatio* eſt. Propriè tamen loquendo *Revelationes* fuerint ſolummodo, quas ſupra *providentiam rerum communem* conſtitu-

tas, *ſenſus internus* dictat. Ideo niſi *ſenſus* quidam *ſupernaturalis* & θαυμάσιος explicetur, intra *Providentiam ſuam Vniverſalem* ſtetiſſe Deum, & Facultatibus ad *fidem, orationem, &c.* omni homine ſano & integro inſitis (de quibus ſuprà) reſpondiſſe exiſtimandum eſt. Quæ igitur ex *Providentia univerſali*, quæ etiam ex *particulari*, quæ demum tanquam ipſiſsimæ *Revelationes* haberi debent, ex iſtis patet. Ne interea parum tributum *gratiæ* Doctores qui ſe totos in illâ eſſe exiſtimant, hiſce noſtris animadvertant; iterum & iterum dixiſse non gravabimur, quod ex *gratiâ* perficiantur, per *illam* accipiantur *Opera noſtra*. Principia tamen actionum bonarum è *Notitiis Communibus*, ſive *ſapientiâ Divinâ* nobis impertitâ derivari *Senſu Interno* edocti perhibemus. Quemadmodum igitur nullum mortalium *Conſcientiam* ſuam ex induſtriâ adeo oppilare poſſe, ut rationem *boni & mali* in actione quavis tandem non percipiat, extra controverſiam ſitum arbitramur: ita quidem quando ex ratione iſtâ non ſatis expenſa, malo perpetrato, totum hominem commoveri, & horrore quodam percelli *Senſus Internus* dictat; quando demum ab iſtis ita reſipiſcit, ut factorum pœniteat, & in munere ſuo exequendo ſeſe aliter præbuiſſe omninò exoptat: quando denique *precibus, oratione*, & *votis* ad Deum, quem maxime *Conſcientia* docet iſto nomine offenſum, contendit, & conſilium de vita emendatiori init, nihil ultra *gratiæ communis* latitudinem cecidiſſe exiſti-

exiſtimandum eſt. Huc uſque igitur *Providentia Divina Vniverſalis* pertingit. Quando tamen *fide* intenſiore facta, Deum inſolito more provocamus, & ope ſua ſalutari dein in foro interno egregiè & inuſitatè ſublevari noſmetipſos ſentimus, ex *gratia* ſive *providentia ſua particulari* illuſtrari animam, & attributo Divino novo ſeſe explicante, nos inconſueto modo affici exploratum habemus. Quod igitur (ut paucis dicam) principia actionum ex *ſapientia Naturæ*, ſive *Providentiæ rerum Communis* deſumpta conſummat, & in finem perducit; quod denique actiones iſtas in Dei conſpectu gratas & acceptas exhibet, ex *gratia* eſt: qua lege terminos & metas *Naturæ*, ſive *providentiæ rerum communis*, & *gratiæ* ſive *providentiæ rerum particularis* optimè poni arbitramur. Ex quibus patet, quæ ſtrictiori, quæ latiori etiam ſuo ſignificatu *Revelationes* exiſtimandæ ſunt. Quo modo licèt *omnes Fidei articulos* ità propria luce conſpiciendos exhibeamus, ut niſi à *Revelatione* aliqua quæ nobis ipſis conſtiterit, ſuam auctoritatem accipiant, tanquam aliorum placita in examen perduci poſſint; quia tamen nullo non utitur medio pro bonitate ſua Deus Opt. Max. non tam organum per quod tranſmittitur *Revelatio*, quàm *illa Senſus ratio*, quam ſuprà adduximus, expendi debet. Quæ igitur de *Religionis magnalibus* exſpectaverit quiſpiam, ex hiſce eruenda relinquimus; neque enim ὑποφητικῶς loqui profitemur. Lectori ſatis fuerit interea ea omnia,

quæ quovis ſæculo, vel regione piè *dicta* vel *facta* ad miraculum uſque perpetua ſerie perhibentur, ſumma fide & gratiarum actione accipi poſſe & debere; præſertim ubi nulla inſignis datur contradictio. Antequam tamen ad *Veriſimilia* tranſeamus, paucis expendere lubuit, an quæ in *Decalogo* continentur præcepta, ſint *Notitiæ Communes*, an verò *Veritates revelatæ*. A nobis quidem omninò tanquam *Notitiæ Communes* habentur, cùm nulla vel *Religio*, vel *Lex* non ita juſſerit. Quæ enim in imperiis maximè imperat *Providentiam Divinam univerſalem, in neceſſariis non deficere*, ſæpiùs adnotavimus. Variè igitur ut compoſitæ fuerint, in *compoſitionem* demum ut plurima venerint, quæ fortaſſe neque *pietatem* neque *juſtitiam* ſapiebant, citra iſtas ſtetiſſe ſine piaculo haud exiſtimandum eſt. Parum interea refert utrùm ab *Antiſtitibus* ſacris, an verò à *Nomothetis* ſuis promulgatæ fuerint iſtæ *leges*, cùm *legum* obſervantiam non ſolùm *civili*, ſed *religioſo* etiam cultu ſancitam fuiſſe docuerint antiquorum doctiſſimi; ſunt igitur *Notitiæ Communes*. Quatenus tamen circa earum ἐξήγησιν in errorem proclivis fuit via, quandam quaſi explicationem ex miſericordia ſua (eamque modo quodam Divino & ſupra communem) indulſiſſe Deum Opt. Max. credere par eſt. 1. Supremus igitur ex *Notitia Communi* ut Deo Opt. Max. debeatur Honos; Ne fortè tamen inferiorem aliquem cultum ſanctitate præclaris tribuendum eſſe ſuſpicarentur homines, *ſe ſolùm coli jubet.*

jubet. 2. Quia ejus *ſimulachrum* aliquod effingere potuerunt, quod etiam ad adſpectum patens venerationem & reverentiam concitaret, *ſigna* quæcunque & *imagines* interdixit. 3. Quia bonitas illa ſuprema in nimiam quandam facilitatem & contemptum venire, & ſubinde traduci omni levi ex re, vel ſermone potuit, ſeipſum in *teſtimonium vanum* vocari non paſſus eſt. 4. Ne vel negotiis vel ærumnis frangerentur homines, vel ex adverſa parte nimis feriarentur (*Feriari* enim *Deo*, eſt *Notitia Communis*) *ſex dies labori & curæ, ſeptimum vacationi & cultui Divino* dicavit. 5. Ne parentum ſeriem tanquam primam aliquam cauſam ſuſpicerent homines, & proinde cultum aliquem Divinum illis deferrent, qualem ex *honore parentum* ſperare liceat benedictionem, docuit. 6. Ne ſibi ipſis, vel aliis in jicerent manus, niſi propriæ conſervationis ratione neceſſaria adducti homines, *occiſionem* vetat. 7. Ne nihil in amore non licitum exiſtimarent homines, *adulteria* inhibet. 8. Ne ex ſubreptione alieni neceſſitatibus ſuis ſubvenirent homines, *furtum* interdicit. 9. Ne nulla non conſtaret veritas, *falſum teſtimonium* prohibet. 10. Ne denique in *alienum jus trahi poſſe*, quod meritò quiſque poſſidet exiſtimarent homines, *ſuum cuique* etiam in foro interno vendicat. Hæ igitur ut ſint affatim *Notitiæ Communes*, quia tamen illis ſuperaddere aliquid in promptu fuit, hoc ipſum *Revelatione* ſive *Providentia ſua particulari* præcaviſſe Deum *piè creditur*, cui fidem liben-

libentius adhibemus, quod primoribus ſæculis, lege *Naturæ* inconcuſsâ, ut vixerint parentes noſtri, quia tamen prævaricatores tandem foro interno audiebant, Deum Opt. Max. *Normam iſtam* dediſſe, unde rectiùs deinceps viverent, æquum ſit credere.

De Veriſimili.

UNiverſa *traditio*, *Hiſtoria univerſa*, univerſum illud demum quod demandatur olim de rebus, ſive verè, ſive falsè, ſive piè, ſive impiè geſtis, reſpectu noſtri eſt *veriſimile*; à *narrantis* enim *authoritate* pendet. Proindè extra *propriam Facultatum Analogiam* fundamentum ſuum (ſeu *veritatem rei* in ſeipsâ ſeu *veritatem intellectus* ſpectes) obtinet. Prout *verus* igitur ille vel *falſus* fuerit, qui iſta narrat, ita etiam & *fides* quæ illi adhibetur. In his tamen dantur quidam *gradus*. Quemadmodum enim ad *veritatem rei* proximè acceſſerit, qui res teſtimonio communi exploratas, & quæ fieri conſueverunt, annunciaverit; *Veritatem* demum *intellectus ſui* maximè ſtabiliverit, qui rationem *loci*, *temporis*, & reliquarum *circumſtantiarum* (unde exiſtimationem promereantur, quæ credi poſtulat) adduxerit, ita maximè decoquunt fidem *hiſtoriæ*, quæ nulla probabili ratione ſtatuminantur. Quæ tamen haud ita intelligi volumus, quaſi *mira quæcunque* & extra communem morem poſita, abdicaremus; *& mira* quædam *& prodigioſa* omnis ferè docet *hiſtoria*. His igitur ſua ſtet fides; fieri enim potuiſſe

tuiſſe (ſi Deus voluerit) agnoſcendum. Eâ lege tamen, ut ſi infecta fuerint, nihil minùs intra *veritates æternas* ſtari (idque commodè) poſſe tecum reputes. Quædam enim affirmare, nihil niſi *contradictoria* negare doctrinam noſtram non ſemel profeſſi ſumus. Utcunque non hæc *veritas tua*, ſed *Authoris* fuerit, cui ſi *conditiones* obtigerunt, unde *Facultates ſuæ* cum *objectis*, ſive *propriis* ſive *communibus* conformari potuerunt, *verum* in relationibus ſuis prodiiſſe exiſtimandum eſt. Quâ ratione quod ille *ſcire* potuit, te *credere* par eſt. *Fides* enim omnis (tametſi per plurima ſæcula traducatur) in *ſcientiam* ſive *cognitionem* Authoris, à quo *hiſtoriæ fides* manavit, ultimò transferenda eſt; Adeo ut heic quoque *Scientia Fidem* præcedat & ſtabiliat. Cùm tamen quod iſto pacto creditur, nullo proprio *Facultatum indicio* conſtet, quod in narrante *verum*, in accipiente erit ſolummodo *veriſimile*. Ex quibus patet, nullam *alienæ veritatis* eſſe normam, ſed qvod *verum* in Authore ſonare videtur, re ipſa *falſum*, quemadmodum *abſonum quodvis* (contradictiones & ἀσύνατα ſi tollas) *verum* eſſe poſſe; & proinde tanquam extra Analogiam ſuam conſtituta, ad te neceſſariò non ſpectare. Neque enim *veritates tuæ* fuerint, ſed *veriſimilia*. Quo pacto ut nullus de rebus geſtis detur ſcriptor, ut nulla de præteritis extent commentaria, *Veritates Æternas* ipſis ex *objectis* & *Notitiis Communibus*, medio *Providentiæ Divinæ Univerſalis*, elici poſſe ſtatuendum eſt. Sed

ita-ne

ita-ne (inquies) *hiſtoriarum* fidem convellis, infirmas, quaſi *parum* feciſſe videantur, qui hiſtoriam *Creationis*, *Redemptionis mundi*, *&c.* tradiderunt? Immò *maximè*; ſed Deum *à quo*, *per quem*, *in quo*, *ad quem* omnia, non tanquam *hiſtoriam*, ſed *notitiarum communium doctrinam* accipio, de *modo*, *tempore*, *&c.* penes Auctores ut ſit *Fides*. Neque igitur *hiſtoriæ ſacræ* hiſce noſtris concidit *fides*, vel detrahitur, cui cum maximâ hominum parte adſenſum ita lubentiſſimè præbeo, ut & iſta & majora feciſſe Deum, ſi prædicarentur, omninò crederem. Sed *cognitionem* & *certam ſcientiam à Fide per auditionem* ita diſtinguo, ut quid *ſciri*, quid *credi* poſſit in omni *Religione* advertam. Stet igitur inter libros *Summus*, ille *Scripturæ Sacræ*, cujus ut varii fuerint Auctores, quos miro nexu inter ſe compoſuit ſæculum iſtud poſterius, quid tamen non θεοπνευστον toto contextu, quid non tanquam *ſanctum*, & *à Deo profectum opus* piè credi poſſit? Iſtum igitur *Librum* (cæteris ſepoſitis) ſumma veneratione accipimus, neque ullibi ſolamen comparamus, vel præſidium firmius. Dum enim *Notitiis Communibus*, quibus ſcatet, inſtauratur *ſcientia*, uti *miraculis fides*, totus *internus* homo exuſcitatur; & in futurum (qui diſertè enunciatur) vitæ ſtatum componitur. Si quid tamen in ſacrum quemvis, vel prophanum librum, ex incuriâ, ſive quidem curâ temporum olim irrepſiſſe compertum fuerit, unde Deus Opt. Max. malè audiret, & *attributa Divina* ex conſenſu uni-

verſali

verſali agnita convellerentur, ſi non emendandum codicem, (quod novum non eſt) ſaltem interpretes incuſandos, qui à mente Authorum & ipſa demum *Analogia fidei* diſcedentes, opiniones invexerunt *Notitiis Communibus* repugnantes, quidni arbitremur? Sed de his modeſtè & intra terminos, quia adeo nihil redarguit, ut neque in examen perducere *aliorum ſcripta* ſuſtineat inſtitutum noſtrum. Totâ igitur hiſtoriæ mole ita conſtitutâ, quòd vera *veritate rei* ut fuerit, vera *veritate intellectus* (cujus fundamentum in nobis) eſſe nequeat, & proinde *veriſimile* optimè dictum exiſtimemus, (cùm non ſit magis credibile illum olim fuiſſe falſum, quàm te modo futurum) omnem *hiſtoriam* legitimam adeo parum à *veritatis* natura recedere exiſtimandum eſt, ut quæ ἀξιόπιστα dixerint, ſummæ impudentiæ fuerit dubitare, veritates iſtius claſſis ut in *fidem* & fortaſſe *credulitatem*, Illius in *ſcientiam* & *intellectum* deſinant. Heic igitur judicio & delectu opus eſt. Quemadmodum enim ad ſtabiliendam *fidem*, ſive *legem aliquam novam*, & fortaſſe *iniquam* miracula quæ conſarcinaverit quiſpiam, impoſturam redolere ſemper nobis viſum eſt: ita quidem quæ bonis artibus ſine miraculis ſancita *Lex*, ſive *Religio*, à nobis ſemper ſummo honore habita eſt. Ipſa interea θαύματα non ſolùm ceu factu *poſſibilia*, ſed ceu revera *facta* (maximè verò cùm in bonum aliquem finem edebantur) ubique accepimus. Quorſum enim ſolus dubitaret quiſpiam, cùm

pluribus

pluribus celeberrimis *Provinciis, ſæculis, ſcriptoribus* Authoritas Hiſtoriæ alicujus ſive *ſacræ* ſive *prophanæ* vallata, ſtipata, munita ſit? Hujus modi ſcripta igitur, ſi non tanquam *veritates ipſas*, ſaltem prout *veritatis Civitate donatas* quidni habere licuerit? Quod tamen ſobriè, & intra cancellos intelligendum. Te enim ex axiomate iſto falli poſſe continget, ſi infœlici *ſæculo, regione, ingenio* natus ſis. *Axiomata* autem parum, vel non omninò *veritatis* dignitatem tuentur, quæ indebitè applicata ut fuerint, *falſum* eâdem facilitate adſtruent, neque enim concludit & imponit idem Argumentum. Proinde non eſt, ut rudis & ineruditi ſæculi aut regionis conſenſus te moveat, ſive incola fueris, ſive inquilinus. Nos quidem iſtius farinæ plurima neque *vera*, neque *falſa* eſſe perhibemus, ſed ſuis Auctoribus & ſæculis vendicanda relinquimus. Hoc ſolummodo obſervamus, miracula quædam centum poſt annos obitus illius qui ea patraverit conſcripta, centum deinde poſt annos credita ut plurimùm fuiſſe, quæ adeo tanquam *dubiæ fidei* in omne ævum quidni ſuperſint, cùm argumenta unde *Authores* vel *veri* fuerint vel *falſi*, nos æquè ac poſteros lateant? Ne interea fructum illum eximium, qui ex hiſtoriarum lectione capi poteſt, omiſiſſe videamur; præmittendum eſt, *Hiſtoriam vicem objectorum ſupplere*; & proinde *Providentiæ Divinæ univerſalis & particularis* ſpecimina egregia exhibere. Cùm igitur aliquid *ſapienter, fortiter, piè, juſtè, temperan-*

ter

ter geſtum legeris, *Facultates Analogas*, ſive *Notitias Communes* in te excitari ſenties, & res rectè ſe habere apud te ſtatues. Heic igitur (quemadmodum ubique) quæ *Notitia Communis*, ſive *incontroverſa veritas* ſubſit, in te explorabis; *adſenſum* enim (ex *Facultate aliquâ conformante* oriundum) in foro interno ſenties. Quo modo ad teipſum regrediens *Facultates illas* quæ docent *te debere eſſe ſapientem, fortem, pium, juſtum, temperantem*, in te exciri deprehendes. Cum porro flagitia & ſcelera patrantur, *reluctationem* quandam & *horrorem* ex iiſdem *Notitiis Communibus* (vires ſuas in nobis exercentibus) provenientem in te urgeri animadvertes. Porrò de *liberatione innocentium*, de *aſſertione veritatis alicujus ſuppreſſæ*, de *funeſto proditorum exitio*, de *vindictâ perjurii* ſive *fidei datæ non exolutæ* etiam ad *poſteros* tranſmiſsâ, & hujuſmodi quæ prædicantur, ad ſanctionem *attributorum Divinorum* in foro interno deſcriptorum facere obſervabis. Et (ut paucis dicam) quodcunque ad *providentiæ Divinæ* ſive *Univerſalis*, ſive *particularis* decreta ſtabilienda conducit, ex *hiſtoria* & antiquorum monumentis utiliſsimè erues. Quinimò ſi quid iſtâ lege, animo, ſive votis non reſpondere animadvertes, *judicia Dei ſecreta* hîc ſubeſse apud te ſtatues, & Authorem in cauſis rerum explicandis, ſi non tanquam *falſum* omninò, ſaltem tanquam *mutilum* conjicies. *Nullibi* enim *à ſeipſo recedere Deum Opt. Max.* (cauſæ rerum ut nos clam ſint) *Notitia* eſt *Communis*. De uſu lectionis

lectionis *hiſtoriarum* in *politicis*, *naturali Philoſophia*, *&c.* aliorum ſit ſermo; circa quæ uti plurimæ *Notitiæ Communes* ſubſunt; ita earum diſquiſitioni adeo inſervit *hiſtoria*, ut nondum exploratæ indè excitentur, dubiæ confirmentur, conſtantes reponantur. Magno igitur bono noſtro *Hiſtoriarum* lectioni impenditur tempus, cùm exinde non ſolùm *verum*, ſed etiam *Bonum* elici poſſit.

Attamen non ſolùm circa *priorum ſæculorum* geſta hallucinari contingit, ſed & nos nobis ipſis circa *objectorum conformationem* imponere ita in more eſt, ut aliqua tanquàm *vera*, quæ vix quidem *veriſimilia* fuerint, accipiamus. Cujus generis enumerari poſſunt ea quæcunque, ad quorum conformationem deſiderantur *conditionum aliquæ*, quæ circa libri principium attulimus. Quibus ſanè ut *latitudo* aliqua detur, intra quam ſatis commodè ſtari poſſit; ubi tamen earum quævis omnino deeſt, nullam tutò adhiberi *fidem* prorſus ſtatuimus. Quapropter in *claſſe Notitiarum Communium veriſimilia* vocamus, quæ necdum ſatis in ſeipſis conſtant, cujus modi fuerit omnis non ſatis intellecta, expenſa, recognita, & cum reliquis ejuſdem ſeriei collata propoſitio. Ideò tota ferè *Aſtronomia*, ſive *Phænomenorum* ex viſu doctrina, *Fides* quæ ex ſolo auditu pendent, *Philoſophia* ex principiis vel incertis vel haud neceſſariis concinnata, *Medicorum* præſagia ex infidis conjecturis, imperfectæ quævis & rudes *Notitiones*, *Opiniones* ex miris Rhetorum

torum præſtigiis invectæ, *Dogmata* non ſatis inter ſe cohærentia, & hujus modi univerſa demum quæ neque planè *recipi*, neque *rejici* ſolent, inter *veriſimilia* numerantur; Quibus niſi ſua certitudo per *Quæſtiones* noſtras (*Verum* à *Veriſimili* à *Poßibili* & *Falſo* diſtinguentes) aſſeratur, noſmetipſos ſcrupulis intus angi ſentiemus. Quatenus tamen iſtis *ſua* (obſcura licet aliquando & ſubluſtris) vendicari poteſt *fides*, meliorem *hiſtoriâ* ſortiuntur conditionem, quam neque *approbare*, neque quidem *reprobare* ob defectum circunſtantiarum ad veritatem exantlandam poſtulatarum licet. Hæc autem ſuccinctè hoc in loco dicta ſunto; quia libro noſtro de *Errorum cauſis* iſta fuſius (Deo juvante) tractare animus eſt. Haud utilior interea ad errores præcavendos dari poteſt Lectori Norma, quàm ut in animo ſemper habeat; *Ex qua facultate probaverit id quod credi poſtulat Author:* Vel *quomodo id quod aſſerit ſcire potuit.* Plurima enim inter Authores jactata comperiet, quæ haud videas quomodo vel illis conſtiterint unquam, aut ulli hominum (ſaltem ex *rectâ communique ratione*) ſatis conſtare poſſint; ſed ea præſertim quæ captum humanum ita ſuperant, ut haud ulli niſi ex Revelatione Divinâ ſibi ipſi immediatè factâ probari (ſed & illi ſoli) queant. Cùm igitur omne *Veriſimilis* genus (*hiſtoriâ* exceptâ) medio conditionum & penſitationis debitæ in *veritatem* evadere, vel ſaltem tanquam *falſum* dimitti poſſit; ſatis quidem liquet quantum *Methodo*

thodo noſtræ deferendum ſit, quæ *propoſitiones ſingulas* ſub *quæſtione propria* expendens, (illorum more qui nil niſi præmanſum ſtomacho commendant) hæc conficit, illa rejicit. Quo pacto, quod ſecundùm *totum & partes ſuas* ritè intellectum fuerit, hæſitatione nullâ excipi ſenties; velut alterâ ex parte ubi *conditionum aliquæ* aut *aliqua* ſaltem defuerit, vel *præconceptæ opiniones* fuerint *falſæ, averſationem & diſſenſum* quendam (*organa* ſi conſtent) incuti animadvertes Lector. Unde etiam ſequitur, non ſolùm illud quod *verum* in ſeipſo fuerit, *dubium & ancipitem* inducere poſſe *ſenſum*, ſed & *veriſimilia*, immo & ipſa *falſa* tanquam *vera* exhiberi poſſe, donec ad *quæſtiones noſtras*, & calculum *Facultatum* revocentur, ſine quibus de veritate illâ perfectâ & conſummatâ deſperandum eſt. Quemadmodum enim *errores* turpiſſimi ex *veritatis* alicujus admiſtæ condimento ſæpenumerò non ingratè ſapiunt: Ita quidem *ipſiſſimæ veritates errorum* levi fortaſſe embammate delinitæ, ſatis faſtidiosè reſpui ſolent. Qua ratione, etiamſi quæ *vetera* videntur, (exortum ſi ſpectas) fuerunt aliquando *nova*; ita quæ ex *falſarum* opinionum præconceptarum obſtructione *nova* videntur, *antiquiſſimæ*, immò & *æternæ* eſſe poſſunt *veritates*. Cùm enim in confeſſo ſit, *hoc ipſum ab omni ævo verum fuiſſe*, *novum* tibi ut videatur, non jam *novum* ſeu *recens* in ſeipſo exiſtimandum eſt. *Æternas* igitur ex *proba facultatum conformatione* quærite veritates. Hæc noſtra denique veri

veri bonique conſulite, quibus, licet plurima circa Authores & nomina magna (quaſi ex induſtria) omiſſa videantur, id tamen faſtui & ſupercilio non tribuatis, ſed modeſtiæ cuidam, quæ aliorum ſcripta convellere non ſuſtinuit.

Antequam tamen Libri argumentum capite proximo proſequamur, ſententiam noſtram circa *Effatum* Philoſophorum vetus, nempe, *Enunciationem quamcunque vel veram eſſe vel falſam*, proponendam duximus; Quod vel rejici, vel cum micâ ſalis ſaltem accipi oportere cenſeo. Ut detur enim Objectum quodvis *verum in ſeipſo* eſſe; Quis tamen citra Methodum noſtram ἀκριβεῖαν illam adhibuerit, ut ſe cunctas ordine debito diſplicuiſſe *Facultates*, & *Objectum* in examen ultimum ex earum miniſterio perduxiſſe dixerit? Cùm alioquin tamen nihil ſatis certi de Objecti *Quidditate*, *Qualitate*, &c. enunciaverit. Donec igitur accurata de *Objecto* quovis fiat diſquiſitio, neque *vera* prorſus, neque fortaſſe *falſa*, ſed *Veriſimilis*, vel *poſſibilis* ſaltem fuerit *Enunciatio* quæcunque. Quo in ſcrutinio comperiet Lector, latiſſimum eſſe *Veriſimilium & Poſſibilium* campum, ſed *Veritatis* agrum arctiſſimis finibus concludi; ſed neque *Falſa* niſi anguſta area contineri; cùm vix falſæ aliæ *Enunciationes* perhiberi poſſint, quàm quæ contradictionem aliquam implicant. Hoc tamen intereſt, quòd *Enunciationes* (quantumvis *dubiæ*) quæ circa

communia & æterna ſuo in genere Objecta proferuntur, ex *Veriſimilibus* in *Veras* (uti ſuprà diximus) evadere poſſe; aut (ubi opus eſt) ceu *falſas* dimitti, ubi criterium debitum adhibetur. Sed circa præterita quævis, tum particularia Objecta, quæ non omnibus, ſed aliquibus tantùm patuêre olim, vel nunc patent *Enunciationes*, veras ab iis ſolis ſtatui poſſe, qui res illas ſive Objecta (uti in ſeipſis extitêre vel extant) ex examine debito probè intellexerunt. An tamen examine illo uſi ſint, haud aliis in comperto eſt. Adeo ut, quæ ex aliorum authoritate ſimpliciter pendent *Enunciationes*, plus minúſve *dubiæ* vel *veriſimiles* exiſtimandæ ſint. Quapropter etiam in *Hiſtoriis* legendis advertendum eſt, quid tanquam *Hiſtoricus*, quid tanquam *Orator*, aut *Politicus*, aut *Philoſophus*, aut *Theologus*, aut fortaſſe *Nugator* dixerit. Tametſi enim inſigni *Hiſtoriographo* circa res geſtas fidem (ſub conditionibus ſuprà allatis) libentèr tribuerim: Si tamen *Conſectaria* vel *Poriſmata* ex *præmiſſis* deducere ſatagit, non jam illum ceu *Hiſtoricum*, ſed *Oratorem*, *Politicum*, vel *Philoſophum*, &c. ſpecto; Adeoque judicium meum ubique interponere fas æquumque eſſe cenſeo; quum circa ea quæ ex *Rectâ Ratione* pendent, commune omni homini vel in æternum decernendi competat Jus. Quamvis igitur hypotheticæ & prorſus infirmæ (reſpectu noſtrî) Baſi innitatur *Antiqua omnis Hiſtoria*, (tam enim decipere, quàm decipi poſſunt

ſunt Authores) *Conſectaria* tamen inde *vera certáque* elici queunt; ſed quæ, ubi fidem fallit *hiſtoria*, omninò corruunt. Ut quam incauta igitur, intutaque ſint Eximiæ alicujus *Fidei fundamenta*, quæ ex Hiſtoriis tantùm ſubſtitui ſolent, ex hiſce facilè colligat Lector. Atque hæc brevitèr de *Veteri illo Effato* (quod ſuprà attulimus) tum etiam de *Enunciationum certitudine* dicta ſunto. A *Veriſimili* igitur circa præterita, ad *Poſſibile* circa futura properamus.

De Poſſibili.

HIſtoriam rerum præteritarum, tum etiam rudes imperfectaſque rerum præſentium Notiones in claſſe *Veriſimilium* (ubi earum veritas nullo *Facultatum* indicio nobis ipſis conſtiterit) ſuprà poſuimus. Sed in his quoque plurimos *gradus* dari animadvertimus, dum quoddam *Veriſimilium* genus ad *Verum*, aliud porro ad *Falſum* quàm proximè acceſſerit; Quorum omnium examen ex Zeteticis noſtris petendum reliquimus. Hanc igitur methodum heic ſecuti, ea omnia quæ evenire ſolent, vel quocunque modo accidere poſſunt, in claſſem *Poſſibilium* deſcribimus, ex iiſdem Zeteticis utique perpendenda. Quo pacto Veriſimile (ex acceptione noſtrâ) *præterita*, Poſſibile *futura*, utrumque *dubia & incomperta* quævis denotat. Hoc tamen intereſt, quòd ex aſſiduo ſtudio & experientiâ, qui circa rudes notiones

ſcrupuli, tandem eximi queant, ſed & Hiſtoriæ fides fulciri poteſt, ubi Teſtimoniis freti circa res geſtas convenerint in eandem narrationem Eximii Authores; adeo ut hæc omnia vel vera evadere, vel ſaltem aliquam veritatis ſpeciem induere valeant. Attamen quod circa *Poſſibilia* ſive *futura*, haud ita facilè ſtatui poteſt Theorema; cùm *eventuum* prædictiones arduæ ſint & difficiles, neque ex Authorum conſenſu aſſeri poſſunt, ſed in conjectura ſimplici nituntur, niſi ubi res, tanquam à cauſis ſuis productæ, à ſolerte aliquo viro prævideantur, aut propheticus illum ſpiritus ita raptaverit, ut *Futura* pateant. Prior modus frequens eſt admodum; Eclipſes enim, eaque omnia (brevi) quæ ex ſempiterno Cauſarum nexu jugiter ſequuntur, prædixerit facilè ſapiens rerum indagator. Sed ut *Propheta* ſit aliquis, plurima poſtulantur; *Afflatum* quippe *Divinum* dari heic neceſſe eſt, quo imprægnetur mens, & ad *futurorum* prænotionem idonea reddatur, cujus vim tamen haud alius quàm ipſe *Propheta* ceperit, donec eventus illum conſignet & comprobet. Ex quibus liquet, longè plura ad aſtruendas *Prophetiarum*, quam *Hiſtoriarum* Veritates deſiderari. Neque enim ſufficit, ut *futura* lato quodam & indeterminato modo prædicantur, niſi *Locus*, *Tempus*, reliquæque *circumſtantiæ* rem ſignantes adducantur. Quapropter etiam non ſolùm *ſtatura*, *color*, & ipſe *vultus* (cum reliquis lineamentis hominem quemcunque ab omni-

omnibus aliis diſtinguentibus) graphicè depingi debent; ſed & *actiones ejus præcipuæ* de die in diem luculenter enarrandæ ſunt, ut ſibi fidem pariat *Propheta*. Nam ſi vagæ tantummodò *conjecturæ* (quæ per incertum temporis locique ſparſim ita feruntur, ut quovis ſæculo vel regione obtineant) *Prophetam* indicaverint, quis non *Propheta* audiêrit? Cum nihil fingi queat, non dico *poſſibile*, ſed etiam *incongruum*, & tantùm non *impoſſibile*, quod non alicubi & aliquando eveniat, vel accidat. Si intereà veras (obſcuras licèt) *prophetias* poſteris conſignatas fuiſſe olim contenderit quiſpiam, videat ſaltem num ad pictoris inſtar vel formam hominis venturi particularem, aut ad hiſtorici inſtar, actionum diarium (unà cum nominibus eorum qui interfuerint) diſertim tradiderit *Propheta*. Nam ſi utroque modo defecerit, næ ille (*Propheta* ut fuerit) perſonam *Prophetæ* haud ſatis pro dignitate ſuſtinuerit. Si tamen leviori negotio *Prophetias* fieri poſſe contenderit quiſpiam, non morabor, ſed ne ſibi-ipſi imponat, ex animo tantùm optaverim.

De *Poſſibili* nihilominus egregia pulchraq; dici poſſunt. Ex ordinato enim *Naturæ* curſu obſervare licet, *poſitis mediis ad finem, & ipſum finem poni*, ſeu *æterna*, ſive ea etiam quæ ſunt *ad tempus* attendas. Quemadmodum interea *Facultates* circa *præterita*, *præſentia*, *& futura* dudum partiti ſumus, ita ſi medio *Facultatum*, quæ in hanc claſſem adoptantur, naturali qua-

dam propenſione in objecta *æterna & infinita* eo nixu feratur mens noſtra, ut in illis ſolis acquieſcat, quidni (interpoſitis *conditionibus*) votorum compos fuerit? Quæ igitur ad excitandam *fidem* (omninò à *credulitate* diſtinctam) ex concionibus & Doctorum ſcriptis adferuntur, utiliſſimè accipi obſervamus, ut quæ ſola ita *futura* anticipent, ſola demum *ipſa æterna* ita præveniant, ut illis quodammodo hac in vita fruamur. Neque igitur *fidem circa præterita*, niſi *Communes Notitiæ* viam ſternant, huic noſtræ commiſceas; cùm quæ circa futura, vera illa *fides*, hæc altera fortaſſe (neque enim de θεοπνέυσις, ut vocantur, libris heic loquor) *credulitas*; illa *facultas Divina noëtica*, hæc non niſi *facilitas & proclinatio quædam* ad *veriſimilium* conformationem exiſtimanda ſit. Huc accedunt (conſopitæ in aliquibus ut lateant) *facultates* ad *prædictiones univerſales*, *facultates* ad *prædictiones particulares*, quas medio conditionum ſuarum, nempe *morborum & furorum* quorundam excitari non rarò animadvertimus. Cùm enim præſentibus incumbere ſoleat mens noſtra, extra ſe fuerit neceſſe eſt, cui *futura* referantur. Quod tamen haud ita intelligi volumus, quaſi qui *humanos ſenſus amiſerit*, (ut olim lepidè dictum) *Divinos protinus attigerit*: ſed quod *corpus* immò & *corporea* objecta penitus obſtaculo ſint, quominus Divinas explicet Facultates *Mens* noſtra. Ideo morbo ſupremo è mole proſiliens ſuâ & quodammodo

modo geſtiens, futura prænunciat. Hinc *duplicem faciem animæ* tribuit priſcorum Auctor non invenuſtus; *Vnam* obtutum in objecta caduca hac in vitâ figentem; *Alteram* in æterna converſam, cujus poſt hanc vitam uſus fuerit. Sed quia hæc figuratè & quaſi Poëticè dicta, vera ut re ipsâ ſint, minùs ad rem noſtram faciunt. Nos quidem *caduca & æterna* neque iiſdem reſpondere *Facultatibus*, neque ſimul percipi contendimus; ut proinde dilabidum heic ſtatum in meliorem mutari, & novum quendam habitum indui, mirum vitâ probis non ſit; cum progreſſus heic detur ſaltem aliquis, unde in ſpem melioris vitæ erigimur, quam arcanâ quadam ratione utique præſentire, prenſarêque conamur. Quapropter etiam tractus quidam tenues & veſtigia *ſtatus futuri* non ſolùm in *Facultatibus* & *Notitiis* circa *honorem, gloriam, & præclaram illam exiſtimationem* adumbrantur; ſed in illis etiam, qui nos, *ut tempus ſuaviter conteramus*, inſtigant. Secreto enim ſtimulo ad *vitam futuram* perducunt, & cum voluptate trahunt *Facultates* iſtæ: quæ (ſuo ut muneri deſint *Facultates* reliquæ) adeo minimè labaſcunt, ut ſumma fiducia *meliora* juventute noſtrâ, & iis quæ accepimus delectationibus, ſupereſſe doceant. Sed ut propiùs rem perſtringamus, cùm in ordine ad *Beatitudinem æternam* ſit *Facultas* quæcunque, *Facultates* univerſæ circa illum *ſtatum futurum* verſantur, quem ſolum ἀδύνατον ſtatuere nefas

fuerit. Eſt igitur *Beatitudo æternæ poſſibilis.* Equidem *Embryoni* (denunciare ſi licuerit) alium utero materno mundum, meliorem ſuâ demum ſupereſſe vitam, vel non crediturum, vel ſaltem rejecturum, ex ſolis fortaſſe cœli inclementiis adductum arbitror. Maturatus tamen ad partum, & velo (ut ita dicam) ſublato, excludebatur, nova ſubinde (etiam invitus) detegens objecta. *Secundanus* manet iſte objectorum orbis, quem adeò *conſtrictum*, *humilem*, *anguſtum* homini ſcientiâ prædito omnifariâ, ac uterum Embryoni non ſemel adnotavimus. Quidni fortaſſe & *tertius*, & *quartus*, *&c.* nulla ſi non in infinito ſpatia? Iſtis igitur unà cum corpore denudatus, & tanquam ſpoliis exutus, in Patriam proſilies *agilis*, *integer*, *Divinus.* Habebis quas tecum adduxiſti *Facultates* ad numerum objectorum ſeſe explicantes, quibus *præterita* & *futura* complectens, agnoſces tandem *ſpem*, *fidem*, *amorem*, in Deum (objectum nimirum proprium) collatas, plura quàm *furores*, *dementiæ*, & *morbi* illi (de quibus ſuprà) præſtare poſſe. Proinde *univerſa rerum conſilia* tibi patere, & in *infinito* te nihil non ſperare, & adſequi poſſe fateberis. At parum fidi ſupremâ ſe totos excidere die putant, quòd reduces demum haud videant; *mortales* inde argumentantur *Animas* Sophiſtæ. Sed quo modo in id quod jam ſeipsâ arctius redierit *Anima?* Ignorant fortaſſe ſolutam, jam omnibus quæ heic conſpiciuntur, majorem eſſe *Animam humanam,*

nam? mundum demum iſtum repetere æquè indecorum (ne dicam impoſſibile) ac recens nato uterum ? ſublimiorem tandem & illuſtriorem eſſe *Animam*, quàm ut in furvum & humile iſtud antrum remeare vellet? E quidem (ſi mihi credis) non ad ſtaturæ vulgaris Faſtigium, ſed ad *Facultatum* extenſionem exporrigitur *Anima.* Cùm autem ad Solem & ipſa uſque ſydera feratur *Facultas viſiva*, cùm demum *Intellectus* & *Voluntas* circa *infinita* & *æterna* verſetur, nonne iſta adhuc ſpirantes pertingimus, prenſamus ? nonne iſta quodammodò induimur? At frigidè fortaſſe de teipſo ſentiens, majora quàm ut credere par ſit, prædicari exiſtimas; teipſum tandem intra morticinum tuum ſiſtens, extra clauſtrum illud te produci negas. Sed quænam iſta puſillanimitas, quînam ſpaſmus? Neſcis fortaſſe te tandem exuere corpuſculum, excutere pulviſculum iſtud, non ex eo egredi ? Te interim ita procerum, ita excelſum, ut in ea omnia erigaris quæ probè noſti, ſive *cæleſtia* ſive *æterna* tandem fuerint ? Stupiditatem extremam dixerim, non ſentire te ad omnem mundi plagam expandi, ad cœli tantummodò, non ad capitis verticem præfiniri, dum cœleſtium motum & rationem inis. Qualis pumilio cluis, ſi intra ulnarum binarum complexionem te totum recipis; Quidni cum *animo* ipſum *corpus* quodammodò deſtituis, deſpondes ? Cæterùm majus eſt, quàm ut *anguſtiis* iſtis concludi poſſit *Animal*

Divinum. Atqui neque ipſum *corpus* ſemper capit menſura ſua. Tumet nimirum, & cæca quadam ambitione inflatur, quæ *ſua* ſunt tandem quærit potiùs quàm quæ ad *Mentem* ſpectant. Quinimò inaudita prorſus narranti inquies fortaſſe Lector, te non ſatis heic aſſequi vel *Animam*, vel *Corpus*. At ipſe, neque ullum mortalium. Quinam Embryon exploravit ſeipſum, quinam adultus explorabit unquam? Numinis vi tacita regimur, in noſtrum jus non ſatis aſſerti, donec iſto excludamur & *corpore, & mundo*. Minùs interea liquet, quid *Corpus*, quàm quid *Anima*; neque enim quæ nobis cum *Corpore* intercedit neceſſitudo, affatim conſtat. Gravat quippe & impedit, neque ipſam *Mentis* felicitatem compatiens, dum ſeſe adeo ægrè divelli ſinit; neque enim mortem recuſat vel metuit *Mens* noſtra, utpote quæ libertatem ſuam inde conſequatur, ſed *Corporea* illa Moles, quæ ex *Mentis* ſeperatione compagem ſuam diſſolvi, & in cæca elementa redire ſentit. Ne tamen fruſtrà ſint quæ heic allata, dicam quod res eſt, ſed ænigmate. Nempe *corpus*, ſive *carnem* iſtam pudenda *animæ ſenſitivæ* velare & obnubere; Hominem verò cætera nudum, ad ea omnia ferri, quæ vel capit *Intellectus*, vel ipſa forſan *fides*. Hoc igitur tegmine ſolo amictus, caput (*Facultates* ſcilicet *Noëticas*) ſupra nubes exerens, & omnia latè ſpeculans, intra cœli & terræ pomœria liberè exſpatiatur Homo, *mortem* (natalitium

ſcilicet

ſcilicet diem) magno præſtolans animo. Attamen quia heic aliquod interponi ſolet tempus, non abs re fuerit in animum revocare, qualis olim extitiſti. Rem igitur ad umbilicum (quod ajunt) perducens, ita tecum reputare licet: Mihi Embryoni parentis arvo deliteſcenti, nihil eorum quæ poſtea conſpexi, vel prætentaſſe fas. Pupillus autem, immò & æternæ vitæ alumnus factus, circa ea vacillarem, in quæ ultrò exolvi debuiſſem? An mercatoris ſubdoli vafritie æternam (quæ oſtentabatur) fœlicitatem mihi quaſi præſtinanti, & & tantùm non potienti exuetur pactum? An mihi fraudi erit immortalitas & Beatitudo illa æterna, quâ jam frui incœperam? Dicendum potiùs, melior mihi conditio obtigit, quàm non ita pridem inter fæcum æſtuaria volutanti. Qui iſtam jamdudum erogavit, potiorem erogare poteſt vitam. Puerperium olim debitum tempus ſuſtinui; jam autem Cœlitibus proximum nomen, nonne iis quæ mihi ſanctè promiſſa immorer? Nonne meam, nonne ſuam liberabit fidem Deus Optimus Maximus? E mundo, ſublunari iſtâ ſcilicet & fœcunda matrice egreſſus, quæ præcepiſti olim, jam ſtringes? Iter igirur conficienti primò occurret cœruleum illud, quod Cœli laquearia exiſtimat vulgus, ſed imperitè. Eſt enim aëris portio tenuiſſima, ex diſtantia (uti Optices periti norunt) colorem iſtum æmulans. Quo emenſo, ſydera comparebunt, non in ſcintillatio-

nem, non in nictationem duntaxat facta, ſed in novos orbes. Recludetur demum (ut paucis dicam) etiam ipſum *Infinitum*. Quæ non autem in *Infinito* diſtantiæ, quæ non tranſcendentiæ? cujus momentum aliquod ex eo æſtimabis, quod nullo impleatur, aut depleatur numero: Ideo neque adjectione augetur, aut ſubductione minuitur, ſed modò abit in ſuam Naturam, modò redit *Infinitum*: Ubique tandem ſibi conſtans, ita nullum ambit locum, ut neque ab ullo ambiatur. In quantumvis igitur ut emanent amplitudinem ſui compotes poſt hanc vitam *Animæ*, protrudetur potiùs quàm ſiſtetur *Infinitum*. Quid opus igitur (ſi *Infinitum* reſpicias) in anguſtis quibuſdam gurguſtiolis, præmium vel pœnam animabus hâc vitâ excedentibus deſcribere? Cineres quidem brevis capit urna, ſed *Animam* quam ſolam heic fortaſſe (pro dignitate ſaltem) non complectimur, neq; totus, quem heic vides, dehinc complectetur mundus. Satis habeant Authores igitur in *Infinito* & præmii & pœnæ latiſſimas dari ſedes, adeò deniq; acceſſione aliqua non cumulari poſſe, ut laxetur undique, ut diſtendatur potiùs *Infinitum*; Brevi, in *Infinito* extare omnia, quæ vel imaginari potes, & ad hæc etiam omnia ſolus extra omnia ſitus, & ſui juris ſolus Deus Opt. Max. cujvis tranſcendentiæ præſidens, unitatis ſuæ immenſitate *Infinitum* ipſum imbuit, ſignat, & quodãmodò coërcet. Quod adò certum, ut quemadmodũ in *Infinito*

nito finita & univerſa demum rerum ſeries, ita in quolibet *finito* aliquod ſaltem *Infiniti* ſpecimen deprehendi poſſit. Ideò res unaquæque in *infinitas* ferè partes videtur diviſibilis, ſed quia in *unitatem* (ultimum ſcilicet Infinitatis Characteriſmum) tandem reſolvi neceſſe eſt, utraque ſimul conſtare videtnr. De auguſtiore illa ſignaturâ *Infiniti*, quæ noſtra *arbitrii libertate* conſiſtit, ſuprà monuimus. Ne prolixis tamen hiſce *Animæ* dimenſionibus efferatur non nemo, adjicere placuit, haud ſecus extenuari & minui, quàm prolatari & ampliari poſſe *Animas*, adeoque omnia geri pro æquo illo beneplacito Dei Opt. Max. ut vel conſtringi & ſupprimi, vel rurſum educi & in conſpectum exhiberi poſſint; ſed excurrimus nimis. *Propria* igitur *facultatum objecta* quærite, & *conditiones* denique *quibus inter ſe conformantur.* Mirè enim reſpondere *Senſum Internum*, & ad *veritates* ſuas (tanquam ad *numeros Harmonicos*) ſubſilire comperies; Quibus aſſuetus, *& præſentia, & præterita, & futura* ita in te deſcriminabis, ut nihil præterea morari neceſſum ſit. Errorem denique omnem adeò declinabis, ut non ſolùm in evolutione libri cujuſcunque, ſive *ſacri*, ſive *prophani*, *veritatem* à *revelatione*, à *veriſimili*, à *poßibili*, & à *falſo* ex ipſo ſenſu proprio optimè diſt ingere, ſed & *ſupernaturalis* illius *ſenſus* (qui immediatè ab ipſo demandatur Numine) rationem quam ſupra adduximus, deprehendere poſſis.

Quo pacto non cunctis tantum Prævaricatoribus, ſed ipſis etiam Obvaricatoribus (quorum ingens inter Religioſos Ordines paſſim numerus) tum præcludetur via, tum pervetuſtarum non ſecus atque recentium Hæreſeôn toto orbe graſſantium elidetur vis.

De Falſo.

Falſum ſimpliciter id eſt, quod cùm neque *Veriſimile*, neque *Poſſibile* propriè perhiberi poſſit, *Vero* ſive *communi*, ſive *particulari*, ſive *revelato* ita opponitur, ut contradictionem aliquam implicet. Quod ut clariùs intelligatur, in memoriam revocanda ſunt, quæ ſuprà attulimus. Omnem *veritatem incomplexam* (ſuprà) in *veritatem rei*, *veritatem apparentiæ*, *veritatem conceptus*, & *veritatem intellectus* eâ de cauſa diſpertiti ſumus, quòd omnis *veritas rei*, & *intellectus* ſit abſoluta, *apparentiæ* verò & *conceptus*, conditionalis. *Veritatem* denique *complexam* ex veritatum particularium conformatione inter ſe, medio *Notitiarum Communium* oriri obſervavimus; quam idcirco uti *conditionibus* ita magis *errori* obnoxiam ſtatuimus. Deinde *numerum veritatum* ex *differentiis*, *differentiarum* inveſtigationem ex *terminis* expoſuimus. *Leges* denique quibus *facultates* cum *objectis* ſuis ſive *propriis*, ſive *communibus* conformantur, adnexuimus. Ultimò Naturam *Revelationis*, *veriſimilis*, & *poſſibilis* adjecimus.

Re-

Reliquum eſt ut quid ſit *falſum* explicemus, quod paucis abſolvi poteſt, ſi ſuperiora conſtant. Quodcunque igitur neque *verum*, (vel *naturale* intellige vel *revelatum*) neque *veriſimile*, neque *poßibile* eſt, omninò erit *falſum*, quod non ineptè dicitur, ubi de præmiſſis conventum eſt. *Veriſimile* interea, ut quæ magnam *falſi* miſturam obtinere poteſt (quemadmodum etiam *poßibile*) ubi conditiones deſunt, medio quodam inter *verum & falſum* enumeraſſemus loco, niſi quod dum in ordine ad entelecheiam ſuam exiſtunt, *imperfectæ veritates*, potiùs quàm *falſitates*, exiſtimandæ ſint. Reliquum eſt, ut naturam *Falſi*, & ejus denique *inhærentiæ ſubjectum* expendamus. Cùm autem neque *res*, neque *intellectum* falsò ſe habere ſuprà & quidem abundè docuimus, reliquum eſt ut illud *apparentiis & conceptui* aſſigamus; quas defectu conditionum *falſas* eſſe ſatis liquet. Mendaces enim dantur *ſpecies*; quoniam niſi conditiones ad earum legitimam à prototypis ſuis deciſionem poſtulatæ adſint, corrumpuntur. *Conceptus* demum ita falli poteſt, ut ex *ſpecie falſa*, & *organo vitiato* novum ſuperinducere *errorem* poſſit. Quando denique ab *incomplexis*, ad *complexa* ventum eſt, & ex *falsò exhibitis ſpeciebus* univerſalis aliqua Natura compingitur, *ſimplex error* fit *multiplex*. Perperam enim præconceptæ opiniones non ſolùm (tanquam perfidæ & adulteratæ in ſe ipſis) *verum* mentiuntur, ſed & omni juxtà

veritati

veritati obſtruunt viam : inde *errores diſcurſus* innumeri. Cùm enim hanc vel illam *Notitiam Communem* detrahere malim dicere quàm deducere, Scholis ita ſolenne ſit, ut faciant maximâ ex parte quòd cum aliquâ aliâ pugnet, aberrare illis adeo minimè inſolens, ut nullo ferè in argumento Auditores ſuis ſtrophis non quodammodo emungant, quod nunquam contingeret, ſi *Notitiæ Communes* ſuo retexerentur ordine, quemadmodum in libro noſtro *De errorum cauſis* (juvante Deo) fuſiùs probabitur: Ubi neque ex aliquibus *Notitiis Communibus* niſi *univerſæ* adſint; neque ex *univerſis*, niſi in *ſuam compingantur ſeriem* (pulcherrimum *veritatis* ſyſtema) inſurgere docebitur. Jam autem patet *Falſum ſolummodo eſſe quod conditionale.* Neque enim vel res *falſa*, vel *intellectus* eſſe poteſt, uti qui de præmiſſis ſemper citra *errorem* judicet; & proinde *depravationem* & *falſum* realiter in *apparentia*, (quatenus ad prototypum ſuum refertur) quemadmodum etiam in *conceptu* (in Analogia illa quâ ad *intellectum* conſtituitur) ineſſe poſſe; in *re* verò, & *intellectu* per ſe non dari. Ideo *Intellectus* medio *Notitiarum Communium* ad conditiones regrediens, *errorem* caſtigare poteſt, & hanc *defuiſſe*, illam forſan *redundaſſe* adnotabit; & quæ denique *Notitiis Communibus*, & ipſi *ſenſui* legitimè conformato adverſantur, *ſummè falſa* comperiet. Ex quo tandem diſcrimen inter *Errorem & Ignorantiam* in-

insurgit, nempe quod *Error* ad *conceptum Ignorantia* ad *intellectum* attineat. Cùm enim nisi excitentur, sua involutæ pace & silentio delitescant *Notitiæ Communes*, in *intellectu ignorantiam*, *errorem* verò nunquam deprehendere licet. Proinde *Error* est *positivum quiddam*, *Ignorantia privativum*; ex quibus liquet, quid sit *Falsum*; quod tamen Auctores unà cum *Veritate* latuit. Neque enim de *vero* aut *falso*, (ubi vel falsarii fuerint vel falsi) rectè sensisse videntur. Quod Ænigma aut Griphus si cui videri possit, ex nostris solvendum relinquimus; nisi *veritates* hoc in libro descriptas non omninò capiens *ignoret*, vel non satis capiens *erret*, vel pro mensura facultatum satis capiens & negans, ultrò *insaniat*. Ex *libertate* enim *arbitrii*, sive *ratione Infiniti in nobis signatâ*, oculos occludi, aures obturari, & in foro interno demum nihil ferè non supprimi & extingui posse, non semel monuimus. Talibus igitur, donec resipiant, interdicantur *Veritates* nostræ.

Sphal-

SPhalmata & Errata *(quacúmque ex parte accidunt) corrigere licet ingenuo Lectori, modò ultra facultates non ſapiat. Omnia tandem Eccleſiæ verè Catholicæ & Orthodoxæ cenſuræ ſubjicimus, Nihil heîc interea contra veram Fidem aut Bonos Mores à nobis ultrò ſcriptum eſſe teſtantes.*

FINIS.